חסידות · ספרי ראשית

דברי אמת

רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי אמת

רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-אמת/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

עמוד שער 5
הסכמות 5
הקדמה 6
התנהגות מהרב המחבר 9
דברי אמת על התורה 14
בראשית 14
נח 17
לך לך 22
וירא 30
חיי שרה 33
תולדות 35
ויצא 36
וישלח 42
וישב 46
מקץ 47
ויגש 49
ויחי 52
שמות 57
וארא 62
בא 68
בשלח 70
יתרו 72
משפטים 77
שקלים 79
תרומה 81
תצוה 84
זכור 87
כי תשא 87
ויקהל 88
פרה 89
ויקרא 91
החודש 93
צו 96
שמיני 96
תזריע 99
קדושים 102
אמור 102
בהר 105
בחוקתי 107
במדבר 108
נשא 109
בהעלותך 112
שלח 117
קרח 118
חקת 126
בלק 130
פנחס 136
מטות 137
מסעי 143
דברים 144
ואתחנן 145
עקב 152
ראה 155
שופטים 159
כי תצא 161
כי תבוא 163
לקוטי נביאים 164
לקוטי כתובים 165
דברי אמת על הגמרא 170
שבת 170
בבא קמא 174
בבא מציעא 192

בבא בתרא 194
חולין 196

עמוד שער

ספר דברי אמת על התורה

והוא חיבור אחד מהשלשה חבורים שחיבר אדוני א"ז אדונינו מ"ו הרב המאור הגדול והקדוש עמודא דנהורא אספקלריי המאירה בוצינא קדישא. חסידא ופרישא. ונודע בשערים גדולתו. גבר די רוח אלהין קדישין בי' ודמטמרין גליי ליי. וכל רז לא אניס ליה. הוא גלא עמיקתא' ומסתרתא. ידע מה בחשוכה. ונהורא עימיה שריה. איש אלקים קדוש היא. והעמיד תלמידים קדושים. רשכב"ה עטרת תפארת ישראל. אור שבעת הימים. אור ישראל וקדושו. אור המאיר לעולם בצדקתו וברוח קדשו. אוהב המקום וישראל באמת. חותמו **אמת**. כבוד קדושת שם תפארתו מו"ה **יעקב יצחק הלוי** הורוויץ מלאנצוט :

הסכמות

הסכמת אדומו"ר הרב המאור הגדול והקדוש החסיד המפורסם בוצינא קדישא חסידא ופרישא איש אלקים קדוש הוא אור ישראל וקדושו נ"י ע"ה פ"ה כבוד קדושת שם תפארתו מוה' **אברהם יהושיע העשיל** אבד"ק אפטא יצ"ו.

אמת יהגה חכי כי זה כמה שנים אשר משכתי את ידי מליתן הסכמה על הדפסת ספרים חדשים כי כל ישעי וכל חפצי כ"א בתורה שבכתב ובעל פה. מדברי התנאים ואמוראים. אשר מפיהם אנו חיים. לאורם נסע ונלך בנתיב האמת. בדרכי התורה והיראה לו עמי שומע לי ישראל להגות בהם יומם וליל. אמנם המפורסמות אין צריך ראי' והסכמה. כי נגלה לנו ולבני דורינו שבח יקר מעלת הצדיק המפורסים איש אלקים קדוש מו"ה **יעקב יצחק** הלוי מלאנצוט גבר די רוח אלהין קדישין בי'. ודמטמרין גלין לי'. ונודע בשערים חסידתו ופרישתו וקדישתו מימים ימימה בתורת ה' תמימה. והי' מופלג בנגלה ונסתר. עפ"י דרך אמת וישר. ויצא **יצחק** לשוח. אמרות ה' אמרות טהורות. והיה מגיד דבריו ליעקב. ורבים מישראל אשר הלכו לאורו. ועתה עלה ברצון בניו המופלגים יראי ה' נכבדים המפורסמים לשבח. להעלות דברי קדשו לבית הדפוס. ובאתי לחזק ולאמץ את לבבם למען להיות בידם **זאת זכרון** לדורות. לאות למשמרת. תורת **אמת** אשר היה בפיהו. וגם לעורר את אחב"י הישרים בלבותם. ליקר תפארת בעל המחבר. כבוא הספר אליכם. בכסף מלא קחו לכם לעינים מאירות. וחק חקקתי. וגדר גדרתי. אשר לא יקרב איש זר להדפיס הספר הנ"ל עד שנת תר"א שלא ברשות בני הרב הקדוש הנ"ל. ברוך האיש אשר יקים דברינו. ברכתי תעלה על ראשם ויגן עליהם זכות המחבר. להנצל מכל נגע ומחלה. ויצו ה' אתם את הברכה חיים עד עולם. באתי עה"ח לכבוד קדושת הרב

הבעל המחבר. היום יום א' שלשה ימים לחודש שנים עשר הוא חודש אדר. שנת תקס"ח לפ"ק הק' **אברהם יהושע העשיל** מאפטא פ"ק מעזבוז יצ"ו:

הסכמת הרב המאור הגאון הגדול המפורסם בדורו לשבח ולתפארת שלשלת היוחסין מוכתר בנימוסין פאר הדור נ"י ע"ה פ"ה כבוד שם תפארתו מוה"ר **משולם זלמן** אבד"ק לובלין יצ"ו.

מודעת זאת בכל הארץ קדושת מרן הרב הה"ג בוצינא קדישא. חסידא ופרישא גדול מרבן שמו מוהר"ר **יעקב יצחק** הלוי הורוויץ מפ"ק והי' צדק אזור מתניו. להוכיח במישור ענוי ארץ. רבים שתו בצמא את דבריו מתוקים. חכו ממתקים. והי' לנו לעינים. ברוחו פי שנים. הניח ברכה חידושי תורתו ברור מללו דעת שפתו. ועתה קם ונתעורר נכדו הרבני המופלא האברך מ' **יצחק יעקב קאפל** נ"י להביא לבית הדפוס להוציא לאור תעלומות. לפקוח עינים עורות. כידודי אש יתמלטו. כאשר עיניהם לנוכח יבוטו. לזאת הנני ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו לעורר לבב אנוש שיהי' בעזר וסיוע למוכ"ז בכל התאמצות. ומועיל נמרצת. שיפוצו מעיינותיו חוצה הן בהוצאות הדפוס. ואצ"ל לבלתי להשיג גבולו לדפוס פעם שנית עד שנת תר"א ולהשומע יונעם וזכות המחבר יגן עלינו. ותחז בציון עינינו. הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה לשמה. ובאתי עה"ח. טוב מנחם. יחל **ישראל** אל ה' לפק"ק לובלין:

נאו' הק' **משולם זלמן** אב"ד"ק לובלין והגליל

להוי ידוע שת"ל יש ת"י עוד הסכמות הרבה על איסור השגת גבולי עד שנת תר"א הן במדינה זו הן במדינות אחרים. ולא רציתי להדפיסם מחמת טעם הכמוס ומחמת הוצאות הדפוס. ובטוח אני באחב"י שלא יעשו עולה ולא יכניסו עצמם באיסור גדול כזה. גם האיסור חל גם על האופלייגרס וגם על הקונים ממי שיודפס באיסור כי כן הסכימו כל הנותני ההסכמות:

הקדמה

אליכם אישים אשים דברתי

הריני מוכן ומזומן להעלות על הדפוס ספרי דבי רב אדוני א"ז אדומו"ר כדי לזכות בו את הרבים לשם יחוד קב"ה ושכינתיה וכו' בשם כל ישראל:

יתברך הבורא וישתבח האל הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב. ואין טוב אלא תורה. וזיכה אותי בזכות הרבים. ואהיה מן הנטפלין לעושה מצוה. כי נדפס על ידי ספר אחד מספרי אדוני א"ז אדונינו מורינו ורבינו הרב הקדוש מלובלין. והיה עד הנה התורה הזאת מונח בקרן זויות ואין דורש ואין מבקש ואין איש שם על לב. והיה כל מבקש דבר ה' נלאה למצוא. כי הי' דבר ה' יקר בימים ההם כי אמרותיו הטהורים אשר בעצמו

היה חרות על ספר לרווות נפש כל בא לטעום מנופת צוף אמרותיו. לדעת חכמה ומוסר. ולהשיג ארחות חיים איננו אתנו. כי לא היה בעולם רק הספר כתיבת ידו ובהמשך הזמן אפילו הכתיבה נטשטש מאוד. ויראתי פן ואולי ח"ו אמת ירחקן מלי'. כי האמת נעדרת וזה פעמים רבות חזקו עלי דברי דודים. להוציא לאורה כתבי קודש אלה ומה גם כי כפי הנשמע היה רצון המחבר מאוד בזה להעלות על הדפוס דברי קדשו כדי להאיר עיני הקורא בם. ולנחותם בדרך אמת. על כן זאת אשיב אל לבי ושמתי בטחוני בה' ואומר אל לבי ויהי מה אנער תצני. אשנס מתני. ואזרתי כגבור חלצי. ואט שכמי לסבול משא עבודת הקודש הלזו. להעלות האמת על מכבש הדפוס. כדי לבא האמת בישראל. ואף כי היה עלי לטרחא גדולה. ולמשא כבידה הן מחמת הוצאות הדפוס. והן מחמת טלטול הדרך. אעפ"כ לא שמתי לבי אל הטורח רק להשמים כפי פרשתי. ועיני למרום נשאתי. ובה' אלקי אבותי בטחתי. ואשימה בו תקותי י וכל העמל והטורח מטרדת ויגיעת הדפוס כלא חשבתים בעיני. ולא נחתי ולא שקטתי בקיץ ובחורף ביום ובלילה ותדד שנתי מעיני ולעפעפי לא נתתי תנומה. עד שהבאתי התורה הזאת על מכבש הדפוס כדי לרווות נפש השוקקה. ות"ל עלתה בידי ההדפסה. בעזרת האל ב"ה אשר היה בראשונה והוא לבדו יהיה באחרונה. והנה זה היום שקוינהו מצאנוהו ראינוהו. ועתה אחינו כל בית ישראל שישו ושמחו בה' והרנינו כל ישרי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לנו כי נגלה בימינו תורת אמת שניתן לנו ע"י איש האמת. הוא כבוד אדא"ז אדמו"ר. ועתה ישראל עורו נא והתעוררו נא אהבתכם הישנה. כי הלא שמעתם וגם ידעתם את שבח יקר תפארת מעלת המחבר אשר אין לשער ואין לספרה. ותנו כבוד לתורה. לתורתו תורת אמת שיצא מפיו ברוב קדושה וטהרה. וכבוא ספרו הספר הקדוש הזה עליכם. בכסף מלא קחו לכם. ואל תחושו למיעוט כספכם. למען להניח ברכה בתוך בתיכם. וזכות הרב המחבר יגן עליכם. להסיר כל מחלה וכל נגע מתוככם. ולהתברך בברכות בלי דים. ואף שנראה שהספר הזה הוא מיעוט הכמות. הוא רב האיכות. כי יש בהדברים דברי אמת ענינים עמוקים מאוד למבין ומובנים למשכיל וסתומים כי אין לגלות. כמו שהעיד הרב המחבר בעצמו בספרו זה כמה פעמים. כאשר עיניכם תחזינה מישרים. ומה שחנני ה' שפר קדמי להחויא. מה ראיתי על ככה לקרא את הספר בשם הזה. כי בתחלה עלה ברעיוני. לקרא את הספר הזה בשם חידוש השלישי. כמו שמצאתי ראיתי כתוב בספר כ"י בראש הספר המתחיל זה הוא תידוש השלישי. אך אחר העיון הבנתי כי לא היה כוונת המחבר כלל לקרא הספר בשם הזה כי השם חידוש השלישי הוא רק שם התואר להמחברת. אבל לא לשם העצם להספר. ואחר ההבנה הנ"ל עמדתי משתומם מחריש ומשתאה לדעת ההצליח

ה' דרכי. כי לא הייתי יודע מה לעשות בקריאת השם. ואני טרם אכלה לדבר אל לבי. והנה השם יקרא בלבי ככתיבתו בספר קהלת בפסוק וכתוב יושר **דברי אמת**. ולכו חזו מפעלות אלקים אשר שם בארץ שמות. כי הזמין בפי לקרא את הספר בשם דברי אמת. כי כל דבריו אמת וצדק. וכל מיודעיו יתנו עידיהן ויצדקו על זה. ועוד כי כל המחבר צריך לרשום שמו בספרו. ובשם הזה נכלל שם המחבר. כי **אמת** בגימטרי' **יעקב יצחק הלוי**. וגם **דברי** הוא ר"ת רוח יהוה דיבר בו. כי ודאי כן הי' כי דבריו הם דברי אלקים חיים ומלך עולם. וכשבאתי והרציתי הדברים דברי אמת לפני גדולי עולם הסכימו עמדי ואעפ"כ השם הראשון חידוש השלישי לא זז ממקומו רק הצגתיו בתחילת הספר כמו שכתוב בספר כ"י ז"ל ג"כ בתחילת הספר וטובים השנים:

ועתה ישראל מה שתראו לפעמים איזה תיבות או איזה שורות אשר המה בתוך שני חצאי לבנה (כזה) הם הדברים שלא נאמרו בשבת קודש רק מה שבא להרב המחבר ז"ל ללבו בעת הכתיבה או מלפניה או מאחריה. והגם שבאו מאליהם שלא ע"י עיון. אעפ"כ מפני שלא באו בשבת קודש שם להם הרב המחבר בעצמו מדור בפני עצמם שני חצאי לבנה כנ"ל. כדאיתא בספר הזה בפר' שמות בסוף ד"ה במדרש לך לקראת משה:

ומה שתראו לפעמים כתוב בזה הספר נראה שכן פרשנו או יותר איני זוכר. או נשכח ממני. וכיוצא בזה. הענין הוא מפני כי המחבר היה כותב התורה הזאת בעצמו מה שאמר בשבת קודש. ולפעמים בין אמירה לכתיבה נשכח ממנו מה שאמר. ומה שזכר כתוב ותן לחכם וגו'. ומה ששכח הודה ולא בוש. ואעפ"כ הי' מצטער אותו צדיק על זה. וכתוב בספר הזה בדף כ"ט ע"ב בתוך ד"ה במדרש ויקחו אליך פרה אדומה וז"ל שם. חבל על דמשתכחין עתה בשעת הכתיבה:

ועדיין צריכין אנו למודעי שבכל מקום אשר המצאי ימצא איזה תיבות אשר המה בתוך שני חצאו תיבות [כזה] הענין הוא כן. כי ידוע לנו ולבני דורינו מגודל תוקף ואומץ קדישת ופרישת והתלהבות של כבוד אדוני א"ז הרב המחבר. ובפרט בעת אמירת התורה הזאת בדחילא ורחימא ורתת וזיע אשר מפיו לפידים יהלכו ומסתמא גם בעת הכתיבה כן היה. ע"כ מחמת גודל התבערה והתלהבות לא היה תחת סוג האפשרות להעלות הכל על המכתב כפי מחשבתו הטהורה ועמוקה. ע"כ מה שהיה נראה לי שחסר הצגתי וסגרתי בשני חצאי תיבות כנ"ל כי יראתי לגשת אל הקודש. כי דבריו ודאי ברוח הקודש נאמרו. ע"כ עשיתי סימן הנ"ל וסימנא מלתא הוא כדי להבדיל בין קודש לחול. ורשות ניתנה לכל המעיין להגיהה כרצונו אם לא יושר דברי בעיניו. כי אני לא לכבודי עשיתי זאת ח"ו רק שיהא דברי אדוני א"ז מובנים לכל אפי' לאנשים כערכי:

וברוך הי' אלקי אבותי אברהם יצחק יעקב אשר הנחני בדרך אמת וזיכה אותי שיצא הספר הקדוש הזה לאור עולם על ידי כן תזכינו לעשות תשובה שלימה לפניך מהרה באמת ובהרחבה. וללכת בדרכי ישרים לפניך מעתה. ותזכינו אותי ואת כל בית אבי שנוכל להוציא לאורה מהרה השני הספרים הראשונים מהרב המחבר אשר שם האחד **זאת זכרון** ושם המחברת השנית **זכרון זאת**:

ובכן יהי רצון מלפניך ה' או"א שתעלה טרחתי במצוה זאת לפני כסא כבודיך להמליץ טוב בעדי שתמלא רחמים עלי ועל כל ישראל אמן:

וזכות אדוני א"ז הרב המחבר. וזכות כל הצדיקים הנזכרים בספר הזה יגן עלי שהי"ת יברך אותי עם מחברתי אלי בבנים ש"ק וחיי אריכא ומזוני רויחא ובריות גופא ולהצלחה במג"ן אמן כן יהי רצון:

דברי המוציא והמביא לבית הדפוס הספר הקדוש הזה ביגיעה רבה וטרח' גדולה ובהגהה טובה מדוייקת בכל האפשרות. הק' **יצחק יעקב קאפיל** בהרבני מוהר"ר **אברהם הלוי** הורוויץ שטערין פעלד **מלובלין** נכד הרב המחבר:

התנהגות מהרב המחבר

להווי ידוע שגם ההתנהגות האלו העתיקו מכתיבת יד המחבר ע"כ לא רציתי לשלוח ידי בהם להגיה' אף באיזה דברים שנראו שנכתבו שני פעמים או כיוצא בזה. כי יראתי לשלוח ידי בקודש במקום שאין נ"מ לפשט. ע"כ הצגתים כפי כתיבת יד המחבר בלי מגרעת אף נקודה אחת:

א לזכור בה' ית' כמו שכתיב וזכרת את ה' אלקיך:

ב ולאהוב אותו ית' תמיד כמו שכתיב ואהבת כו':

ג ולמסור אליו ית' הנפש בהארבעה בחינות וסתם גם זה שייך בכל עת:

ד ולקיים את ה' אלקיך תירא גם זה בכל עת:

ה וכן ובו תדבק:

ו ושלא לכעוס

ז וליזהר נמי מלהקפיד כי הכל לטובה:

ח וכן שלא לשנוא:

ט ושלא להתעצל מלימוד תורה לשמה או דביקות:

י ולהתאמץ אם תהי' אפשר בכל האפשר להתדבק ע"י העולמות בו ית' בכל יום:

יא וליזהר מלהרבות שיחה עם אשה אפי' עם אשתו טהורה:

יב וליזהר מאד מלגלות מה שאין צריך בודאי לגלות ושלא להקל כי כמה פעמים הי' נראה צורך לגלות ואח"כ נתחרטתי וזה סימן שלא הי' ראוי' לגלות כדאיתא בר"מ אלשיך על ויך לב דוד כו' ויאמר חלילה:

יג ומלדבר כעין שאין סתם בני אדם מדברים כן דהיינו בלשון חסידות או אפילו הכנעה נפלאה מאד וכמו שאמרו רז"ל א"כ לא שבקת חיי כו' ועוד כי זה הוא באמת גאוה כן שמעתי [ונמחק בכתיבת ידו ממי ששמע]:

יד וליזהר בין העולם לזכור לפחות ציור אותיות השם הוי' ב"ה לזכור שהוא שמו ית' ולייחד אותו בשפעו ית':

טו וליזהר מאד מלדבר בגנות בני אדם ומלשון הרע כי זה מצוי ללמוד מבני אדם הרגילים בו גם צדיקים וכמו שאמרו רז"ל כולם באבק לשון הרע וגם הוא דבר שעבר ושנה נעשה לו כהיתר ע"כ אפי' מה שאין אסור לא ידבר כי אם יודע בודאי שמונע מרצון אל אם לא ידבר זה:

טז וליזהר מאד מהתפארות כי אם לפאר ליוצרינו ית':

יז וליזהר מאוד מלהיות נחשב [אפילו] מעט בעיניו ואעפ"כ לא תהי' לו שום נדנוד עצבות אדרבה ישמח בהאמת וראיתי בשם הרב בע"ש כי גם ענוה שלא לשמה טוב כי בא לשמה:

יח ולאהוב אותו ית' בכל לבב ובכל הנפש ובכל מאד כפי הפירושים שכתבנו במ"א וממילא לא תהי' לו עצבות לא ע"י ענין עולם הזה. ולא ע"י שפלות מהאמת כראוי כנ"ל:

יט ועיקר לזכור שלא לעשות ולא לדבר ולא לחשוב כ"א מה שתהיינה רצון האל ב"ה להיות נחת רוח לפניו ית' או שתמשיך מזה לו ית' נחת רוח:

כ וליזהר מאד מליהנות בכבוד התורה:

כא ולזכור כישב ואל תעשה עדיף במקום שאין הנהגה רצוי' ויש בה אפי' חשש חטא ויש ספק שאפשר יבא מהנהגה תועלת להשמר מהחטא ואפשר אין צריך וכיוצא שב ואל תעשה עדיף:

כב ולהנצל מתאוות אשתו שלא להרבות שיחה עמה:

כג ושלא לרצות כ"א מה שהוא רצון לו ית' ולהיות לו ית' נחת רוח ובמקום ספק שב ואל תעשה עדיף:

כד ולזכור מה שאמרו רז"ל כל המביא עצמו לידי הרהור וכו':

כה וטוב וצריך להרהר מה שתהיינה לרצון לפניו ית' ונחת רוח לו ית'. ומעין זה פרשנו על אם תרצה. ליחנק היתלה באילן גדול. הוא רצון הבורא ב"ה לעשות ולפעול רצונו

ית' לבד היא אילן גדול. ניצל מליחנק והיא תאוות אשה כי מן ההיתר כו'. וכבר כתוב זה הפירוש במקומו [עיין בסוף הספר דף ס"ב ע"א ד"ה קומי אורי כי שם מבואר ענין אילן גדול]:

כו ועוד טוב וראוי ונכון לקום וללמוד בלילה אחר חצות מה שהוא רצון לפניו ית' מאד ידוע אך י"ל לפעמים כי השינה ג"כ היא לרצון כי טוב וצריך לבריאות הגוף ולהיות דעה מיושבת לתורה ולתפלה דביקותו ית'. אך יש עוד בדבר כי מועיל לטהרת המחשבה ועוד כי הלומד תורה בלילה איתא בזוהר אורייתא מודעת לי' חובי' ולא באורח דיני' כ"א כאם שמודעת לבנה כדי שישוב וזה היא בלילה אם לומד והיא אחר חצות. וראוי ליזהר מאד בזה כי מועיל לכל הכתוב ונ"ל שע"כ משיג מאד מה שמגרע ועובר ושב:

כז ועוד לזכרון שלא לשמוח בתקלת חבירו:

כח ושלא להתכבד בקלון חבירו:

כט ושלא ליהנות בכבוד תורה כלל:

ל ועוד לזכור ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם כפירושם וכמו שאיתא ברמב"ם ז"ל:

לא וכן ליזהר מלשון הרע אפי' אם נראה שטוב לדבר באותו גנות יחמיר כנ"ל כי עבר ושנה כנ"ל ובזה מתקן זוהמת הנחש התחלת לשון הרע ר"ל לדקדק באלו:

לב וכן ליזהר מביטול תורה:

לג ושלא לדבר משום אדם כי באמת לא גרוע ממנו

לד ולזכרון לדון לכף זכות:

לה וליזהר מגבהות כי שקר הוא וזה גופ' היא השפלות הגדול תועבת הש"ת ושקר והיפך מזה אוהב הבורא ב"ה אחד שהוא אמת ועוד מי שדעתו שפלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות כולן:

לו ולהתקדש כראוי:

לז וליזהר משפת יתר. מכ"ש מלגלות שום דבר בלא הכרח לכבוד שמים בודאי:

לח וליזהר משטות:

לט ולזכור המ"נ בכל הארבע:

מ והכלל בכל רגע כמעט יצייר הוי' ב"ה:

מא ולהסיר ממנו התרוממות הלב:

מב ולראות שלא לחשוב כ"א מה שתהי' נתת רוח לפניו ית' וממילא ינצל ממחשבת חטא שודאי אינה נ"ר לפניו הגם אם עבר ושנה וכו':

מג והנה לקיים וזכרת את ה' אלקיך היא נ"ר לפניו שאמר ונעשה רצונו:

מד וכן לקיים מה שאמר ואהבת בכל לבבך וכו':
מה ולקיים את ה' אלקיך תירא:
מו וכן ונקדשתי בתוך בני ישראל היא במ"נ בכל הד' בחינות וסתם ושייך בכל עת וזמן לקיים מצותו ית' כו':
מז וכן שלא לרצות אפי' להיות ט"י כ"א לפעול נ"ר לפניו ית':
מח וכן לזכור הזכירות הוא לרצון לפניו י"ת שאמר ונעשה רצונו:
מט וכן להתדבק:
נ וכן לזכור רוממותו ונפלאותיו וחסדו הגדול [כאן הי' כתוב איזה תיבה. או וכתיב. או כמו שכתיב] ואת פועל ה' לא יביטו וכתיב שאו מרום עיניכם:
נא וכן לקיים ואהבת לרעך כמוך:
נב וכן לזכור שפלותו של עצמו כי מי שדעתו שפלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות כולם וכתיב בהם ריח נחוח:
נג וכן לצייר אותיות שמו הגדול ולהמשיך שפע מהמקור הכל להקוצי של יו"ד וכו':
נד וכן לשמוח בו ית' כמו שכתיב שמחו בד' כו':
נה לקיים וגילו ברעדה:
עוד גמרתי בדעתי שלא לחשוב איך מחזיקים כלל ואם בא כן לזכור מה יועיל או יזיק כך או כך:
נו וכן שלא לרצות ולחשוב אם אומר במתיקות חידושים או סתם רק לה' ית' מנ"מ ואם תבא כשאומר כן לזכור כנ"ל מה מעלה ומוריד כן או כן:
נז וכן ליזהר שלא לחשוב כלל שום ממון:
נח וכן שלא לרצות כלל מזה העולם כ"א לה' ית' לבדו:
נט וכן לזכור שלא לשכוח ית':
ס ולא לשומם:
סא ולהתגבר על יצה"ר בקיום לכבוד שמים:
סב וליזהר מאד לגלו' מה שהוא כמו נביאות ואם צריך לכך להיות בשכל גדול בעזרת האל ב"ה:
סג ולזכור פי' הפסוק השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה:
עוד גמרתי בדעתי הכל בל"נ לזכור שלא לדבר שום ענין לש"ה אפילו מה שנראה לש"ה שלא להיות חילול השם ושלא ילמדו ממני על מה שאסור ושב ואל תעשה עדיף:
סד וליזהר מכעס והקפדה כלל ובפרט על אשתו:
סה ולזכור ולא תתורו בשני ענינים אפילו רגע:

סו וליזהר להתאמץ ללמוד גמרא בכל יום:
סז ולהיות שם הוי' נגד העינים בעת האפשרי:
סח וליזהר מאד מלגלות שום ענין שאין כל העולם יודעים אפילו לצורך אין לגלות מפני כי הלא לא נראה כן למ"ו:
סט וליזהר להתגבר מאד בעזהי"ת לקום בלילה אפילו בספק אחר חצות והכל לכבוד שמים:
ע וליזהר מאד משלא להצטער בצרות שום נפש ישראל ומכ"ש בצרות ת"ח:
עא וליזהר משפת יתר כי סיג לחכמה שתיקה ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה וכן גם אויל מחריש וכו':
עב וליזהר מלהתכבד בקלון חבירו כי הוא מהדברים המעכבים את התשובה:
עג וכן גם מלחשוד בכשרים כן אחד מהדברים המעכבים התשובה כן איתא בהרמב"ם ז"ל:
עד וליזהר לקיים בעת הצורך וחטאתי נגדי תמיד:
עה וגם אם זמן רב הציל הבורא ב"ה [אותו] מחטא שלא להחזיק טובה לעצמו וכמו שאיתא אל תאמין בעצמך וכו':
עו ולזכור גם שפלות עצמו:
עז ולהיות עסוק תמיד בדביקותו ית' כידוע ובמ"נ ויחוד שמו ית' בעת שצריך כן:
ועיקר לזכור כי כמה פעמים בפשפש עוונות הבנתי שצריך לי תמיד להתבייש מהבורא ית"ש ממה שעברתי על רצונו ית' הרבה כי הוא גמל טובות בלי מנין ועד אין חקר ובכל פעם יותר ואני לא כן הי' ביתי עם אל גמרתי בלבי להיות עכ"פ שפל בעיני מאד ואח"כ עוד חטאתי יותר הרבה פעמים ובכל פעם גמרתי בדעתי יותר כן והגם אם אראה גודל חסדו וניסיו ויראה לי ית"ש חסדו וקרבתו ומדרגות גדולות זה הוא מפני גודל טובו ית' אשר ימינו פשוטה לקבל שבים וכמו שפרשתי על ארך אפים וגדל חסד. כי אם אדם מתבייש על עוונותיו מרחם עליו ית' ומקרבו יותר מצדיק מעיקרו וכמו שאיתא בספ' הישר לרבינו תם זה וזה אינו מעלה שלי אדרבה:
עח וגם לחשוב שלא תהי' ח"ו משלם לשונאיו וכו' ולא בזה ולא שקץ ענות עני גם העני בדעת: וטוב הי' להיו' שפל בעיניו לא ע"י עבירו' [כ"א] כמשה רבינו ע"ה ודומה לזה שאין להם אותם החסרונות ולב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה:

עט ולא להאמין בעצמו כי כמה פעמים הי' נראה כבר טוב ואח"כ לא כן הי' וכל נדנוד גאוה בא מחטאים וכדאיתר בזוהר מתגאה עליה דבר נש וע"כ הי' בעת שהי' קדושה יותר הכרתי יותר החסרונות באמת גמור בלי שום ספק כלל. אך אעפ"כ להיות שמח בהאמת:

פ וליזהר מעצבות הדוחק רגלי השכינה חלילה:

פא וליזהר אחר הדביקות בו ית' ואהבתו ות' לזכור תיכף היראה והבושה לפניו והכנעה כי בזה בא יחוד מהאהבה ליראה ולענווה ולא לימשך ממדת גדול לגדלות רע שהיא גאוה וזה מריק בא כ"א מהאהבה לזכור תיכף ביראה וענוה כנ"ל משא"כ בהדביקות גמור אין צריך לזכור זאת כי אז אין שטן ואין פגע רע. וכשמתעורר ח"ו שום גאוה זה בא מאשר הנפש לא מטוהרה כנ"ל:

פב ולזכור השפלות והבושה והכנעה לפניו ית':

סליק

דברי אמת על התורה

בראשית

זה הוא החידוש השלישי ע"כ גם שבכאן לפעמים הוא בקיצור מפני שכבר איתא מעין זה בספרים הקודמים שעזרני ית':

לפסוק ויאמר אלקים יהי אור וכו'. יש לדקדק הי' לכתוב ויהי כן כמי בשאר אמירות הגם שכאן הוא בדיבור אחד הלא גם אות אחד אין מיותר [בתורה] כן הוא ב' אותיות לבד [אבל אור הוא ג' אותיו'] פירשנו בעזרת אל כי תורה אור וידוע אמת יש לו רגלים פי' מוליד פרה ורבה כי ברא כרעא דאבוה וזה לשון רגלים ושקר אין לו רגלים ע"כ סירס את הזכר וכדאיתא בסבא פרשת משפטים ע"כ לא תקום פעמים צרה והקדושה תמיד מאיר ומתנוצץ ויש תורה שבע"פ ג"כ נקרא אור וזה יהי אור רמז לתורה שבכתב ויהי אור עוד תורה שבע"פ:

עוד פירשנו. דכתיב יוצר אור ובורא חושך. לכאורה קשה הלא בריאה הוא יותר במעלה מיצירה שע"כ וייצר מרומז שני יצרים משא"כ בבריאה אך דהנה א"א תיקן תפלת שחרית ויצחק תיקן תפלת מנחה. והנה ודאי יצחק אבינו אוהב אותנו רק שמן השמים הי' שקודם לא הרגיש במעלת יעקב וטעה עצמו להחזיק את עשו כמו שנראה כדי לברך את יעקב אבינו בברכת עוה"ז וכמו שאמר גם ברוך יהיה וכן אח"כ ברך אותו ולעתיד יהיה מליץ טוב עלינו. הנה א"א המשיך בתפלת שחרית חסד על ישראל ויצחק הוסיף חסד יותר גדול להמשיך גם דין על שונאי ישראל כמשל שמי שאוהב את א' נותן לו כל

טוב אך לנקום משונאיו בפרט מי שהוא רחמן זה לא אך מי שאוהב את בנו החביב לו מי שרוצה לעשות לו רע מכ"ש מי שעשה לו רע מגודל רחמנות האב [הוא] נוקם ובעל חימה לשונאי הבן ע"כ הוא זה יותר חסד. וכן פירשנו על מעיו עשת שן לשון רחמיו כמו המו מעי לו מעולפת ספירים הקשים כספירים ע"כ איתא זקן מלא רחמים ואמרו סבא בביתא כו' כי מהזקן מלא רחמים בא דינין קשין על שונאי ישראל (וע"כ אמרו צלותא דאברהם מני משחרא כותלא כיון שגם מנחה הוא לחסד לישראל כנ"ל) וזה יוצר אור לישראל ובורא שהוא מקום גבוה [יותר] חושך אפילו על שונאינו דהיינו לטובת ישראל כנ"ל וזה יהי אור ויהי לשון ויעל שונאינו אור לישראל כנ"ל:

וירא אלקים כו'. נראה שכן פירשנו דכתיב וזכרתי את בריתי יעקב כו' פירשנו ע"י ברית מילה וכן תורה נקרא ברית ע"י זה אזכור מדת יעקב לרחם וכמו שנקרא רחמן שבאבות ואף כי צריך ג"כ אף על שונאי ישראל את בריתי יצחק אזכור מדתו פחד להפיל פחד על שונאי ישראל ואף שלא תמשוך דין ח"ו על בנו עמינו שאינו כ"כ טוב כ"א שמסכים בטוב את בריתי אברהם אזכור הוא חסד להיות גם על מי שאינו כ"כ [טוב] ואם תאמר האיך תהי' הגאולה אם תהיה לכם כ"כ טוב גם על שאינם כ"כ [טוב] וזה אומר והארץ אזכור להקימה וזה וירא אלקים את האור כי טוב רק להצדיק לבד ויבדל כו' להיות החושך רק לרשעים:

במדרש בתחלת בריאת עולם צפה הקב"ה מעשיהם של רשעים ומעשיהם של צדיקים והארץ היתה תוהו זו מעשיהם של רשעים ויאמר אלקים יהי אור אלו מעשיהם של צדיקים אבל איני יודע איזה טוב בעיניו כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהם של צדיקים כו' והוא תמוה מאד. מה ה"א לחפוץ במעשיהם של רשעים. ונראה בעזרתו ית' דהנה פירשנו על פסוק הודיעני נא את דרכיך כו' ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וחנותי כו' ורחמתי כו' ופירשנו בעזרת ית' כי הנה נח לא התפלל על דורו כי הי' נראה לו בשביל כבודו ית' שעברו על רצונו ראוים לזה וזה כבודו ית' ורצונו וכן אפשר גם משה רבינו ע"ה [היה נראה לו כן] עד שרמז לו ית' הניח' לי כידוע וזה שאל להודיע [לו] דרכו ית' מה רצונו אם בעבודתו ית' או בטובת ישראל גם אם אינם כדאי וזה עונהו ית' וחנותי כו' אע"פ שאינו כדאי כו' וכן ורחמתי והלשון כפול אשר אחון אשר ארחם לפי פשוטו דהנה השי"ת רוצה בקיום עולם הגם שחפץ חסד הוא [אעפ"כ] אינו נותן חסד לרשעים שרוצים לאבד את העולם כי זה לא הוה חנינה ולא רחמנות ליתן חסד או רחמים חלילה לאשר עומד נגד רבים מבני ישראל או נגד צדיקים המגינים על ישראל או על המתפללים עליהם. כ"א עושה חסד לאשר נקרא חסד הוא וזה וחנותי את אשר

אחון שתקרא חנינה וכן ורחמתי כו' וזה י"ל כאן דהנה פירשו רז"ל על פסוק (ירמיהו ד' כ"ג) ראיתי את הארץ והנה תוהו ובוהו שקאי על החורבן כן נמי י"ל כאן מעשיהם של רשעים הם שונאי ישראל המצירים ורוצים לגמור ולהעניש. והגם שודאי אין יסורין בלא עון ומעשיהם [של צדיקים] הוא יהי אור הוא חסד להיות רק טוב לישראל ואיגי יודע במה חפץ. פי' איזה רצונו ית' יותר אם להעניש את החוטאים הוא כבודו ואם במעשיהם של צדיקים שרוצים לבטל הגזרות ומעשיהם של רשעים. וכשאלות משה רבינו ע"ה כנ"ל כשהוא אומר וירא כו' כי טוב הוי במעשיהם של צדיקים חפץ יותר כנ"ל שהשיב וחנותי כו' גם זה בתחלת בריאת עולם הי' כן:

שם ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים קודם קראם שני. שניהם שוים ואח"כ את המאור הקטן פירוש רז"ל ידוע אך כפשוטו צריך לפרש דהנה יש שני מדרגות בעבודת שמים יש שעובד מיראה ויש מאהבה והנה השניהם נקראים מאורות הגדולים כ"א יש זמנים לכל א' כי במדרגה עליונה הוא אהבה וכשאין הזמן גרמא לאדם יעבוד אז ביראה וכל א' בזמנו נקרא גדול וזה את המאור הגדול הוא האהבה לשון גדולה לממשלת היום כו' ואת המאור הקטן כי בלילה הוא בזמן הפחות א"א במדרגה עליונה נק' אז היראה גדול לפי זמנה אז ואת הכוכבים כי כוכב איתא הוא כ"ב כ"ו לחשוב ולצייר לפניו שם הוי"ה ב"ה גי' כ"ו וללמוד תורה מרומז בכ"ב אותיות:

ויתן אותם אלקים ברקיע השמים לשון כפול פירוש בהצדיק החושק ומתאוה ומתאמץ להיות להבורא ב"ה חשיבות גם בעוה"ז והשמים פי' הקב"ה כמו ואתה תשמע השמים וכמו שמים בינו וביני ורקיע לשון חשיבות כמו מאן חשוב מאן ספון ומאן רקיע במועד קטן. להאיר על הארץ ע"י יראה והאהבה לה' יש להאיר על הארץ ולהמשיכם למטה ג"כ ולמשול ביום הוא בזמן הבית ובלילה אף בזמן הגלות שדומה ללילה ולהבדיל כו' ע"י זה ישיג אור הגדול לידע העתידות וליעץ לטובת ישראל:

ויכולו השמים כו' לפשוטו בהמשך שלמעלה כי אמרו רז"ל הששי תנאי התנה על מתן תורה כידוע עי"ז ויכולו תשוקת השמים והארץ וכל צבאם להעוסקים בתורה ויעשו רצונו כמו שגוזר בענינים ולשון ויכולו כמו כלתה לתשועתך נפשי. ותכל דוד:

עוד פרשנו כי יש בני אדם שמתאוי' לומר כתר להבורא ב"ה ופי' כמשל מלך מי שמכיר אותו יודע שהו' המלך ומי שאינו מכיר אותו אינו יודע משא"כ כשהולך בכתר יודעים הכל [שהוא המלך] וזה אנו אומרים כתר יתנו לך ה' אלקינו כו' פי' שמצינו בים רמז הקב"ה לגבריאל כו' והנה רמז הוא בחכמה כמו לחכימא ברמיזא וזה אנו מבקשים כתר יתנו ה' כו' מלאכים שתרמז להם האיך ימליצו על הדבר שלא תהי' קטרוג על ידינו

כי ודאי שיתגלה מלכותו עלינו להראות שאנתנו עמו ואין לזר שליטה עלינו. עם עמך ישראל כו' פי' הצדיקים שבדור ג"כ ישכילם ה' האיך לפסול זה. וזה ויכולו אותם שרוצים להכתירו ית' וכמו שאיתא במ"ר על ותכלנה שבע שני שבע כו' יצאו מכוללות וכמו שפרשנו שבא השפע מעולם העליון וכמו שפרשנו על ותעש הארץ לקמצים שהי' עולה המ"ן אז בעת רצון שהי' עד הכתר שהנקודות קמצים כידוע ליודעי ח"ן וזה ויכולו לשון כתר מי שרוצה כן עי"ד זה השמים והארץ וכל הם צבאם עושים רצונם:

ונח מצא חן כו' דאיתא לזכור בכל יום שבת קודש וזה ונח לשון מנוחה גם בויו הוא ששה ימים עי"ד זה מצא חן גם בעיני ה' המשוטטות בכל הארץ שלא יקטרגו עליו. ויש לומר [עוד] בעיני ה' להמשיך השפעות רחמים כמו ואבוא אל העין:

טעם לסיום התורה ופתיחתה כי אמרו רז"ל רחמנא ליבא בעי ע"כ לב כולל כל התורה:

נח

מה שדרשו רז"ל לגנאי מלת בדורותיו י"ל רצונם שבאמת הי' לשבח כ"א שנח הי' בדעתו כן מה שקרא אותו ית' צדיק בדור הזה הוא דוקא בדור הזה משא"כ אם הי' בדורו של אברהם ונמצא הגנאי הוא לשבח שהי' שפל בעיניו:

צהר תעשה לתיבה כו'. בקיצור כי טוב להתישב בהתחלת לימוד תורה ותפלה ושבחיו ית' מפני אהבתו ית' רוצה לעשות רצונו ית' בזה והאהבה מרומז באור ע"כ ביום ראשון שהוא בחסד (כי עולם חסד יבנה ע"כ ביום ראשון נבראו כולם בכח כי את השמים ואת הארץ לרבות צבאיהם וזה בהבראם באברהם) ויצא בפועל בריאת האור וזה תורה אור בחסד ואהבה וכן תפלה הוא באותיות התורה מכ"ש שבחיו ית' וזה צהר תעשה לתיבה לשון דיבור לשון צהרים כמו שפירשו רז"ל ואל אמה תכלנה לשון זרוע כמו אמתה דבת פרעה כי יש דבורים ענינם חסד ויש של דין יעורר כן אם חסד עלינו משורש החסד ואם דין על שונאי ישראל כרצונו ית' משורש הגבורה. (והם נקראים זרועות עולם הקיום של העולם) וזה ואל אמה תכלנה מלמעל' י"ל לשון כתר כמו הלילה (וי"ל לשון מדה) וזה מלמעלה תמשיך ע"כ לא כתיב למעלה ופתח התיבה הוא המשכה הנ"ל בצדה תשים להיות כמו מן הצד פי' טפל כלאחר יד שלא תהי' זה עיקר כוונתך כ"א לרצונו ית' בעבודה זאת. תחתים לשון הכנעה שתחפש חסרונותך שנים הוא תשובה לשנות מעשיך ושלשים לשון מן המובחר כידוע תעשי':

ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלקים כו' ואח"כ כתיב ויעש נח ככל אשר צוהו ה' השינוי לשון שקודם הי' לו צוה לעצמו שינצל עי"ד התיבה אעפ"כ לא היה כוונתו לעצמו רק לקיים מצות ה' כאלו לא הי' זה לרחמים עליו כ"א לדין ודאי שהי' כוונתו רק לשמו אם

לא הי' לו הנאה מזה כן הי' כוונתו עתה רק לש"ש הגם שהי' לטובתו וזה ויעש כאשר צוה אותו אלקים לשון דין. ואח"כ בא לו הצווי ליקח מכל מין ולהכין להם מאכלם הגם שבאו מאליהם האור החיים ז"ל פי' השבעה הוכרח להטריח עצמו דהיינו יותר מהשנים לקיום המין אעפ"כ עשה בשמחה לקיים רצונו ית' כאלו הי' רחמים ולא שום טורח כלל:
גול אל ה' יפלטהו יצילהו כי חפץ בו דהנה כתיב בא אתה וכל ביתך אל התיבה שמעתי בשם הרב איש אלקים מ' דוב בער מאזריטשר ז"ל בא אתה וכל גופך אל התיבה הדיבור והנה כשאין הזמן כ"כ צריך להתנהג כן וכשהזמן טוב מוטב שלא להתנהג בצמצום כ"א בריוח ולא לכנוס בתיבה שהוא צמצום אדרבה להעלות הדיבור למעלה. והנה הדיבור כולל כל המחשבות ורצונו ונקרא היכל לכל והיכל גי' אדני לשון אדון עולם היראה וכשהזמן טוב הוא בהוי' להעלות היראה להאהבה ע"כ אחר אותו זמן כתיב צא מן התיבה להיות בהדביקות לה' ית' וזה גול אל ה' פי' את הדיבור להוי' יפלטהו כו' פי' את הדיבור וכן יצילהו. ולולא כן אין פי' כי מתחיל בנוכח ומסיים בנסתר:
וי"ל עוד. דהנה פרשנו על פסו' למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא והוא כולו מוקשה לשון וסלחת אין לו שחר הי' לו לומר סלח וכן לשון כי רב הוא מה טעם הוא זה ופרשנו למען שמך שאנו דבוקים בו' ה'. ראוי להיות רחמים עלינו וזה ה'. ונמי וסלחת לעוני פי' לא לבד שלא [להיות כמ]עשינו כ"א להיות רחמים. נוסף ע"ז וסלחת [נמי] לעיני. ומה שאני מבקש הרבה ע"ז אמר כי רב הוא שמך ע"כ בשביל כבוד שמך שיש לנו חלק בו וצער או פגם ניכר למעלה ראוי להיות כל טוב הן להיות ה' [רחמים] גם לסלוח לעוני.
וי"ל כן כאן גול אל ה' פי' כל תפלה שאתה [מתפלל] צריך להיות בשביל ה' שהוא חלקנו כי בכל צרתם לו צר שלא להיות צער למעלה יפלטהו פי' את ה' יצילהו כי חפץ בו ית' בשמו הגדול שיש לנו חלק בו חלק ה' עמו:
ויעש נח ככל אשר צוהו ה' לשון ככל אינו מובן הוה לי' למיכתב כל אשר צוהו כמו כמה פסוקים ופרשנו בעזרת אל ב"ה הכל דהנה פרשנו כמה פעמים על שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש בקיצור פי' דאיתא המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וכן איתא המתפלל ואומר ויכולו שני מה"ש המלוים לו לאדם מניחים ידיהם על ראשו ואומרים וסר עונך וחטאתך תכופר ובזה יתורץ הדקדוק אבדה נפש הוה לי' למימר נאבדה נפש וכן דקדק בזוהר כיוצא בזה ולפי דברינו ניחא ו' אבדה נפש פי' הנפש אבדה את הוי כי אין וי לנפש שנמחלה עונותי'. וזה הוא גם כאן כי ידוע ע"ז שקול כבל התורה והכופר בה כאלו מודה ומקיים

כל התורה וזה ויעש נח הוא השבת המנוחה לכל אשר צוהו ה' פי' כף הדמיון כאלו עשה כל אשר צוהו ה':

במדרש ויזכור אלקים את נח כו' זה שאמר הכתוב צדקתך כהררי אל מדבר בנח אמר הקב"ה צדקה שעשיתי עם נח בתיבה לא עשיתי עשו אלא עם הררי אל שנאמר ותנח התיבה בחודש השביעי בי"ז לחודש על הרי אררט. והוא תמוה. ונחזור לראש הפרשה אלה תולדות נח כו' והנה לפי פשוטו אין לו פירוש מה שכתיב נח איש צדיק כו' כי מה שפירשו הואיל והזכירו סיפר בשבחו וכן עיקר תולדותיהן של צדיקים הוא מע"ט הוא דרך דרש ונראה דהנה ידוע שאנו נקראים בנים למקום וידוע הוא שנשמותיהן של ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד וא"כ כביכול הכסא כבוד נקרא אם שלנו והקב"ה ע"י כסא הכבוד ברא נשמותיהן של ישראל והנה לכל מדותיו שהקב"ה מתנהג עמנו יש לו ית' שם כי הנה הקב"ה נקרא במדותיו ובשמותיו רק לצורך ישראל שהאציל שמותיו עבורינו כי הוא ית' הוא פשטות דלית לי' תפיסא בשום אות וקוצי כלל וכלל הגם שהוא ושמו א' הוא בהעלם. אך הנה בענין שהוליד נשמות של ישראל וכמו שכתיב ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך שקאי נמי על כלל ישראל נקרא הקב"ה צדיק (שעיקר הי' כדי להטיב לברואיו הוא ישראל עיקר יברואיו שברא לכבודו והוא לעשות צדקה ע"כ נקרא צדיק בזה) ע"כ פרעה כשראה מה שעשה ית' עמנו נסים והפליא לעשות עבורינו והכה אותו אמר ה' הצדיק פי' הוא כביכול הוליד את נשמותיהן של ישראל במדת צדיק ע"כ כאב את בן ירצה ונוקם נקמת בניו מיד הקמים עליהם והנה מי שנקרא צדיק הוא משורש זה ע"כ נקרא נמי אב ע"כ יש לו רחמנות גדול על ישראל ומתפלל עליהם ורוצה מאוד בטובתם כי מצד שורשו הוא כמו אב להם וכרחם אב כו' וזה י"ל אלה פי' כל שאתה רואה הם תולדות נח ומפרש הטעם מפני נח איש צדיק תמים (הצדיק העיקר) וקאמר הי' בדורותיו פי' אז הי' לו הוי' ממש משא"כ בדורות אחרים אינו לו הוי' ממש אבל שכיח לעילא אלא שאין לו ממש ומפרש האיך על זה קאמר את האלקים התהלך נח כי אלהים גי' הכסא והילוך לשון הולדה בדרך משל כמו שאמרו רז"ל דרוסת איש את וזה את האלקים התהלך נח. והנה התיבה הי' לו כמו דרך משל בשינה יש הסתלקות למעלה כ"א הנפש יש בתוך הגוף בלב והוא לצורך התחדשות כמו שכתיב חדשים לבקרים כן הי' התיבה התחדשות לו וכמו שכתיב לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך שפירשו על התשובה כן גם כאן ויש לומר חדריך על יראה שנקרא דרתא וסגור דלתיך הוא התורה תרעא לדרתא. ושמעתי סעד על זה נמי ממדרש שמפרש על קנים תעשה את התיבה כמו קנים שמטהרים את מי שצריך כן תטהר אותך. והנה יוסף

הצדיק נקרא צפנת פענח ודאי הוא אליב' דאמת שמו שאם לא כן לא הי' כותב התורה מה שקרא לו פרעה. אלא משום שהצדיק ממשיך שפע לכנס' ישראל וממשיך שפע מהמקור בדרך משל מהמות שמכוסה ומגלה אותם עושה מחסדים מכוסים מגולים וע"כ קודם בן דוד יבוא משיח בן יוסף שהוא יוסף בעצמו לפעול להתגלות כבוד מלכותו עלינו מהרה מה שעתה בהעלם מלכותו בכל משלה והנה יוסף הוא המשביר לכל עם הארץ הוא בפועל ובכח שהמשיך בתפלתו ובזכותו ומחשבתו שפע לישראל וכן כל מי שנקרא צדיק ושרוצה להיות צדיק ושחוזר בתשובה על מה שצריך לו כמו שאמרו רז"ל על על מנת שאני צדיק גמור וכן נח איש צדיק וידוע אין טיפה יורדת מלמעלה עד שטיפיים עולות מלמטה וכן נמי בענין שפע לכנסת ישראל וכן פרשנו על מה שאמר ר' עקיבא לתלמדיו כשתגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני הוא המ"נ שהוא טיפיים בעולות מלמטה למעלה שהוא אהבה ויראה לה' יתברך (ובושה שהמקבל בהית לאסתכולי' בי') ומעין זה שמעתי בשם רבי שיחי' ועוד נכתוב מזה. ממשיך הצדיק מלמעלה שפע לכנ"י ומרומז באבני שיח כמו שכתוב להנחיל אוהבי יש הוא ש"י עולמות והטיפיים הוא שי יש והוא העלאת מ"נ של שלהובין דרחימו ותבערה של כנ"י לה' ית' והגם שאנו קוראים מ"ן הוא באמת אינם מיין כ"א העלאה הוא בחינת אש שטבעו לעלות למעלה משא"כ מ"ד נקרא מיין שיורד למטה כטבע מים והנה מ"ן הוא של תפלת ישראל וחשוקתינו לו ית' ומ"ט ותורה וזה אבני הוא אותיות כדאיתא בספר יצירה שי יש טהור הוא לטהר אשה לבעלה כי כנ"י נקראת אשה יראת ה' ועיקר הוא בתפלה וזה אל מאמרו מים מים כי הוא דובר שקרים כו'. והנה כנ"י נקרא בשורשה אל לשון חוזק שמתחזקה בעבודת שמים נגד אומות העולם וכן פירשו בזוהר על פסוק אל תחרש ואל תשקוט אל על שורש עם ישראל שהוא נקרא כנ"י והעלאת מ"ן נקרא הררי אל כמו שאמרו רז"ל הר כמה קשה והר לשון חוזק והתגברות לה' ואותיות הר מרומז כן כידוע וצדקה מרומז יסוד מ"ן במ"ד (כמו שנותנים לעני מה שצריך) והנה נח איש צדיק תמים פעל יחוד קב"ה וכנ"י והמשיך מ"ד למ"ן והמתיק הדינין והנה הטיפיים י"ל שצריך לכנ"י שני דברים לכבוד שמים נקמה בשונאינו ולהפיל פחד עליהם ולארר אותם וטובותיו ית' לנו והכל מאהבת ה' לכבודו ונחזור לעיל בתיבה הי' לנח התחדשות כמו ע"י שינה עליית רוח אדם ע"י זה נתחדש חדשים לבקרים כן נמי נח בתיבה וזה ויזכור אלקים את נח הוא עליית מ"ן מהכ"כ שגי' אלקים וזה אומרו צדקתך כהררי אל צדקה שעשיתי עם נח לא עשיתי עמו אלא עם הררי אל הוא המ"נ כנ"ל שנאמר ותנח התיבה בחודש השביעי בשביל התחדשות השביעי הוא כנ"י המקבלת מששה קצות

ע"כ נקרא חודש השביעי וזה בשבעה עשר יום לחודש כי נקרא שבעה וכן עשר על הרי ארט כנ"ל ארר על שונאי ישראל וט' הוא טוב כדאיתא בזוהר פי' בשביל המ"ן הוא הטיפיים שימשיך להמ"ן המ"ד ולהמתיק כל הדינין להיות כבוד שמים:

וידבר אלקים אל נח לאמר בקיצור דהנה כל העבירות והעונשים הם בעולם [הזה] כי העבירות הם בעולם הזה גם העונשים כן הנם שבעוה"ב [יש ג"כ עונשים] אך שורשם הוא מעבירות עוה"ז ע"כ שבת שהוא מעין עוה"ב אפשר לבטל הדינין והעונשים וזה וידבר אלקים הוא דין אל נח הוא שבת לאמר לעשות ממנה אמירה וחטיבה כמו האמרת היום. וכן פרשנו על פסוק פ' בראשית ויאמר אלקים יהי אור כמו במדרש עלובה העיסה שנחתומה מעיד עלי' כן כאן אלקים הוא מדת הדין בעצמו אמר יהי אור הוא חסד ויהי אור פי' הוי יהי אור ד"ל:

עוד שם זאת אות הברית אשר הקימותי כו'. והנה רש"י ז"ל פירש הראה לו הקשת. צריך איזה משמעות בכתוב גופא דקאמר זאת ואיני רואה מהיאך הנה איתא מי זאת עולה מן המדבר על דור המדבר והנה אמרו רז"ל אין לגבי משה מילתא זוטרתא היראה שמעתי מקשים אעפ"כ אם לנו היא רברבי האיך אמר כ"א ליראה ומתרצים לגבי משה פי' הדור שדיבר עמם הי' מילתא זוטרתא. והפי' דהנה נקרא דור דיעה ומשם בא ענוה ע"כ הי' דורו של משה עניו מאד כו'. ומה שעשתה ענוה עקב כו' עשתה היראה עטרה כו' ע"כ היראה לגביהם מילתא זוטרתא והנה כתיב אדם אין צדיק בארץ כו' אך מי שמתנהג [נמחק תיבה אחת. ונראה שהי' כתוב [בענוות] אפשר שיעשה טוב ולא יחטא כ"א [מה שאי אפשר] בלא חטא הוא רק במדריגת חסידות שלו נשאר עכ"פ מדריגת צדקות וכמו שפי' הגאון מוהר"מ אלשיך ז"ל על אין למען תלך בדרך טובים במשלי יעו"ש מי שירצה ע"כ דור המדבר ודאי היראה הי' אצלה תמיד אם חטאו הי' במדרגה גדולה שלהם לבד והם נקראים זאת עולה מן המדבר וזה זאת היא היראה אות הברית כו':

את קשתי נתתי בענן כו'. דהנה יש צדיקים שיש להם תשוקה להיות תמיד יחוד קב"ה ושכינתי' הוא כנ"י שהשי"ת ישכון ביניהם הן בבחי כנסיות ובתי מדרשות וכל בי עשרה שכינתא שריא וכן אין לו ית' בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה והנה כשהיחוד גמור באהבה רבה בא השפעה גדולה בשמחה כמשל כל שאינו יורה כחץ אינו מוליד והנה הצדיק ההולך באמת בעבודת שמים הסימן הוא שאין בא לו גאוה ח"ו מעבודתו ית' זה סימן שהוא באמת וכמו שפרשנו על וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בפשיטות וזה שאני מבקש אותך לילך בשליחותי יותר מכל ישראל ואתה אומר מי אנכי ודעתך שפלה עליך לך האות כי אנכי שלחתיך שאתה הולך באמת גמור ואיתא הוה קבל וקים לשון הכנעה.

וכן פרשנו על ומשה עלה בענן וירד בענן וזכות אבות עולה ויורדות עמו במדרש. פי' בהכנעה כן פי' על ומשה עלה כו' וירד משה פירש על מעלה שלו עניו ולא מבעי' עלי' אפי' הירידה למטה הי' בהכנעה ואי משום הדיבור עמו. אמר שהוא בזכות אבות. וזה את קשתי פי' לעשות יחוד להמשיך השפעה יורה כחץ. וזה קשתי נחתי בענן בהצדיק הנכנע והיתה לאות ברית כו':

עי"ל את קשתי נתתי בענן כו'. דהנה אית' מאי דרש אות הוא בצבא דלי' וכן שאר דרשות. קשה על אלישע למה לא דרש כן. אך הוא הי' לו גאות מפני שיסוד שלו הי' מגאות כדאיתא בתוס' שאביו נתן אותו לתורה בשביל זה לא היתה סברתו להיות אות בצבא דלי' מי יוכל לדמות אל המלך ואין זה כבודו. והאמת אינו כן כי במקום גדולתו כו' אדרבה עובר על פשע והיא תהלתו. והנה עיקר הצדיק הוא הנכנע בדעתו המכיר חסרונו יש שהוא מפני רוממותו ית' ויש מפני שיודע ערכו וזה יותר טוב ממי שהוא גדול ממנו ויש לו גבהות כי היודע האמת דבוק באלקים האמת ועוד שדעתו שפלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות כולם. ובזה מעור' למעל' הענו' והאין כביכול לעבו' על פשע. ע"כ ר' עקיבא שאמרו רז"ל עליו שהי' מעביר על מדותיו השיג זה כי זה הוא שבח לעבור על פשע להתנהג בענוה ע"כ דרש אות הוא בצבא דלי' וזה את קשתי נתתי בענן כו' דהנה הקשת הוא מראה דמות כבוד ה' והוא ענוה גדולה ואם יש צדיק כן כנ"ל אין צריך לקשת כי הוא מעורר במה שהוא שפל בדעתו עולם האין לקיום העולם יש מאין כמו התחלה שהי' יש מאין ולהעביר על פשע וזה את קשתי הוא הצדיק לשון מוקש לי כי יכול לגזור להיו' מקיום וגם מתנהג במדותיו. וכן לשון גבורה וקשה איזה גבור הכובש את יצרו וזה את קשתי הצדיק נתתי להיות בענן הוא הכנעה שפל בדעתו כמו הוה קבל וקים והיתה לאות כמו אות בצבא דלי' ברית ביני ובין הארץ לקיום העולם יש מאין:

ויחי תרח כו' ויולד את אברם כו' ואלה תולדות תרח כו' לכאורה הוא מיותר וי"ל דהנה המתגייר הוא כקטן שנולד ע"כ חוזר ואומר אלה תולדות תרח ע"י זה נולד תרח כי עשה תשובה ע"י אברהם והוי כמו קטן שנולד:

לך לך

לפסוק **לך לך** בקיצור לך לשורשך להתדבק בשורשך. **מארצך** העולם עשי'. **וממולדתך** הוא עולם המלאכים ע"ש כי עיקר תולדותיהן של צדיקים הם מעשים טובים ומכל מצוה נברא מלאך פרקליט א' ע"כ נקרא מולדתך. **ומבית אביך** הוא עולם המחשב' (כי הרצון הוא קודם למחשב' אביך ל' רצון ל' אבה) ופשוט תחלת המחשבה נקרא אב והניחשבה בית אב וכן אל"ף בי"ת אל"ף בינה נמצא בי"ת הוא בינה נקרא אימא על שמשם הוא

תשובה כמו ובלבנו יבין ושב ותשובה נקרא אימא שמוליד את האדם כמו ברי' חדשה כקטן שנולד וידוע אימא מקננא בכרסיא ע"כ עולם הכסא נקר' מבית אביך וזה ומבית וי"ו מוסיף על המ"ם מארצך כו' אל הארץ אשר אראך הוא עולם אצילות כי תחלה היה נקרא רק צר צדק וכמו שפירשנו על שב לימיני שאמר לו ית' המתן להשיג הימין הוא חסד לאברהם עד אשית אויביך הדום לרגליך כי הי' צריך עדיין לאחוז במדת מלכות להרוג שונאיו. כ"א הוא בעצמו הלוך ונסוע הנגבה כי ממילא נתקרב לשורשו הידוע (וזה הלוך לשון ממילא הנגב' הידוע פי' לשרשו) ואעשך כו' הוא הפירוש כמו שכתבתי אח"כ בד"ה במדרש ואעשך. ואברכה מברכך כו' דהנה כתיב יומם יצוה ה' חסדו וכו' וכתיב עולם חסד כי יש חסד עולם ויש שורש זה מקור הנדיבות של ית' שע"כ האציל להתנהג העולם בחסד. וזה חסדו מקור הנדיבות והוא נוצר חסד ששומר ומצפה לעשות חסד והוא המזל העליון שתלויים בו בני חיי ומזוני וע"ז אמרו רז"ל אפי' ס"ת שבהיכל כידוע וזה יומם יצוה ה' חסדו שורש כל הימים נקרא יומם הוא חסד ראשון לימי בראשית ע"כ ביום ראשון נברא שורש הכל ואח"כ רק תוצא הארץ. והנה פירשנו על ישם מדבר לאגם מים כו' הוא המזל על שהוא כמו מדבר הפקר כי בני כו' לא בזכותא תליא כ"א במזלא ודאי זכות מועיל כמו זכות א"י לבנים וכן זכות הנחשדת בחנם כדכתיב ונקתה ונזרעה זרע וכן זכות צדקה וגמילת חסדים כמו אלישע וכיוצא בזה כ"א הכוונה גם אם אינו כדאי ואין לו זכות יכול להמשיך היודע ממזל בני חיי ומזוני אם בעיניו הוא כאין או באחדות ואהבה לישראל וזה בא מאהבת ה' ואהבה גי' אחד הוא י"ג מדות שכוללם המזל שנוצר חסד ונקה לשבים ע"כ הוא ית' רחום וחנון כו' גם נושא עין ופשע וחטאה וכן בשבת הן בתפלה הן בסעודות שבת וכיוצא בזה וזה ישם מדבר לאגם מים להתפשט חסדים בני חיי ומזוני משם. וארץ צי' היא דלא אתידע ע"כ נקרא צי' למוצאי מים אל המזל. וזה ואברכה מברכיך הוא המזל כו' ותרגום יונתן ואברך ית כהניא כו' וית בלעם אליט. לכאורה למה מפרש כן למה לא פשוט. י"ל משום דמברכיך הוא לשון רבים ביו"ד ומקללך לשון יחיד בלא יו"ד ע"כ מפרש כן:

וי"ל עוד דאיתא ביצחק שבירך כתיב ארריך ארור ומברכיך ברוך ובבלעם להיפך מברכיך קודם ואח"כ כתיב ארריך אמרו רז"ל דהצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה וברשעים להיפך ע"כ בירך כל א' לפי ענינו. וקשה מכאן מדוע כתיב [כאן] כמו בבלעם ע"כ פירש יונתן כן דאיתא בברכת בלעם כולם חזרו לקללה לבד ממה טובו אהליך יעקב. ואפשר משום דאין לעשו שליטה על קול יעקב ושמעתי שכיון הרשע כן בברכות שיהפכו

לקללה ע"כ חזרו. וגם בזה י"ל כאן שע"כ כתיב להיפך להיות קאי ומקללך גם על מברכיך פי' מקללך בברכה הוא בלעם כנ"ל. ע"כ פירש על בלעם. וכתב כתוב על זאת:

במדרש **ואעשך לגוי גדול כו'**. אני קובע לך ברכה בשמונה עשרה ואין אתה יודע אם שלי קודמ' ואם שלך קודמ' אמר ר' אחבוהו אמר ר' יודן שלך קודמת דתחילה מגן אברהם ואח"כ מחיה המתים והוא תמוה. ופירשנו בעזרתו ית' דהנה מצינו אחר המלחמה אמר לו הקב"ה אל תירא כו' אנכי מגן לך כו' י"ל דאיתא שהי' החיל שוה עם אשר הי' אצל חזקי' מלך יהודא ולעתיד עם גוג ומגוג וא"כ י"ל שהי' רמז לו על מלחמת גוג ומגוג. דהנ' פירשנו על הראני נא את כבודך ואמר ית' אני אעבי' כל טובי על פניך כו' דמשה רבינו ע"ה הבין שרצונו ית' להטיב גם לחוטאים כמו שאיתא ארך אפים אף לרשעים וכן ברמז הניחה לי ושאל להראות לו כבודו מה כבודו ית' אם טוב יותר להמשיך חסדים או החזרת למוטב הוא יותר כבודו והשיב לו ית' אני אעביר כו' וחנותי את אשר אחון אפי' שאינו כדאי כו' פי' זה הוא כבודי יותר. ולפי זה י"ל כאן אני קובע לך ברכה פי' להמשיך מדתו חסד ואין אתה יודע איזה קודם הנם שידע שרצונו להטיב ולהשפיע חסדו דילמא אעפ"כ יותר קודם להחזיר למוטב וממה שקודם הוא מגן אברהם פי' הוא המגן עלינו בחסד אברהם ואח"כ מחי' כו' יש בו רמז מחזיר למוטב הרשעים שהם בחייהם כמתים ומחי' אותם וא"כ רצונו ית' להטיב ולהגדיל חסדו זה הוא קודם:

שם **וילך אברם כאשר דבר אליו ה'**. לכאורה הוא ללא צורך ודאי ילך אברם ועוד כאשר דבר אליו וודאי מיותר מסתמא לא הלך מארצו כו' כ"א מפני דבר ה'. ואח"כ כתיב ההליכה גופא בפירוש ועתה רק ברמז. פירשנו בעזרתו ית' דהנה כתבתי בפ' וירא על פסוק נסה את אברהם בשם הרב מניקל שפורג מורי ורבי ז"ל. וכן כאן י"ל מענין זה. דלכאורה למה הבטיח לו ית' כ"כ שכר הליכה ואעשך לגוי גדול כו' אך אמרו רז"ל על מארצך וממולדתך כו' לחבבה בעיניו פי' ארץ מולדתו וליתן לו שכר על כל דיבור כו' י"ל גם זה כן שהבטיח לו ית' שכר הרבה בעד זה וזה הי' נסיון גדול אם ישמח בסיום מצותו ית' או מפני השכ'. וידוע כי דבר ל' קש' ואמיר' [ל'] רכה וזה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' פי' שלא הי' הליכה כ"א לה' לבד לקיים מצוותו כאלו דיבר אליו ה' לשון קשה ולא שכר כן לא הי' חושב כלל לאהבת ההבטחת שכר. ובזה נמי מתורץ מה שקודם כתיב ויאמר ה' אל אברם ואח"כ כאשר דבר ולא כאשר אמר:

וי"ל עוד דהנה פירשנו על ויעש כאשר צוה ה' את משה בפ' אחרי בסוף פ' של יוה"כ פירש"י ז"ל להגי' שבחו של אהרן שלא לבשן לגדולתו אלא לקיים גזיר' מלך. והוא תמוה מאד וכי ה"א אהרן קדוש ה' תהי' לו פני' בלבישת בגדי כהונה גדולה של יוה"כ בשביל

גדלות וי"ל דהנה כתיב באלישע הנביא ועתה קחה לי מנגן כו' כי נסתלק ממנו שכינה בכעסו והוצרך למנגן. לכאורה מה מועיל מנגן למה שכעס. אך האמת נרא' דע"י כעס נסתלקה קדושתו ממנו והרגיש זה והי' לו עצבות בהרגשתו מיעוט קדושה ואח"כ הגם שהי' ראוי הקדושה לבא אליו אח"כ בישוב דעתו כי הי' כעס לש"ש ולא חטא בכעסו כי גם עבירה לשמה הוא טוב מכ"ש שבא לו ממילא מאהבת הבורא ב"ה הי' חרד ושנא אותו ע"כ כעס. ע"כ הי' ראוי לשוב אליו קדושתו כ"א מפני שנעצב על הסתלק קדושה ואין שכינה שורה מתוך עצבות [ע"כ] הוצרך למנגן. והנה במשה רבינו ע"ה לא מצינו זה קודם ויקצוף וכיוצא ואח"כ וידבר ה' אל משה לאמר. התירוץ הוא שמשה רבינו ע"ה הי' בעיניו שפל כמה [שכתוב] לא הי' נעצב על הסתלקות קדושה כי גם קודם לא הי' בעיניו לכלום ושמחתו הי' רק לכבוד שמים כי היה בכל ביתו ית' נאמן ע"כ לא הוצרך למנגן. וידוע משה ואהרן שקולים הן ע"כ אמר ונחנו מה ואהרן מה הוא נראה שגם אהרן הי' בדעתו כן. וכמו ששמעתי על למה אתה בוש לכך נבחרת בשביל הבושה והכנעה. והנה פירשנו על והי' עקב תשמעון כו' כי והי' לשון שמחה שיש לאדם לזכור דבר שיש לו בה שמחה בשביל שתהי' לו השגה והבנה בתורה כדאיתא בשם האר"י ז"ל שעצבות מבטל השגה. ובגמרא גופא איתא בשמחה של מצוה וכן להלכה טוב. וכן פירשנו על ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כו' לשון מותר כי אמר רק אל תעצבו ממילא אל יחר בעיניכם כי תשיגו שמן השם הי' זה כי למחי' שלחני כו' וכן כאן והיה לשון שמחה תהיה לכם עקב תשמעון לשון הבנה ושמרתם ועשיתם כו' כי ע"י שמחה תהי' לכם השראת שכינה ותהיו יכולים לקיים כי תהי' לכם סיוע מלמעלה משא"כ אהרן מפני שהי' שקול כמשה לא הי' לו עצבות ולא תצטרך לעורר לו שמחה וזה שלא לבשם לגדולתו לבא עי"ז לגדלות בעבודת שמים למנוע מעצבות כו' כי לא הי' צריך וזה שבחו של אהרן ולא של אדם אחר חוץ משה רבינו ע"ה והנה שאמר ית' למשה רבינו וארא אל אברהם כו' באל שדי כו' וכן כאן ויאמר ה' אל אברם ולא וידבר הי'. וידוע כי דיבור הוא מעלה יותר כמו אלי הי' הדיבור. אעפ"כ הי' א"א עליו בשמחה ודביקות כאלו הי' המעלה עליונה של הדיבור כי הי' לו אהבה אמיתית וכמו שכתיב וזה וילך אברם כאשר דבר אליו ה' כאילו נתייחד הדיבור אליו ולא באמירה בעלמא כן הלך בשמחה וע"כ אח"כ כשנגלה אליו ה' לא מבעיא שלא בא ע"י זה לשמחה בשביל מדרגתו אדרבה התיישב שלא תבא לו שום גאוה ע"י זה וזה ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו לשון זבוח יצרו ופי' על בשורות הזרע כו' כי זה הוא רצונו ית' בבשורה טובה להתגלות ולהראות שם הרחמים וזה על בשורות הזרע כו':

וכשנדקדק מדוע לפי הפשוטה לא שאל קודם אות כשאמר לו ית' לזרעך אתן את הארץ הזאת. ואח"כ שאל במה אדע פירשנו בעזרתו ית'. אחר הדקדוק קודם כתיב לזרעך ואח"כ לתת לך. ובסוף ברית בין הבתרים לזרעך נתתי כו' ומהו לאמר י"ל שהוא כאן הבטחה לו על תחיית המתים וכמו שאמרו רז"ל על לתת להם ועל זה שאל אות כי לא החזיק עצמו לצדיק ולא האמין בעצמו לזה. אך זה אינו מגולה בתורה כ"א ברמז לזה אומר לאמר לזרעך נתתי פי' זה לגלות לכל משא"כ העיקר הוא ברמז:

ועי"ל אחר הדקדוק קודם כתיב לזרעך נתתי לשון מתנה וכאן כתיב לרשתה כי הנה יש ארץ עליונה שורש ארץ ישראל הוא היראה שלא פסק מישראל לעולם בשום פעם ויראה נקרא ארץ הזאת גם ארץ כנען שע"י מעלה עבודת שמים ומ"ש ותורה לנחת רוח לפניו ית' וממשיך אורו וטובו הגדול והוא לשון כנען וסותר ומכ"ש ארץ ישראל נקרא גם ארץ הזאת כי אהבה גדולה יותר מיראה אך אם יש לאדם יראה בא לו אהבתו ית' בלבו וזה הוא עיקר רצונו ית' כדאיתא בזוהר לית פולחנא קמי' קב"ה אלא רחימו וכן איתא כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לקילוסו וקילוסו ית' א"א בלא אהבה לו ית' וא"כ יראה נקראת ארץ הזאת לשון נוקבא מקבל אהבה. ועל זה אנו אומרים בבהמ"ז על שהנחלת לאבותינו ארץ כו'. ולכאורה מה אנו משבחים על זה. אך כי קאי על הקדושה שאינו מסתלק מאתנו בשום פעם וזה לשון נחלה כי ירושה אין לה הפסק משא"כ מתנה [כי מתנה] ע"מ להחזיר נמי שמה מתנה. וזה י"ל שע"כ לעיל כתיב לשון מתנה קאי על ארץ התחתון גם אם על העליון לא שאל אות משא"כ אח"כ כתיב לשון ירושה משמע שאין לה הפסק הגם אם קאי רק על ארץ עליונה ביקש אות ע"ז שלא תסתלק השכינה מישראל גם אם חטאו עד שגלו מאץ דלמטה וזה מרומז במה אדע כי אירשנה שני הפירושים מרומזים דאל"כ יכתוב סתם במה אדע כי עלה קאי:

[עוד י"ל] מה שהבטיח ית' את א"א קודם לזרעך אתן את הארץ הזאת. וגם אח"כ שא נא עיניך וראה כך ולא שאל אות כ"א אח"כ כשאמר לו ית' אשר הוצאתיך מאור כו' לתת לך את הארץ הזאת לרשתה שאל אות. נראה דהנה אנו אומרים בבהמ"ז על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה כו'. וקשה מה לנו בזה ופשוט הוא שנזכה בה לעתיד. אך הי' לומר על שתתן לנו ארץ כו'. אך האמת שיש ארץ למטה ארץ ישראל. ויש ארץ עליונה שורש א"י למעלה הוא עולם יראה הנקרא כנ"י שהוא שורש ישראל וכולל כל ישראל והוא השער לה' כי מיראה באים לאהבה שהיא העיקר כי האהבה גי' אחד כביכול עם ה'. וזה העיקר הבטחה הגדולה לא"א להיות השכינה עמנו ולא תזוז מאחנו וזה מרומז בעולם היראה שע"י היראה שוכן יה עמנו. כי לכל ישראל יש יראה לזה עליונה ולזה תחתונה

כידוע שע"כ אין מתרחקים מה' ית' עוד. וזה נק' נחלה וירושה לנו שאין לה הפסק. וע"ז אנו מברכים בבהמ"ז על שהנחלת לאבותינו כו' כי ישנה לנו ג"כ ומה שהבטיח ית' לזרעך נתתי וכן לך נתתי וכיוצא לשון מתנה י"ל שקאי על ארץ החחתונה וע"כ יש בה הפסק לולא שהבטיחנו ית' להשיב לנו ע"י נביאיו וע"כ במקום שהבטחה הי' לארץ תחתונה ולשון מתנה ודאי לא שאל אות כ"א ע"ז שהיה חשוב הרבה בעיניו הקדושה ומה גם בגלות כשפסק המתנה הנ"ל ולא תפסוק הירושה הוא הקדושה שאל אות וכריתות ברית ולא יהי' עוד שום קטרוג. וזה במה אדע כי ארשנה. ואח"כ שכתיב ביום ההוא כו' לאמר לזרעך נתתי י"ל לאמר מה שראוי לאמר לזרעך נתתי כו' כי הקדושה אין ראוי לאמר ולגלות כי כתיב כבשים ללבושך:

ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו. הנה לפי הדקדוק נראה הי' להיות בקמץ הא' ולא בסגול. וי"ל דהנה הקדושה המתפשט למטה נקרא ארץ לפי מדרגות עליונות והנה הקב"ה נראה אל אברהם אבינו ואמר לזרעך אתן את הארץ הזאת פי' הקדושה הזאת להיות נראה להם וזה ויבן מזבח לה' הנראה פי' שאנו כל קוראים בתורה נראה אותו ית' אליו אותו הודעה והבטחה שהי' אליו על שנראה אותו ית' ודוק:

וכרות עמו הברית כו'. לשון הברית הידוע פירשנו בעזרתו ית' דהנה נראה לי שאיתא בשם הרמב"ם ז"ל טעם על כריתת הערלה שהוא שורש וגודלות התאוה להכניע ולהיות הולדה טובה לשמו ית' וי"ל א"כ גם בא"א הי"ל טעם זה ולא משמע כן כמו שנאמר לקמן ונראה דהנה כתיב ויהי ריב כו' והכנעני והפריזי אז יושב בארץ. הפריזי הוא מיותר גם לפירש"י ז"ל כי בכנעני מרומז גם פריזי כי כולם יצאו מכנעני. ופירשנו בעזרת אל ית' דהנה שמעתי בשם הרב ר' ישראל בעל שם ז"ל כי שבעה עממים הם נוכחים לשבע ספירות הבנין. והנה לפי זה כנעני היפך חסד הוא תאות אחרות ע"כ נקרא כנעני לשון סותר שמקלקל ומפסיד מנשמתו חלילה בשביל חיי שעה רעה. וחתי. לשון אל תחת היפך פחדו ית'. אמורי. לשון התפארות כמו את ה' האמרת היום היפך ישראל אשר בך אתפאר. וכן פריזי. לעומת נצח כי מי שיש לו אהבתו ית' עושה השתדלות להיות כן לעולם ולנצח ומנצח המונעים ממנו ית' וכן מנצח לפניו בנגינות והיפך הוא המריב ורוצה לנצח את חבירו. ופריזי י"ל לשון מפריז על מדותיו וי"ל לשון ערי הפרזי בשביל גבורים יכולים לעשות מלחמה כידוע ברש"י פ' שלח. וזה אומרו ויהי ריב כו' ע"י זה והפריזי אז יושב בארץ כי ע"י ריב לילה נותן כח לקליפת פריזי לעומת נצח הקדוש ומה שאמר הכנעני [הוא] כי כמו שעיקר מדות כולם הוא האהבה שלא תהי' רק לו ית'. וע"כ כתיב אחד הי' אברהם [כי] עיקר הוא האהבה לו ית' [כמו] שהיה אברהם כן נמי להיפך

כנעני הוא נואף שורש כל מדות רעות שעי"ז בא לקטטות ולכל עדות רעות שע"כ הוא כלל השונא צדיקים העובדים מאהבה הוא נואף ואם הוא יותר נואף מדבר על צדיקים ומתקוטט ר"ל. ע"כ שורש השבע עממין הי' כנעני. והנה א"א ע"ה לא הי' בו שום סיג מכל מקום ניתן לו המילה הגם שלא הי' לו תאוה אחרת כי לא ידע שאשתו יפת תואר עד הנה אלא ע"י מעשה אלא כדי בשכר זה ינתן לו להכניע תחתיו ותחת בניו השבעה קליפות וע"כ עי"ז יכלו להמית כל שבע עממין. וזה ומצאת את לבבו נאמן לפניך פי' שני הלבבות גם היצה"ר. אעפ"כ וכרות עמו הברית הידוע. לתת את ארץ הכנעני כו':

בפסוק נאום ה' לאדוני שב לימיני כו'. דהנה ידוע חסד לאברהם וכאן מצינו [שצוה לו] הבורא ב"ה ליסע לארץ ישראל ויעבור אברהם בארץ ולא אמר לו ענין מדרגתו חסד כ"א מעצמו הלוך ונסוע הנגבה. לדרום. אך הש"י המתין בזה כדי להחזיק עדיין במדה [ר"ל במדת היראה כן אמר המחבר ז"ל בע"פ] להרוג את המלאכים שהיו סימן על ד' מלכיות. וזה הפי' כי אברהם נקרא בדורו אדוני כן ראיתי בספר וע"כ אמרו לו שמענו אדוני הי' לומר או שמענו [לבד] או [שמענו] אדונינו. והתירוץ הוא שהי' נקרא אדוני שהחזיקו אותו כל העולם בדורו לאדון וזה הי' שמו אדוני. וזה נאום ה' לאדוני הוא אברהם כנ"ל. או שהשיג [דוד הע"ה] ברוח קדשו מאמר אליעזר לשם ענין זה. כדאיתא [בסנהדרין דף ק"ח ע"ב] וזה שב לימיני פי' המתן למדרגת ימין שהוא חסד עד אשית אויביך הדום לרגליך. כי אתה צריך להדין על שונאיך. וידוע כי שב לשון המתנה כמו וישבו בקדש. ואשב בהר. שבו לנו בזה. וכמה וכמה:

במדרש רבות הובא בילקוט הראובני על פסוק אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים כו'. כשבקש הקב"ה לירד להציל את א"א ע"ה מכבשן האש אמרו מיכאל וגבריאל אנו נרד להצילו אמר להם ית' אם בשביל א' מכם הי' יורד אתם הייתם מצילים אותו. הוא לא ירד אלא בשבילי אני אציל אותו ונתן בשביל זה להציל בני בניו' והוא תמוה מאד. הלא אם הי' יורד בשביל מלאך אין לך ע"ז גדולה מזו למסור נפשו בשביל מלאך. והנה אמרו עוד רז"ל לבית יעקב. אשר פדה את אברהם בזכות יעקב ניצל אברהם. ג"כ לכאורה כמוה הגם שזה יש ליישב. והנראה בעזרתו ית' הכל דהנה א"א זכה לעבוד אותו ית' באהבה גדולה ומפני אהבתו. גדולה קרב את העולם לו ית' ופרסם אלהותו וכבודו וכוחו בעולם. ויצחק אבינו מפני פסדו הגדולה עשם רצונו ולא עבר על רצונו והיא גדולה מיראה. ויעקב אבינו הי' כל מגמתו להיות לו ית' נחת רוח ויתפאר בו כמו מה שמתפאר בו מסתמא יש לו נחת רוח ע"כ עבד את הקב"ה באהבה ופחד פעם בזה פעם בזה פעם בשניהם כדי להיות לו ית' [נחת רוח]. והנה אהבה אפשר בה גם אהבה גשמיות גם פחד

כן. [אבל זה] להיות לו ית' נ"ר הוא דבוק בו ית' לבד. ע"כ זכה לנחלה בלי מצרים שהוא דבוק באין סוף ולא הי' בו אחוזה שום רשע והי' מטתו שלימה. והנה ודאי א"א הי' לו כל המדרגות כי הי' בו גם שורש יעקב כ"א זה הי' עיקר שלו אהבה וחסד. והנה בירידתו לכבשן האש אילו ירד ומסר נפשו בשביל אהבתו ית' הי'. ראוי להיות המלאך להצילו משורש חסד הוא מיכאל. וכן אם מפני פחד [הי' ראוי להיות] גבריאל [להצילו] שהוא משורש גבורה. אך א"א ע"ה כשעשה זה הי' כוונתו כדי להיות לו ית' נחת רוח שיתפאר בדבר וזה הוא זכות יעקב. וזה אילו לשם א' מכם פי' שם של כל א' הוא שורשו בו ית'. דוק. ובזה מתורץ הכל בעזרת אל:

במדרש **וגם את הגוי כו' דן אנכי כו'**. בשני אותיות הללו ד"ן הקב"ה גואל את ישראל. וכשיעשו תשובה גואל בע"ב אותיות כי הפסוק לבא לקחת לו גוי כו' יש בו ע"ב אותיות כו'. בשם של ע"ב. ומה בעי בזה כשעושים תשובה מאן דכר שמי' הכא נראה דיש דקדוק לשון ואחרי כן כי אחר סמוך ואחרי מופלג ע"כ נראה מרומז בה גאולה אחרונה. וידוע כי יהי' ע"י תשובה כמו שכתוב והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלו באחרית הימים ושבת כו' ושב ה' אלקיך כו' ושב וקבצך אם יהי' נדחך כו' וזה יהיה בגאולה אחרונה. וכדאיתא ברמב"ם ז"ל. וזה ואחרי כן פי' בגאולה אחרונה. כן. לשון כן בנות צלפחד דוברות. כי יתוקן ויהי' נכון ע"י תשובה. ויצאו ברכוש גדול בחסדו כי חסד גי' ע"ב. וכן נמי י"ל ודור רביעי על גאולה אחרונ' הדור הרביעי ממלכו' הרביעי מד' מלכיו' כי לא שלם עון האמורי י"ל יצ"ה כי עיקר הכל הוא התפארות ותפארת כי מי שאין אצלו תפארת כ"א לעשות רצונו ית' ממילא הוא טוב. וידוע כי האמרת היום [הוא] לשון תפארת. וזה לעומת זה אמורי נק' תפארת רע ר"ל. וזה כי לא שלם עון האמורי עד הנה שיתוקן אז הכל ויושלם: **ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר כו'**. לכאורה אינו מובן מנהר מצרי' עד הנהר הגדול. זה אינם מצריו של ארץ ישראל. ועוד דקני כו' יהי' לעתיד למה מתחיל מהם. ולפי הפי' שקאי על עמון כו' ניחא שהם לקחו קודם. (ונראה דהנה כתיב כימי צאתך מארץ מצרים כו' דזה אמרנו כמה וכמה פעמים דהקדושה והטובה לישראל שהי' פעם אחת נקל לבא עוד כל פעם משא"כ צער לא תקום פעמים צרה. גם המן ויועציו ידעו זה דוק. שע"כ לא רצו בשאר חדשים. והנה יציאת מצרים הי' גאולה כוללת כל ארבע גאולות של ד' מלכיות שהכל הי' במצרים וגם שם הי' גאולה שלימה שלא נשאר שם שום ניצוץ וזה וינצלו את מצרים וזה הי' שורש לגאולה אחרונה כ"א שזה הי' במצרים ואז תהי' מכל העולם. וידוע שהגלות הי' להוסיף גרים הם נצוצות. וזה י"ל מנהר מצרים לשון תופע עליו נהרה. הוא אור של מצרים הוא הגאולה ובירור כל הנצוצות דשם והקיבוץ וזה ג"כ

לשון נהר כמו ונהרו אליו כל הגוים. עד הנהר הגדול נהר פרת. פי' האור והקיבוץ הגדול הנקרא בשם פרת לשון הוספה כנ"ל:

[עוד]

ביום ההוא כו' לאמר לזרעך נתתי. פי' לאמר ולגלות הוא נתתי כו' אפשר לפרש על ארץ דלמטה דהי' הפסק בנתיים עד ביאת משיח דעל ארץ עליונה דהוא ירושה הוא סוד ואין לומר ולגלות בכריתות בריח על זה:

וירא

כתוב בספרים הקודמים והנה במדרש פתח האהל פתח טוב פתחת לעוברים ושבים פתח טוב פתחת לגרים האהל שמים וארץ בזכותך חמה ולבנה בזכותך י"ל שקשה למדרש יכתוב בפתח האהל ע"כ פירש פתח פתחת כו' ולפי מה שבארתי בספר השני על מדרש ילמדנו רבינו קטן לכמה ימים הוא נימול כו' יעו"ש כי גם התשובה נקרא מילה כמו ומלתם את ערלת לבבכם כו' יעו"ש וזה פתח פתחת לעוברים ושבים כו' כי מי שהי' טוב ונתקלקל מקרי עובר ושב שעבר מדרך הטוב ושב בתשובה ומי שלא הי' טוב ושב לה' ונעשה טוב זה מקרי גר וק"ל וזה פתח פתחת כו':

וה' פקד את שרה כו'. במדרש ר"ש בר נחמני פתח לא איש אל ויכזב כו' והוא תמוה משמע שמפרש בזה הפסוק. ונראה שקשה לו כפול ושנוי לשון ע"כ רצונו לומר כי פקד לשון פקדון שקיים הבטחתו כאשר אמר אמירה רכה אם הי' הבטחתו לטובה אבל ויעש ה' הוא רחמים לשרה כאשר דבר אם הי' גזירה קשה כמו לשון דבר לא קיים כ"א התנהג ברחמים בשם הויה ב"ה:

ותשלח את הילד תחת אחד השיחים לכאורה מה בעי בזה. אך איתא אין חבוש מתיר עצמו כו' שמעתי מפני שהוא בגשמיות בתפלה. ומי שיש לו שכל גומר בדעתו שלא יחשוב בגשמיות כי יקבל רצונו ית' אך מפני שנראה לו שזה רצונו להתפלל או מפני רחמנות שמעורר כן למעלה כי גם יחיד שמצטער שכינה מה אומרת כו' או מפני כבוד שמים. יכול לפעול גם לעצמו תמיד כי לפעמים גם פשוט מושיע כי העונה בעת צרה ר"ל. וזה י"ל ותשלך את הילד פי' מן מחשבתה ואהבתה לו תחת אחד השיחים אחד מיוחד השיחים הוא התפלות ודוק:

מה ששמעתי מקשים והאלהים נסה את יצחק מבעי' לי'. פשוט נראה לפי מה שפרשו רז"ל על אחר הדברים שדיבר יצחק אל ישמעאל שיקריב כל גופו לפניו ית'. ניחא שנסיון זה כבר אמר בעצמו. כ"א את אברהם נסה:

וי"ל עוד כי שמעתי בשם הרב הקדוש אב"ד דק"ק ניקל שפורג על יען אשר עשית את הדבר הזה כו'. וקודם ולא חשכת כו' ממני. ועתה כתיב ולא חשכת בלא ממני. דהנה העקידה היה נסיון א' ועשה א"א ע"ה לכבודו ית' וכבש רחמיו באהבה. אח"כ כשמונעו ית' לכאורה הי' לו ללוקחו מן המזבח בשמחה כיון שיצא ידי שמים. וא"א לא עשה כן לשמוח במה שמנעו מהקרבה בשביל אהבת בנו אדרבה מאוד הי' שמח לשוחטו כ"א כמו ששמח לשוחטו למענו ית' כן כשצוהו ית' אל תשלח ידך שמח בעשית רצונו ית' להחיותו לא הי' כלל ענין בנו בלבו רק מפני שהוא רצונו ית' להורידו מעל המזבח וזה מדרגת אהבה יותר וכן שמעתי אומרים ממנו ז"ל נקל לאדם לסבול אם יחרפוהו משאם ישבחוהו שלא תהי' לו הנאה מזה. וזה הי' כאן שלא הי' לו שמחה מהחזרה שחשבו כ"א למען השי"ת שצוהו כן ולא למען שהוא בנו יחידו וזה יען אשר עשית את הדבר הזה כו' שלא תשך את בנו יחידו כ"א שעשה רצונו כנ"ל וזה הי' נסיון אברהם ולא של יצחק:

לפ' עקידה **בי נשבעתי כו' כי ברך אברכך כו'**. והנה ארבה את זרעך ניחא מדה כנגד מדה שלא [מנע] את בנו יחידו ממנו ית'. משא"כ ברך אברכך מה שייך הכא. והאמת דהנה כתיב חסד לאברהם. ודאי הוא מפני שאהב את הבורא ב"ה בכל לבבו כמו שכתיב אברהם אוהבי לבבו נאמן לפניך שורש אהבה הוא מחסד כמו שכתיב אהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך חסד והנה יש אהבת עולם ואהבה רבה. וגם כתיב חסדי מאתך לא ימיש וכתיב עולם חסד יבנה כי יש חסד עולם ויש לזה שורש מקום הנדיבות למשל מלך שהוא נדיב מאוד מעמיד ממונה על האוצרות שלו להטיב להצריכים וזה בא משורש הנדיבות שלו והנה א"א ע"ה באהבת הבורא ב"ה נתדבק במדת חסד של הבורא ב"ה. ועתה בנסיון זה שלא חשך בנו אשר אהב לאהבת הבורא ב"ה וקודם לא הי' ניכר כ"כ האהבה כמו שכתיב עתה ידעתי כי ירא אלקים אחה ולא חשכת כו' כי רק זה נודע שעכ"פ מיראת אלקים לא עבר על רצונו משא"כ אח"כ שהקריב איל תחת בנו והתפלל על כל מעשה להיות לרצון לפניו ית' כמו בנו זה בא מאהבה הגדולה ומכ"ש למה שכתבנו לעיל בשם הרב מניקל שפורג על ולא חשכת את בנך את יחידך. שהמניעה לא הי' כלל להיות שמח מחמת שהוא בנו יחידו כי מצד בנו הי' רוצה להקריבו כ"א מצד שצוה לו ית' למנוע אותו שמח לעשות רצונו ע"י [זה] התעורר מקור הנדיבות עליו שורש החסד והוא נוצר חסד שהשי"ת מצד טובו וחסדו הגדול נוצר ומצפה לעשות חסד שע"כ עולם יבנה. כי רצונו ית' להטיב. ועורר זה עליו במה שהתנהג בחסד ואהבת הלב להבורא ב"ה ומשם בא בני חיי ומזוני שלא תלה הבורא ב"ה בזכותא גם אם אינם כדאי כ"א במזלא הוא מקור הנדיבות הנ"ל (וכן שמעתי בשם רבי הרב המגיד מראוונא ז"ל

כי מקור הנדיבות הוא מזל כנ"ל) וזה יען אשר עשית כו' כי ברך אברכך כו' פי' ברך משם דבר מקור הברכות שמשם מזוני אברכך זה לו בעצמו והרבה ארבה את זרעך. ומה שלו הוא קודם וחיי מרומז כחול כפי' הבעל הטורים. ופשוט נמי י"ל דזה כבר פרשנו הכלל אם ממתקין הדינים בא דין על שונאי ישראל גם לנו פרנסה ובשביל שכבר כתבתי ע"כ קצרתי הטעם. וידוע שאיתא בעקידה שעקד א"א ע"ה את יצחק בנו אותו שעה עקד מיכאל את גבריאל וכל השרים תחת ישראל וגרם מתוק הדין ובא פרנסה וזה שלחן בצפון מצפון זהב יאתה וזה מ"ן ממנצפ"ך. וזה יען אשר עשית את הדבר הוא קשה הזה הוא פרנסה ר"ת זיי"ן ה"א לזון העולם הנברא בה"א ע"כ ברך אברכך כו'. וכנגד שלא חשך את בנו יחידו הרבה ארבה את זרעך כו'. ונמצא הוה מדה כנגד מדה:

[עוד]

כי ברך אברכך כו'. כי המזל הוא מקור הנדיבות שרצונו ית' להטיב וזה נוצר חסד על שנוצר ומצפה לעשות חסד וזה הוא שורש הנדיבות ובו תלוים בני חיי ומזוני. וזה לשון ברך אברכך ולשון ברך הוא מקור הברכה ע"כ הוא שם דבר וכן הרבה ארבה. ג"כ לשון שם דבר כו'. והתברכו כו' עקב אשר שמעת כו'. כי הנה פי' רש"י ז"ל על תחת בנו שאמר על כל עבודה שיהי' חשוב כאלו הקריב את בנו ע"כ בא גם אל הפועל לטובת גשמי. כיון שהי' גם בגשמי משא"כ בל"ז לא הוה כ"א במחשבה העיקר הגמר וע"כ כתיב הרבה ארבה כו'. ככוכבי השמים וכחול כו'. כי יש בנים רוחניים וגשמיים כי תלמידים נקראים בנים גם תולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים וזה ככוכבי השמים קאי על רוחניים כמו שכתיב כן ומצדיקי הרבים ככוכבים כו'. וכחול כו'. על גשמיים. וזה עקב אשר שמעת פי' הסוף ששמעת בקולי גם בגשמיות בענין האיל כנ"ל:

וישב אברהם אל נעריו כו'. י"ל ודאי ששב אליהם ולשון ויקומו וילכו יחדיו ודאי כן. ואח"כ וישב אברהם בבאר שבע והם היכן הי'. נראה בעזרתו ית' דהנה כתיב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע. פרשנו בעזרתו ית'. דהנה כתיב רצון יראיו יעשה שהצדיק המחזיק עצמו גרוע מבני אדם הגם אם אין כן כיון שה' ית' אתו כדאיתא אני את דכא עובר קדושתו ית' דרך בני אדם שמחזיק עצמו לגרוע מהם לפי מחשבתו של הצדיק ע"י זה חוזרים בתשובה וזה קרוב ה' כו'. ע"י זה ואת דכאי רוח יושיע. פירוש הנדכאים מרוח הקדוש יושיע כנ"ל. והנה אברהם אבינו ע"ה לא בא לו שום גבהות ע"י נסיון זה אדרבה הי' שפל בעניו יותר וכמו שפרשנו על וזה לך האות כי אנכי שלחתיך פי' בקיציר מה שאתה שפל בעיניך שאמרת מי אנכי כו'. ולא בא לך גיאות מדיבורי עמך הוא אות שאתה הולך בדרך אמת ולא בא לך גאוה אדרבה מוסיף הכנעה ובושה מלפניו

ית' וזה וישב אברהם אל נעריו. הגם שהיו מנוערים מן המצות שב אליהם והחזיק עצמו כהם עי"ז ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע הוא הקדושה העליונה כי העלה אותם במה שהחזיק עצמו כהם כנ"ל אעפ"כ וישב אברהם בבאר שבע כי הוא לבד נתיישב שם ולא הם כ"א לפי שעה הוליך אותם עמו לשם:

חיי שרה

לפסוק **ויהיו חיי שרה כו'**. דאיתא בואו ונחזיק טיבותא לרישא דכרע במודים. דפרשנו לטובה ולברכה דטוב מקרי משפיע ע"כ יוסף הצדיק שהי' כי לכל וכן נח בתיבה צדיק נקרא טוב. וטובה נקרא מה שאנו מעוררין מ"ן ומעוררים תענוג לפניו ית' נקרא טובה. ולברכה כי טוב וראוי תיכף שאנו עובדים את הבורא ב"ה בתורה ותפלה וקילוסו לעורר למעלה מ"ן לבוא תכף מ"ד יחידו יתברך והשפעת אורו רב וזה ולברכה. ומי שמתנהג כן תכף באמרו. המחזיר שכינתו לציון מעורר מ"ן למעלה עכ"פ מה שהוא למעלה שורש ציון שאנו מעוררים גם עתה למעלה ברוחניות. וכמו ששמעתי מפה קדוש הרב מניקל שפורג ז"ל בק"ק שינאווי על מוסף יום שבת זה ור"ח כו'. נעשה ונקריב כו'. הלא עבר יום בטל קרבנו. אמר הוא דקאי על השורש שמעוררים למעלה גם עתה. וזה כשפועלים בעזרת אל ב"ה למעלה בהמחזיר שכינתו לציון בא אור גדול למטה מעין מורא גדול זו גילוי שכינה מוכרח הראש לכפוף מפני פחדו ית' וזה טיבותא לרישא כשהוא כן. וזה ויהיו חיי שרה כי ויהיו גם למפרע הוא ויהיו כי עיקר חיות הוא הדביקות בו ית' שהוא חי החיים חיי שרה הי' להם הוי' שחזר תכף למטה מ"ד במ"ן שלה. וזה ויהיו ע"י זה פעלה גם המשכת בני חיי ומזוני תמיד וזה מאה שנה מאה ברכות ע"י שנה [שהוא] לשון כפול כמו השנות החלום עבר ושנה. שפעלה יחוד והשפעה מתתא לעילא ומעילא לתתא. וכמו שפירשנו על או יחזיק במעוזי יעשה שלום כו' פי' מתתא לעילא מעשי' למעלה ומעילא לתתא לעשי' ע"כ קודם יעשה שלום ואח"כ שלום יעשה כו'. וזה שנה ועשרים שנה הוא חיי כי חכמה ובינה נקרא שכל וכל דבר שבקדושה כלול מעשרה נקרא עשרים כי חכמה תחי' ובינה נקרא עץ חיים הוא. ושבע שנים הוא בני כי דעת הוא בנים ודעת כולל חסד וגבורה כי דעת לשון ידעתיו ולשון פחד ודין כמו ויודע בהם כו'. וזה שורש וראשון לשבע מדות אשר כתיב לך ה' הגדולה והגבורה כו' וע"פ רוב מוצאים חסרונות בהמדות ע"כ נקרא שנים כמו אם יהיו חטאיכם כשנים כו'. שני חיי שרה כפשוטו שני למעלה ולמטה רוחניות וגשמיות כי יש בני חיי ומזוני רוחניות תולדותיהם של צדיקים מע"ט ותלמידים הנקראים בנים וחיים לנפש ומזוני לנפש הוא תורה ודביקות: ושרה הוא כפשוטו. וכן יש לפרש על בעל תשובה ד"ל:

ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ כו'. לשון ויקם הלא [לא] כתיב שישב. ולמה לי אם ישב קודם. פשוט י"ל דהתורה אשמעינן כבודו הגם שהוצרך להם הכריחו ליישב אותו בכבוד וכמי ותמנע היתה פלגש:

וי"ל עוד. דהנה פרשנו. על ויקם משה וילך אל דתן ואבירם כו'. משמע שכבר הי' אצלם ומה וילכו אחריו זקני ישראל הלא היה כבר אצלם וכמו שהקשו על וילך חרנה. ופרשנו. דהנה משרע"ה לכאורה זלזל בכבוד תורתו מה שהלך אל הרשעים הללו והוא כמו חלול השם ח"ו. והאמת הוא אינו כן אדרבה זה הוא קידוש ה' שהי' עניו ולא החזיק במחלוקת ובאמת הי רק רבי ונביא וכמו שאמרו רז"ל בקש משה מלכות ולא נתן לו. והגם שבתיפ ויהי נישורון מלך זה בהתאסף יחד כו' כי אז אין צריך להתנהג בגדלות כי מלך שמחל על כבודו כך. וכן פרשנו על המדרש כל מי שמתיירא מהשם ית' נעשה [מלך] כן מצינו בא"א וכן ביוסף. ואף משה שנתיירא נעשה מלך שנאמר ויהי בישורון מלך. לכאורה תמוה מה גם ומה בצירותי'. ולפי הנ"ל ניחא שהי' עניו מאוד ומלך צריך לו גאוה. והאמת הי' מלך בהתאסף כו'. אין צריך גאוה. וזה ויקם משה פי' אין נקרא ירידה ההכנעה שלו שהלך עליהם אלא קימה. וזה וילכו אחריו זקני ישראל להתנהג כן בענוה ושלא להחזיק במחלוק' וזה ויקם אברהם כו' מה שהשתחוה לעם הארץ הגם לבני חת בשביל שהי' עם ארץ ישראל כנ"ל שהוא פי' אלשיך ז"ל. זה היה תקומה לו ולא ירידה:

למה שאמר והיה הנערה כו'. אותה הוכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני. לא הבנתי בשום פעם הסימן שהוא ליצחק. תינח חסד עם אביו. עד שבת העבר [ובשבת העבר הבנתי] שידוע כשנמתקין הדינין בא הדין על שונאי ישראל. ולא זו אף זו שבא משורש זה לנו פרנסה ועושר וזה שלחן בצפון מצפון זהב יאתה. וגם הקרבנו זה אל השכל כי ידוע שעיקר בריאת העולמות לכבודו ית' וקילוסו (ולזה השפיע אורו הגדול בגין דישתמודעין לי') ומפק שלא הי' אפשר לקבל אורו הגדול אם הי' משפיע כסדר וגם לא הי' אפשר להיות בחירה היפך רצונו. היה הצמצום נמצא הצמצום הי' לתועלת השפעה. שכל מגמתו ית' הי' להשפיע שכר טוב ע"י שיעשו רצונו כי הלא [הוא] אין צריך לכלום כ"א להשפיע וזה פי' להשיב לברואיו. ופעם אמרו רז"ל שלא להיות נהמא דכסופא. ובאמת הכל א' להשפיע שכר טוב שלא תהי' נהמא דכסופא בהנאה מזיו השכינה ותהי' הנאה גמורה בלא כסופא. וזה פרשנו על ושמרו דרך ה' כו'. למען הביא ה' על אברהם אשר דבר עליו. כאלו כוונת אברהם ע"מ לקבל פרס. וכן אצל משרע"ה בגמרא וכי יאכול מפרי' הי' צריך כו'. אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל פרס כו'. אינו מובן כלל לכאורה. וכנ"ל מתורץ שזה הוא רצונו ית'. ורוצה שיושלם רצונו

ית' מכח אל הפועל. והנה שורש הדין הוא הצמצום והצמצום הי' לצורך החסד להטיב והחסד הוא עיקר כמו ימין אצל האדם והגבורות הוא לצורך העיקר. וכן העיקר עשות רצונו ית' ופרנסה תועלת לזה בא משורש זה והנה בהעקידה נמחק שורש יצחק עי"ז כידוע ע"כ אח"כ בא ממנו ית' ברכות ברך כו'. הכל ע"י זה והנה אשתו עזר לו ודאי רצונה גם כן לפרנס הכל. וזה הוא הסימן אם תאמר שתה וגם לגמלך כו'. אותה הוכחת לעבדך ליצחק. וגם חסד כו':

ויצחק בא כו'. דהנה יצחק הי' לו פחד מה' ית' כי פחד על הקרובים שהיה מקורב מאד לה' ית' מהיכן בא אדם לזה אם לומד גמרא בדחילו ורחימו. וזה ויצחק בא. פי' מדרגת יצחק [בא] מבא בארי הוא תורה שבע"פ הפי' לתורה שבכתב. כמו באר את התורה הזאת. לחי רואי שרואה לה' יתברך ואל יתירא אם הוא בפחד מפניו ית' שלא לעורר דין על עצמו ח"ו אדרבה אם יש דין למטה אין דין למעלה עליו. וזה יושב בארץ הנגב הוא דרום חסד:

ויצא יצחק. דהנה מדרגת צדיק הוא בדביקות ית' וביחודים וזה נקרא יציאה שמתפלל עבור העולה. וזה ויצא יצחק לשוח בשדה נקרא העולם לפנות ערב. פי' לפנות ולסלק הערב הוא הדין וישא עיניו כפשוטו וי"ל שהעלה עיני ה' המשוטטות בכל הארץ. וירא והנה גמלים באים מוחין כי גמל גו' חכמה. ובפשוט. כי כל מה שבא מעולם עליון יותר בא למטה יותר. כידוע. ע"כ שלמה המלך ע"ה שחבר שיר השירים קודש קדשים בא במשל ענייני גשמיים. וזה והנה גמלים לשון בוסר גומל. באים כי מכח קרבתו לו ית' המשיך השפעת עליונות מאד:

ויוסף אברהם ויקח אשה כו'. דהנה אברהם אבינו הי' איש חסד וכל מה שהוסיף מדרגה המשיך חסד יותר ויקח אשה מקבל ממנו ושמה קטורה לשון קטור הארץ. שגם הגבורות הגדולות המתיק אותם בחסד הגדול ע"י זה. ותלד לו את זמרן כו' גם אנשים עבים היו חוזרים בתשובה כמו ברי' חדשה וכקטן שנולד:

תולדות

נראה שכתבתי כבר. ועוד זה ויעתר לו כו'. כי איתא באלישע [על] שאמר לנוקבא [עי"ז לא הי' הבן של קיימא] והוצרך להחיותו [אח"כ]. וכאן התפלל יצחק לנוכח אשתו אעפ"כ השיבו ית' כהוגן ויעתר לו כדי להיות של קיימא. כדאית' בכנ"י שואלת שלא כהוגן והקב"ה משיבה כהוגן:

גור בארץ הזאת כו'. בקיצור [גור] הוא יראה ולשון אסיפה כי ביראת שמים פועלים לאסף את ישראל כי דבוק בשורש כנ"י הוא שם של אדני כי מדת מלכות ואדנות כולל

כל ישראל כי כולם יש להם יראה כי אינם מורדים בו ח"ו כל א' לפי יראתו. ואחר כך בהבארות כמו שפירשנו נ"ל שכתבתי בספרים הקודמים עד ויעל משם באר שבע והוא היראה בחיות גדולה:

וירא אליו ה' בלילה ההוא. זה לכאורה תמוה [למה לו להודיענו] שהי' בלילה. אך שקאי על יראת הרוממות הנקרא באר שבע. ויאמר אל תירא. אין צריך לך עוד היראה כי אתך אנכי כו'. וברכתיך כו'. בעבור אברהם עבדי להיות עובר השפע דרך אברהם (ולמעל' כתיב עקב אשר שמע אברה' בקולי ולא בעבור דוק):

במדרש על ויגידו לו על אודות הבאר כו'. אין אנו יודעים אם מצאו אם לא מצאו. מן מה דכתיב וימצאו שם באר מים חיים הוי שמצאו מים חיים והוא תמוה מאד. [הלא] כתיב ויאמרו לו מצאנו מים. נ"ל שכבר כתוב הפי' על הבארות שהוא על מעשים ודיבורים ומחשבות יעו"ש. ואח"כ ויעל משם באר שבע היא היראה הקרובה לה והיכל ה' היא וזה וירא כו' ויאמר אל תירא כו' פי' שלא יתנהג ביראה כי אתך אנכי מדרגה עליונה. ויבן שם מזבח פי' הבין שם הכנעה זבוח יצרו שאמר לו ית' כשביל אברהם עבדי משמע שהוא איני כדאי. ובאמת שלא לנכות זכיותיו. ושתהי' מצד החסד כפי' ר"מ אלשיך ז"ל. ויקרא בשם ה'. ע"י שהשיג הכנעה יותר המשיך ממזל בני חיי ומזוני יש מאין. כי אין מזל לישראל כנ"ל. ויט שם אהלו. הוא אורו המשיך (במה שהשפיע להעולם): ויכרו שם עבדי יצחק באר. והיא הבאר שאח"כ ויגידו לו כו'. והנה איתא שלשה דברים אינם באים כ"א בהיסח הדעת משיח מציאה ועקרב. פירשנו הוא שלא יחזיק עצמו לגדול ויודע [רק] שיהי' שפל בעיניו. משיח. כי כשנהי' שפל בעינינו יהי' שלום בארץ לאפוקי משנאת חנם שעדיין מרקד כו'. ומציאה. הוא חכמה שמאין תמצא. ועקרב. הוא שתי מלות עק לשון צרה על רב הוא הרב שיעבוד צעיר. (ופשוט נמי שצריך לאדם שלא יתייאש מן הפורעניות ממילא לא תבא אליו). ולפי מה שפירשנו בבארות הנ"ל שכתבתי שאמר לו ית' אתך אנכי ויט אורו כנ"ל. ויכרו שם להמשיך להיות נובע חכמה המחי' את בעליה וזה מים חיים חסדים משכל הנקרא חיים וזה אינו יודע אם מצאו הוא חכמה מציאה הנ"ל. כי רק כתיב מצאנו מים ולא כתיב חיים כ"א מגזירה שוה כדרך המדרש:

הקול קול כו'. י"ל לשון ידים ידי שפעל הגם שאין לאדם לא קול תורם ותפלה. יועיל ממון ושוחד שנותן לעשו. וזה ידי עשו. כי אם לא כן. הלא עיקר הוא. ר"ל שגוזר בפיו:

ויצא

הנה למעלה בפ' תולדות בפ' הנ"ל (בראשית כ"ו ל"ג) ויקרא אותה שבעה ע"כ שם העיר באר שבע עד היום הזה. לכאורה תמוה מאד הלא גם בפ' וירא כתיב (בראשית כ"א ל"א)

ע"כ קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם. והאיך שם ע"כ וכאן ע"כ. אם מזה אין מזה. ונראה בעזרת אל ב"ה. דהנה איתא שהי' קטרוג על כריתות [ברית] עם אבימלך כדאיתא נ"ל בתנא דבי אלי' ובמדרש. וע"כ נסע יעקב משם כדאיתא במדרש. לכאורה וכי נעלם זה מיצחק. אך הוא עשה מצות כבוד אב בזה. וידוע שבהדרת פני זקן מעוררים עולם זקן מלא רחמים ממה שכתיב ועתיק יומין יתיב לבושי' כתלג חיור כו'. נ"ל ששמעתי כן מהרב המגי' ר"מ מזלאטשוב ז"ל כן בכבוד אב מעוררים חכמתו ית' שורש כל מדותיו ית'. ע"כ א"א קרא באר שבע. אבל לא הי' ראוי להיות קיום לשם הזה כיון שלא הי' כ"כ כראוי וכאן ויקרא אותה שבע' לשון דכור' השפע לשבע מדות מחכמה הנקרא אב כי כולם בחכמה עשית כדאיתא בשכי הפרדס. וזה ע"כ שם העיר באר שבע עד היום הזה כיון שעשה טוב בזה. משא"כ הראשון לא הוה עד היום הזה. נמצא ב"ש הוא מרומז בקדושה עליונה. וזה ויצא יעקב מבאר שבע וילך לחרן לעיין שלא תהיה חרון אף על ישראל. ויפגע. פי' התפלל. במקום. פי' בשביל המקום ית' כי בכל צרתם לו צר ח"ו כן יחיד המצטער שכינה מה אומרת כו'. ע"י זה וילן שם פי' כמו מחושך לאור שפעל ישועה ואור. כי בא השמש הקדושה. כמו כי שמש ומגן ה' כו': וי"ל עוד וילן שם לשון וילונו. פי' הטיח דברים אפי' לא תמיד כ"א בשעת שבא לו דביקות לה' וזה וילן שם כי בא השמש. ויקח כו' מאבני הם אותיות כו'. ע"י [זה] ויחלום חלום טוב וקדוש ע"ז נמי והנה סולם מוצב כו'. י"ל על התפלה. וי"ל עליו גופ'. וזה והנה מלאכי. פי' שלוחי הדין מעלה לשורש ונמתקין ונעשו יורדים חסד כמים הנגרים ע"י [זה] והנה ה' נצב עליו:

[עוד] לפ' ויצא דהנה הצדיק צריך להיות תמיד בדביקו' גדול ובתורה ויחודים ואהבה ויראה ולפעמים צריך הצדיק לעיין עניני העולם אם הוא כרצונו ית' להטיב. וזה ויצא יעקב מבאר שבע הוא הקדושה. וילך חרנה לעיין שלא יהי' חרון אף ר"ל. ואפשר שמעתי זה בשם רבי ז"ל. ויפגע במקום פי' התפלל בשביל מקום ב"ה כי אם יש צער למשה גם למעלה יש. כמו שאמרו רז"ל אפילו יחיד שמצטער שכינה מה לשון אומרת כו'. וילן שם פי' נענה בתפלתו. כמו אדם שיוצא מחושך לאור. כי בא השמש הוא הקדושה והרחמים כמו שמש ומגן ה' אלקים:

ויחלום כו'. הנה במדרש יש פתרון על החלום. ע"כ י"ל עוד פי' התפלה הוא סולם מוצב ארצה. וראשו מגיע כו'. כי עיקר תפלה המעולה יותר אם אדם שפל בדעתו וכמו שאמרנו על שכן ארץ ורעה אמונה כמו שאמרו רז"ל מי שנעשה שכן לעפר בחייו פי' במחשבתו כי האמת הוא כן כמו שראיתי כתוב בשם גדול שיחשוב האדם שהוא ותולעת וצרור

חבירים. וכן שום מין עשב. פי' אם האדם הוא טוב מן המובחר הוא כן כי וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב. וזה נעשה שכן לעפר. והנה אין מזל לישראל. כתבתי בשם הרב רבי מראוונא ז"ל מי שהוא בדעתו אין יכול להמשיך מהמזל לישראל שתלוים בו בני חיי ומזוני שהוא יש מאין שהוא קיום עולם. וזה שכן ארץ ורעה אמונה כי יפעיל נסים להגדיל אמונה כמו שמרעה בהמה להגדילה ולהחזיקה. וזה סולם מוצב ארצה כו'. וכן איתא אמרו עליו על סנדלפון כו' שהוא מעלה התפלות עושה מהם עטרה לחי כו'. וזה והנה אופן א' בארץ אצל החיות. ע"כ ר' יוחנן הסנדלר אומר כל כנסי' שהיא לש"ש סופה להתקיים כו'. הסנדלר דייקא. כמו שם המלאך הנ"ל. כי מארי צלותא נקראים מארי דרגלין ודוק. וסופה פירשנו כמו שאיתא ברעי' מהימנא על סופה לקיימה מעושר פי' הסופה ה' משם הוי' ב"ה יתמלא מהמקור להתעשר וכן כאן להתקיים כמו שצריך לכך או להפיל פחד על הרוצים להפריד הכנסי' או להעשיר בעלי כנסי':

והנה מלאכי אלקים. פי' שלוחי הדין עולים פי' כי מעלה את הדין לשורשו ע"י זה נמתק הדין כי בשורש הדין נאצל רק לצורך חסד שתהי' אפשר לקבלו כן הסוף יבא רק על שונאי ישראל להיות תועלת לישראל וזה עולים ויורדים בו. כי טבע האש לעלות ומים לירד וכשנמתק הדין נעשו יורדים. והנה ה' נצב עליו. כי אז נראה שם הוי' ב"ה דוק:

עוד יש דקדוק ויקרא שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה. אין מובן בפשיטות לשון ואולם. הוה למכתב אשר לוז הי' שם העיר בראשונה. וגם לשון לראשונה [אינו מובן]. והנה יש פירוש מהאר"י ז"ל. וג"כ צריך ביאור. דהנה פירשנו על וללבן שתי בנות כו'. פי' הלובן עליון הקדושה והבהירות שתי ענינים מקבלים משם כי ע"י תרין ענינים יכולים לבא להקדושה ולובן עליון. שם הגדולה לאה. הוא ענוה כי המנו ושפל הוא כמו עיף לשון מלאה חלאה. וע"י ענוה ה' את האדם ממילא מתגדל וזה שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל היא היראה. כי יראה כולל כל ישראל כא'. לזה יש לו יראה עליונה ולזה ירא' [תחתונה]. ע"כ היראה נקרא כנסת ישראל הכולל כל ישראל בשרשם בו ית'. והנה ישראל נקראים צאן קדשים נקרא יראה שרשם בו ית'. רחל מולדת הצאן כי נשמת ישראל מתחת כסא הכבוד שמשם יראה. והנה מפני יראתו מתצמצם האדם כי בוש מלפניו ית' הרואה כל עניניו ומחשבותיו ועיני לאה רכות. יש בו ב' פירושים לשון עינים ממש כי השפל בעיניו נוח לו לבכות. ואפשר עוד לפרש לשון עין המים כי אפשר לו להמשיך כל השפעות יש מאין מפני שפלותו בעיניו כנ"ל. וזה ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר כו'. כי ע"י היראה אינו חוטא וממילא הוא שלם בנפשו וגופו:

וישא יעקב רגליו כו'. כי פירשנו על נר לרגלי דבריך כו' כי צריך האדם לפשפש במעשיו תמיד כדאיתא בגמרא עכשיו שנברא כו' וגם לעיין ברוממותו ית' כדאיתא בחו"ה כדכתיב שאו מרום עיניכם וראו כו' וכן ואת פועל ה' לא הביטו וכן כי אראה שמיך כו'. והכל ע"י התורה אפשר להשיג כראוי והנה פשפוש במעשים הוא תיפוש בנרות ונר. וזה נר לרגלי לשון רגילות הם העבירות שאדם דש בעקביו ורגיל בהם כיון שעבר ושנה נעשה לו כהיתר ע"כ צריך חיפוש כמו בנר וזה נר לרגלי. ואור לנתיבתי הוא לעיין ברוממות הוא חכמה ול"ב נתיבות חכמה יש וזה אור לנתיבתי. ואם האדם עושה כן קודם דביקות לפשפש במעשיו הדביקות הוא טוב שלא יהי' כאדם שחוזה בכוכבים ולא ראה תחתיו ונפל באחת הפחתים או נוגף באבן ח"ו וזה על כפים ישאונך לשון כף והכנעה מפשפוש במעשיו אחר כן ישאונך ע"י השגות רוממותו שמתרומם האדם בדביקותו ית' פן תגוף באבן רגליך לשון רגילות כנ"ל. והנה איתא בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן. בהן הוא מיותר לכאורה אך רמז בשלש עשרה מדות של רחמים שמאיר ית' אלינו ע"י זה התורה נדרשת כי על ידיהם מוחל הקב"ה עונותינו כי יש בהם נושא עון כו'. ונקה לשבים וכנגדם מי אל כמוך נושא עון כו' כ"א שבתורה לבר והם מלגאו בהעלם והכל א' וידוע עבירה גוררת עבירה משא"כ אם מושל ית' וגם משפיע רחמים ע"י זה נדרשת התורה כי אין עצבות לבטל השגה ואין חטא. וגם יש קמח להתורה כי כולל הי"ג מדות הם נוצר ונקה כי נוצר כולל הרחמים אל רחום כו' ונקה הנושא עון כו' ע"י המדות של רחמים שכולל אותם התרין מזלין שנוזל מהם כל טוב מנוצר חסד שנוצר ושומר ומצפה לעשות חסד וגם מנקה לשבים כי נושא עון כו' ע"כ בא משם כל שפע גם בני חיי ומזוני שאינם תלוים בזכותא הגם שאינו כדאי. וזה וישא יעקב רגליו לשון רגילות שלו העבירות שאדם דש בעקביו שפשפש בהם והעלה אותם וילך ארצה בני קדם כי כנגד ונקה הוא מימי קדם כ"א זה מלגאו וזה מלבר כי ונקה מימי קדם לשון מים של קדם הקודם הרבה לעולם ע"כ נקרא עתיק. וכן נמי פשוט לשון ימים ימי קדם מנקה מאור הקדום כי אור יום וזה וילך ארצה בני קדם כי בתשובתו הי' מעורר המזל ונקה לשבים מימי קדם. וירא והנה באר בשדה הוא חקל תפותין קדישין (וזה בשדה בפתח פי' הידוע הוא שדה אשר ברכו ה' דכתיב למעלה) והנה שם שלשה עדרי לאן כו' פי' הצריכים בנים וכן הצריכים חיי וכן מזוני כו' והאבן גדולה כו' כי הנה שמעתי מרבי הרב המגיד מראוונא ר' בער ז"ל על אין מזל לישראל מי שהחזיק עצמו אין יכול להמשיך ממזל בני חיי ומזוני והיפוך הוא מי שיש לו גאוה וגדול בעיניו. וידוע היצה"ר נקרא אבן וזה והאבן גדולה פי' של גדלות על פי הבאר. ונאספו שמה כל העדרים כו'

כי ע"י אחדות מעוררים השלש עשרה מדות ששם המזלין כי אחד גי' י"ג. וכן בשבת כי הוא מעין עוה"ב אין שייך שם פירוד כי כל פירוד הוא מצד עוה"ז. מכ"ש בשעת סעודות כידוע שכתיב אז תתענג על ה'. ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם. פי' יכולים [אתם] להמשיך יש מאין ויאמרו מחרן אנחנו פי' הלא יש להם חרון אף. ויאמר הידעתם את לבן בן נחור פי' מי שיכול ללבן עונותיכם להעלות תפלותיכם ומעשיכם להיות לו נחת רוח פי' של ריח ניחוח וזה לשון לבן בן נחור לשון נחירים כמו שאיתא לבעל החוטם אני מתפלל כו' וכן עוד יש לפרש גם כל הפרשה:

[עוד י"ל] וישא יעקב רגליו כו'. דאיתא בזוהר הקדוש על [מה] שדוד ע"ה אמר ארדוף אויבי כו' ואסא אמר רק לרדוף ויהושפט אמר רק שיקלת כו' הוא מפני דוד הי' מפשפש במעשיו מאד מעבירות שאדם דש בעקביו מכ"ש קודם שעשה מלחמה ג"כ לא נתייראו כלל ואסא לא הי' נזהר כ"כ ויהושפט לא הי' נזהר כמו אסא אפי'. ע"כ נתייראו הם. ובזה מובן שאמר שמואל בהא מלתא אנא חלא בר חמרא לגבי אבא שהוא הי' סייר נכסי תרי זמנא ביומא ואנא חד זימנא. והוא תמוה בשביל ענין עוה"ז שלא בטל מתורתו ע"ז נקרא חלא אלא הפירוש לפשפש במעשיו. וכן כל הענין. ומפני שאפשר כתבתי מזה ע"כ קצרתי בזה. והנה יעקב אבינו ע"ה שהלך לחרן מקום בני קדם שהיו בקיאים בשמות הטומאה כמו לבן וכן איתא בזוהר וכן במדרש שאמר אאע"ה הלואי לא יהי' לו חלק באותה ארץ שהיו ריקים ופוחזים. ע"כ דקדק יותר ופשפש במעשיו בעבירות שאדם דש בעקב זה לשון רגילות וזה וישא יעקב רגליו וילך כו':

וי"ל עוד דהנה איתא שנדר יעקב אבינו הנדר על בניו בגלות לשוב לשלום. וקאמר שפעל בנדרו ובקשתו דהנה כמה פעמים נזכר עקבות משיחא ובזוהר עד דמטו רגלין ברגלין שיעלו ניצוצות מאדם בליעל להקדושה גם מהרגלין וזה בסוף וזה לשון עקבות וזה וישא יעקב רגליו:

[עוד י"ל] וישא יעקב רגליו כו' דהנה עיק' פעולת יעקב בשביל בני ישראל וכדאיתא בזוהר דכל הברכות הניח וסילק אותם עד סוף הגלות כידוע והנה עקבות משיחא נקרא סוף הגלות וזה וישא יעקב רגליו וילך למדריגה זו ארצה פי' לארץ בני קדם החסדים של א"ק כי נקרא בנים כי עולם חסד יבנה:

ויאמר יעקב אעבדך שבע שנים. פי' לתקן המדות שהם שבע כידוע ושרשם בפסוק לך ה' הגדולה כו'. ברחל בתך הקטנה כו' כי הצדיק מתקן מדותיו שישיג היראה הראוי. והנה כשגמר עבודתיו וסבר להשיג היראה התמידה והנה היא לאה השיג שהוא אינו כראוי השיג שפלותו ואחר שהשיג ענוה כראוי השיג היראה כראוי וזה אימא אוזיפת

לברתא מנהא כי היראה העיקרת מלבשת בעניני ענוה כי אינה עיקרית אם ע"י היראה מבייש בני אדם ואינו מכבד לאדם שאינו צדיק וכן נמי רחל מסרה סימני' ללאה כי הענוה אם אינו מתנהג ביראתו ית' אינה ענוה כי אם בשביל גאוה להחזיק אותו לעניו. וזה ויקרא שם המקום ההוא בית אל הוא היראה על רצונו להשיג היראה כראוי וע"כ ויאהב את רחל ששרשה היראה כנ"ל כי השם [של האדם] הבורא ב"ה מזמין בפי האב כדאיתא בזוהר. ואולם לוז שם העיר לשון התמוררות כן ראיתי כתוב מהרב המגיד הנ"ל לראשונה כי לוז מרומז על מקום קשר של ד' ע"כ העצם הוא קשה מאוד וממנו התחי' כמו הוה קבל וקים וזה לשון קשר של דלת לשון דל עני ושפל והיפוך מגאוה שאיתא המתגאה אין עפרו ננער. ובית פירושו היראה כדאיתא חבל על דלית לי' דרתא היא היראה בית והיכל גי' אדני שם שורש יראה מאדון הכל כמו ואם אדונים אני איה מוראי. וזה לוז כו' לראשונה פי' הראשונה היא ענוה:

ויזכור אלקים את רחל כו'. במדרש זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל. חסדו זה אברהם חסד לאברהם ואמונתו זה יעקב ע"ש תתן אמת ליעקב לבית ישראל סבא היא רחל כו'. וצריך ביאור מה בעי בזה אך צרה בשרה אמנו כתיב וה' פקד וכאן זכירה זה מתרץ ברמז דהנה שורש יצחק אבינו ע"ה הוא לעבוד את הקב"ה בפחד הנה טבע הפחד להחביא עצמו מפני פחדו יתברך (וכן כתיב ובאו במערות צירים כו' מפני פחד ה' כו') והנה מדריגת יוסף צדיק הי' להשפיע כמו שכתיב ויוסף כו' הוא המשביר כו' וכן בנו יהושע הנחיל את הארץ לאבותינו וכן משיח בן אפרים לקבץ את ישראל לא"י כי נראה שלא יהרג כי הי' מקיום בר' שמשון אוסטרפאלי' זה (ולא תקים פעמים צרה) (ע"כ נקרא יוסף להוסיף) ע"כ כתיב זכירה והוא משורש אאע"ה ויעקב אבינו ע"ה כי חסד ורחמים הוא השפעה ע"כ גמר הפסוק ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו בימי משיח בן יוסף בפרט שאמרו רז"ל שהוא יוסף בעצמו. ע"כ אמר אסף על קיבוץ גליות וכן אסף את חרפתי היפך הערלה שנקראת חרפה ואמרה יוסף ה' לי בן אחר על משיח בן דוד שיבא במהרה בימינו ברחמיו וחסדו:

מה שכתיב אחר הפסוק על נחשתי ויאמר אתה ידעת כו'. לכאורה דברים מוסר הי' לומר ומתי אעשה גם אנכי לביתי. נראה כדאיתא ברב קטינא שאמרו רז"ל (ברכות דף נ"ט עמוד א') ולא הי' גועה גועה כו'. כ"א שלא ימשכו אבתרי' כן גם כאן לא הסכים עם לבן שלא יאמר יש ממש בנחשים שלו ע"כ אמר לו אתה ידעת בחוש כי מעט כו' ויפרוץ לרוב ודאי הוא שויברך ה' אותך לרגלי ולא מהניחוש אתה יודע כנ"ל ברב קטינא:

ויקח לו יעקב כו' י"ל לפי פי' הזוהר על סוד תפילין וזה מקל הוא התפשטות. לבנה הוא בינה שמשם התשובה שמלבין עוונות. לוז הוא חכמה שורש התורה שנקרא מים כי נובלות חכמה שלמעלה תורה. ולח הוא שורש המים. ולוז הוא קשר של דלת ענוה ע"כ יש לעצם הזה קיום כמו הוה קבל וקים. וערמון. הוא דעת ערמומיות. ויפצל בהן פצלות לבנות בהמוחין הללו להתפשט מהם גם חסד וזה ויפצל בהן פצלות לבנות. מחשוף הלבן אשר על המקלות להתגלות הלבן החסד לפני בני עוה"ז שמסתכלים אם טוב לעובדי השם והגם שעיקר הוא לעוה"ב השי"ת אשר ימינו פשוטה לקבל שבים נותן גם עוה"ז לצדיקים לקרב את העולם אליו ע"י זה ומתוך שלא לשמה תבא לשמה. והיה בכל עת יחם כו' ישים את המקלות ברהטים (הוא המוח) וי"ל במקום שמצוה לרוץ דהיינו לתפלה ולתורה וזה בשקתות המים במקום שאומרים תורה להעולם. ליחמנה פי' את הצאן כמקלו' המוחין הנ"ל. ובהעטיף הם אשר מלוכלכי' בתאוו' לא ישים והי' העטופים ללבן להמשיך עניהם הרהורי תשבה ללבן עונותיהם. והקשורים פי' בה'. ליעקב:

בפסוק הייתי ביום אכלנו חורב כו'. דהנה הצדיק צריך תמיד לבקש רחמים על ישראל וגם על כל העולם הנוגע לקיום כי הוא לרצון הבורא ב"ה והנה לקיום העולם טוב להיות האויר כראוי לפי הזמן דהיינו בקיץ חם ובחורף כפור וקרח כידוע והנה אם אדם פועל בעבודתו או בתפלתו בא גם אורו ית' ונעימותו וכמו שאמר יחזקאל הנביא נמצאו כו' ואוכלם וכן איתא בספר חסידים שבא לאדם שמחה בלבו אם נתקבל [תפלתו] וכן פרשנו מכלכל חיים בחסד פי' בחסד שאתה משפיע אתה מכלכל חיים ג"כ כי בא אורו ית' ע"י רצונו ית' שבא לעולם וזה הייתי ביום הוא קיץ שרוב המעת לעת הוא יום אכלני פי' בא לי אכילה הוא נעימותו ית' וכמו ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו וזה אכלני חורב שהמשכתי לעולם. וקרח בלילה פי' בחורף שהעיקר והרוב שבמעל"ע היא לילה בא לי מתיקותו ית' ע"י שהמשכתי קרח להיות בריאות הגוף לעולם ואז ותדד שנתי מעיני כי בחורף לא איברי לילה אלא לגירסא:

וישלח

במדרש ויזרח לו השמש היתה מרפאת באבינו יעקב ומלהטת בעשו ואלופיו והוא סימן לבניו כו'. והוא תמוה מאין לו כי משמע שמפרש בזה הפסוק. ונבאר קודם כל הענין תפלת יעקב ואח"כ מה שצריך דהנה י"ל כי הלא התורה הוא שייך בכל זמן ובכל אדם בפ"ע כי הוא עולם קטן ראוי להמצא בו ג"כ כל התורה. ועוד גם בפשוטו לשון כפול מיד אחי מיד עשו בפי' רש"י מיד שני מיותר וגם בא בידו טוב לבאר כפשוטו. דהנה איתא ברז"ל שאמרו שם ועבר ליעקב אבינו שעשו אחיו הוא רע ואויב ובניו יהי'

אויבים ושונאים לישראל והוא סימן לבניו כפי מה שיתנהג עמו דהנה יעקב הי' מתיירא מעשו וגם הי' מתיירא שלא יהרוג הוא את אחרים ולזה צריך חסד על אחרים וגם פחד וגבורה שינצל ממנו ויתגבר עליו ועוד הי' מתיירא אם ישלים עמו שלא יקרבהו יותר מדאי וילמוד ממעשיו חלילה והנה בכל אדם ידוע כי השני יצרים הם כנגד יעקב ועשו ויש יצה"ר המסית לחטא ויש המלמד לאדם לעשות מצות ומטעה אותו שהם עבירות חמורות באמת וזה ח"ו אפשר גם לצדיק להכשיל ר"ל. (ועוד צריך שלא יבטל מן האדם מכלוכל שיהי' יכול לעשות עניני עוה"ז וכיוצא בזה כמו אל תהי' צדיק הרבה למה תשומם) שמעורר אותו להתקוטט לדבר מצוה ולהוכיח ברבים צבייש וכיוצא בזה. ובזה נבא לידי ביאור הפשוטה. וגם הרמז. ויאמר אלקי אבי אברהם כיון להמשיך מדת חסד שלא יהרוג אחרים ואלקי אבי יצחק להפיל פחד על שונאיו ויתגבר עליהם שלא יהרגו אותו. ה' האומר אלי כו' להיות ה' עמו שלא ילמוד ממעשיו להיות דבוק בה' (ובכל אדם להמשיך אהבה ויראה ולפאר ליוצרינו וגם לקיים תרי"ג מצות התלוים בשם הוי' ב"ה). קטונתי כו' דיש לפעמים הגם שהקב"ה חפץ חסד [אעפ"כ] אינו עושה כ"ב [חסד] לאדם [כדי] שלא יתגאה [כ"א] להיות שפל בעיניו כמו שאוהב ית' האמת. אך על זה מועיל תפלה כי הקב"ה הכל יכול להרבות חסד ויזכיר לאדם האמת שפלותו. ומכ"ש לאדם שיודע ומתנהג כמו שאיתא בחו"ה כשבא טובה לאדם יצטער א' שעדיין לא פרע לה' על א' מני אלף טובות של עבר ומכ"ש עתה צריך לעבוד יותר גם בעד הטובה הזאת ועוד אולי הוא ח"ו בעד שום מצוה כמו משלם לשונאיו כו' וזה אמר קטונתי הייתי קטן בעיני מכל החסדים שעשית לי הרבה ומכל האמת שידעתי האמת חסרוני ושפלותי זה הי' סייעתא דשמיא ונחשב לי לטובה גדולה ע"י זה הייתי קטן בעיני כי במקלי עברתי כו' פשוט על החסדים ולפירוש השני קאי על כל אדם כדאיתא ומקלו יגיד לו פירשו רז"ל מיקל לו יגיד לו וזה כי במקלי עברתי את הירדן הזה כי ירדן מרומז בקדושה עליונה יורד ן' הוא התפשטות אור התשובה המרומז בנו"ן כי נו"ן שערי בינה ובינה [הוא] תשובה כמו שכתיב ובלבבו יבין ושב כו' וזה במקלי ע"י שהייתי מיקל לי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות כי מצות הם תולדותיהם של צדיקים ופשוט העושה מצוה א' קונה לו סניגור ופרקליט א' ויש מצות עשה שהוא מאהבה ויש מצד יראה וזה לשני מחנות. הצילני נא מיד אחי פי' שלא יתקרב אלי יותר מדאי כנ"ל מיד עשו שלא יהרוג אותי כדרך עשו וכו'. ולפי הרמז כנ"ל מיד אחי שמראה היצה"ר שהוא אח ומסית למצות וכוונתו לחטא כנ"ל ע"ז מפרש כי ירא אנכי כו' פן יבא והכני אם על בנים שיסית לתשובה ומ"ט תשובה נקרא אם שמוליד תולדותיהם של צדיקים שעיקר

הם מ"ט גם שמשפרת את האדם ומעשה אותו כקטן שנולד. על בנים בזה גופא ינה כנ"ל. ואתה אמרת היטב אטיב עמך פי' שאסייע אותך על טובות שהם טובות בעיני ה' ולא טובות שבאמת הם רעות. ושמתי את זרעך כחול הים כמו חול הוא חומה לים שלא יעבור כן המ"ט הם מגינים מן האומות שמרומזים בגלי הים וזה אשר לא יספר מרוב לא יצטרכו המצות לזקק אותן כי יש בני אדם שעושים מצות שהם אינם כ"כ ברורים לשמים אך איש את רעהו יעזורו אם יש לו אהבה לצדיקים ואינו שונא אותם מעלים במצותם הברורים אותם המצות כי מצא מין את מינו וניעור וכאן אומר אשר לא יספר מרוב לשון גדולה וחשוב ויספר פירושו לשון אור וספירה כדאיתא בזוהר על השמים מספרים: וילן שם בלילה ההוא כו'. דהנה כתיב הקול קול יעקב ידוע מאמרם ז"ל בזמן שקול יעקב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו י"ל שהוכיחו מלשון כפול ע"כ קול קול קאי על תורה ותפלה וזה בב"כ וב"מ והפירוש הקול קול יעקב והידים ואם לאו ידי עשו והנה ודאי יעקב הי' סימן לבניו ודאי תפלה לבד מועיל לנגד עשו והמנחה היה להיות סימן לאשר אין להם לא תורה ולא תפלה כלל יועיל מנחה וזה מן הבא בידו פי' בשביל הבא בידו של עשו שאין להם לא קול תורה ולא קול תפלה אעפ"כ יועיל מנחה אם יש להם כמו יעקב. והנה כתיב באדום לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו. וזה הוא דכתיב ואתן אדם תחתיך א"ת אדם אנא אדום וכתיב אם רעב שונאיך כו' כי גחלים אתה חותה על ראשו. וכמו שאיתא בשעיר יוה"כ וזה לחמך שנתן לך מישראל ישימו מזור להם תחתיך מה שהי' ראוי להיות לך הבריאות. וזה דווקא לבני אדם שאין תבונה בו משא"כ לאשר תבונה בו כנ"ל שיש לו קול תורה או תפלה אין צריך ליתן לו. והנה ויזרח לו השמש לו מיותר לזה פי' ליעקב היתה לו להנאתו ולטובתו לרפואה ומלהטת בעשו ואלופיו דהנה כתיב יראוך עם שמש ופי' רז"ל על תפלה. כי המקבל בהית לאסתכולי בהמשפיע וידוע כי יראה היא בושה כמו שאמרו רז"ל על בעבור תהיה יראתו על פניכם זו הבושה וזה יראוך עם שמש שתיכף תבא השפעה מלמעלה כמו השמש המאיר ומשפיע אור וכן יעקב ויזרח לו השמש ונתרפא כי גם צלעתו היה מעשו משר שלו ונתרפא. והוא סימן לבניו. כנ"ל:

ויצב שם מזבח ויקרא לו כו'. דהנה איתא יעקב תקן תפלת ערבית וידוע תפלת ערבית רשות ואיתא קושיא ע"ז הלא יעקב הי' מובחר שבאבות וזוהר תירץ ע"ז וי"ל עוד דהנה אאע"ה פעל בתפלת שחרית כלל הפעולה להמשיך לנו חסד הגם שנפעלים בה הרבה מאד ענינים שונים טובות. וזה הוא בכלל. ויצחק אבינו ע"ה פעל גם בכלל להמשיך בתפלת מנחה הדין על שונאי ישראל לא על ישראל. וא"א ההיפך חסד עלינו ולא

על שונאי ישראל. ויעקב פעל תרווייהו בתפלה אמת חסד עלינו ודין על שונאינו כי יעקב מובחר שבאבות. והוא ביושב אוהלים שניהם. וזה רשות. פי' רשות לשון שררה וממשלה. ולשון רש. עלינו טוב ורע לשונאינו. וזה ויצב שם מזבח כי פירשנו על במקום גילה שם תהא רעדה כי שם הוא מיותר. אך קאי על שונאי ישראל במקום הוא השי"ת וזה במקום גילה כשיש שמחה במקום ב"ה כשזה קם זה נופל. שם פי' בההיפך בהסט"א תהיה רעדה. וזה ויצב שם [פי' בהסט"א] מזבח הוא דין וזבוח. ויקרא לו אל הו' חסד. אלקי ישראל ע"י זה נתגלה אלקותו יתברך עלינו:

ויאמרו הכזונה יעשה את אחותינו. לכאורה אין לו פירוש מה השיבו על דבריו והלא לא שאל אותם טעם על מעשיהם כ"א שאמר שיש חשש סכנה ר"ל ומה השיבו ע"ז וכי מפני זה ראוי ח"ו ליהרג הוא והם. ופרשנו בעזרת אל ב"ה דהנה כתיב אמור לחכמה אחותי את כו' דהנה יראת ה' היא חכמה וזה אמור לחכמה הוא יראתך אחותי את כמו שמעון ולוי אחי דינה שמסרו עצמם עלי' ולא הניחו אותה לאחר שאינו שלה ומודע לבינה תקרא תודע להעולם את הבינה היא תשובה כמו ובלבבו יבין ושב. והנה שורש היראה הוא משם אדני הוא מלכות שמים שהוא אדון הכל ומלכותו בכל משלה וזה הכזונה יעשה פי' הבורא כ"ה את אחותינו היא היראה שלהם החכמה היא מלכותו ית' ודאי לא תהיה כזונה שסרה מבעלה ודאי לא תסור מלכותו ית' מלהלחם עבורם. וא"כ ודאי אין חשש. והוה תירץ טוב:

ויסעו ויהי חתת אלקים כו'. דהנה פרשנו על שאמרו רז"ל קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. והוא תמוה וכי קריעת ים סוף הי' קשה לפניו ית' הלא במאמר ברא העולם שהוא נס יותר יש מאין ולא ייעף ולא יגע כו' ועוד הל"ל כיציאת מצרים שודאי הי' קשה יותר כמו שצוה לספר תמיד ובימים הראשונים [של פסח] אומרים הלל גמור ולא בשביעי של פסח. וכמו שכתיב או הנסה אלקים כו' משמע שעיקר היה יציאת מצרים. ולולא שצוה ית' לשוב ולחזור ולחנות לפני פי החירות כו' ולחזק את לב פרעה לרדוף אחריהם לא הי' צריכים יותר (וזה גם כן הוא במזמור א' עם נותן לחם לכל בשר). והאמת נ"ל [מה] שנתן לי' ית'. דהנה איתא בזוהר קריעת ים סוף בעתיקא תלי' מהו זה. אך שכתיב מה תצעוק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו לשון הסיעו עצמם מן האחוה וכן ויסעם עם הברית. פירוש יסיחו דעתם מזה שלא יחשבו זה כ"א לסמוך על ה' ית' כפי מה שירצה הוא טוב. וזה בעתיקא כמו עתיק משדים. [ישעי' כח] וכמו ויעתק משם. ועי"ז הי' קריעת ים סוף וזה הוה כמו יש מאין. וזה קשה מזונותיו אם קשים מזונותיו של אדם צריך להתנהג כקריעת ים סוף שלא ירצה דוקא כן כ"א יחשיב כמו שירצה ית'

הוא טוב וזה השלך על ה' יהבך וזה יש מאין כי אין מזל לישראל מאין בא לישראל מזל בני חיי ומזוני. וזה ויסעו ע"י זה ויהי חתת אלקים כי נתגלה עליהם הרצון עליון וע"י [זה] כל דינים מתכפיין:

וישב

ויקנאו בו אחיו כו'. דהנה ידוע הקב"ה חפץ חסד הוא ורצונו ית' תמיד להיטיב הגם אם חסר לפעמים לאדם הוא לטובה לשוב בתשובה. אך כשיש צדיקים שמתנהגים בדרך שאין חלול השם והש"ש מתאהב על ידו כדאיתא בגמרא על ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר כשאדם מורא ושונה ונושא ונותן באמונה ודיבורו בנחת עם הבריות אומרים אשרי מי שלמדו תורה אשרי אביו ורבו כו'. וא"כ חוזרים על ידו בתשובה ואינם צריכים לעונש בשביל תשובה כלל כנ"ל. וזה ויקנאו בו אחיו [פי' שהיו מקנאים בו בשביל שהי' צדיק. יוסף הצדיק] זה הוא קנאה טובה ביראת ה' כל היום. ע"י זה ואביו הוא ה' ית' שמר את הדבר לשון קשה שלא תהי' שום דין על ישראל כלל. [כי כשיש צדיקים אין צורך עוד לדין כנ"ל]:

במדרש וישבו לאכל לחם עבירתן של שבעים זכירה היא לעולם תקוה היא לעולם לאכל לחם אכילה היא לעולם וצריך ביאור והנה כתיב וישב יעקב כו' דהנה יש תפלה מיושב ותפלה דמעומד זה מרומז בעלמא דנוקבא וזה בעלמא דדכורא כי נוקבא במיושב מרומז כמו נקיבה חלישה וצריכה לישב משא"כ דכר והנה ודאי שהצדיק כשהוא במדרגתו העליונה אין צריך לשום ענין יותר משא"כ אח"כ צריך להתיישב או ביראה או בהכנעה כמו שפרשנו על בשעת פטירתן היו אומרים יופי לך מזבח ר' יהודא אומר לי"ה ולך מזבח ומסיק לי"ה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין ופרשנו כי בשעת הדביקות והתלהבות אין חשש מרע כלל כי להבה תלהט רשעים משא"כ אח"כ צריך להתיישב ביראה או בהכנעה להיות הנוקבא של הקדושה שלא תבא אח"כ גדלות או עצבות וזה בשעת פטירתן היו אומרים יופי פי' התפארות שאפשר לבא מזה לך מזבח הוא היראה לזבוח יצרו ר' יהודא אומר לי"ה ולך מזבח כי י"ה מרומז בענוה כי הלא עדיין אין השם שלם וכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו וזה לי"ה אנו מודים לשון הכנעה ולך אנו מקלסים שראוי לירא ולזבוח יצרו והלה הללו בנוקבא מרומז שמקבל מהקדושה כנ"ל ומרומז בישיבה כנ"ל וזה ויעקב איש תם כי יש מדרגה התלהבות וצריך אח"כ יראה ויש מדרגה חכמתו ית' והשגת רוממתו ית' ובא מזה לאדם שרוצה הכנעה מלפניו ית' וזה ויעקב איש תם בשני המדרגות התלהבות וחכמתו ית' ע"כ יושב אוהלים שני אוהלים יראה וענוה וזה וישב יעקב ישיבתו היתה פי' המדרגות נוקבא שלו בארץ מגורי אביו

הוא היראה כי אביו הי' לו פחד וארץ מגורי אביו הוא יראה שמקבל מהפחד ומתאסף בו ומגורי לשון אסוף ופשוט לשון מגור ויראה וזה בארץ וגם בארץ כנען לשון הכנעה. אלה תולדות יעקב יוסף שנולד מזה שהתפלל על ישראל וזה לשון יוסף שיוסף להם הבורא ב"ה תמיד כל טוב והנה יש צדיקים כשהוא במדרגה פחותה שחושב בעולם הוא מתפלל על העולם (ג"כ לשון נוקבא כמו שכתיב ואני תפלה) והנה יש דקדוק להמדדיש למה למיכתוב מה שעשו אז השבטים שישבו לאכל לחם מה תלוי בזה המכירה ע"כ מפרש כמו שנכתוב ע"ז כי פרשנו על וילכו לרעות את צאן אביהן בשכם נקוד על את שלא הלכו אלא לרעות את עצמן. וצריך ביאור. ופשוט הוא כי קשה הלא מצוה גוררת מצוה ואיך בא ממצות כיבוד אב שהלכו לרעות צאן אביהן שום חטא שהי' צער לאביו ע"כ פירש שלא הלכו [אלא] לרעות את עצמן אך זה אשה מן הראשונ' להיות הקדושים האלו הולכים להתענג לעצמן. ופרשנו דהשבטים כוונו הכל לצורך בני ישראל להמשיך להם שפע מכ"ש כשידעו שורש של נגיעת כף ירכו כדאיתא וכמו שכיון יעקב הכל לבניו אח"כ כידוע וכוונו כמו שהולכים וירעו צאן אביהם להמשיך כן פרנסה לישראל שנקראו צאן קדשים וזה רעות את עצמן בשכם הוא החלק ה' עמו כי שהחלק המרומז בכ"י בא פרנסה כמו שכתיב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה ע"י זה שיש לבני ביתה טרף ופרנסה בא חוק לנערותיה מקיימים המנוערים מן המצות חקיו יתברך כשרואים שטוב לצדיקים בני ביתו. וזה בשכם. וזה וישבו הישיבה שלהם הוא משל נוקבא שלהם מדרגה קטנה שלהם הי' להתפלל ולעשות פעולות לטובות העולם וזה נקרא אצלם כמו עבירה לפי מדרגתם העליונה וזה וישבו לאכל לחם עבירתם של שבטים זכירה הוא לעול' תקוה הוא לעולם וזה לאכל לחם אכילה היא לעולם:

מקץ

לריש הפרשה דהנה פירשנו על אשרי הגבר אשר תיסרנו כו' דאיתא שלשה דברים אין אדם זוכה כ"א ע"י יסורין וא' מהם עוה"ב. ויש אדם שמצטער צרתם של ישראל או על שאין השם שלם. ודאי זה טוב יותר שהלא יש לו יסורין וכי בשביל שהוא זכר יפסיד שיסורין [שלו] לכבוד שמים ורצונו ית' וזה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה זה הוא יסוריו וע"י זה מתורתך תלמדנו שניקנים ג"כ ע"י יסורין שהוא א' מג' דברים הנ"ל וזה ויהי מקץ אם הוי שלו הוא מקץ על הקץ שמתאחר עי"ז שנתים ימים לשון השנות החלום יהיו לו ימים כפולים עוה"ז שלא יצטרך ליסורין ועוה"ב שיקנה ביסורין אלו:

[עוד] **ויהי מקץ** הוא היראה סוף כל המדרגות ע"י זה שנתים ימים פי' יכול להשתנות על ידו ימים מרעה לטובה כי רצון יראיו יעשה. וכן הנה עין ה' אל יראיו הוא המזל

הנובע מהמקור שאינו נקרא יש' בשום שם לא באות ולא בקוצי להוי' ב"ה שממנו הויות העולמות. ע"כ נקרא עין ה' לשון עין המים שנובע להוי' מהמקור להקוצי של יו"ד ומשם להוי' כסדר זה הוא ליראיו בשביל המיחלים לחסדו הוא מקור החסד [חסדו] גי' מזלא שיהי' יראיו יכולים להמשיך להמיחלים להציל ממות נפשם ממיתת הנפש כי יראו גדולתו ית'. וזה שנתים ימים:

ועוד פירשנו בעזר משדי. ויהי מקץ. הוא הגאולה קץ הימין בשביל זה צריך שנתים ימים להשתנות הימים כי אדם שאינו כראוי יום שלו הוא נחת שלו הוא אם יש לו עוה"ז כי זה כל מגמותיו משא"כ אדם שהולך בדרך טוב יום שלו הנחת שלו שנקרא יום והיפוך הוא לילה כמו ידי לילה ר"ל וזה שנתים ימים להשתנות הימים להיות ימים שלו נקראים קדושתו ית' ואורו ועבודתו והשגתו דהוא התשובה הראוי' עי"ז ופרעה חולם [פרעה] פי' לשון ביטול כמו תפריעו את העם. חולם. פי' הגלות כמו בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. והנה עומד. פי' מי שמתפלל יקובל תפלתו והסימן שבא לו שמחה בלבו כדאיתא בספר חסידים. וכן שמעתי ממורי על מנין שהקב"ה מתפלל פי' שהשי"ת בעצמו ראוי שיתפלל ע"י צדיקים כי נותן לפה תפלה זה ודאי יקובל (ואפשר זה הוא [מה שאמר ר' חנינא בן דוסא] אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל) ושאלתי אותו מה הלימוד ושמחתים בבית תפלתי. השיב השמחה הוא הסימן ההוא והנה [הוא] לשון שמחה כידוע. עמידה היא תפלה וזה הנה עומד לעומד הוא המתפלל בא לו שמחה על היאור שפע קדושתו שנובע וכמו ונהר יוצא מעדן:

במדרש ותכלנה שבע שני השבע כו'. יצא מכוללת. והוא צריך ביאור. והנה כתיב ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים. לשון לקמצים אינו מובן כלל ותרגומו לאוצרים הי' לכתוב כן [בקרא] כי אוצרין הוא לשון מקרא כמו יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. ופירשנו בעזרתו ית' הנה כתיב אשה כי תזריע וילדה זכר וכן נמי כנ"י נקראת אשה המ"ן הוא תורה ותפלה. והנה כל מה שעולה יותר המ"ן לעורר מלמעלה יותר בא שפע יותר כי כל הקרוב הקרוב לה' ית' פי' למקום גילוי קדושתו השפע יותר גדול ודאי בשעת רצון אפשר לעורר יותר ודביקותו יותר כי אין מסך מבדיל והנה אנו אומרים כתר יתנו לך ה' אלקינו בזה אנו רוצים לגרום קירב הגאולה להתגלות מלכותו ית' לעין כל כמו דרך משל המלך בלא כתר אינו ניכר מלכותו כ"א ליודעיו ובכתרו ניכר לכל שהוא המלך ובמקום עליון שאין שום נדנוד רע כלל נקרא כביכול כתר ושם הוא בהעלם גדול ולית מחשבה תפיסא בו ע"כ בשמו הוי"ה שהוא בכל מקום הנקודה הוא קמ"ץ לשון סתום ובחכמה פותח שערים הנקודה פתח כי נפתח מעט. וזה ותעש הארץ הוא הקדושה שמעורר מ"ן

מתתא לעילא נקרא לגבי לעילא ארץ בשבע שני השבע שלא הי' מסך מבדיל לקמצים למקום שנקודת הוי' ב"ה הוא בקמצי"ן ע"י זה בא שפע גדול והי' השבע גדול וזה פי' המדרש יצאו מכוללין כי השפע מאיזה מקום יוצא כן הוא שם השפע ע"כ נקרא לשון כתר מכוללין מוכתרים:

ומעין זה נמי י"ל הבוקר אור כי למעלה במקום הכתר מפני העלמו נקרא תשך ואין בחכמה שמתחיל להתגלות נקרא בוקר כמו בוקר יוצא מחושך של לילה ומתחיל להאיר וכשמתפשט נקרא בוקר אור דהנה אין מזל לישראל מאין בא מזל לישראל בני חיי ומזוני כנ"ל כמה פעמים וזה הבוקר אור והאנשים שולחו פי' בנים להיות צדיקים הנקראים אנשים חשובים כי אין דבר טמא יורד מן השמים המה י"ל חיי וחמוריהם חומריות שלהם הם מזוני:

ויגש

ויגש אליו יהודא כו'. פרשנו והסיום כי כמוך כפרעה הוא טעם על מה שרוצה שיפעול הן לטובה הן להיפוך כי כמוך למי שאני רוצה להמשיך שלא יחר אפך הוא כמוך כמו שכתיב למען אחי ורעי ולמי שאני רוצה שאפעול דין הוא כפרעה. והגם שיהודא דיבר זה ליוסף מענין הצריך לו י"ל שגם הי' כוונתו לה' ית' כמו ששמעתי כמה פעמים מרבי ז"ל וא' על פסוק עם לבן גרתי וכו'. וי"ל זה כוונת המדרש שהי' דברי יהודא נראין לכל צד. וי"ל עוד. שהיו דבריו בדביקותו ית' והי' ממש בדבריו וכמו שפרשנו על כל דיבר שיצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך לכאורה מה חידוש אמרו בזה הלא כל העולם הי' אפשר לבראת במאמר א'. ואם אין רצונו למלאך בדיבר זה. האיך הוא נגד רצונו ח"ו ופרשנו שקאי על צדיק שפיו הוא לה' ששומר עצמו מה שאפשר ממאכלות אסורות ומלחטא ואם מזדמן לו [איז' חטא] כי אדם אין צדיק בארץ כו' חוזר בתשובה זה נקרא פי ה' נברא מדיבוריו מלאכים ממילא דיבוריו מקוימים וכמו שכתיב ותגזר אומר ויקם לך לשון מלאך כמו חד מן קמייא כי נקראו עומדים. וזה דברי יהודא היו נראין וזה י"ל ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו לכאורה אין לו פירוש כי לפי' רש"י ז"ל אין מדוקדוק לפ"ז ניחא כי בדיבוריו נבראו מנאכים והם פעלו שהוכרח להתוודע להם שיפעול ממילא בדיבוריו הנ"ל וזה לכל הנצבים עליו הם מלאכים הנקראים עומדים כנ"ל:

ויאמר אבינו שובו שברו לנו כו'. שובו לשון תשובש ע"י זה שברו את שונאי ישראל. לנו. [לשון לינה] אתם [תלינו] מחושך לאור. גם מעט תזכו לעניוות לא ע"י צער או חסרון טוב. [כ"א] כמו אתם המעט. ממעיטים עצמכם נתתי גדולה [לאברהם] כו' וזה מעט. אוכל לשון דביקותו ומעין עוה"ב בחיים כמו ויחזו ויאכלו וישתו:

(**ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם**. לשון כפול פרשנו כי איתא בשם האר"י ז"ל עצבות מבטל השגה וזה אל תעצבו ממילא אל יחר בעיניכם כו' כי תשיגו כי למחי' שלחני אלקים לפניכם):

לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפלטה גדולה הנה לשון כפול וגם אינו מובן קודם משמע רק להיות שארית ואח"כ אומר אפילו לפלטה גדולה ולא הי' לו לומר כ"א השני להיות לפלטה גדולה ונ"ל שהר"מ אלשיך ז"ל הרגיש בזה. וגם לשון להחיות לכם אינו [מובן] הי' למיכתוב להחיותכם. והנה כתיב בפ' בשלח ויקח משה את עצמות יוסף עמו לפי פשוטו מהו עמו. אך הנה איתא בשם האר"י ז"ל מי שעושה מצוה שנמצא כבר צדיק מהקדושים אשר בארץ המה שעשו מצוה גדולה כזו ממש בא לו הנשמה בסוד עיבור כדאיתא שאמר האר"י ז"ל על בעה"מ מדרש שמואל שראה עמו נשמת ר' פנחס בן יאיר ז"ל על שעשה חסידות גדול כמוהו. כן י"ל גם כאן דאיתא הערב רב היו אותם שמל יוסף אותם והם שהעלה משרע"ה עמו ממצרים ע"כ בזה השיג נשמת יוסף הצדיק וזה ויקח משה את עצמות יוסף הוא הנשמה לשון כעצם השמים פי' ע"י הערב רב. וזה י"ל כוונתו שאמר לשום לכם שארית בארץ להם גופם ולהחיות לכם פי' מאנשי מצרים יחיה להם לפלטה גדולה הם הערב רב. וכן פי' המדרש על החייתנו נתתי לנו חיים בעוה"ז ובבא על שמל אותם:

בניו ובני בניו כו'. דהנה כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף זכר. פשוט דהלא כל התורה שמותיו ית'. ושם המשפיע הוא יוסף. ע"כ יוסף הצדיק שהוא משורש הזה הוא המשביר כו'. ויכלכל יוסף כו'. ויהודה נקרא מי שדרכו להודות לה' ע"כ נקרא כן וממנו יצאו כן בעלי הודי' כדאיתא. וזה ואת יהודה. שעם הצדידן שדרכו להודות לה' שלח לפניו קודם אל יוסף לקבל שפע להורות לפניו גושנה שע"י זה מתקרבים ונגשים אליו. וזה בניו ית' העובדים מאהבה כמו בן לאב ובני בניו. דהיינו גם אותם שאין להם אותה המדרגה רק שאוהבים לבניו והם כמו בנים להבנים הנ"ל. אמו. עם הקב"ה וקרובים להשפע הבא מאתו ית'. בנותיו. היינו אותם שמתקרבי' לה' בשביל איזה הצטרכות ופרס וזה ג"כ אין רע כי בא חבקוק והעמידן על אחת הוא אמונ'. וכן בנות בניו פי' המתקרבי' אל הצדיקי' בשביל להמשיך להם איזה הצטרכות. וכל זרעו. שמשפיע להם ע"י זה בא להם אור והאהבה לו ית'. הביא אתו כו' פי' כי בכל צרתם לו צר ע"כ מלאך פניו הושיעם למען שמו וזה הביא אתו מצרימה פי' מן המצר כנ"ל וכן אמרו רז"ל כל האומות נקראים מצרים ע"ש שמציירים ר"ל:

[עוד **לפסוק ואת יהודה כו**' התחלה] איתא בספר הקודם. והגמר נ"ל שאין כתוב שם. להורות הוא בני לשון הורה גבר. לפניו פירושו חיי' כי כאור פני מלך חיים. גושנה הוא מזוני ושובע כמו התרגום ותרענה באחו באחוה שאין עין ברי' צרה בחברתה. וכן השם גבולך שלום כו':

ועוד פרשנו בעזרתו ית'. דהנה כתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה כו'. לכאורה תמוה מה לי אם האמינו במשה עבדו אם בה' האמינו די. אך האמת אינו כן. דהנה כל ישראל יש להם יראה מהבורא ב"ה. וזה אין לך אדם שאין לו שעה לשון ואל קין ואל מנחתו לא שעה. [וכן] לשון ישעה האדם אל עושהו. וכן שמעתי מרבי המגיד מראוונא ז"ל על יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב. אך מי שאינו טוב כראוי ואינו שלם במדות רק לה'. נראה לו עבירות מצות ומצות עבירות. וכדאיתא בספר שערי קדושה בשביל אהבת [עצמו] נראה לו שכן ראוי דוק ותשכח. ע"כ מי שמאמין בצדיקים שהם עבדיו ית' וכדכתיב אין לך אלא שופט שבימיך. שאל אביך ויגדך. וכן לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך. כי בכל דור יש צדיקי' שמיישרי' ומתקני' את מדותיה' לה' ומזכים את הרבי' ואין חטא בא על ידיה' יודעי' מה האמת איזה מצות הוא לה' ואיזה הם עבירות כ"א [בשביל] אהבתו לעשות זאת נראה לו [שהם] מצות. ע"כ כתבה התורה ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר כי השיגו לרוח הקודש כי הלכו בדרך אמת. ועי"ז פירשנו הפסוק בצפני' שאנו אומרים בעת ההוא אביא אתכם כו' כי אתן אתכם לשם כו' בשובי את שבותיכם לעיניכם. וזה אינו מובן לשון לעיניכם ודאי שישיב השביתם לעיניהם. אך הפירוש הוא בעת ההוא כו' כי אתן לשם ולתהלה כו' זה יהי' בשובי את שבותיכם להצדיקים שבכל דור הנקראים עיני העדה וזה לעיניכם. וזה ואת יהודה שלח לפניו. הבורא [שלח] את היהודים אל יוסף הוא הצדיק. להורות הצדיק את העולם לפניו גושנה האיך ליגש לפניו ית':

ויכלכל יוסף כו' לפי הטף. אינו מובן ה"ל למכתב ואת הטף. ומהו לשון כלכל ולא רועה וזן ופרנס. דהנה כתיב או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי לשון כפול בשינוי. דהנה הצדיק מעלה תפלות ישראל ובל"ז בתפלותיו ותורתו ומעשיו הטובים מעלה את העולמות לשורשם ומעלה ריח ניחות לה' כידוע הפירוש. נמצא עושה כלל כל העולמות מתתא לעילא ע"י זה גורם שפע מאתו ית' מעילא לתתא עושה כללות העולמות הכל בשפע היורד מעילא לתתא וזה או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי כי' מעשי' יקשר העולמות ויעלה מ"ן עד החכמה יו"ד התחת הוי' ב"ה וזה לי ליו"ד שלום יעשה לי ימשיך שפע מהמקור לתתא לעשי' וזה שלום יעשה לי ליו"ד זעירא יו"ד של אדנ"י וזה ויכלכל

יוסף עשה כל כל מעילא לתתא ומתתא לעילא. ע"י זה זן את אביו הוא הבורא ב"ה יש לו תענוג מזה נקרא אכילה כמו לחמי לאשי וכמו לחמי בלחמי. ואת אחיו. שיש להם אחדות עמו. ואת כל בית אביו. כל ישראל. לחם לפי הטף. [לשון דיבר] דיבורו מתקיים להם ע"י למעלה כמו ותגזר אומר ויקם לך:

וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ויאחזו בה כו'. יש לדקדק לשון כפול הול"ל רק בארץ גושן. וכן מתחיל לשון יחיד ומסיים לשון רבים וישב ויאחזו בה. דהנה כתיב אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם משמע ולא במקום אחר בשלמא לעיל באאע"ה ניחא כאן אי אתה זוכה לבנים כ"א בא"י משא"כ כאן הוא להיפוך כי זכותא דמצרים ארץ טמאה דווקא אינו מסייע יותר מקדושת ארץ ישראל. יש לומר טעם דבאמת מצינו כן מקודם לא היו כ"א הכל שבעים נפש ואח"כ נתרבו עד שראה יעקב ששים רבוא יוצאי חלציו י"ל שיעקב הי' מזוקק מאד והשבטים שבטי יה כולם זכאי' וחסידי' בלי שום סוג' לא הי' להם כ"כ תאוות להתרבו' הרבה וידוע לאדם צדיק אם בא לו תאוה גשמי שאין צריך לו צריך לקשר מחשבתו בהבורא ב"ה ולהעלות להתרבות לו אהבה לאשר יש לאהוב תמיד הוא הבורא ב"ה וכן כאן וישב ישראל בארץ מצרים הוא עב ערות הארץ נקרא זרמת סוסים זרמתם. ישבו בארץ גושן המקורב לה' לשון ויגש כי העלה אהבה הגשמיות המעורר להם להאהבה להבורא ב"ה אעפ"כ הגשמיות הועיל להם שאחזו בה ויפרו וירבו מאוד. ע"כ אח"כ כתיב לשון רבים כמו פירוד מעט וכמו שפי' הזוהר על הופיע מהר פארן:

ויחי

שכל את ידיו. אינו מובן כלל כי פירושו הוא בשכל הניח ידיו ואין כתיב זה. והנה כתיב ידיך עשוני ויכוננוני הביננו כו'. לשון כפול עשוני ויכוננוני בקיצור דהנה כתיב ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני כו' ואינו נזכר שם מלך ישראל הראשון עכ"פ. אך הוא מלך הדר הכתיב אחרון דרך משל איתא ברוקח אין חוזק כחסידות בתחלתו דרך משל אדם המקבל ע"ע בחוזק גדול ובכח גדול להיו' רק טוב ובלא הדרג' מפני גודל התבערה שבלבו לה' ועיקר הוא המדות לתקן להיות רק לה' ולזה צריך שכל ג"כ. והנה [אם] רוצה לעשות גמילת חסדים גדול מיכלתו אינו יכול להתקיים בזה וכן אם [הוא] בכעס גדול על הרשעים ג"כ א"א להתקיים וגם התמדה בתורה יותר מדאי א"א להתקיים וכן כל שאר המדות (וכן גם בשכל יש מיעוט כי מה שבא בבהלה בלא הדרגה וישוב הדעת אינו בהשכל כראוי). וכשרואה האדם שא"א להתנהג כן צריך להתיישב בדבר להיות בצמצום ובהצנע כל מה שאפש' להלביש רצונו בדרך שתהי' קיום. והנה

גם החסד שרוצה לעשות והרחקות הרשעים צריך להלביש בשכל. והנה ידוע אדם יכול לעורר בענינו הטוב עד אין סוף ואדם הוא בדרך משל עולם שכולו ארוך ונקרא כתר וזה ידיך ידי ך' פירושו כתר כפי' האר"י ז"ל על אתה אחד וזה עשוני על החכמה שחסדו מלובש בו וכתיב בחכמה יסד ארץ לשון עשי' כונן שמים בתבונה ע"כ עשוני ויכוננוני ע"כ הבינני כו' וזה פי' כאן י"ל כי למה למברך להניח ידיו על ראש המתברך וכן הכהנים וישא אהרן את ידיו כו'. על כי מעורר מעולם הארוך המלובש בשכל הם חכמה ובינה וזה בארץ אדום לשון כח גדול וחוזק בלא הדרגה כנ"ל הדר פירושו על הדרגה שאח"כ מלובש ומהודר וזה י"ל טעם על שדקדק בידיו אומר שכל את ידיו כיון בידיו על עולם הארוך שמלובש בחכמה ובינה והגם שהם רעים דלא מתפרשין וכחדא נפקין וכחדא שרין אעפ"כ יש חילוק בין ימין לשמאל ודוק היטב:

האלקים אשר התהלכו כו'. י"ל הפלוגתא שבמדרש מר אמר חדא ומר אמי. חדא ולא פליגי כי שני פעמים כתיב אלקים. וצריך ביאור. אך הנה אאע"ה הרבה כבוד שמים וקירב הכל לה' יתברך באהבתו להבורא ב"ה ובחסדו ויצחק אבינו ע"ה בפחדו המשיך להעולם לירא מדינו נמצא שהגדילו אלקותו ית' במדותם. וזה אלקים אשר התהלכו לפניו כנשיא שזקנים הולכין לפניו לכבודו כו'. האלקים הרועה את יעקב הוא הקב"ה בעולם הצפון כמו ברכת ה' הוא תעשיר שולחן בצפון כי תשובה קדמה לעולם למעלה מעולם חסד יבנה נקרא צפון וזה הרועה כו':

בתרגום יונתן בך יברך ישראל. ביומא דמהולתא. לכאורה הוא בלא טעם מאין זה כי לא נמצא רמז מזה. י"ל כי יש דקדוק ויברכם ואח"כ כתיב בך יברך ישראל ומסיים בהם ראוי לכתוב בכם יברך ישראל כו'. ע"כ מפרש ביומא דמהולתא וזה כך כי אז משיג שורש יוסף הצדיק ודוק:

מה שכתיב ויברכם כו' בך יברך ישראל כו' פירשנו לעיל פי' התרגום יונתן כיומא דמהולתא זה הוא בך במדרגותך. וי"ל כדרך הלצה דהנה איתא זקני ת"ת כל מה שמזקיני' דעתם מתוסף עליהם ולהיפך זקני ע"ה. והנה ביוסף הי' אפרים חשוב יותר מסתמא שאז יוסף הי' גדול יותר כדרך ת"ח כל זמן שמזקינים וזה בך יברך כמה שיאמרו ישימך כאפרים וכמנשה אפרים ראוי להתברך בך שאתה ת"ח:

אוסרי לגפן כו'. דהנה מי שמתדבק בו יתברך ואוהבו גם חושב ברוממותו ית' לא מבעיא שהוא תועלת לו לרצונו ית' אפילו לכל ישראל ממשיך התעוררות לו ית' דכל ישראל נקרא' אדם כמו אדם את' וכנ"י נקראים גפן כמו גפן ממצרים תסיע וזה אוסרי שנאסר ונתקשר בי. לגפן לכנ"י בא התעוררות על ידו וזה עירה וכן נמי כמו שמתדבק בה' יתברך

תמיד הגם שודאי א"א כ"כ תמיד עכ"פ חוזר בתשובה כששוכח ע"י זה מעורר עינא פקיחא דלא ניים ונטיר תדירא השגחתו ית' כי אדם כמו שאפשר לו והשי"ת לפי יכולתו וכמו שפירשנו על אדם נותן לעני מלא עומסו בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא. וקשה בעולם הבא הל"ל כמו בעולם הזה. פירשנו שאינו מדבר על שכר עולם הבא כי עין לא ראתה ובדרך כלל אמרו רז"ל ש"י עולמות רק הקב"ה נותן לו מלא עומסו טוב בעולם הזה לעולם הבא שיבא ע"י זה לעוה"ב ולא תהי' לו ?לא עיכוב לא עניות שח"ו מעביר על דעת קונו וכן נותן לו עושר ושלא תהי' ח"ו שמור לרעתו כ"א שיבא עי"ז לעוה"ב וכן כאן לפי יכולתו שמתדבק בו ית' בא השפעה מעינא פקיחא כנ"ל. וזה עירה כמו עורה למה תישן לשון עינא פקיחא דלא ניים. ולשורקה. הוא ענף מכנ"י העושה פירוש שעליו ענבים כי גפן נקרא האילן וזה ענף ממנו הם הדבוקים עם הדבוק בה'. בני אתונו. פי' בא לו השגה לבאר להם חדושי תורה כי הם רוצים לשמוע ממנו בא לו להם. וכמו שכתיב נשמת שדי תבינם. והוא לשון אתונות צחורות שפי' על תורה. כבס ביין לבושו. הוא התורה שנעשה ממנה לבוש וחלוקי דרבנן. וג"כ נקרא כביכול לבושו ית' כמו שכתיב לבש ה' עוז היא התורה הנקרא עת והנה יש לומד בעצבות ובלא דביקות הנה שנעש' לו לבוש הוא שחור ואינו יפה ומצוחצח ע"י הדביקו' הנקרא יין שהוא מעין עוה"ב שבא לו הארה ואמרו רז"ל מאי עין לא ראתה זה יין המשומר בענביו וזה כבס ביין לבושו. ובדם ענבים כו'. דהנה איתא עיקר תיקון האדם הוא הזוכה להשיג כדרך שיהי' באימה וביראה ברתת ובזיעה לפני גדולתו ופחדו ית' כמו דור דיעה במ"ש שפסק' הזוהמא מאבותינו. והוא המובחר. כי תענית הוא מסוכן שתהי' דוקא באמת לה' לבדו ובלא גיאות ובלא עצבות וגם הכח עתה נתמעט מזה והנה הדביקות הגדול הזה המרומז בשם יין כנ"ל הוא מרומז ביין שהוא מן המובחר יין אדום כמו שכתיב אל תרא יין כי יתאדם וזה ובדם ענבים הוא דביקות יותר מובחר להיות ע"י זה באימה וביראה כו'. סותה ע"י [זה] מכבס ומשליך ממנו הזוהמא הוא יצה"ר המסיתן כנ"ל:

לישועתך קויתי ה'. דהנה אם אדם מתפלל וכוונתו כדי שלא תהי' שום [צער] לזרע ישראל כי בכל צרתם לו צר ח"ו הוא כמו בא לטהר מסייעין לו ומה גם שא"א להיות תערוג על מה שרצונו להיות רצון הבורא ב"ה. וזה לשועתך אם כן כוונתו כביכול להיות לישועתו ית' קויתי ה' להיות רחמים בודאי:

גד גדוד יגודנו דכתיב ותאמר לאה בגד ותקרא את שמו גד צריך [ביאור] על הכתיב תיבה א' והקריאה בא גד. דהנה פרשנו ה' מי יגור באהלך. פי' [אם] בעוה"ז הוא מחזיק עצמו כמו גר וזה באהלך עוה"ז כמו וימתחם כאוהל לשבת. וישכון. פי' שעיקר שכינתו הידוע

לו הוא בהר קדשיך הוא עוה"ב זה יכול להמשיך בני חיי ומזוני וזה הולך תמים יכול להמשיך להעולם ולהוליך תמים הוא בני שיקיים מצות מילה שנקרא על ידה תמים. ופועל צדק גם ימשיך מזוני ועושר שע"י [זה] מקיימים מצות צדקה כי אם לא הי' לו [מזוני] כמה הי' נפעל צדק. וכן ודובר אמת ימשיך מדת אמת הוא חיים. ולא קשה הלא אלו באים מאין כי אין מזל לישראל. לזה אומר בלבבו במה שמוצא לפעמים בו שני לבבות נעשה כאין בעיניו יכול להמשיך עי"ז מאין כל הנ"ל. וזה בגד לשון בגידה עי"ז נעשה כאין בעיניו עי"ז בא גד הוא המזל שמשם בני חיי ומזוני [גד] ר"ת גומל דלים אפילו לדלי' מן המצות כי לא בזכותא תניא אלא במזגא וידוע פי' הזוהר כי ודאי גם זכות מועיל כ"א גם בלא זכות אפשר להמשיך משם. וע"כ האומר גד גדי כו' הוא דרכי האמורי כי משמע שכוונתו במזלות שאפשר לפסוק כי אם הי' כוונתו על המזל הידוע נקרא בשביל זה מזל שנוזל תמיד בלא הפסק. וגם בלא זכות. וזה גד ממזל ההוא גדוד יגודנו ימשיך גדודים הם בני ויגודנו הוא חיי להיות אחדות בין היסודות והנשמה והגוף. ומאן דיהיב חיי יהיב מזוני:

מאשר שמנה לחמו כו'. י"ל בקיצור כי ידוע שולחן בצפון מצפון זהב יאתה והוא שורש התשובה כי כמו התשובה הוא צורך לעבודת שמים שהוא העיקר כ"א אם חטא צריך תשובה וכמעט א"א בלעדה כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כן נמי א"א בלא פרנסה וזה מצפון כי התשובה קדמה לעולם והוא מעולם טוב הצפון והנה אם אדם ממשיך שפע פרנסה טוב לעולם ממילא בא עבודת שמים כי אם אין קמח אין תורה וגם משורשה בא תשובה כנ"ל ועוד כי נפש יודעת מאין בא לו הטוב ומתקרב ע"י זה אל הצדיק ממילא מדריכו בדרך ישרה (ונראה שע"כ הושע ברך את ישראל והושיבם בתשובה על ידי זה) וזה מאשר הוא תשובה המאשר את העם שמנה לשמו כי בא משם עושר מצפון זהב יאתה כנ"ל ע"י זה והוא יתן מעדני מלך פי' התקשרות לה' ית' וזה מעדני מלך לשון מעדנות כימה:

נפתלי י"ל על התפלה כמו שפי' רש"י ז"ל על נפתולי כו' ולשון נופת לי ע"י [זה] יכול לפעול אילה שלוחה הניאוף שיבטל החביבה בתילה כי מים גנובים ימתקו. כי כשזה קם זה נופל וכן פרשנו אוהב שלום ורודף שלו' שבין הרשעים להיות יתפרדו כל פועלי און וכן במקום גילה כו' פי' במקום ב"ה אם הוא הגילה שם פי' היפוך מהקדושה תהא רעדה וכנ"ל:

מאל אביך כו'. דהנה יש צדיקים שיודע בעצמו שהוא מקצר בעבודתו ית"ש ונראה לו שהוא מרוחק ממנו ית' וזה בא מאמת מעם ה' וזה מאל שנרא' לו שהוא רחוק ממנו

אביך תחזיק לרבי הנקרא אב ויעזרך. בכל מה שתצטרך כי הוא דבוק בו ית' ע"י האמת שהוא אלקים אמת ואת שדי בברכותיו ויברכך גם לשון שאמר לעולמו די לא מבעי' שלא תהי' לך עוד צרה נוסף ע"ז ימתיק הדינין וימשך ברכה עי"ז לך כי הוא משדד המערכה לטובתך ברכות שמים מעל דהנה פרשנו לעושה השמים בתבונה כי שמים נקראים הרחמים הוא שם הוי' ב"ה כידוע ע"כ בגמרא נקרא ית' רחמנא ואיתא שמים בינו לביני וגם שלמה הע"ה אמר אתה תשמע השמים ולא מן השמים [וכן הוא בתקוני זוהר] והנה עושה נקרא גדול כמו עשתה את צפרני' וזה לעושה השמים שמגדיל הרחמים ע"י תבונה נותן התעוררת תשובה לעולם עי"ז יגדיל לנו הרחמים כי כתיב יבין ושב מבינה בא תשובה וזה ברכות שמים ברכה בהרחמים שיתרבו. מעל. ע"י שיודע שמועל לשון תמעול מעל. הוא תשובה וכן פשוט יש מאין משמי' השמים. ברכות תהום. פי' להעלות ניצוצות מסט"א וכמו שפי' באור החיים. באותו סדרה על מטרף בני עלית רובצת תחת פי' הסט"א הנקרא חטאת רובץ להיות תחת שאתה תשלוט עלי' באור החיים פי' כן על כרע רבץ יעו"ש. ברכות שדים ורחם דאבא ואמא כתרנום הוא שכל:

ברכות אביך כו'. דיש צדיקים שתשוקתם להחזיר בתשובה ואינם חוששים על צער ישראל. ויש שיש בהם דעת קונם שרצונו ית' להטיב. זה יותר במעלה ע"י זה ממשיך טובו וחוזרים ממילא בתשובה כמו במרדכי מאהבת הנס. וזה ברכות אביך שיש לו רחמנות עליך כאב גברו על ברכות הורי לשון הורים ומורים לשון תשובה לבד כקטן שנולד עי"ז עד תאות לשון הוסרה התאוות כי בא שפעו ית' ברוב קדושה גבעות עולם עי"ז יש לישראל עיקר העולם התגברות וגבהות הוא כבוד שמים תהי' לראש יוסף הצדיק שמתאוה שיוסף ה' תמיד לישראל טובות. ולקדקד גי' יצחק נזיר אחיו לכל הדבוקים עמו להיות כמו נזר וממשלה לכבוד שמים:

עוד **ברכות אביך גברו כו'**. לכאורה ודאי אין דרכי של יעקב להתפאר בפרט נגד אבותיו אך ידוע שיעקב הוא רחמן שבאבות ע"כ אמר זה לברכה שינצל מגלות קשה כי א"א ע"ה ברור גלות ויצחק אבינו אמר כאשר תריד כו' ע"ז אמר ברכות אביך כו' בפרט על ימות המשיח כדאיתא בזוהר שהצפין את ברכותיו הגדולות לעזור לבניו ע"כ אמר גברו על ברכות הורי להיות לו כח יותר על מה שגזרו. וזה עד תאות גבעות עולם הן שרה ורבקה כמו מגבעות אשורנו שרבקה השתדלה שיקח יעקב הברכות שלא ימשול בו עשו ולא בניו מישמעאל ושרה אמרה גרש כו' לשון כפול הי' כוונתם גם על עשו וזה גרש האמה היא מלכות הרשעה הזאת על הגר שהיתה לפניה כי לא ירש כו' ג"כ וזה עם בני הוא יעקב קאי על עשו עם יצחק וקאי על ישמעאל וזה עד תאוות גבעות עולם לראש יוסף

קאי על משיח בן יוסף שהוא יוסף בעצמו כידוע וי"ל קאי על האלף הששי שהוא נגד יוסף ולקדקד נזיר אחיו גי' יצחק שיופרש הדין מאחיו וכן י"ל על הנו"ן שהוא טפיים ב"פ טיפה גי' קדקד לפעול נזיר [לשון נזר] פי' שיתגל' אלקותו ית' כמשל מלך שמעוטר בכתר יודעים גם הרחוקים שלא הכירו אותו עדיין שהוא המלך וזה ולקדקד נזיר אחיו: **סליק ספר בראשית. בעזרת האל שאין לו ראשית ואחרית**:

שמות

בני ישראל פרו כו'. דהנה הפסוק יש לו פירוש בפ"ע ואיך הוא פירושו התחלה ובני אם אינו שייך לעיל. אך הנה **ו** מרומז על הצדיק כי זה הוא נקרא שורק בלשון המקובלים אותיות קשר שהצדיק מקשר ומיחד קב"ה עם כנ"י. וגם שנקרא מלאפו"ם לשון הרחב פיך ואמלאהו זה לשון מלא פום. וקאי על הצדיק כנ"ל. ובשביל שהוא לשון קשר ואחדות מי ששונא את אשר יש להם התקשרות ואהבה רבה ביניהם ודאי פגם בריתו ע"כ הוא היפך מזה כי צדיק נקרא הנוטר ברית. וזה ובני ישראל לשון קשר עם בני ישראל אותם הם פרו וישרצו כו' ויעצמו במאוד הוא בני חיי ותמלא הארץ ארציות אותם הוא מזוני: ומעין זה פרשנו הפסוק שנשאלתי ותרבי ותגדלי ותבואי כו' כי הוי"ו בנקוד פת"ח הוי"ו בעצמו ג"כ מרומז בצדיק על שגורם השפעה מהמקור באותיות המרומז ביו"ד ראש וי"ו. וכשגורם השפעה מרומז בוי"ו שורק שהנקודה שבתוך הוי"ו הוא מרומז ההשפעה מהמקור והנה כתיב בקום רשעים יחופש אדם צריך להיות בהצנע מאד משא"כ במפלתן של רשעים יכול הצדיק להתגלות וזה לשון וי"י בנקוד פת"ח על שהוא פחות בגלוי וזה ותרבי ע"י **ו** שהצדיק פתוח שאין להרשעים תקומה נגדו ע"י זה תרבי לשון פרי' ורבי' ותגדלי לשון גדולה ותבואי בעדי עדים פי' תהי' נקרא בא ולא יוצא ולא ע"י מה שלא טוב כ"א שתזכה לעדים מהר חורב וזה בעדי עדים. שדים נכונו לינק ולמשוך השפעת ושערך צמח להפיל פחד על שונאינו לשון שערום אבותיכם. ואת פי' ההיפך מזה ערום וערי' לשון ערות ר"ל כנ"ל:

במדרש **ותרא אותו כי טוב הוא טוב שמו**. וחד אמר טובי' שמו וכו'. וצריך ביאור מה בעי ובמה פליגי ומה ותרא. והנה כתיב אהי' אשר אהי' כו' דהנה כתיב כי לא בחפזון תצאו כו' כי הולך לפניכם ה' כו'. וצריך ביאור. דהלא גם במצרים כתיב וה' הולך לפניהם יומם כו' ואעפ"כ כתיב בחפזון יצאתם מארץ מצרים. ונבוא אל הפסוק לפרש מה לשון אהי' אשר אהיה ואח"כ כתיב ה' אלקי אבותיכם כו' משמע שידעו מה' הוי' ב"ה ובלא זה ודאי ידעו מה' ומה שאל מה שמו ומה השיבו ית' אהי' ואח"כ ה' אלקי אבותיכם. ונראה דהנה משרע"ה השיג שאין ישראל כדאי לגאולה וע"כ סירב כי נתיירא מקטרוג ומחלול השם

חלילה ושלא יענשו יותר כי ע"ז הקפיד אח"כ שאמר למה הרעות כו'. ועוד נראה הרעות עשית אותם רעים שגרם שחטאו שדברו דברים נגדו ואמרו ירא ה' וישפוט אך באמת לא נענשו ע"ז כי אין אדם נתפס על צערו וזה שאל מה שמו פי' שם של הגאולה כמו ידע שמי יקראני ואענהו והשי"ת השיב אהי פי' אהי' כטל לישראל אהי' לאב לישראל אשר אהי' ע"י זה ישובו בתשובה אלי וזה מרומז באהי' שני פי' אהי' טוב ע"כ הוא שורש התשובה ושורש הגאולה ושורש של כל הוי"ה וכן הוה כי בפסח הי' מלעילא וע"כ היה בחפזון כי לא הי' מצד מעשיהם כ"א מלעילא מהבטחתו ית' לאבות ע"כ היתה השכינה ג"כ בגלות והיתה חפזון שכינה וע"י זה מאהבת הנס והמופתים והגאולה חזרנו בתשובה ונתקרבנו אליו יתברך מתתא לעילא עד חג השבועות שהי' יחוד גמור הקב"ה וכנ"י וזה אהי' אשר אהי' אך זה אין ראוי לומר לישראל כדי שמעצמם ישובו אח"כ וזה כה תאמר לבני ישראל אהי' שלחני אליכם. ואמר ה' אלקי אבותיכם נראה אלי. והכל א' כי' ולא אלקיכם עדיין כ"א מאבותיכם כנ"ל וע"כ הוצרך חפזון שלא תהי' קטרוג משא"כ לעתיד לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון (ישעי' נ"ב י"ב) פי' לשון נסיון לא תצטרכו לנסיון להיות הולכים מחיל אל חיל כי הולך לפנינם ה' ומאסיפכם אלקי ישראל ולא יצטרך להזכיר שהוא אלקי אבות כי נשוב לה' ית' וזה ומאסיפכם כי צריך להיות אחדות היפך שנאת חנם וזה יבא ע"י תשובה וזה ומאסיפכם אלקי ישראל. והנה פרשנו על מה שלא נזכר שם עמרם בקרא וילך איש מבית לוי כו' ולא שם אשתו ובפ' וארא נזכר. ונראה בעזרתו ית'. כי דרך העובדים ית' להיות כל ענינם ליחוד שמו ודאי עמרם שהי' גדול הדור [הי'] כוונתו כן ביחודו עם אשתו להיות מזה יחוד קב"ה וכנ"י שג"כ נקרא בדרך משל איש איש מלחמה וכנ"י אשה כמו שכתיב לזאת יקרא אשה וחוה היתה אם כל חי הם ישראל חיים כולכם היום וגם באדם מרומזים ב"י אתם קרוים אדם. וכתיב יקרא אשה וידוע כי הגאולה מרומז בתולדה שנולד ממנה שירה חדשה נוקבא ולעתיד שיר חדש דכר. וכמו שפרשנו על בטרם תחיל ילדה בטרם תבא חבל לה והמליטה זכר הוא הבטחה להנצל מחבלי משיח פי' בטרם תחיל ילדה לא תימא להיות חבלי משיח לא כן [כ"א] בטרם יבא חבל לה והמליטה זכר היא שיר חדש דכר (כי תהי' ע"י התערותא דלתתא כנ"ל משא"כ במצרים כנ"ל) וע"כ כתיב וילך איש כו' ותהר האשה הידוע ותלד בן והי' הגואל והנה יוכבד השיגה שנשמתו הוא של גואל וידוע שכתיב אם יגאלך טוב וידוע ששמעתי מהרבי המגיד מזלאטשוב ע"ה כי השם הוא לבוש של החיות וזה טוב שמו וחד אמר טובי' שמו פירוש שהתערותא עלאה בא וזה טוביה וכו': ומעין זה פרשנו אח"כ ותאמר חתן דמים כו' ואח"כ חתן דמים למולות והוא תמוה הלא מצינו לעיל

[כתיב] המעט קחתך את אישי. ולא כתיב את חתני אך י"ל לפי' הנ"ל כי הם ג"כ כיוונו כן וקודם שנגמרה הגאולה נקרא חתן ואחר הגאולה איש ודי למבין:

ותתצב אחותו כו'. לשון לדיעה אינו מובן לכאורה הוה למיכתב לידע או לראות ובא לי בעזרתו ית'. דהנה הג' אחין מרים היתה ראשונה ואח"כ אהרן ואח"כ משה רבינו. [והיתה מרים] חשבה וקשרה עצמה במקום חכמה הנקרא רחוק כידוע להיות אהרן השני במקום בינה ומשה במקום דעת הוא רחמים [וזה לדיעה] (ע"י זה ניצל מן הנהר):

ויסתר משה פניו כו'. דהנה [פרשנו] הפסוק וירא אלקים את בני ישראל כו' דאיתא צדיקים יצ"ט שופטן כו' פי' דהיצ"ט אומר לו תמיד שאינו טוב ואינו יוצא כדי להיות שפל בדעתו ושלא יקל לו. כדרך יצ"ט. ורשעים להיפך כו' והנה [אם] יש דין למטה אין דין למעל' וזה וירא אלקים את בני ישראל ל' עם פי' שהיצ"ט שופטן עי"ז וידע אלקים ל' [שבירה כמו] ויודע בהם את אנשי סוכות (שופטים א טז) או לשון [חיבור ויחוד כמו] והאדם ידע שמייחד [הדין] בהוי' ב"ה ממיל' למתק הדין וזה ויסתר משה פניו שסתר הזעם מפני כי ירא שהי' לו יראה כו' גבורה הוא דין למטה ע"כ אין דין למעלה:

במדרש לך לקראת משה כו'. אמר ר' ראובן הדיבור שאמר למשה לך שוב מצרימה פי' בו דו פרצופין למשה נאמר לך שוב מצרים ולאהרן נאמר לך לקראת משה יעו"ש והוא תמוה. והנה כתיב ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף מה לשון חדש. וי"ל דהנה איתא [בגמרא סוכה] בשעת פטירתן היו אומרים יופי לך מזבח ר' יהודה אומר ליה ולך מזבח ומסיק ליה אנחנו מודים ולך אנו מקלסין. וצריך ביאור. והנה ידיע שכל מה שנברא בעולם הוא בדרך דכר ונוקבא (וכן נמי איתא אמרה שבת לכולם נתת בן זוג כו') כי ע"י זה יש קיום להעולמות וזה כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד זו בנים ע"כ כתיב אח"כ ה' הפיר עצת גוים שלא לעבור על רצונו ית' ע"א אמרו רז"ל מצוה רבה שאני הוא לא תוהו בראה לשבת יצרה כי בזה היא קיום עולמות ושורש הכל הוא הבורא ב"ה נקרא איש מלחמה וכנ"י אשה המקבלים ממנו ית' ואנו מעוררים מ"ן בתפלתינו ותורתינו ומ"ט שלנו והוא ית' משפיע לנו טובו וחסדיו ואורו הגדול בזה הוה כמו דכר ונוקבא וכן רב ותלמיד נקרא דכר ונוקבא משפיע ומקבל וכן איתא בזוהר על איש וביתו באו המלאכים עליונים נקראים דכר והמקבלים מהם נקראים ביתו ביתו זו אשתו. והנה גם בעבדות ודביקות הבורא ב"ה צריך להיות כן והאיך הוא יראה ואהבה כי יראה נקרא ניקבא ומקבל כי עדיין לא נגמר העבדות כי עיקר היא באהבה כמו שאיתא בזוהר לית פולחנא קמי קב"ה אלא רחימו וזה לא ברא אלא לכבודו כי כבוד בא מצד האהבה כמו שפירשו רז"ל על כבד את אביך ביראה הקדים האם ובאהבה את האב כו' כידוע והנה

ודאי אם אין יראה א"א לבא לאהבה ואם הי' לו יראה ויש לו אהבה ועובד אותו ית' באהבה רבה ובשמחה וכמו בשמחת בית השואבה ודאי בשעת הדביקות הגמור הוא דבק בו ית' ואין שטן ופגע רע אך אחר הדביקות הגדול שלא יתאחזו חצונים בהקדושה שבא לו שלא תבא לו שום התפארות או גאוה או תאוה אחרת לינק מהאהבה צריך ליזהר לזכור ביראה ובושה מלפניו ית' או הכנעה לזכור חסרונוסיו וליכנע מלפניו ית' וזה טוב כי הוא ית' את דכא ואם הבורא ב"ה עם האדם אין שום דבר רע יכול לבלבל אותו. אעפ"כ גם יראה ובושה טוב והנה רז"ל אמרו רחל מסרה סימניה ללאה וכן אמרו בזוהר אימא אוזיפת לברתא מנהא כי הנה יראה נקרא רחל כי האלקים עשה שיראו מלפניו ואיתא בשביל ישראל נברא העולם שנקראו ראשית כי עיקר הם ישראל יש יראה לכולם או יראה עליונה או יראה שפלה עכ"פ כל ישראל יש להם יראה ע"כ היראה נקרא כנסת ישראל שכולל כל ישראל וישראל נקראים צאן קדשים אתן צאני צאן מרעיתי ע"כ היראה הכוללת והמכנסת ומאספת ומקבצת את ישראל נקרא רחל שורש הצאן והנה יראה בלא הנהגת ענוה כ"א מבזה את בני אדם ומבייש [אותם] אינה ניחא כ"א צריך עכ"פ להיות מלובש בענוה הגם שאין העיקר אצלו ענוה והנה ענוה היא יותר גדולה מכולם כי אז ה' ית' אתו ממילא יש לו גם יראה ופשוט אם הוא נכנע ומכיר שפלתו מכיר גודל חסדו וטובו ית' כי אינו ראוי לכלום לפי חסרונותיו ומתבייש מלפניו ית' מלחטוא כי יראה הוא בושה כמו שאמרו רז"ל על למען תהי יראתו על פניכם זו בושה. וזה אימא אוזיפת לברתה מנהא כי מפני שמהענוה נולד יראה ע"כ נקרא בראה וכן מי שהיא עניו ואין רואין בו יראת שמים י"ל שהוא בשביל התפארות להחזיק אותו לעניו וא"כ אין זו ענוה אדרב' גאוה כי אם אם יש לו גם יראה הוא סימן על ענוה והנה ענוה נקר' לאה [ל'] מלאה תנאה כי מי שהוא נכנע הוא כמו עיף ואין לו תגבורת לקום על רעהו וליקצוף וכן כתיב ועיני לאה רכות כי הנכנע נקל לו לבכות ולהוריד דמעות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה כי ביראה הוא מקיים רמ"ח מ"ע ושס"ה מצות ממילא הוא יפה בנשמתו וכן איתא כל מי שיש בו חן בידוע שיש בו יראת שמים וזה יפת תואר כו' וזה בשעת פטירתן מה היו אומרים יופי ליה ולך מזבח כי י"ה מרומז על ענוה שהוא עדיין אינו מתוקן כי הלא השם עדיין אינו שלם כ"א י"ה וזה לי"ה אנחנו מודים שהוא בעונותינו אין השם שלם ולך אנו מקלסים פי' להמזבח היא היראה כי על ידה הוא מזבח יצרו אנו מקלסים שהוא טוב וכנ"ל כי היא סימני הענוה. והנה ענוה בא מהתשובה מתבייש ומכיר חסרונו כי כן בע"ת צריך להיות נכנע וגם מהמוחין הבא ממנו ית' גורם הכנעה מלפניו והנה משה רבינו ע"ה הי' חכם כמו שכתיב עיר גבורים עלה חכם והכיר

בחכמתו רוממותו ית' והוא כאין נגדו ע"כ הי' עניו מאד מכל האדם והי' הנוקבא שלו הענוה בעת שלא הי' לו כ"כ הדביקות הגדול הי' זוכר עניה והכנעה בא מהקדושה להענוה הי' הענות מקבלת מקדושתו הגדולה וזה שאמרו רז"ל אל תקרב הלום כו' בקש משה רבינו מלכות ולא נתן לו ולמי נתן לדוד אין הלום אלא מלכות ומה לשון הלום על מלכות אלא קאי על יראה כי מי שיש לו יראה הוא דבוק בו ית' בשמו אדני לשון אדון לירא ממנו ית' ונקבל אדנותו כעבד שירא מאדונו ממילא הוא אדון על הכל ע"כ אמרו רז"ל צדיק מושל יראת אלקים וכן אמרו המושלים ביצרם קוראים סתם מושלים על כי מושלים על הכל וכן אמרו במדרש מי שנתייירא מלפניו נעשה מלך וכתיב במלך זה יעצור בעמי (שמואל א ט':י"ז) על שהוא עוצר מלעשו' כל חפצו ולילך בכל מקום. וכן לשון הלום לשון גבול לעצור שלא לעבור וזה הלום מלכות ובאמת שמעתי מהרב המגיד איש האלקים מראוונא על אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני אמר הוא ז"ל ממני היא רחוקה החכמה עליונה כי החכמה מאין תמצא והוא הי' מלך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול צריך הוא להתנהג במעט גדלות [ע"כ] לא הי' יכול להשיג החכמה עליונה משא"כ לשאר בני אדם ע"כ משה רבינו ע"ה הי' לו ענוה ולא מלכות וזה אל תקרב הלום. (וזה של נעלך מעל רגליך הוא היראה לשון נעול סגירה על רגלים הוא העבירות שאדם דש בעקביו. כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא. הוא הענוה הוא אדמת קודש סוף של קודש הוא החכמה כנ"ל כי מהחכמה ענוה ומענוה חכמה כמו החכמה מאין תמצא והגם שמצינו ויהי בישורון מלך י"ל דהוא לגבי דור באי הארץ שהיו דורו של יהושע כי הנה דור דיעה הי' מבחינת ענוה מקבלים מן משה שהי' מקבל שלו ענוה כנ"ל משא"כ דורו של יהושע הי' די להם שהי' מקבלים ממנו מבחינת יראה לבד וכמו שאמרו רז"ל מה שעשתה יראה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליתה והנה [כתיב] ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כו' אהי' אשר אהי' כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם ואח"כ אמר ה' אלקי אביתיכם אך הנה ודאי [ידעו] משמו הו' י"ה ב"ה אך ידעו שהם לא צדקו יחדיו לתקן שם הוי"ה ב"ה בתרי"ג מצות שמי עם י"ה שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח ע"כ בס"ת ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם מרומז הוי"ה בסופי תיבות כי לא קיימי ע"כ השיב להם אהי' היא התשובה פי' הגם שלא הייתי כראוי אהיה מן עתה והלאה וכן הגאולה תלוי בזה השם אהיה עמם וזה אהי' אשר אהי' ע"י התשובה שקיימו המרומז באהי' ע"י זה אהי' עמם וכדאיתא על וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים שהבינונים עשו תשובה ונתקבלו ורשעים הרהרו תשובה וידע אלקים שאחד מחבירו לא ידע וזה אהי' אשר אהי' אך ודאי אין לומר להם שכבר עשו כדי שיהיו כל

ימיהם בתשובה ושיהיו נכנעים כי כן צריך להיות הבע"ת נכנע ע"כ אמר כה תאמר להם אהי' שלחני שיהיו בע"ת וכתיב ה' אלקי אבותיכם כי האבות ודאי תיקנו הוי"ה ב"ה והנה כן שמעתי אומרים אין לגבי משה מלתא זוטרתא היראה קאי על דור דיעה [שהיו] לגבי משה וכנ"ל שהיו מקבלים ממנו מבחינת מקבל שלו הוא ענוה וכן מצינו ויחן שם ישראל בלב א' כאיש אחד זה בא מגודל הכנעה בא אחדות ידי שמעתי בשם הרב המגיד הנ"ל ע"כ יש בין ילדים קטנים אהבה כי אין להם גדלות וכן ודאי גם במצרים הי' כי כי כל מה שהי' להם בשעת קבלת התורה בהדרגה הי' להם ביציאת מצרים שלא בהדרגה וכן מצינו לשעה קלה נאספו לרעמסס וכן לא גילו הסוד זה בא מאחדות הבא מהכנעה של התשובה והנה שמעתי מהרב מפינסק שיחי' לאוי"ט שהי' רב בק"ק זעלחוב על מה החדש ע"י מה יכול להיות התחדשות כי יש מאין וזה ויקם מלך חדש על מצרים הוא הכנעה אשר לא ידע את יוסף כי מהיראה בא יוסף להוסיף מ"ט ותורה ומצות משא"כ ע"י הכנעה כ"א [מפני] שה' אתו ממילא היא טוב והנה איתא משה הי' שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא כי משה המשיך אורו ית' לישראל והמשיך שיתיחד הקב"ה עם כנסת ישראל ואהרן כיפר על ישראל וקשט אותם לה ית' והתפלל על ישראל תמיד ע"כ משה מרומז בנצח קאי עליו ית' שבא מלמעלה לנצת שונאי ישראל והוד בא מלמטה להורות לי ית' וזה משה בנצח ואהרן בהוד הגם שיש להם שורש עליון והנה בגאולה צריך להיות מתיחד קב"ה וכנסת ישראל ע"כ הי' מוכרח קודם לילך אהרן לקראת משה וישמח בו וישק לו כי זה הי' סיבה שיתיחדו קב"ה וכנסת ישראל ע"י השושבינין משה ואהרן וזה דו פרצופין הי' הדיבור כי הי' קשה להמדרש כי לכאורה הדיבור לאהרן שילך לקראת משה הוא ללא צורך כי במצרי' יאמר לו הציווי ע"כ פירוש שהוא בא ממילא מהדיבור הנאמר למשה לך שוב כי הוא בכלל זה לצורך עיקר הגאולה ודוק. (וי"ל ע"כ ויפגשהו בהר האלקים כי שם נגמר עיקר היחוד וגם כי הי' זה תועלת להגאולה כמו שאמר לו ית' בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה):

מה שלא אמרתי בשבת כ"א אח"כ בא ללבי הגם שגם זה לא ע"י עיון אעפ"כ עשיתי סימן בפ"ע בשני חצאי לבנה כזה ( ):

וארא

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'. צריך ביאור אך הנה כתיב (תלים ק"ה) עד עת בא דברו אמרת ה' צרפתהו כי הנה כתיב ואני ערל שפתים ופירש הזוהר כאשר אבאר פירושי דהיה כתיב (קהלת ח':ד') באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה דהנה קודם בא להמוח המחשבה ומשם לקול ומהקול להדיבור והוה הדיבור מקבל.

אעפ"כ מהרב הוי הדיבור ראש והתחלה שממנו בא להתלמיד רישא דלא אתיידע שבא להתלמיד שכל ומחשבה והנה שהי' הדיבור סוף אצל הרב להתלמיד הוי אפילו קודם מהתחלה והנה דיבורו ית' הוי מלכות כי ע"י דיבור שגוזר מתקיים ניכר מלכותו אך ידוע ע"י התשובה נתבטל הגזירה וזה כאשר דבר מלך שלטון ומי הוא התשובה יאמר לו מה תעשה הלא צריך רחמים על ישראל להיות כבוד שמים (וי"ל נמי מי הצדיק הנקרא מי כדאיתא בספר מ"ע) והנה השכינה היא בגלות היא הדיבור פי' ודאי שאין מי למשול בו חלילה ואם כ"א שטובת ישראל היא כבוד שמים והנה אם היה הדיבור שלו בגלוי למשול בכל לא היה גלות כלל אך הוא מצמצם שכינתו ודיבורו וממשלתו בשביל הכרח הגלות. והנה השכינה בגלות עמנו כדי למשול באומות ולהטות לכם כרצונו הרע ית' שלא לבלבל אותנו ושלא לחרוב חליל' כחפצם הרע ר"ל אך בהצנע. וזה עד עת בא דברו להיות דברו בגלוי. אמרת הי' צרפתהו הי' אמירה עכ"פ הוא חב"ד ומוחין לקיום ולפעמים גם תוספת. והנה דבר ה' היא גילוי שכינתו להתגלות הוי' ב"ה והיא לישראל כי חלק הוי' עמו וכן במצרים קודם הגאולה לא הי' דבר ה' בגלוי וזה ואני ערל שפתים אני הוא דבר מלך שלטון לומר אני אני הוא ערל שפתים ?הספח הו' אשום כי לולא כן לא הי' גלות אך אעפ"כ מלכותו בכל משלה ולפעמים יש דבר מלך שלטון להפיל פחד על שונאי ישראל שלא ירעו יותר מדאי ושלא יגרמו לעבור על דת. וזה וידבר אלקים אל משה הוא גבורה להפיל פחד על שונאינו ולענין מה שצריך לישראל. ויאמר אליו אני ה' ולא כתיב וידבר לענין זה כי לולא זה לא הי' גלות כנ"ל:

וארא אל אברהם כו' ושמי ה' לא נודעתי להם. ברש"י וארא אל האבות. והוא תמוה לכל. והנה לכאורה לפי' שברש"י ז"ל הדיוקים סותרים קודם משמע שלא נראה להם בשם הוי' בי"ה ואח"כ רק לא נודעתי להם משמע אבל נראה להם. ועוד דיוק של רש"י הצא כתי' וירא אליו ה'. ונדקד' עוד [מ"ש רז"ל על] הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן מלמד ששקולין הם. לכאורה קשה הרבה הלא [לא] חסר בעולמו כלום ודאי גם לא יתר בעולמו כי כל יתר כנטל דמי וכן אומרים גדולי ישראל שודאי אין צדיק דומה לחבירו דאל"כ הי' אחד מיותר וכל בריותיו ית' הוא לצורך ואם כן האיך אפשר שהיו שקולים. (ויש עוד לדקדק לשון שקולין הם הוי לי' למימר שהיו שקולים כי אינם עתה בעולם). ונראה בעזרת אל ית' ובזה נתרץ נמי כוונת משה שסירב בשליחותו כ"כ ואי משום כבודו של אהרן לא ידקדק כ"כ בכבודו ית' לסרב כ"כ אמת לא קשה הלא אין מסרבין לגדול זה קאי אם רוצה לעשות כ"א שמסרב כמו מלאכים אצל לוט ואצל אאע"ה. (וי"ל עוד דאיתא בדבר של כבוד מסרבין) אך למה לא רצה לציית אותו ית' בשביל כבוד אהרן. ונראה

דאיתא בזוהר משה שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא. והפירוש כי אהרן התפלל על ישראל וכפר עליהם וקשט ע"י זה כנ"י לה' ית' וגם במצרים הי' דרכו תמיד לעשות שלום בין איש לאשתו ובין איש לרעהו וע"י [זה] השכינה שורה בישראל וזה שושבינא דמטרוניתא לקרב את כנ"י לה' ית' ומשה רבינו ע"ה המשיך אורו ית' לכנ"י והוריד השכינה למטה הביא התורה וזה שושבינא דמלכא הקריב אותו יתברך לכנ"י כביכול. והנה הגם שזה מדרגה יותר עליונה אעפ"כ עיקר הוא היחוד הקב"ה וכנ"י וזה נגמר על ידי תרווייהו ולענין זה קאמר שקולין הן דע"י תרווייהו נפעל העיקר בשוה כי הי' זה צריך לזה (וכן בכל דור הפועלין זה שקולין הם וזה לשון הוה שקולין הן). וא"כ לא מיותר חד מנייהו אדרבה לפי זה יתורץ נמי סרובו בשביל אהרן דהנה כתיב אשה כי תזריע וילדה זכר וע"כ כתיב שובו אלי ואשובה אליכם ואנו אומרים השיבנו ה אליך כו' והלא הקב"ה רוצה בטובותינו ואינו צריך לכלום כ"א להטיב ולמה רוצה שנשיב אנחנו וישיב אלינו יעשה להיפך להשיבנו אליו. אך הנה איתא כל השירות לשון ניקנא שאינה גאולה גמורה כ"א אח"כ הי' מעותד עוד חבלים משא"כ לעתיד לבא בגאולה אחרונה יהי' שיר חדש דכר כי לא תהי' עוד צרה כלל. וע"כ כתיב שובו אלי כו' להיות אשה מזרעת תחלה כנ"י נקראת אשה וילדה זכר שיר חדש דכר. אך מה שאנו אומרים השיבנו כו'. שמעתי מהרב הגאון הקדוש מניקל שפורג שהי' רב בק"ק שינאווי אנו אומרים השיבנו בדרך זה ונשובה להיות התערותא דלתתא כי הוא ית' הכל יכול וכמו אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי ואח"כ אשה מזרעת תחלה כו' ובזה ונשובה אינו מיותר והנה משה רבינו ע"י רצה [שיהא] גאולת מצרים גאולה גמורה ע"כ הי' מתאוה להיות אשה מזרעת תחלה ע"כ רצה שאהרן יהי השליש כי הוא שושבינא דמטרוניתא כנ"ל הגם שאח"כ יהי' משה רבינו ג"כ יהי' טוב וזה הי' סרובו לטובת ישראל לכבוד ישראל. והנה האבות הגם שהיו ג"כ ממשיכים השכינה למטה וכדאיתא האבות הן המרכבה ואין אבות אלא שלשה אעפ"כ הם לא היו כ"כ כמשה להיות שושבינא דמלכא כ"כ ע"כ הוצרכו להיות תמיד בדביקות הרבה ואז השיגו והמשיכו האור הגדול למטה והיו צריכים ליזהר הרבה בדביקות וכדאיתא בספר חסידים שע"כ נזכר כ"ד פעמים האבות בתורה שלא פסקו מדביקותו ית' כל הכ"ד שעות משא"כ משה רבינו ע"ה איתא בזוהר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים ושב אל המחנה כי תכף יכול לשוב אל המחנה גם בין העולם בא לו הדיבור כמו שכתיב עמדו ואשמעה כו' וכדפ"י רש"י ז"ל אשרי ילוד אשה כו' והנה אין אבות אלא שלשה הפי' הוא כל חב"ד שהם אבות לכל כי כולם בחכמה עשית כו' ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה ובדעתו כו' וזה מרומז בשם הוי' ב"ה

ביה"ו (כי ה' אחרונה מרומז בארץ ועוד שורשה יש כבר) ופשוט הוי' העולמות וזה וארא אל האבות פי' להשיג האבות המוחין הם חב"ד זה הי' אל אברהם כו' באל שדי פי' לשון שדים שהיו מוכרחים ליניק תמיד דביקות ית' ואז ידעו שם הוי' ב"ה המרומז באבות לכל כנ"ל. ושמי ה' לא נודעתי להם מעצמו כמו משה ע"ה:

[עוד] בפי' רש"י וארא אל האבות. ושמעתי כבר התמי' זו מה חידש. ופרשנו בעזרתו ית' דהנה רש"י ז"ל מה שפירש על ושמי ה' לא נודעתי לכאורה לפ"ז האיך שייך לזה אשר נראה לאבות באל שדי בשלמא להפירוש שדחה ניחא. ע"כ פירש אל האבות ור"ל והנה אאע"ה עבד את הבורא ב"ה באהבה ויצחק בפחד ויעקב בשניהם וכן הוא האמת וזה ואל יעקב בויו מוסיף על ענין ראשון. והנה במה שנתדבקו להבורא ב"ה לפי רצונם כן נתגלה להם ית' באלקותו עליהם והם נתדבקו בו הרבה בכח כן ית' ב"ה עליהם כי הבא ליטהר כו'. וזה וארא אל כו'. באל שדי לרצונם לעבודתו ית' לזה באהבה נתגלה ית' באהבה גדולה ולזה בפחד נתגלה ית' בפחד כו' וזה אל האבות לשון רצון כמו ולא אבה וזה אל האבות פי' על המקרא למה נתראה להם להאבות לרצונם לעבוד אותו ית' באותה מדרגה באל שדי באלקותו שהיה די. וא"כ הגם שהיו עובדים אותו ית' כ"כ והוא ית' לא נודע להם ברחמיו הגמורים. וזה ושמי ה' הוא של רחמיו לא נודעתי להם. וזה קרוב לפי' רש"י ז"ל:

וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום כו'. והוא תמוה מהו הדיבור והציווי ומהו אח"כ להוציא את בני ישראל כו' כי פי' רש"י אינו מפורש בפסוק. אך הנה פירשנו הקל וחומר הן בני ישראל לא שמעו אלי כו'. לכאורה הוא תמוה כי הפסוק מפרש טעם שאין שייך זה בפרעה. אך הנה פרשנו על פסוק נרפים אתם כו' תכבד העבודה כו' אדרבה כשתהי' להם קושי השיעבוד ירצו יותר לבקש תואנות להנצל ממנו לפי דבריו שהוא רק ערמה. אך הנה איתא שכוונת פרעה היה בעבודתו בהם לשעבדם עי"ז תחתיו ורצה להכניסם עי"ז לנון שערי טומאה ר"ל. עד שבאמת הי' במ"ט שערי טומאה ואם היו מתעכבים עוד רגע א' היו משתקעים ח"ו ע"כ לא יכלו להתמהמה. והנה כשראה פרעה שעדיין יש להם התשוקה לה' ית' לזבוח לו אמר נרפים כו' ע"כ אינם משוקעים עדיין כ"כ בטומאה. תכבד העבודה ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר להיות להם שום תשוקה להאמת ע"י זה לשון בדברי ניחא דוק ברש"י ז"ל. וזה ולא שמעו אל משה כו'. מעבודה קשה כנ"ל שע"י זה היו משוקעים בטומאה מאוד. וזה איתא נ"ל במדרש שהי' קשה להם לפרוש מע"ז הוא הטומאה. וע"י זה ניחא הק"ו הן בני ישראל לא שמעו מכ"ש פרעה גופי' עיקר הטומאה. ומה עשה הקב"ה וידבר אל משה ואהרן להיות עי"ז דבוקים בו ית'. ויצום לשון

התחברות וצוותא אל בני ישראל ואל פרעה שהוא מלך מצרים כמו לכל מצרים. והוא ית' דבר עמם עי"ז הם דבוקים בו ית' עי"ז להוציא את בני ישראל פי' גם כל שניצוצות השייך לבני ישראל כו':

במדרש ראה נתתיך אלקים לפרעה כו'. מלך בשר ודם אין נקראים בשמו והי"ת קרא למשה בשמו אלקים וכן אין רוכבים על סוסו וכו'. וצריך ביאור מה בעי לפ' המקרא י"ל שמפרש לשון ראה. ונראה בעזרתו ית' עוד מעין זה יותר כי הנה פרשנו על שאמר משרע"ה מי אנכי כו' והשיב לו ית' ב"ה כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך. לשון וזה לך האות צפי פשוטו אין מובן. פרשנו דהנה כל גאוה הוא שקר וכל מי שבא לו גאוה משום מדרגה או עבודתו ית' הטוב ידע שיש בו שום שפלות כי אחר הקדושה והאמת בא ענוה והנה הבא ליטהר מסייעין לו ומשרע"ה שאל מי אנכי לא השיב לו ית' אתה מובחר אנשים כמו שהי' האמת ב"א אמר לו כי אהי' עמך פי' אמת מי אתה כ"א שאני אהי' עמך וזה מה שלא בא לך גאוה מהנבואה שלך לך האות כי אנכי שנתתיך שהנבואה שלך הוא ממקום גבוה באמת נמצא זה פירושו מה שאמרת מי אנכי וכן י"ל כאן בדרך שאדם רוצה לילך הוליכו ית' בהכנעה וענוה וזה ראה נתתיך אלקים הגם שאין דרך מלך בשר ודם להקרא בשמו ממני תראה וכן תעשה להתנהג בענוה תמיד:

במדרש ויאמר התפאר עלי למתי אעתיר כו' יעו"ש. נראה לשון למתי קשה לו ופי' לשון תמי' כי הלא לא תרויח כ"א יום א'. ויאמר למחר פי' אה"נ שארויח על מחר לבד ולא כפי' רש"י להתפלל היום שיסורו למחר ודוק:

נגד אביהם עשה פלא בארץ מצרי' שדה צוען (תהלים ע"ח י"ב). דהנה כתיב והפלתי את ארץ גושן אשר עמי עומד עלי' לבלתי היות שם ערוב. י"ל דהנה הקדושה עליונים יראת שמים נקרא ארץ ישראל ארץ החיים והסט"א נקרא ארץ מצרים ארץ העמים והגשמיות הצריך לאדם נקרא ארץ גושן כי על ידם יש כח להתקרב אל הקדושה וגושן לשון קירוב אל הקדושה וכדאיתא בזוהר גושנה תקרובתא. והנה ע"י התשובה בא עזר וסיוע להיות הגשמיות ג"כ רק לה' שלא להיות בה תערובות יצה"ר כלל. וזה והפלתי את ארץ גושן אשר עמי עומד עלי' לבלתי היות שם ערוב תערובות וזה ע"י פלא והפלת הוא בא מהתשובה. והנה האבות היו צדיקים מעיקרא ולא היו צריכים לתשובה כ"כ וזה י"ל נגד אבותם עשה פלא היפך מאבותם כי עורר עליהם התשובה וכנ"ל על פ' שמות עי"ז בארץ מצרים שדה צוען מה שהי' ארץ שדה צוען נתק מהם ל' אהל בל יצען (ישעי' לג כ) ל' נתק מהם כ"א היו קדושים:

[עוד] נגד אבותם עשה פלא כו'. דהנה פרשנו על ושמתי פדות בין עמי ובין עמך כו'. לכאורה כל הפסוק מיותר כי כבר כתיב קודם והפלתי ביום ההוא את ארץ גושן כו'. ופרשנו כי כתיב נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך לשון נתתי לשון עבר ובמקום אחר כתיב ואתן אדם תחתיך ודאי פשוט י"ל הרי כאלו נתתי כבר. ונראה יותר כי ידוע אמת יש לו רגלים ע"כ מה שנזדמן ונעשה נס בהזכיר אותו בא עוד נס וע"כ לא רצו לדון את ישראל במה שניסה א' מאבותינו וניצלו כיון שנעשה נס נקל לבוא עוד נס מעין זה לנו גם אם אין כדאי כי אמת יש לו רגלים להלוך ולבא. משא"כ שקר אין לו רגלים אדרבה לא תקום פעמים צרה כי כיון שפעל הסט"א מעשיהו נפל ונתבטל בצער שסבלו ממנה. וזה ושמתי פדות כי איתא שבאו אותיות לברא בהם את העולם באות פ"א לא רצה ית' לברא את המילם אף שמרומז על פדות והוא טוב ורצונו ית' להטיב [על] שפדיון פירושי [שהוא] נותן אחר תחתיו או ממון ע"כ [לא רצה] וברא בבי"ת שפירושו ברכה להשפיע ולברך כמו שרצונו ית' להטיב ולהשפיע. והנה פרשנו על הללו את ה' כל גוים כו' כי הנה ה' ית' חפץ חסד הוא וכשגוזר ורוצה לבטל ובשביל אמתו נותן גוים תחת ישראל כי הכל מעשי ידי ודאי נראה שעי"ז יהיו לאותן גוים שום שכר שעל ידם ניצלו ישראל וזה הללו את ה' כל גוים כו' כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם שמקיים הגזירה ע"י גוי שנותן פדיון: וכן פרשנו על ויפרקנו מצרינו פי' מצרינו בא שפורק אותנו שנותן צרינו פדיון תחתינו: וכן פרשנו על לקונה עבדיו בדין כי נותן פדיון וכפרה גוי תחת בר ישראל ואם רוצה הב"ד לקטרג הלא אינו שוה לו כי הוא גוי וחוטא משא"כ ישראל טוב ממנו עונה לו ית' א"כ למה אתה מקטרג עליו יותר מעל גוי וזה לקונה עבדיו בדין. וזו ושמתי פדות כי ודאי היו בין ישראל שאינם כדאי כ"א שמצרים אשר לא היו כ"כ חוטאים היו פדות וזה ושמתי פדות בזה תראה הפרש בין עמי ובין עמך כי תדע מי' העיקר ומי היא הטפל הנעשה פדיון וכפרה בעד העיקר והנה במצרים לא הצרכנו לפלא זה כי היו נסים נפלאים כ"א למחר יהי' האות הזה כי יש מחר לאחר זמן כי ע"י מה שנעשה במצרים נפתח השער לכיוצא בזה אח"כ וזה נתתי כפרך מצרים פי' הלא כבר נתתי ונפתח השער [ע"כ] גם עתה כוש וסבא תחתיך כו' וזה נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים פי' בארץ הידוע ארץ חפץ וכן עם שבשבילם נברא הארץ שעתיד לנחול את הארץ כפי' רש"י על עם הארץ ירגמוהו כו'. וזה בארץ מצרים לשון מצר אותו צער שדה צוען לשון אהל בל יצען (ישעי' ל"ב כ') נעתק הדין לשדה מרומז בסט"א כדאיתא בזוהר על יודע ציד איש שדה: בפסוק שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים כו'. (תהלים קלה ט) יש לדקדק לשון בתוככי הי' לכתוב בתוך מצרים. וכן ובכל עבדיו הי' מנייהו מפקת. י"ל דכתיב רק בארץ

גושן אשר שם ב"י לא הי' ברד צריך ביאור. ופשוט הוא כי גם בארץ גושן לא בכל מקום היו ישראל. ונראה אפילו בנתיים היו בתי מצרים כמו שכתיב ופסחתי אליכם והוא פלא יותר להיות מקום ד' על ד' חלוק כאן ברד וכאן לא וכאן תכף הי' וזה רק בארץ גושן דוקא אשר שם ב"י לא הי' ברד משא"כ אשר שם גוי הי' ברד וזה שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים פי' בתוך בחיי אעפ"כ הי' בפרעה ובכל עבדיו גם באותן הדרים בינייהם: וי"ל עוד דהנה כתיב וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ב"י עד א' ויכבד לבו הוא ועבדיו ולא שלח כו' משמע שהוא טעם בשביל שלא מת ממקניהם עד אחד. דאל"כ הי' לו למיכתב ויכבד לבו גם בפעם ההוא או ויכבד ה' את לבו. ונראה בעזרתו ית' דהנה ידע פרעה שהיו בין ישראל פושעים ואעפ"כ ניצלו ע"כ בזה הכבד את לבו. והוא לא ידע כי ודאי גם במצרים הי' שום א' וכיוצא שלא הי' ראוי לאותו עונש כ"א שהי' פדיון לישראל כנ"ל וזה שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים פי' בתוך ישראל הי' ג"כ מצרים פי' רשעים ע"י זה בפרעה ובכל עבדיו גם באותן שלא היו חייבים כ"כ [כי היו פדיון לישראל כנ"ל]:ca

בא

ויהי חושך כו' וימש חושך מהו לשון וימש כי להפרושים הידועים אינו מדוקדק וגם ולכל בני ישראל הי' אור ודאי לכל כי הי מנייהו מפקת. אך הנה פרשנו הפסוק וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לבו הוא ועבדיו משמע ע"י זה והוא תמוה. אך הנה פרשני על ושמתי פדות בין עמי ובין עמך כו' הלא כתיב קודם זה שלא תהי' כן בבני ישראל מהו לשון כפול ולשון פדות. אך הנה כתיב נתתי כפרך מצרים כו' ואתן אדם תחתיך כאן לשון עבר נתתי ואח"כ לשון עתיד ואתן. אך הנה אותו נס שכבר נפתח המקור והשפעה עליו פעם אחד נקל לעוררו בכל עת ע"כ מתורץ קושית אבן עזרא על נס יוכבד בת ק"ל שנה היתה. כי כבר נפתח נס זה ע"י שרה אמנו והיה נקל אח"כ [לבוא עוד] וזה נתתי כבר כפרך מצרים כו' וגם עתה מסתמא אתן אדום תחתיך כו' כי הנה במצרים היו פושעי ישראל שהיו מסכימים עם מצרים בסתר ובגלוי ובאמת המכות לא הזיקו לשום בר ישראל. כי גם במצרים היו מסתמא איזו טובים כמו הירא את דבר ה' והיה המצרים הטובים פדיון לישראל הרעים כי אעפ"כ הם טובים לה' מגוים טובים כי אע"פ שחטא ישראל הוא ויש לו אלקותו ית' עליו באיזה דברים משא"כ גוי אין אלקים כל מזימותיו. כ"א הירא את דבר ה' במכות שלא יעשה כי ראה בפועל [אז] הניס כו' ולולא כן היה נעשה. והנה הקב"ה לא רצה לברא את העולם בפ' כי הוא ר"ת פדות ופדיון כי צריך לישראל עכ"פ פדיון גוי והש"י רצה לברוא את העולם בב' ר"ת

ברכה: וזה ושמתי פדות עי"ד זה תראה הפרש בין עמי ובין עמך מי העיקר ומי כפרו. וזה כתיב במכה אחרת וכוונתו ית' על כל המכות כן ופרעה במכה שניה מזה שכח מזה וזה וישלח והנה לא מת ממקנה ישראל עד א' והוא ידע שיש בין ישראל רשעים שהיו מחזיקים עמו ע"כ ויכבד לבו כו'. וזה פרשנו שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים פי' גם בתוככי היו מצרים שהיו אנשים שהסכימו עמו ויהיו רשעים כמותם עי"ד זה בפרעה ובכל עבדיו גם באותן שהיו טובים מעט. וזה ויהי חושך על ארץ מצרים פי' שתהיה גם על אותם גוים שאינם כ"כ רעים עיד"ז וימש חושך מפושעי ישראל [לשון הסרה כמו לא משו מקרב המחנה]. וכן הי' ויהי חושך בכל ארץ מצרים כו' ולכל בני ישראל היה אור: במדרש ויאמר ה' אל משה כו' בארץ מצרים אמר ר' חנינא במצרים לא נאמר אלא בארץ מצרים כמו שנאמר בחוץ תעמוד ואף משה עשה כן כצאתי את העיר. דהנה כתיב וימלוך הדר ושם עירו פעו ושם אשתו כו' בת מטרד בת מי זהב י"ל שם עירו מיותר היה לכתוב כנ"ל מבצרה וכן כאן מפעו וכן שם אשתו [ג"כ מיותר] וכן בת מטרד בת מי זהב כאלו היתה בת שני בני אדם. והנה כתיב הדר הוא לכל חסידיו דהתשובה נקרא הדר לשון הדרי בי (ופשוט מהדר את האדם מתקן הצלם אלקים) וידוע מהתשובה בא אדם להכנעה וזה צריך לתשובה. ובזה הוא מושל ביצרו הוא מלכות של התשובה (ע"י זה יכול לפעול נסים ונפלאות כי [ה'] את דכא ושפל רוח) והנה כתיב הדר היא לכל חסידיו כי יש תשובה מאהבה ויש מיראה וחסידיו משיגים התשובה עליונה הנקרא הוא. והוא מאהבה הקודם לעולם הוא נסתר לשון הוא וזה הדר הוא לכל חסידיו וע"כ הדר הוא מ"ה החד"ש שמעתי מהר' הקדוש מפינסק שהי' רב בזעלחוב ע"י מ"ה הוא ענוה יש התחדשות וזה מ"ה החד"ש ומ"ה בא מהתשובה כנ"ל. וזה וימלוך הדר ושם עירו. פי' השם המעורר זה הוא פעו לשון צעקה לה ית' כי גדולה צעקה. ושם אשתו המקבל מבעל תשובה מהיטבאל ע"י ע"ה ייטב אל להמקבל מבע"ת בת מטרד יכול להמשיך מהחכמה הרחוקה מכל כמו שאמר שהמע"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וזה בת מטרד הוא חכמה שמטרד את האדם הרוצה להשיב חכמה עליונה בת מי זהב תקבל מבינה שיש בה חסדים טובים ודינין ממותקים המרומז במי זהב. וזה החודש הזה הוא התשובה והתחדשות הזה שהי' במצרים שהיה בהכנעה כנ"ל בפר' שמות על ויקם מלך חדש יעו"ש לכם ראש חדשים ע"כ גם הדיבור היה בארץ מצרים לשון הכנעה וכן נמי משה הגם שמצינו כשהיה צריך היה מדבר הוא ית' עמו גם בפלטין של פרעה הוא התנהג בהכנעה ואמר כצאתי את העיר שאינו כדאי להיות פעול שם במקום טמא לדבר עמו ית':

ושמרתם את הדבר היה כו' מתחיל לשון רבים ומסיים לשון יחיד דהנה איתא בהושע כיון שידע שחטא בקש רחמים על עצמו והשיב לו יתב' לבקש רחמים כו' לא זז מברכן עד שהחזירם בתשובה. וצריך להבין האיך עי"ד מה שברכן החזירם בתשובה. אך הנה ידוע היצה"ר נקרא צפוני ששורשו מצפון אשר תפתח כו' והנה שורש צפון הוא עושר כי מצפון זהב יאתה כדאיתא ושם שורש התשובה שג"כ גורם עושר וכמו שפרשנו על לית עתיר מחזירא פי' החוזר בתשובה תמיד שבא משורש זה עושר והנה במה שברכן המתיק שורש היצה"ר ונפל הרע וחזרו בתשובה והנה קודם התשובה יש כירוד אהבות רבות זה אוהב ממון וזה כבוד וכיוצא בזה משא"כ אחר התשובה הכל א' וזה ושמרתם את הדבר הוא הדין לשון קשה הזה להיות זיין ה' עוה"ז שנברא בה' ע"י [זה] יהי' הכל א' וזה לחק לך כו' חק הוא רחניות וגשמיות פרנסה כמו שאמרו רז"ל חק לשנא דמזוני הוא:

בשלח

לריש הפרשה בקיצור דהנה התשובה נקרא פרעה ובספר מאורי אור איתא [שקאי] על עוה"ב והכל א' כידוע והנה עוד טעם לשון פרוע שע"י התשובה שהיא מבינה כדכתיב ובלבבו יבין ושב נתגלה לו מה שחטא ונעלם ממנו וכן הצדיק נקרא פרעה שמגלה כבוד שמים. וכן שמעתי מרבי ז"ל שצדיק נקרא פרעה ואיני זוכר טעמו. כי כמה פנים בתורה וזה ויהי בשלח פרעה את העם ע"י התשובה נשלחו מסט"א או ע"י צדיק. וכן נמי פשוט היצה"ר נקרא פרעה לשון תפריעו את העם ממעשיו שמבטל מעבודת שמים. ולא נחם אלקים כו' פי' בעניות שהוא דרך ארץ פלשתים שראוי לבוא כן על הנואפים כדכתיב בעד אשה זונה עד ככר לחם וידוע שפלשתים באו מניאוף. כי קרוב הוא להיות טוב כראוי בהכנעה כמו שאוהב הבורא ב"ה כי ע"י משירות יש חשש ורם לבבך כו' וכדאיתא בר"מ אלשיך ז"ל שנסיון עושר גדול מנסיון עוני כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה כו' וכמו שאיתא בספר הישר שמקרב הבורא הבעל תשובה כדי שלא ישוב לסורו ח"ו. וכן י"ל בשלח לשון לוי' פי' [שקאי] על היצה"ר כי יש מי ששב בתשובה ועובד את הבורא ב"ה בהלוית יצה"ר כמו למשל שכועס על מבטליו וכיוצא בזה זה נקרא שהיצה"ר מלוה אותו לעבודת שמים כשיוצא ממנו ע"כ הוא חשש כיון שיש בו מענין היצה"ר שלא יתקלקל עוד. ויסב אלקים את העם כו' פי' דהנה ודאי בשורש כל אדם יש גם גבורות ודין מה עושה ית' עושה מהדין פרנסה דבא מכח הדין הנמתק כידוע שלחן בצפון מצפון זהב יאתה ופרשנו טעה לזה כי שורש הדין הוא לטוב ולצורך החסד והוא הצמצום דאל"כ הי' הכל התפשטות גדול ולא הי' באפשרי לקבל החסד ע"כ צמצם ית' כדי להיות באפשרי לקבל החסד וזה הוא שורש האבות כי החסד הוא שורש אאע"ה והצמצם שורש יצחק

אבינו ע"ה ואח"כ המיצוע להיות החסד בהדרגה שורש יעקב אבינו ע"ה וזה להעלות הדין בשורשו שהי' לצורך הטבה מתמתקים הדינין ובא ממנו גם פרנסה כי הוא ג"כ כזה שעיקר הוא להשלים רצונו ית' כ"א צריך לזה פרנסה ברויח כי אם אין קמח כו' וכן נמי עושר כו' נאה לצדיקים כו' והוא כנ"ל. והדין שהיה ראוי לבוא בא על שונאי ישראל. וזה ויסב אלקים את העם לשון הסבה בשולחן וכן נ"ל פירש הבעל הטורים. ומפרש האיך דרך השפע דרך המדבר ים סוף כי מדבר קאי על מזל שמשם בא בני חיי ומזוני שלא בזכותא תליא אלא במזלא ופרושו גם [אם] ואין כדאי כי ודאי זכות מועיל כמו צדקה מציל ממות ומחסרון בנים שחשוב כמת וכן מעניות שחשוב כמת וכן יש עוד מצות שמועיל זכותם לבני חיי ומזוני כ"א הכוונה הגם שאין לו זכות יכול להמשיך לי ממזל בני חיי ומזוני ע"כ נקרא מדבר הפקר גם למי שאינם שלו בזכותו וים סוף נקרא סוף המדרגה במחשבה או בדיבור שממשיך מלמעלה כמו כל הנחלים הולכים אל הים והים אינו מלא כו' כי כל עוד שבא מוחין לאדם הוא יש לו חשק וחפץ יותר: **וחמשים עלו בני ישראל כו**' דהנה פרשנו כמה פעמים כלל ממה שהי' כבר טובה יכולים להמשיך עוד טוב כדאיתא בזוהר בא בר"מ על סיפורי נסים וכן שמעתי מהרב המגיד מזלאטשוב ז"ל שבאותיות הסיפור מעוררים השורש של הנסים כי הכל באותיות וכן פרשנו מעין זה על פסוק ואמרתם זבח פסח הוא כו' יש דקדוק שאמר בתי בני ישראל ואח"כ ואת בתינו הציל שהוא מיותר ושינו לשון קודם נסתר ואח"כ לנוכח עלינו פרשנו ע"י הפסוק ריש פרשת בא. ולמען תספר באזני בנך כו' וידעתם כי אני ה' הל"ל וידעו כי אני ה' שקאי על בנך ובן בנך ולפי הנ"ל ניחא כי בהסיפור תעורר עוד נסים וידעתם אתם נמי נוסף על קבלת האבות כי אני ה' וזה ואת בתינו הציל ע"י זה. דוק כי אני מקצר מאוד. והנה ביציאת מצרים ניצולו אבותינו מהשונאים העזים והקשים וראינו נקמה בהם וגם בא לנו עושר רב מזה נקל להמשיך עוד מעין זה והוה כאלו ע"י זה בנ"י מחומשים ומזורזים בכל כלי זיין נגד כל שונא וכן לשון פרנסה כמו וחמש את ארץ מצרים כי עושר ג"כ העלנו משם. משא"כ צרה שהיתה לא תקום פעמים על שום נפש ישראל: **ויקח משה את עצמות יוסף** פי' פנימיותיו ובהירותו כמו עצם השמים וכן אדמו עצם. ולקח עמו כדי להמשיך בכחו פרנסה לישראל במדבר שהי' היא משביר ומכלכל כי השבע כו' ג"כ בשביל זה: **ויסע מסוכות כו**'. דפרשנו ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכתה דיראה נקרא ביתם ל' פי תם התחל' של התמימו' והאהבה [נקר'] רעמסס לשון מתרוסס כי ע"י אהבתו ית' הבוער באדם אינו חושש לגופו ועובד לו ית' בכח שכמעט מרוסס ומשבר גופו הגם שבאמת אינו מזיק וידוע תחלה עכ"פ צריך יראה משם [בא] לאהבתו ית' מאהבה שגי'

אחד דבוק בו ית' נפתח לו שערי חכמה משיג רוממותו יתב' ע"כ לא בא לאדם גדלות כי מתבייש מגדלתו ית' המשיג וזה י"ל החכמה מאין תמצא בשביל אין שיהי' אדם ע"י כאין נגדו ית' וזה מרעמסס סכותה לשון ראי' [והוא חכמה] כמו ולבי ראה חכמה. וכאן ויסעו מסוכות הוא חכמה ויחנו באיתם לשון אי תם שמשיג שאינו תם כי נעשה ע"י חכמה שפל בעיניו כנ"ל והחכמה מאין תמצא: **אשר בקצה המדבר** הוא המזל כי אין מזל לישראל ודוק: **וה' הולך לפניהם כו'** י"ל כי ידוע שאהבה נקרא יומם ולאהבה צריך השגה שיהי' נכנע שלא תביא לו גדלות וזה בעמוד ענן יומם כי עמוד ענן פרושו הכנעה כמו הוה קבל וקים ולילה הוא היראה בעמוד אש להיות ביראה תבערה לו ית' שלא לגרום עצלות ממצות עשה וזה ללכת יומם ולילה להיות נקרא הולך: **לא ימוש עמוד הענן יומם כו' לפני העם** פי' הגם שאין זה לשאר העם אבל לפני העם הם הצדיקים יש להם זאת תמיד:

נכתוב בספרי' הקודמים ה' ילחם לכם י"ל ג"כ לפי הכתוב שם על כי עבדים אנחנו וכן גם בזה וכמו שאמרו רז"ל דום לה' והתחולל לו כו' וכן כאן הגם שאנו מעוררים למעלה [כמעשינו] משא"כ בזה אם אנו דומים ושומעים חרפה ואינם משיבים אין אנו מעוררים לשתוק ית' אדרבה הוא נוקם עבורינו וזה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון:

במדרש דבר יום ביומו כמו שעוסקים בתורה תמיד כו'. פירש שמדקדק לשון דבר יום לשון דיבר. וי"ל עוד לשון ידבר עמים תהי' יכולת להמשיך היום החסד של פרנסה ביומו פי' בהחסד שכבר היה בהמן וכנ"ל ודוק:

יתרו

וירא חותן משה כו' ויאמר חותן משה אליו כו' נבול תבול כו'. [הפסוקים] הם תמוהים יכתוב יתרו רב או סתם וירא וכן אח"כ ויאמר אליו כו' [אליו הוא מיותר] מסתמא נדע שקאי אדלעיל וכן לשון נבל תבול. כי אין זה דרך ארץ לומר לשון קללה ומהו לשון נבל תבול ולא לשון התרגום מלאה כו' כמו וילאו למצא הפתח. וי"ל דהנה יתרו היה לו זכי' שלא זכה שום אדם להיות לו חתנו משה רבינו ע"ה. ע"ז מרמז הפסוק דהנה איתא דרחים רבנן הוי' לי' בנין רבנן דמיקיר רבנן הוי' ליה חתני' רבנן. והנה רש"י ז"ל פי' וירא חותן משה כו' ויאמר מדוע אתה יושב לבדך כו' הוקשה בעיניו שמזלזל בכבודן של ישראל. א"כ הוה כמוקיר כל הרבנן שבכל ישראל ע"כ זכה להיות חותן משה ששקול ככל ישראל והחכמים והנביאים. וזה וירא חותן משה. גם שמצינו שזכה לבנין רבנן מופלאים מאוד כדאיתא ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים מדבר יהודא ללמוד עם יעבץ. שבקש רחמים והזמין לו ית' החסידים הללו. ע"ז ג"כ מפרש הפסוק. ויאמר חותן

משה אליו פי' מה שנוגע לטובת משה כי בל"ז אליו הוא מיותר. פי' מזה נראה שאהב את משה רבינו ע"ה ע"כ זכה לבנין הללו. ולשון נבל כו' דהנה איתא בחוה"ל שעיקר עבודתו ית' דביקותו חובת הלבבות וזה היה מעלת האבות ע"ה וקודם מתן תורה לא היו צריכים לתורה אח"כ שכחו זה ונתגשמו אבותינו במצרים הוצרכנו התורה מצות שמעיות. וע"י זה אפשר לבוא להדביקות הגדול בו ית' והשגת נפלאותיו ית' כמו הנביאים יעו"ש. והנה כשאדם בדיעה מיושבת ובריאותו ושמחה נחל לו למי שרוצה ועוסק בזה הדביקות הגדול משא"כ כשאין אדם בריא ואין ראשו צלול כראוי עכ"פ צריך לראות להתנה. ע"פ התורה שלא לעבור עכ"פ וידוע נובלת חכמה של מעלה תורה והדביקות הוא חכמה שבא ממנו חיות והתלהבות ומזה אדם בעיניו כאין. וזה נבל תבול ע"י זה יבלבלו אותך תבוא רק נהתנהג ע"פ התורה ולא בדביקות העליון וזה נבל כי נובלת חכמה שלמעלה תורה:

איעצך כו' אפשר כתוב בספרים הראשונים כי לכאורה אינו מדויק פי' רש"י כי הוא כפול וצוך אלקים אח"כ. וגם הוא מיותר ודאי ימלך בגבורה בלעדו. אך הנה לכאורה הוא כמו חוצפא שייעץ למשה רבן של כל הנביאים כי ודאי יתרו חכם היה ובעל דרך ארץ הגם שהיה חתנו ולטובתו [אעפ"כ] אין דרך ארץ אך שידע מאוד שטוב הכנעה לאדם וענוה כי ה' את דכא וזה שמע בקולי איעצך ע"י זה שתתנהג בענוה יהי' אלקים עמך:

ושם וצוך אלקים לפי' רש"י צ"ל דודאי יצוך אלקים כי את לא יצוך לא תוכל לעמוד למעוטי בנימא עדיף. אך בדרך שאדם רוצה לילך כו'. ואפשר קודם לכן נאמר לו ית' שלא תהיה נראה לו שאינו רוצה בו לבד ודוק כי קצרתי הכל:

בחודש השלישי כו' י"ל ביום הזה כי לפירוש רש"י אין תורה נזכר כאן עדיין וגם קודם אומר באו מדבר סיני ואח"כ ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני אח"כ ויחנו במדבר כו' הנ"ל ויסעו מרפידים ויתנו במדבר סיני בקיצור פרשנו בעזרתו ית' בקיצור כי תחלת העבדות ית' צריך לתקן מדותיו כדאיתא בספר שערי קדושה ושם מפרש על פי היסודות וי"ל פשוט כמו המדותיו ית' בלך ה' הגדולה כו' כדכתיב הדבק במדותיו וכבר כתבתי ענינם ה"כ איני חוזר אותם והנה כולל המדות להיות שכל בעיניו [ושלא] להיות לו שום התפארות כלל להשיג שפלותו וחסרונו ולפאר ליוצרינו וזה ישראל אשר בך [יתפאר] ית' ע"כ יעקב מובחר שבאבות וזה הוא אמת כי כל גאוה שקר וזה תתן אמת ליעקב והנה ידוע שישראל במצרים לא היו כראוי והי' צריך תשובה ולחדש מדותיו לטובה וזה בחודש השלישי לצאת ב"י ממצרים כי יציאת מצרים הי' מתשובה כדאיתא במדרש על וירא אלקים את ב"י וידע אלקים ששבו בסתר וזה פרשנו אהי' עמך אהי' אשר אהי'

שהודיע לו שבתשובה יצאו משם ששורשו אהי' פי' אהי' טוב הגם שלא הייתי וע"י זה אהי' כטל לישראל וזה אהי' אשר אהי': וזה אומרו כה תאמר כו' אהי' שלחני אליכם כי ראוי לומר אהי' שני שלא תהי' התשובה בשביל זה ודו"ק וידוע [שהתשובה] הוא מבינה כמו שכתיב ולבבו יבין ושב וכתיב עולם חסד יבנה והתפארת נקרא שלישי מחסד וזה בחודש השלישי לצאת כו'. ביום הזה פי' בכל עת ששב אדם בתשובה בזה באו מדבר סיני פי' אפילו מי שהוא שטוף בזימה שהקב"ה שונא זימה וזה סיני לשון שנאה כדאיתא בגמרא. כי יש מדבר טוב כי מזל נקרא מדבר כנ"ל בפ' בשלח וכן בעל צדקה כמו ביואב בביתו במדבר משא"כ מדבר סיני פי' אפילו נואף אם נעשה שפל שלא תהי' לו שום התפארות להיות נכנע ומתבייש מוחלין לו. ומה שכתיב לשון עבר י"ל גם אז הי' ביניהם כן וגם דבר ההוה שייך לשון עבר ועתיד כדאיתא בפי' רש"י ז"ל. ויסעו מרפידים פי' מעצלות ומרפיון ידים ויבואו מדבר סיני כי' להמדרגה שגם הם ישנאו זימה כי דבקו בו ית' והשיגו והריחו הזוהמא מנואפים. ויחנו במדבר שיכלו להמשיך חנינה ממזל הנקרא מדבר כנ"ל בפ' בשלח. ויחן שם ישראל כו' ג"כ בא מהכנעה שהי' באחדות כי רק מגאוה פירוד לבבות ומריבה כאשר נכתוב אי"ה בפ' משפטים על וכי יריבון אנשים. ומשה שהי' כבר עניו ושפל בעיניו השיג יותר שעלה אל האלקים:

במדרש אמרו אומות העולם מה זה שישראל מקריבים ומקטירים השיב דכתיב זאת תורת העולה מי זאת עולה ומשה עלה. דהנה כתיב בחודש השלישי כו' י"ל דהנה גדולה תשובה כו' ובתשובה צריך לתקן המדות והוא ראשון להיות האהבה רק לו ית' ולמה שטוב לפניו וגם השנאה שלא להיות חלילה לעובדי השם וזה צריך התחכמות גדול שלפעמים נראה לשנא את האדם עובד ה' שהוא מבלבל ובאמת שורש השנאה בשביל ענין גשמי מו"מ או שום דבר והגם שהוא מפני בטול עבדות אין להתקוטט בדבר מצוה וגדול השלום ומכ"ש אהבת חברים וכדאיתא בזוהר הקדוש בדורו של רשב"י הי' גילוי סודות בשביל אהבה גדולה בין החברים קדושים. וצריך לזכור כשבא השנאה שהוא מהיצה"ר להתגבר עליו. וכן צריך תשובה לתיקון מדות והתחדשות שלא להיות לאדם התפארות שלא להיות מפואר בעיניו כלל ולהכיר שפלותו וחסרונו ממילא ישיג רוממותו ית' וגודל חסדו וטובו ויפאר ליוצרינו ב"ה. וי"ל זה מדת יעקב ישראל אשר בך אתפאר אני כי הי' שפל בעיניו וזה ויעקב איש תם פרושו עניו כי המתגאה נקרא בעל מום כידוע ע"כ נקרא ישראל אשר בך אתפאר ובמדה זו זכו אבותינו לתורה הקדושה כי באותה מדה כלולים הכל וע"כ זכו לאחדות הגדול כמו ויחן שם ישראל. וזה י"ל בחודש השלישי התחדשות השלישי אשר כתבנו וזה הי' מהתשובה וזה לצאת בני ישראל מארץ

מצרים ג"כ הי' להם הכנעה גדולה כמו שכתבנו למעלה בפ' שמות על ויקם מלך חדש יע"ש. וזה י"ל מפני מה ישראל מקריבין ומקטירין שעושין ב"י פעולות טובות בקרבן לה' הוא לייחד המדות עם המעשים טובים והשכל לבוא לדעת הוא בקטורת על זה קאמר זאת תורת העולה הוא היראה הנקרא זאת שיש לישראל על ידה נכנסין לייחד המדות ומשם למעלה השכל המרומז במי וזה מי זאת עולה ומשה עלה (י"ל הוא החודש השלישי הנ"ל שיש לנו כמו שאמרו רז"ל על אתם המעט וזה הוא מעלת משה רבינו ע"ה וזה ומשה עלה:

במדרש ומשה עלה כו'. פירש משה עלה בענין וירד בענן וזכות אבות עלה וירד עמו. וצריך ביאור ופרשנו בעזרתו ית' הכל לשון ומשה פי' מפני שהוא משה עניו מכל זכה עלה כו' וכן וירד משה. ולא תתמה הלא זכה לעלות אל ה' ודאי למעלה א"א לבוא לו גאוה משא"כ בירידה וזה אומר וזכות אבות עלה וירד עמו פי' שתלה הכל בזכות אבות: קול ה' יחולל אילות כו'. דהנה כתיב ועתה אם שמוע תשמעו בקולי כו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. דהנה לשון כפול. אך הנה ע"י תורה יבא משיח הגם שאיתא בזוהר ע"י תפלה גם זה בא מהתורה ובגמ' איתא בפירוש על פסוק גם כי יתנו בגוים וכן כתיב כי לא בחפזון תצאו משום דיש לנו התורה ואין חשש להשתקע בטומא' חלילה כמו במצרים והנה ידוע שאח"כ בקשו אבותינו דור דיעה שישוב ית' לדבר עמנו כי חזרו מאשר אמרו דבר עתה עמנו כשראו ששכחו מה שקבלו ממשה רבינו ע"ה ולא אשר קבלו בפירוש ממנו ית' והשיב ית' זה יהי' אח"כ בביאת משיח כדאיתא במדרש וזה י"ל ועתה אם שמוע תשמעו בקולי אח"כ וגם ושמרתם את בריתי כי ע"י שאז זרח משעיר למו כו' השלטנו על האומות אין להם כח לבלבל אפי' ממה שקשה להם מאוד היא ברית מילה שנתקיים העולם על ידינו ומקנאים וזה ושמרתם את בריתי. וגם והייתם לי סגולה מכל העמים אתם תהיו האוצר חביב ליקח העיקר והאומות רק התמצית כאלו אתם האוצר. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים לשון שרים וגם שירות לו ית' וגוי קדוש גם הגוים יתקדשו על ידיכם כמו שכתיב שיאמרו בית יעקב לכו כו'. וזה מלכי צבאות ידודון ידודון יתקרבו ונוח בית הוא כנסת ישראל תחלק שלל פי' לה העיקר ולהם המותר. וזה נמי קול ה' הוא התורה יחולל אילות גם אשר אינם כדאי להגאולה המרומז בלידה כמו שכתיב חלה גם ילדה ציון את בני' נמשל כאילה שהלידה קשה לה גם הם יזכו להגאולה וזה יחולל אילות וגם הרשעים יחזרו בתשובה וזה ויחשוף יערות הם אלני סרק יחשוף הלובן שלהם כי יסיר הקליפה מהם ובהיכלו הם הצדיקים כולו אומר כבוד:

מה שקודם כתיב. וישב משה את דברי העם כו' ואח"כ ויגד משה. י"ל קודם הוא פשוט ואח"כ מפני שאמרו רצונינו לראות מלכינו. הוא גדלות וידוע אין מזל לישראל והם אז לא היו במדרגה זו הוצרך משה לעורר זה וזה ויגד משה גד הוא מזל עליון כדאיתא ולשון גומל דלים פי' גם אם אינו כדאי כדאיתא לא בזכותא תלי' אלא במזלא הגם שזכות מועיל כדאיתא כמה פעמים. כ"א גם בלא זכות אפשר להמשיך משם:

מה שכתיב וקדשתם היום ומחר כו' והיו נכונים ליום השלישי כו'. ומשה רבינו ע"ה [אמר] היו נכונים לשלשת ימים. ופי' רז"ל ידוע גם ע"ז קשה לשון מדעתו ולא מעצמו כי הלא פי' התוס' שהגז"ש אינה גמורה לומר זה הי' דעת ושכל שלו. אך הנה פרשנו על בחודש השלישי כי הנה יציאת מצרים היה בתשובה כדאיתא במדרש על וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים שראה שחזרו בתשובה הבינונים והרשעים הרהרו בתשובה וידע אלקים שאחד מחבירו לא ידע וזה שאמר לו ית' בשם אהי' שהוא התשובה כלומר אם לא הייתי טוב אהי' כראוי שהוא שם התשובה. ומה שהוא שמו ית' ויש לו פי' גשמי דהנה אין שום נברא יכול [לומר] אהי' כי אין יודע מדי יולד יום כי אם הבורא יכול לומר אהיה כי מי יאמר לו מה תעשה. והנה סדר התשובה קודם הוא לתקן מדותיו להיות לו רק אהבה א' לה' ית' ורק לשנוא מה שהי"ת הוא שונא. וכן ליזהר מהתפארות שלא להיות יפה וחשוב בעיניו ולהתפאר עצמו בעיניו. להיות שפל בדעתו כ"א לפאר ליוצרינו. וזה מדת יעקב. ישראל אשר בך אתפאר תפארת ישראל. והנה אם אדם שפל בדעתו ואינו חשוב בעיניו ורואה חסרונותיו. ועל המעלות יודע שמה' הוא זה והוא מעלות בוראינו יתברך רואה מעלת בני אדם זה ברור כשאדם רואה מעלותיו רואה חסרונות אחרים וכן להיפוך כשהוא שפל בעיניו אוהב את כל ישראל וזה בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ כי התשובה נקרא חודש שהוא התחדשות מרעה לטובה וזה לצאת בני ישראל כו' זה היא התשובה שורש של יציאת מצרים והתחדשות ראשון הוא האהבה ושני הוא פחד והיפוך האהבה ושלישי היא התחדשות של תפארת שלא לפאר עצמו בעיניו עי"ד זה ויחן שם ישראל בלב אחד כאיש אחד כנ"ל. והנה אנו נוטלים ידינו לאכילה ובקימה ולתפלה למה דוקא הידים כ"א מפני שהם רמוזים על שורש אברהם ויצחק אבותינו כידוע חסד לאברהם ופחד יצחק וחסד נקרא זרוע כדכתיב זרוע עם גבורה וכן נמי גבורה כדכתיב צפון וימין צפון הוא יצחק שאפרו צפון וימין אברהם שע"כ הלוך ונסוע הנגבה להתדבק בשורשו וכתיב כי ימינך וזרועך כו' ע"כ הם זרועות עולם. וידוע שמהם הי' אחיזה להסט"א כי מא"א ע"ה יצא ישמעאל ומיצחק עשו ע"כ זה הוא הנטילת ידים ויעקב מרומז בכל הגוף העיקר כי הוא מובחר שבאבות וזה וקדשתם היום הוא על חסד

שהוא היום כי עולם חסד יבנה ומחר על שורש יצחק מרומז עוה"ב טוב הצפון כו' והיו נכונים ליום השלישי שורש יעקב לבא משורש זה התורה וע"כ יעקב אבינו ע"ה היה יושב אוהלים ומשה רבינו גרם בזכותו לבוא התורה ממדרגה יותר עליונה משורש זה הוא דעת כי גם כולל הכל כי דעת לשון אהבה [לשון] מודע. ידעתיו. וכן [לשון] גבורה [כמו] ויודע בהם את אנשי סוכות [שופטים ח] וכולל במלה אחת שניה' וזה לשלשת ימי' פי' שליש של ימים פי' הכולל וחב"ד א' הוא וחכמה מאין תמצא אין הוא אפיסה ונקרא חושך העלם וזה יש מאין חכמה מאין תמצא וזה ויהי ביום השלישי הוא תפארת בהיות הבוקר השורש הוא דעת הוא בוקר אור מהחושך של מאין. וזה מאמר רז"ל שלא שרתה השכינה עד צפרא דשבתא ע"ז שהוסיף משה מדעתו פי' מדעת שלו שהי' משם וע"כ נקרא דורו דור דיעה והסכים ית' על ידו ולא שרתה השכינה מדרגה עליונה שהוא צפרא דשבתא בבוקר יש מאין כנ"ל הוא דעת:

לא תעשון אתי. פרשנו דאיתא בספר שהיה אומר אחד ויכוח עלינו מפני שקבלנו התורה בקולות וברקים והקב"ה פתח השמים ודבר עמנו מהם ע"כ א"א להאמין אם לא תהיה במעמד הזה מה שהוא נגד ציוויו וציוות משה רבינו שבחר בו יתברך והי' הכל על ידו אז. וזה אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם לא תעשון אתי פי' שיתוף ח"ו. וזה על מדרגה עליונה שהי' לנו שדבר עמנו ית' פא"פ ועל מה שבחשנו אנחנו דבר אתה עמנו כו' משם זכינו לנביאים וחכמים ע"ז אמר אלקי כסף כו' לא תעשו לכם כמו שפרשו רז"ל:

משפטים

ואלה המשפטים כו' י"ל המוסיף על ענין ראשון דכתיב לעיל ולא תעלה במעלות על מזבחי פשוט שלא ימצא לו האדם מעלות כשעולה על המזבח לעבודת שמים או לתפלה שבמקום תמידים תקנום כ"א יתלה כל המעלות שלו בו ית' ויפשפש חסרונותיו וזה אמרו אשר לא תגלה ערותך עליו ע"ז אומר ואלה המשפטים כו' נמי כן כי הגם לבו בהוראה כו':

וי"ל עוד דהנה כתיב מגיד דבריו ליעקב כו' י"ל מה זה לא עשה כן לכל גוי הוה לי' למימר לא עשה זה לכל גוי [כי] כן משמע שעושה אותם אך לא כן ומה זה אומרו אח"כ ומשפטים בל ידעום משמע דדבריו וחוקיו הודיעם ולעיל כתיב לא עשה כן על הכל. אך הנה מכל ישראל אינו פוסק יראת שמים וכמו שכתיב אני ה' שוכן בתוך בני ישראל כי אני הוא יראה כמו ראו כי אני אני הוא וזה שבקש משה רחמים שתשרה השכינה בישראל כי יראה נקראת מלכות שמים והנה אית יראה ואית יראה וגם האומות יש להם יראה ממנו ית' אך יראה תחתונה מאוד רק יראת עונש גשמי. ויש עוד מדרגה

שאנו משיגים שפעו ית' והשפעת אהבתו יש עוד מדרגה שאני משיגים טעמי התורה והנה השפעת אורו ית' נקרא חוקיו כמו ואכלו את חוקם וזה ע"י מילה כי נקרא ברית היפך מערלה אטום וברית פתוח שערי אורה מעין זה שמעתי מרבי שיחי'. ומשפטים נקר' טעמי תורה כמו משפט שראוי כן לעשות שמשיג טעמם משא"כ באומות גם אם מתגיירים שמשיגים מאורו. שפע טעמי התורה אינם משיגים. כי נקרא רק גר צדק ומשמעי' ואבטליון אין ראי' כי הם הי' גלגולים מצדיקים גדולים כדאיתא בס' גלגולים. וזה לא עשה כן לכל גוי פי גם מה שיש להן הן דבריו הוא יראה כי דבר לשון קשה (הן חוקיו הוא שפעו פי' גם אם מתגיירים) אין להם כן כ"א יראה תחתונה מאד המלובש גם במדרגה תחתונה ומשפטים בל ידעום פי' גם אם יתגיירו. וזה י"ל ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:

וכי יריבון אנשים. פרשנו בעזרתו ית' הכל לשון ריב כי ידוע כשאדם שפל בעיניו בא לו גדלות מה' שלא תהי' לו בושה לשבתו ית' וכמו שפי' רבי ז"ל על זמרו ה' כי גאות עשה נותן גדלות לזמר לו. וכן פרשנו על ולא תעלה במעלות כו' שלא תבא לו גדלות שלא ע"י הכנעה ולא תעלה במעלות אשר לא תגלה ערותך משא"כ אם תגלה חסרונך קודם ותהי' שפל בעיניך אז המעלות הגדלות והעליות הם טובים ונמצא מגדלות טוב שנותן ית' אהבתו בא לנצח בנגינות לפניו ית' ולהודות משא"כ מגדלות רע וגאוה בא נצח רע ר"ל לנצח את חבירו ולריב עמו וזה בא מגדלות וגאות כנ"ל וזה ל' ריב שהוא בעיניו רב וכן לשון ינצו לשון נצה וצמחה. (וכן כאן י"ל כן ע"י מריבה בא) והכה איש את רעהו פי' האיש און הוא יצה"ר את מי שאוהב אותו ואינו שונאו. [כ"א שהוא] כמו רעהו [לו] באבן או באגרוף פי' במחשבה רעה שמרומז באבן כמו לב האב] ולב חושב ולשון אבנתא דלבא. או באגרוף בכח. פי' מחטיאו במעשה. ולא ימות כי לא עשה להכעיס כ"א ונפל למשכב וכדאיתא בספר משנת חסידים שבלהכעיס בתשובה נעשה כשגגות משא"כ בלתיאבון וצריך לומר שמפרש [מה שאמרו רז"ל בגמרא] כאן מאהבה [אם] עבירה הי' מאהבה נעשה זכיות ומיראה שיצה"ר הוא כ"כ אדון עליו שאפי' עושה להכעיסו ח"ו וזה בא מיראת רע שלא תסתלק [הסט"א] ממנו כמו שעשה אחאב וכיוצא שהי' כוונתם כדי שתסלק מהם הקדושה להיות ח"ו כח לסט"א עליהם ר"ל. ואיני עתה בביאורו (ואפשר זה הוא ענין בפ"ע ולא פירש בגמרא. וקאי על תשובה מאהבה או מיראה תרווייהו) דוק. וזה ולא ימות כו'. אם יקום פי' ישוב והתהלך בחוץ לשון והתהלכתי בתוככם לשון תענוג וטיול. בחוץ נקרא התשובה שקדמה לעולם ולמעלה הימנה וזה על משענתו כי ע"י זה הוא נכנע ונעשה כאין ויכול להמשיך ממזל בני חיי ומזוני כי אין מזל לישראל

כנ"ל כמה פעמים כתבתי זה בשם רבי ר' בער ז"ל. וכמו משענתי על פני הנער שפירשו ז"ל על תחיית המתים שאמרו עתידים צדיקים להחיות מתים על [פסוק] ואיש משענתו בידו ומסתמא גם בני ומזוני משם. ופרשנו טעם לזה. כי מקום מזל הוא מן המצר. ומגודל השפע במקום מצומצם הוא נשען כביכול על הצדדים על שנתפשט לחוץ ונוזל משם כל טוב לישראל. עי"ז ונקה המכה לשון בעל השור נקי מנכסיו כי מוציא את בלעו מפיו כי עבירות נעשה כזכיות רק שבתו יתן לשון תשובתו יתן יכפול ולא יסמוך על ששב כי צריך להיות תמיד בתשובה כן ראוי להיות כדאיתא ברמב"ם ז"ל ובספר חסידים וע"י זה ורפא ירפא משורש הרפואות שמרומז בורפא לשון שם דבר עי"ז ירפא לעולם לנפש וגוף וכן פרשנו על ושב ירפא לו ולא כתיב ויתרפא כי הרפואה הוא שלו להמשיך לכל מי שירצה:

וכי ינצו אנשים כו'. ידוע מה שאיתא בזוהר הקדוש ברעיא מהימנא ואנו פרשנו מעין זה בדיוק כי יש לדקדק למה מתחיל קודם לשון רבים ונגפו ואח"כ לשון יחיד ענוש יענש. כאשר ישית עליו ואח"כ ונתת נפש לשון נוכח. ע"כ י"ל בעזרתו ית' הכל שקאי על בית שני שנחרב שהי' בו תורה וגמילת חסדים רק בעון שנאת חנם. וידוע שרצונינו לעשות רצונו ית' אלא שאור שבעיסה כו' זה הוא היצה"ר המחטיא הגם שמצווה הלא כתיב כי הגדיל לעשות וכמו שאיתא בגמרא שמניח א"ה כו'. וי"ל פשוט הגדול לעשות שעושה יותר מאשר נפקד כי הבא לטהר מסייעין לו סתם משמע גם היצה"ר כי קאי על הכל. וזה וכי ינצו אנשים לשון שנאת חנם ומריבה ע"י זה ונגפו כו' ויצאו כו' קאי על ציון ענוש יענש המחטיאם במזיד כי אז לא הי' שיעבוד מלכיות כ"א שאור שבעיסה ונתן בפלילים כמו ששופטים ע"ז וי"ל נמי ע"י תפלותנו מעלים ממנו ניצוצות קדושים וכמו ויעמוד פנחס ויפלל פשוט קאי על תפלה. ואם אסון יהי' כמו שהי' באמת שכמה נהרגו ונתת פי' מעלים ממנו כל הניצוצות של חיות של סט"א ומעלים למעלה ואח"כ בא לישראל ע"י שורש כל הנשמות הוא משרע"ה וזה ונתת נפש כו' עיין תחת עין פי' כל החיות מכל הניצוצות של הסט"א לוקחים ע"י זה ובא לישראל להוסיף קדושה ע"י שורש כל הנשמות היא משה רבינו ע"ה הן לנפש והן לראות קדושתו ית' והן לעשות מעשים טובים וכן לרוץ לדבר מצוה וזה עין תחת עין כנ"ל וכן הכל:

שקלים

זה יתנו כל העובר על הפקודים כו'. וכן אח"כ כל העובר על הפקודים יתנו תרומת ה'. י"ל דהנה איתא תינח בזמן שבהמ"ק קיים כו' כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה וכן י"ל כאן כי השקלים היו נוהגים בזמן שבהמ"ק קיים לקרבנות אבל כשאין

הבהמ"ק קיים ודאי הקריאה נחשב לנו כאלו נתנו שקלים לכפר כו'. והנה הבהמ"ק נחרב פעמים ודאי ידוע ע"י עונות וזה י"ל זה פי' הפרשה יתנו לשון גם כי יתנו בגוים לשון לימוד כל העובר על הפקודים פי' שעברו כולם על המצות. מבן עשרים שנה ומעלה כי אם לא כן לא היו נענשים כי לא הגיעו לכלל עונשיו וע"כ כתיב פעם שנית כל העובר על הפקודים כי נחרב הבהמ"ק פעמים ע"י עונות וזה יתנו לשון לימוד תרומת ה':

במשנה בא' באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין כו' דאיתא עוד קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני כו' פרשנו הכל בעזרתו ית' בקיצור כי איתא הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנא' אדיר במרום ה' ולכאורה תמוה גם הפסוק שמביא. ופרשנו שפרושו היראה והנכסים הם המצות שיתקיימו שיעשו מהם מלאכים ופרקליטים כמו חד מן קמייא. והנה ידוע שמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד ופרשנו גם מענין תפלה כי נקרא מרי דרגלאין כי הבעל תשובה יכול לפעול יותר בתפלה כיון שיש לו לב נשבר ולא יתגאה. ע"י זה נותן לו הקב"ה שאלתו אפילו לנסים ונפלאות כי לא יתגאה ע"י זה וכדאיתא בספר הישר של ר"ת ז"ל וכן נמי שיכול להמשיך ממזל בני חיי ומזוני כי משיג האין יותר מצדיק מעיקר' ואין מזל לישראל כמו שכתבתי כבר מעין זה וידוע כי המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה ממילא יש לו בני חיי ומזוני והכל מרומז בעמידה. בני. כי ברא כרעא דאבוה חיי לשון עכבה כמו עמדתי בהר וכן ועומד לדין עמים פי' שיתעכב הרבה בעולם כי יאריך ימים ושנים וכן מזוני ועושר כי ממונו של אדם מעמידין אותו על רגליו. וזה מקום שבעלי תשובה עומדים כו' וזה י"ל קראו את המגילה מרומז בנסים וכן במזלא כי מגילה גי' מזלא. באדר ראשון בהצדיק מעיקר' שיש לו יראה הנקרא אדר ראשון ונתעברה כו' לשון עברה וזעם כי צריכים רחמים או לצורך פרנסה או רפואות וכן נמי פשוט כי בעיבור צריכין להמשיך יותר בריאות הגוף וחיי וכדאיתא במדרש ואת בריתי אקים את יצחק כי היתה השנה מעוברת הצריך ברית שלא תפילו וזה ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני הוא בעל תשובה כי יכול לפעול' יותר וכו':

ועוד פרשנו על זה כי ידוע שהקב"ה נדמה על הים כבחור ועל הר סיני כזקן וע"כ כתיב דרך [משל] קווצותיו תלתלים שחורות ופעם א' ועתיק יומין יתיב כו' כי זה למלחמה וזה לישיבה ותורה ופי' דהוא דרך משל מקום שפע גדול נוזל מבנתים ממקום שאפשר ע"כ מרומז כביכול בשער התפשטות ע"כ במלחמה שרצונו ית' לעשות נקמה בשונאינו כמו בים מרומז בשער שחור שמלא שפע דין על שונאינו עד שמתפשט ונוזל כמו שער

שיוצאים מראש וזקן ובתורה שהי' מאהבתו וחסד מלא רחמים וחסד עלינו עד שנוזל חסדים עלינו מרומז בשער לבן והנה השער נקרא אדרת שער וכדאיתא בשם האר"י ז"ל נ"ל בל"ת פ' תולדות יצחק על מים אדירים והנה רחמים וחסדים שורשם ממקום גבוה ומרומז בשלש עשרה מדות כידוע ולמטה מרומז בט' תקונים ונקרא שם כביכול בחור וזה י"ל קראו באדר ראשון לשון אדרת ראשון ממטה למעלה כו' קוראין אותה באדר שני נמצא הכל ך"ב. ט' וי"ג. שורש ברכת כהנים שיוצא משם שם של ך"ב אותיות ושם מרומזים כל מיני ברכות וכוללם בני חיי ומזוני כי יברכך הוא מזוני יאר כו' באור פני מלך חיים. וישם לך שלום הוא בני והיו לבשר א' וכן נשיאות פנים כי בצלם אלקים עשה את האדם. וזע י"ל בא' באדר כנ"ל באדר ראשון משמיעין על השקלים שכחתי פי' א' ועוד כי איתא מפרסמין את החנפים כו' ופרשנו מעין זה פסוק ה' אל אבושה כו' יבושו רשעים ידמו לשאול (תהילים ל"א:י"ח פסוק יח) פי' ידעו הכל שרק רצונם לקבל כמו שאול הב הב וזה ידמו לשאול בעיני הכל ע"י זה תאלמנה כו' וזה משמיעין על השקלים לשון משקל שרוצים תמיד רק לקבל מפרסמין אותם ועל הכלאים תערובות נואפים כי משם גבורות בחמשה עשר בו פי' כנ"ל ממקום שע"י האדר כנ"ל תעשה חמשה פרצופים ויחוד בעשר ספירות כי מרומז בקוצי של יוד עם הד' אותיות הוי' ב"ה הם ה' ושם היא האין אשר הוא נוזל לישראל כנ"ל כמה פעמים ע"כ קורין את המגילה בכרכין בהנכרכין עמו ויש להם אחדות עמו פי' ממשיכין ממזל כנ"ל כי גי' שלש הויות ומתקנין את הדרכי' ואת הרחובות. הדרכים כמו שכתי' הישר לפני דרכך זאת הרחובות התשובה שבא מרחובות הנהר וכן לעובדו ית' מתוך הרחבת הלב ואת מקואות המים להיות כלים לקבל שפע חסדו ית' ושלא תבא שפע חסד לבטלה ומציינין את הקברות פי' כמו ציון שלא יבוא לשם כהנים פי' להיות הדין ומיתה לשונאי ישראל ולא לישראל הנקראים ממלכת כהנים שלא למות שום נפש ישראל בקצרות שנים חליליה ויוצאין אף על הכלאים להיות אף וחימה על הכלאים הם הנואפים וזה נקרא יציאה כי עיקר רצונו ית' הוא רק להיטיב והדין שצריכין להמשיך פחד על הנואפים נקרא יציאה:

תרומה

לראש הפרשה דאיתא במסכת ביצה הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנא' אדיר במרום ה'. לכאורה תמוה ללמוד הכתיב על ה' ית' על ענין עוה"ז ולדרך ארץ י"ל דהנה אמרו רז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה פרשנו מפני שאיתא בא' בניסן ר"ה למלכים הוא למלכי ישראל כדאיתא בר"ה אמרנו הטעם דהנה הראשי חדשים היא בשם הויה ב"ה בי"ב צרופים ור"ח ניסן הוא בהוי' כסדרן היוצא מהפסוק ישמחו השמים ותגל

הארץ דכתיב ברכות צדיקים ישמח עם. ע"כ כשהי' גדולה למרדכי כתיב והעיר שושן צהלה ושמחה משמע אפילו האומות כי ליהודים כתיב אח"כ היתה אורה ושמחה כו' וע"כ כשיוצא מפסוק ישמחו השמים הוא ר"ה למלכי ישראל כדי להיות שמחה למעלה ולמטה כי מסתמא אם השממה למטה בא מהשורש למעלה כמו להיפיך יפקוד כו' וזה ישמחו השמים כו' למעלה ולמטה ומפני שר"ח אדר הוא שלשים יום קודם. ובהכל שלשים יום קודם דורשין מענינו ע"כ מרבין בשמחה ולבאר יותר דהנה איתא לפי סדר הצרופים בא' באדר הצרוף להיפוך על דין מרומז ע"כ שמח המן הרשע כשנפל הגורל על אדר כדאיתא שהיו מכשפים גדולים הוא ויועציו. והקב"ה היפוך לטובתינו הויה כסדר ועל שונאי ישראל בהיפוך כדכתיב ונהפוך הוא כו'. והנה הפי' אדר לשון חוזק הפי' גבורה וכח מרומז על דין ובאמת בהמתקת הדין בא שמחה וכן בשמחת הבורא ב"ה נמתק הדין ע"כ לוים בשירן (ובשעת ניסוך היין) כי ע"י זה שהוא בחימום והתלהבות לו ית' נמתק הדין וכמו שפרשנו על כל בעלי השיר יוצאין בשיר כו' פי' יוצאין מכל רע ח"ו ע"י שירן ונמשכין לו ית' בשירן ומזין עליהם לשון מזונות כי כשגבורות נמתקים בא פרנסה לעולם כשלא בא הרע מצפון בא מצפון זהב ושלחן בצפון וזה ומזין עליהם פשוט וכן על ידיהם וטובלין במקומן כי מצינו כששאל הרשע אלהיכם כהן הוא כו' במאי טבל אהדר לו בנורא כי עיקר טבילה בנורא בהתלהבות השיר הוא כמו בנורא (הגם שודאי אין לסמוך על זה לבטל מטבילת עזרא) וזה וטובלין במקומן. ע"כ ויצחק מתרגם וחדייכי מהגבורות הוא השמח'. ע"כ ברקיע מעון הוא נהרי שמח'. וכמו שאנו אומרי' שהשמח' במעונו שאותו רקיע מרומז בגבור' כדכתיב אלקים במעון קדשו. וכן אדני מעון אתה היית לנו. וידוע השם אדני הוא היראה. וכמו שכתיב ואם אדונים אני אי' מוראי. כי למטה מזה הוא זבול וכתיב הבט משמים כו' מזבול קדשיך ותפארתיך הוא תפארת. ואחריו למעלה היא גבורה בו השמחה כנ"ל. ע"כ משנכנס אדר לשון חוזק וגבורה כנ"ל מרבין בשמחה. והן עיקר נכסי אדם הוא מעשים טובים (וכמו שמובן בברכות יהושע לשבט ראובן וגד בנכסים רבים שובו לאהליכם כו' הלא היו הולכים אז לביתם ומה שיש להם לא יתוסף בדרך רק הכוונה על יציאה מן העולם לביתם הנצחי) ובפרט תפלות דברים העומדים ברומו של עולם. ובפרט כי עיקר תפלה הוא בלחש כדאיתא [ע"כ] נקרא נכסים לשון כיסוי והצנע. וזה הרוצה שיתקיימו נכסיו שיקובלו תפילותיו יטע בהן אדר. פי' יתפלל ע"ז בר"ח אדר אז יעלה את תפלותיו שנאמר אדיר במרום הוא תפלה העומד ברומו של עולם ה' נעשה רחמים. וזה דבר אל בני ישראל לשון קשה פי' הגבורה כנ"ל מרומז על אדר. ויקחו לי תרומה התפלות נקרא תרומה

על שעומדים ברומו של עולם יקובלו וזה ויקחו. מאת כל איש כו' כי פרשנו על הכסף יענה אח הכל הוא הצדיק נקרא כל כי עושה יחודים בין קב"ה וכנ"י וקב"ה נקרא שמים וכנ"י ארץ ופי' יונתן כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא וארעא ע"כ נקרא הצדיק כל והוא יחוד עולם עי"ז שעושה יחוד. וזה הכסף יענה את הכל ע"י צדקה גורם שהקב"ה עונה תפלת צדיק. וזה מאת כל איש כו' תקחו את תרומתי. וזאת התרומה כו' זהב כו' פי' אין אדם חייב אלא כשיעורו העשיר לפי עושרו זהב ובינוני כסף ועני אפילו נחושת (וכן להמשיך זה להעולם). ותכלת. אפילו דין על שונאי ישראל. וארגמן. להיות עובד השי"ת כמו מלאכים המרומז בתיבת ארגמן כידוע. ותולעת שני. פי' לזכות ללמוד תורה אחר חצות לילה אז אורייתא מודעת לי' חובא ולא באורח דינא כ"א מזכרת את האדם לשוב כאם לבנה כדאיתא בזוהר וזה תולעת הוא התורה כידוע על דוד המלך ע"ה על עדינו העצני. שני. למצוא לו באדם עבירות שמרומז בשני אם יהי' חטאיכם כשנים. ושש. הם מדות טובות כידוע. ועזים כח ועושר כמו עשיר יענה עזות:

כתוב בספרים הקודמים. ועוד ויקחו ולא ויתנו כמו שכתיב האיש אשר עשיתי עמו כו'. ופשוט דאיתא אין אדם מיעני מן הצדקה. כי ודאי לא יחסר כל בו. וזה ויקחו. וכן פרשנו על אדם נותן לעני מלא עומסו כו' הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעוה"ב. הל"ל בעולם הבא ולא לעולם הבא ע"כ פרשנו שנותן לו ית' בעוה"ז מלא עומסו להיות לו תועלת לעוה"ב כי ע"י זה יעשה צדקה ויתקרבו אליו צדיקים וישיא בתו לת"ח וכיוצא בזה וממילא ינצל מעניות המעביר על דעת קונו ר"ל וכמו שפי' הרמב"ם ז"ל על תקות ימות המשיח:

והדקדוק ויקחו לי כו' ואח"כ תקחו את תרומתי. דכתיב בית יעקב לכו ונלכה כו' פרשנו הנה הבא לטהר מסייעין לו אדם מקדש עצמו מעט כו' וזה בית יעקב לכו ונלכה ממילא כי לשון הליכה פרושו לילך מחיל אל חיל כמו מהלכים בין העומדים האלו. וזה ונלכה בעזר משדי ומפרשו ע"י מה באור ה' שימשיך לנו וזה דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה התרוממות להתדבק בי. ע"י מה. ומפרש מאת כל איש אשר ידבנו לבו לצאת מן הגשמיות כדאיתא בריש ילקוט הראובני וע"י זה תקחי את תרומתי אתם והאיש אשר ידבנו לבו:

ועשו לי מקדש. ידוע פי' האלשיך על ושכנתי בתוכם להיות בעצמם מרכבו. וי"ל מעין זה ע"י מה שתעשו לי מקדש לשרות בו כי תבינו שאינכם כדאי לשרות קדושתי בתוכם ממש ע"י [זה] תהיו שפלים בעיניכם ואז ושכנתי בתוכם כדאיתא אני את דכא:

תצוה

איתא בספר הקדום ועוד מעין זה כי אתה מרומז בחסד וכדאיתא שם וי"ו מרומז על שורש החסד שנתפשט להחסד שמרומז בויו"ו ויו"ד ע"כ התחלה של הויו הוא יוד והתפשטו' הוא ויו וכדאיתא בספר לקוטי תורה על ויעתר יצחק. וכמו יומם יצוה ה' חסדו גו' מזלא ימשיך מחסדו שורש החסד ומקור הנדיבות וזה וחסדו ליומם הוא חסד שורש כל החסדים כמו ביום ראשון נברא שורש הכל כדאיתא את השמים ואת הארץ. שמים וצבאי' והארץ וצבאים. ובכל יום רק הוציא מכח אל הפועל. וידוע עולם חסד יבנה הגם ששת ימים עשה ה' כו' כ"א שהחסד הוא השורש (וזה בהבראם באברהם) ע"כ גם אברהם [שורש] כל הצדיקים וזה אחד היה אברהם ע"כ נתן לו ארץ הכנעני. הגם שהיא ארץ שבעה עממים ופי' רש"י ז"ל ידוע. וי"ל עוד כנ"ל כי עיקר המדות להיות האהבה רק לה' לא לשום ענין אחר וזה הוא מדת אברהם אוהבי וזה לעומת זה כי השבעה אומות נגד שבעה מדות מחסד ולמטה כן שמעתי בשם הרב ר' ישראל בעש"ט וכמו שהקדושה כולם יצאו מאברהם כי מדתו שורש כל טוב כן להיפך להבדיל יצאו כולם מכנעני ומרומז באהבה רעה ותאות [רעות] לשון כנען ותגר שנותן הקדושה בעד תאוה רעה לפי שעה ר"ל. וכן חתי לשון תחת נגד פחד. וכן אמורי נגד תפארת לשון את ה' האמרת כו' וכן כולם פרשנו בעזרת אל ב"ה. ע"כ כשבא א"א ע"ה לא"י נאמר והכנעני אז בארץ שלא אבדו ע"כ הבטיחו ית' שיתן לו ארץ הכנעני. ובשעת המריבה עם רועיו ושל לוט נאמר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ יש שינוי בכאן לשון יושב וגם הפריזי מוסיף ולפי הנ"ל ניחא כי הפריזי מרומז בנצח רע שרוצה דוקא לנצח את חבירו ומזה בא מריבה. וזה והכנעני והפריזי אז יושב כו' ע"י מריבה חלילה מתגבר ויש להם ישיבה. והכנעני כנ"ל כי הכל ממנו ע"י תאוה רעה שאינה רק לה' לבד. ובקדושה. א"א ע"ה. והוא אותיות אהב רם. (ונגד נצח משרע"ה עניו וסבלן ולא נתקוטט):

[עוד] **ואתה תצוה כו'**. י"ל דידוע דבהמ"ק נחרב ע"י שנאת חנם ממילא ראוי להתנהג בהיפך מזה דוקא באהבה רבה. וזה עכ"פ העובדי ה' ב"ה יראו וידקדקו להיות ביניהם אהבה גדולה ואם יזדמן לאדם איזה שנאה על חבירו מפני שלא טוב עשה לו יזכור שזה הוא מעשה יצה"ר לעכב הגאולה ח"ו כנ"ל. והנה לזה צריך הכנעה ושפלות בדעתו כי שני גאים א"א לאהוב כראוי א' את חבירו. ועוד ע"י הכנעה אינו מקפיד ומדקדק דוק ותשכח. והנה איתא הגאולה תהי' בזכות משה רבינו ע"ה. וזה ואתה תצוה את בני ישראל פי' מדרגותך שאתה עניו מכל: ועוד ואתה תצוה לשון התחברות כמו לצוות לזה. צוותא חדא. וזה שמעתי ולא מטעמי: ועוד תצוה לשון הכנעה ושפלות שיחזיק

א"ע כל א' לצוותא בעלמא: ועוד תצוה פי' תחבר את בני ישראל הוא הכסא כבוד שורש נשמותיהם של ישראל שהוא מתמת כ"ה וזה כביכול שכינה עמנו כי הקב"ה שוכן בכסא כבודו: תצוה את פי' אשר עם בני ישראל להקב"ה. ולפי' ראשון גם מכם והלאה ע"י שיתנהגו בדרכך: ויקחו אליך פי' מה שנובע ממני אליך יקחו גם הם ממני. ע"כ לא כתיב ויתנו. ומפרש מה הוא שמן זית כי שמן יצא מזית שקשה נשכחה ושמן מרומז על חכמה שיש בה בהעלם אור אשר מאיר ע"י הדלקה וידוע כי נובלת חכמה שלמעלה תורה אור וחכמה מאין תמצא ואין לא נתפס בו מחשבה נקרא שכחה וזה ודאי נובע למשה וכן להמתנהגים בדרכו וזה שמן זית זך ע"י עוסקכם בתורה בכ"ז אותיות. וכן נמי פשוט כי מכל עולם יש חכמה ומפרש זך מעולם עליון. ועוד כתית שיכתת ב"ה את שונאי ישראל. למאור כדי שתאירו אתם כדכתיב [צפני' ג] הכרתי גוים נשמו פינותם אמרתי אך תיראו אותי תקחו מוסר. וכן לץ הוכה ופתי יערים. להעלות נר תמיד ע"י תפלתיכם תענו נר כי תפלות נגד תמידין תקנום וכן בתורה ג"כ מרומז בתמיד על שכתיב והגית בו יומם ולילה:

והיה על אהרן לשרת ונשמע קולו כו'. הנה פסוק זה בפ"ע לכאורה אין לו פירוש. ועוד מה ונשמע קולו בבואו ובצאתו הלא בקודש הוא היכל בהילוכו נשמע קולו. ופרשנו בדרך מוסר דשמעתי מרבי ז"ל הלצה קרוב לדרך אמת על וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו כו' פירוש ודאי צריך לאדם הצנע משא"כ אם עשה תשובה כבר זמן רב ומורגל באמת אין חשש אפילו בגלוי וזה וכבר אמר אנא השם שבקש רחמים ע"כ ונשמע קולו משא"כ אם מקרוב בא. והנה פרשנו על בשעת פטירתן היו אומרים יופי לך מזבח ר' יהודה אומר כו' כי כשאדם במדרגה עליונה אי אפשר לבא לו גאוה ח"ו מפני יראתו וקדשתו כי אם אח"כ כשירד מעט. שלא תמשוך מהגדלות והתלהבות שום גדלות רע צריך לחשוב ביראה או בענוה ושפלותו. וזה בשעת פטירתן היו אומרים (אמירה בלב) יופי פי' היופי מה שבא מזה לך מזבח הוא היראה זבוח יצרו לבוא מתפארת למלכות שמים הוא יראה לא לימשך ח"ו לבטלה ר' יהודא אומר גם ענוה וזה לי"ה ולך מזבח כי יה היא ענוה שיזכור שעדיין אין השם שלם בעונותינו כי דור שלא נבנה בימיו כו'. וכן פרשנו המדרש ומשה עלה אל האלקים עלה בענן וירד בענן וזכות אבות עולה ויורדת עמו: והוא תמוה. ומה כוונתו. ופרשנו שפי' ומשה והוה למיכתב ויעל משה וכן וירד משה הלא בגוי' משתעי הי' לו לכתוב וירד מן ההר ע"כ אמר עלה בענן הוא הכנעה כמו הוה קבל. ויהי הענן והחשך. וירד בענן פי' בהכנעה הגם שבשעת עלייתו וירידתו אפשר לזכור המדרגה שעולה לה' ויורד ממנו ה' שבהיותו לפניו ית' במקום גילוי שכינה

א"א לבוא שום גאוה כנ"ל משא"כ בפטירתו לזה אמר וזכות אבות עולה ויורדת עמו פי' שתלה הכל בזכות אבות. וזה והיה על אהרן לשרת לשון שמחה שכל שמחתו יהי' רק לשרת לפניו ית' ואז ונשמע קולו גם בבואו ובצאתו ולא ימות שלא תבא לו גאוה כלל: **ועשית ציץ כו'**. לשון מציץ שיסתכל להיות זהב טהור בלי חשש שום אבק גזל כי רובם בגזל וביותר צריך הכתוב לזרז כו'. וי"ל עוד ועשית ציץ לשון ויצץ ציץ יראה בשכלו בעזרתו ית' להמשיך עושר לישראל ע"י זה ופתחת עליו כו' קודש לה' וכנזכר לקמן בסוף הפרשה בוזה הדבר: ושמת אותו על פתיל תכלת פי' על התפשטות הדין כי ימתיק הדין יבא מזה מזוני ועושר וכנזכר לקמן בתוך ד"ה וזה הדבר. והי' על המצנפת פי' על הדביקו' תועלת לדביקתו (ולאהבה וריעות כמו ותרענה באחו שאין עין ברי' צרה בחברתה וכמו השם גבולך שלום): אל מול פני המצנפת יהי' כמו מנורה נוכח השלחן כי מצפון זהב הוא בינה מבין דבר מתוך דבר הוא הצפון בו ונגד חכמה שמנורה מרומז בו ומשם בא הדביקות כי הן יראת ה' היא חכמה:

במדרש וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי כו'. והשורש הוא ע"י תורה זכה לכבוד שנוצינו בד"ה אדם שת אנוש ולא נזכר כבוד אלא ביעבץ והוא נכבד כו' ע"י תורה וכן באהרן על שתורת אמת היתה בפיהו כו' זכה לכבוד ועשית בגדי קדש כו' לכבוד ולתפארת לכאורה מה בעי בזה ועוד למעלה היה לו לומר זה על פסוק ועשית בגדי קודש. וי"ל שמפרש יתור לשון הדבר יהי' לכתוב וזה אשר תעשה להם ע"כ מפרש בשביל התורה הוא הדבר דברי תורה. ואנו פרשנו בתוך ענין גדול שאמרנו בעזרתו ית'. בא בתוך ענין. כי ע"י המתקת הדין בא פרנסה כמו שפרשנו כמה פעמים לקרב אל השכל מה שאיתא מ"ן בא מאותיות מנצפ"ך שהמתיק וכן הערוך לפני שולחן נגד צוררי כי שולחן בצפון וכן מצפון זהב יאתה וידוע שהיצה"ר נקרא צפוני. על כי העיקר הוא היצה"ט שמביא לרצונו ית' והיצה"ר הוא תועלת לעבדו ית' בחשקות וגם אם מתגבר עליו האדם נחת רוח לפניו יתברך יותר. והוה כמו טפל אל העיקר כמו ימין הוא העיקר והשמאל הוא נופל ויד כהה וכן העיקר הוא לעובדו ית' וצריך פרנסה לזה להיות תועלת לזה ובא משורש הדין שהי' ג"כ טפל להחסד כדי שנהיה יכולים לקבל החסד כנ"ל כמה פעמים. וע"כ מזה יכולים להמתיק הדין שלא יהי' כ"א על שונאי ישראל למשוך מזה תועלת לישראל כמו שכתוב הכרתי גוים כו' [צפני' ג'] וכן על השונאים הרוצים לבלבל מרצונו ית' ומזה בא גם פרנסה להיות תועלת להעיקר רצונו ית' ואז תמשיך מזה עשיית רצונו ית' א' שלא חסר מה שצריך כי אם אין קמח אין תורה ולהנצל מעניות המעביר על דעת קונו ר"ל. ועוד הנפש מרגיש מאיזה דרך בא לו טובו אם הוא ע"י תפלת והמשכת

אדם ומתקרב אליו דוק ותשכח ממילא ידריכו בדרך טוב (וכן פשוט כמו שפי' רש"י ז"ל על ריש דברים אחרי הכותו כו'). וזה ואתה להמשיך ו לאתה כדאיתא בספר הקדום מעין זה באופן אחר ע"י זה תצוה את בני ישראל כו'. וזה י"ל וזה הדבר פי' הדין שמרומז בדבר לשון קשה תעשה ממנה זה פי' פרנסה זיי"ן ה' לזון את העולם הנברא בה' ע"י זה תעשה להם לקדש אותם כו'. כי כמה פנים בתורה:

זכור

זכור את אשר עשה לך עמלק. דהנה אם הי' כראוי הי' לנו בעוה"ז ג"כ מאין כי הי' חרות על הלוחות והנה ע"י חטא עמלק הי' גורם שאין כראוי וזה זכור את אשר עשה כו' פי' לא משכחה כ"א מהזכירה כנ"ל דו"ק:

וי"ל עוד דהנה כתיב יד על כס כו' וזה נקרא זכור כי הוא בחכמה כנ"ל רק זה רעין דלא מתפרשין ולא כו"ה והוא בחו"ג וזה שורש הכ"ח עתים מרומז ביד ימין ויד שמאל ב"פ יד הוא כ"ח וכשנזכה יהי' אחדות גם בחו"ג תמיד ותהי' העתים רעים רק על שונאי ישראל ויהי' כבוד שמים וזה תמחה את זכר עמלק ע"י לא תש כח לא תהי' תשות בכח עתים כי תהי' הכל רק לטובת ישראל כנ"ל:

ויבן משה מזבח כו' ה' ניסי. הנה לא נזכר קרבן על המזבח דאיתא במגילה על העץ אשר הכין לו. תנא לו הכין לכאורה אינו מובן. אך הנה ידוע נבואת משה רבינו ע"ה הי' במראה ולא בחידות ידע עיקרן של פרושן וגם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. והנה דרשו רז"ל מפסוק כתוב זאת זכרון בספר. מקרא מגילה. ודאי ידע משה רבינו ע"ה זה הגם שאחר כך הוצרך להתפלל הוא למעלה ומרדכי למטה. ידע זה אז כי תועיל וכאשר אמר אח"כ אם בטיט חתומה תפלתנו נשמעת ומסתמא הקדים בחיים אז תפלה על זה שתועיל אח"כ תכף כשידע מהפסוק כתוב זאת. ועשה הכנה למפלת המן ותשועת ישראל. והנה ידוע מרדכי הי' בדורו ניצוץ משה. וזה ויבן משה מזבח פי' בנה והכין לזבוח את המן ושונאי ישראל וזה מזבח ויקרא שמו ה' נסי פי' הנס של המן גבוה חמשים אמה להיות לטובותינו לטובת מרדכי ניצוץ שלו. וזה אשר הכין לו תנא לו פי' להיפך על המן הכין מרדכי פי' משה שורשו אז:

כי תשא

וביום פקדי ופקדתי כו' י"ל דהנה בחסד שנתעורר במה שויתר לנו עון העגל יכולים להמשיך מחילת עונות כמו בחודש אלול עד אחר יוה"כ וכן תמיד בזה וזה וביום שנתעורר היום מחסד ע"י פקדי לשון חסרון עון העגל ופקדתי עליהם חטאתם פי' אחסר חטאת שעליהם:

בפ' ראה אתה אומר ויאמר הראיני נא את כבודך ויאמר כו' פרשנו כבר. ועתה פרשנו פשוט. דשמעתי בשם הרבי ר' אלימלך ז"ל על ענינו באמת ישעך. דהנה כל מה דעביד רחמנא לטב אך אנו מתפללים להשי"ת הלא הכל יכול להיות הטובה ע"י טוב וזה ברוב חסדך ענני מה שאני מבקש באמת ישעך להיות הישועה האמתית שאתה יודע ורוצה אעפ"כ תעננני לטובתי ג"כ כי אתה הכל יכול וזה צריך עת רצון ורוב רחמיו. וזה הראני נא לשון בקשה את כבודך. פי' עם כבודך להיות בקשתי ג"כ כנ"ל וזה ויאמר אני אעביר כו' וחנותי כו' אעפ"י שאינו כדאי. פי' שזה רצונו לפעול כן. ועוד י"ל כמו שאמרו רז"ל ששאל מ"מ צדיק ורע לו כו' י"ל כך הראני נא הבקשה לפעול ולהמשיך את כבודך להיות טוב לכל צדיק ורע לרשע ע"ז השיב לו ית' אני אעביר כל טובי כו' פי' זה אראה לך אבל שורש הגבורות להמשיך רע הנקרא פני לשון אף לא תוכל לראות כו' רק בימות המשיח שיתגלה יום נקם שבלב וזה וראית את אחורי לשון המאחרים על היין הוא כשיבא משיח וזה באיחור גדול מאד אשר דיבר עמו:

שם ששת ימים תעבוד וביום השביעי כו'. לכאורה אינו מובן לשון תעבוד. ונראה דהנה תיקנו לנו חז"ל לומר בהבדלה דחונן הדעת אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים לקראתינו לשלום כו' ומדובקים ביראתך דהנה בשבת הוא עולם התענוג וכן ביום טוב נקרא שבת וכן שמחה והוא לשון אצילות אצלו ית' הוא אהבה גי' אחד ובחול התפשטות היראה הגם שגם ביראה הוא האהבה כי הוא התפשטות יראת הרוממות כי אין מלך בלא עם לשון מלכות אדון וכתיב ואם אדונים אני אי' מוראי ע"כ המציא את העולמות מהם וזה והאלקים עשה שיראו מלפניו וזה בחול ומדובקים ביראתיך ביראת הרוממות והנה יראה לשון עבדות כמו אם אדונים אני אי' מוראי וזה ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות לשון תענוג כמו לשבת יצרה לשון זיווג ע"י [זה] יכולים להמשיך חסדים טובים כמ"ש להנחיל אהבי יש הוא חכמה מאין תמצא וזה יש מאין הוא לאהבי משם בא חסד אל שהוא מעשר מיש וידוע סייג לחכמה שתיקה ע"כ כהנים שהם בחסד כל מילייהו בחשאי כדאיתא בזוהר משא"כ לוים בשירן בהרמת קול ומשם בא דין על שונאי ישראל וזה בחריש לשון שתיקה הוא חכמה בא חסד וקציר להמשיך גבורות להכרית שונאי ישראל תשבות תהיה לך תענוג לשון שבת הוא זיווג כנ"ל:

ויקהל

י"ל מה לשון אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם. האיך עושים דברים הוה לי' למכתב אלה המעשים. וכן נמי תעשה מלאכה משמע מעצמו. ועוד שמעתי קושי' הלא צוה ה' על השביתה והאיך שייך לומ' צוה לעשות הלא הציוה [הוא] שלא לעשות בשבת

כי בחול ודאי אין חיוב לעשות. אך הנה איתא בספר תוצאת חיים על ויקהל כוונתו להיות אחדות יעו"ש וידוע שכתיב האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים צוה להם על המחלוקת כן נ"ל איתא במדרש וי"ל ע"י זה ואגידה לשון המשכ' הגאולה וזה את אשר יקרא אתכם באחרית הימים כדאיתא בשביל שנאת חנם חרב בית המקדש ועדיין הוא מרקד בינינו כי צריך היפך אחדות כמו ביציאת מצרים וכמו שמצינו במתן תורה שהיו בלב א' מסתמא גם ביציאת מצרים הי' כן כי אם אז מן השמים ואח"כ הי' במדרגתם כידוע כן גם לעתיד כימי צאתך מארץ מצרים. וזה ויתהל כו' להיות באחדות ויאמר להם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם שיהיו ישראל באחדות ע"י זה ששת ימים תעשה מלאכה מעצמו ע"י אחרים כי תהיה הגאולה ורעו זרים צאנכם:

וי"ל [עוד] אלה הדברים כי היה מצינו עבודה שהוא בלב הוא תפלה ונקרא עבודה על כי כנגד קרבנות תקנים וידוע כי קודם תפלה טוב לקבל עליו ואהבת לרעך כמוך וזה אלה הענינים להיות אחדות הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם היא תפלה כי הגם שנקרא עבודה שהוא בלב [אעפ"כ] צריך להוציא בשפתיו וזה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם הוא תפלה דברים שהם עשי' עבודה כצ"ל צריך ג"כ אחדות:

ראו קרא ה' בשם בצלאל כו' י"ל דהנה כתיב הנה הגבר לא ישים אלקים מעוזו ויבטח ברוב עשרו. וקאי על דואג ודאי אף הכוונה על עושר גשמי שלא מצינו זה שהי' עשיר גדול אלא על עשרו בתורה ועל זה קאמר ואני כזית רענן בטחתי בחסד אלקים הוא עולה ועד וזה ראו קרא ה' בשם בצלאל מי שהוא בצל אל שבוטח בה' כו' כמו שכתוב בספרים הקודמים וכן בפ' פקודי נכתוב בספר הקודם **בזכרון זאת**:

פרה

במדרש ויקחו אליך פרה אדומה לך אני מגלה טעמי פרה ולאחרים חוקה. וי"ל בעזרתו ית' הכל. הנה פרשנו על ועשית כפורת וכן ויעש כפורת קאי על התשובה. זהב טהור י"ל דהנה מצפון זהב יאתה קשה הלא זהב הוא טוב להעולם והאיך בא מצפון. אך הנה הקב"ה ברא העולם רק להיטב והלא יש גם מדת הדין הוא ג"כ צריך לחסדים להפיל על שונאי ישראל. חבל על דמשתכחין עתה בשעת הכתיבה. ובקיצור והנה העיקר הוא לעבוד אותו ית' ללמוד תורתו אך אם אין קמח אין תורה וכן נמי איתא עניות הוא מעביר על דעת קונו ע"כ טוב ויפה מזונות בריוח ואפי' עשירות לעבוד אותו ית' מתוך הרחבת הלב ע"כ אמרו רז"ל הנוי כו' והעושר נאה לצדיקים כו'. וא"כ ודאי שאין זה עיקר כי כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו ולקילוסו אך זה נמי צורך ותועלת לרצונו ית' עובר לעבוד אותו ית' מתוך הרחבת הלב והוה כמו אצל האדם העיקר הוא ימינו

והשמאל היא יד כהה כ"א לסיוע הוא להימין וכן נמי עושר הוא סיוע אל העבדות והנה דרום היא נקרא ימין וצפון שמאל כמ"ש צפון וימין ע"כ מצפון זהב יאתה ע"כ מי שמעלה את הדין לשורשו ממתיק אותו שם ונתוסף לו להיות פרנסה בריוח ועושר גדול כמו עיקר הבריאה הי' כדי להיטב כ"א הגבורות הי' בשורשם כדי להיות צמצום ושיעור שלא יתפשט החסד שלא להיות יכולת להנבראים לסבול ולא תבוא חפצו יתברך להיטב מכח אל הפועל ממילא הי' הדין עזר להחסדים כן נמי פועל ע"י שורשו להעלות לשם הדין להיות בהעיקר לבוא תועלת אל החסד ולבוא אל האדם עושר ופרנסה בריוח וכן יכול לפעול לבוא הדין על שונאי ישראל להיות תועלת להעיקר הוא בני ישראל וכן נמי הגבורות להתגבר על יצרו ולכעוס על המונעים מרצונו ית' אך בלא תערובות סט"א חלילה וזה י"ל ועשית כפורת היא התשובה והכפורת זהב מרומז בגבורות על שורשה כנ"ל אך טהור ואפשר פרשתי זהב טהור באופן אחר כי עתה איני זוכר כראוי כלל: אמתיים וחצי ארכו פי' להיות אורך התשובה כ"כ עד שאפי' ישוב ויתחרט על שגרם שלא נבנה בית המקדש ועדיין השם הוא רק י"ה וזה יש לרמז באמתיים וחצי הם ט"ו טפחים על שם הנ"ל. ואמה וחצי רחבו. פי' הגם שישוב בחריצות והרבה יהי' נ"ל שעניין חסר כמו אמה וחצי ט' טפחים ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה:

שם ועשית שנים כרובים. י"ל קאי על האהבה ויראה ואיני זוכר עתה טעם למה נקרא כרובים ונראה לי עתה משום שעל ידי אהבה ויראה הוא דבוק בו ית' ומכיר שפלותו והוא לפניו כילד וזה כרובים כרביא. והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה כי המצות נקראים כנפי יונה והנה מצוה בלא ד"ור לא סלקא לעילא משא"כ ע"י אהבה ויראה היו הכרובים פורשי כנפים הכנפי יונה למעלה הופכים בכנפיהם על הכפורת כי ע"י התשובה אדם נעשה שפל בעיניו ומתבייש לקלס ולשבחו ית' וזה הוא עיקר רצונו כמו שאמרו רז"ל לא ברא אלא לקילוסו אך ע"י המצות העולים ע"י דחילו ורחימו קדשנו במצותיו כשבא לאדם קדושה ממילא משבח אותו ית' ושוכח אז התשוב' ושפלות וזה סוככים בכנפיהם על הכפורת. והנה פרה אדומה כל עיקרה הוא מרומז רק בשמות של גבורות כדאיתא בשם האר"י ז"ל והנה ידוע משה רבינו ע"ה היה כולל כל נשמות ישראל מצד החסדים ואליהו ז"ל מצד הגבורות והנה למשה רבינו ע"ה גילה ית' טעמי הפרה הגם שהיא שורש כל הגבורות כי הוא בשורש חסדים ימתיק אותם ונעשים מזה פרנסה ועושר וזה ולאחרים חוקה הוא שפע פרנסה כמו ואכלו את חוקם:

סליק ספר שמות בעזרת האל. אשר הוא משגב בצרה לעתות:

ויקרא

אדם כי יקריב מכם כו' מתחיל לשון זכר כי יקריב. ומסיים [לשון רבים] תקריבו את קרבנכם. הנה איתא אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד דפרשנו י"ט נקרא בענין עבדות ה' מי שמתנהג ע"פ תורה לבד לקיים מה שכתיב בלא לב. וכדאיתא בחו"ה שיש שני מדרגות א' הוא מי שמקיים הכתוב. ושני הוא גם חובת הלבבות. וזה נקרא שבת יעו"ש בספר הנ"ל ונ"ל שכבר כתבתי מעין זה בספר הקדום כי מי שאוהב את הבורא ב"ה ומתבונן בגדלותו תמיד ומתדבק בו יתב' דרך העולמות נעשה בעיניו כאין נגדו יתב' וכמו שאמר אליהו לאיוב בשמעו שהוא גדול בעיניו ומתרעם על מדותיו ובאמת היה צדיק תם וישר וירא אלקים וסר מרע ומה שהוכיחו אותו לא היה כראוי ואליהו אמר לו שור שחקים גבהו ממך. כי כשאדם רואה ומסתכל כלפי מעלה ממילא נכנע ונעשה כאין וזה הוא מחובת הלבבות. וזה מדרגת שבת עליות העולמות ונקרא קודש הוא חכמה. וי"ט נקרא רק מקרא קודש לשון יום טוב כי המקיים התורה נקרא כן כי תורה אור ויקרא לאור יום. טוב נקרא התורה כן יש לומר לענין מוסר והמקיים מה שכתוב הוא גדול בעיניו ונמצא קשה לו להמשיך דברים התלוים באין בעת שגדול בעיניו כ"א בצבור שאל כביר לא ימאס. וזה אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד להמשיך אוכל נפש לבדו בלא צבור כי המדרגה שבת עולם המחשבה שמתדבק בו יתב' ע"י עולמות ומסתכל בגדלותו ית' נעשה כאין בעיניו וכמו שאמר אליהו לאיוב שיר שחקים כנ"ל יכול גם לבדו להמשיך ממזל משא"כ מי שאינו כן [אינו יכול להמשיך] רק בצנור. ועוד המתדבק בו יתב' בלבו תמיד שהוא עיקר כי רחמנא לבא בעי הוא דבוק בו יתב' ואוהב אותו ית' ממילא אוהב את ישראל ואוהבים אותו כי כמים פנים אל פנים כו' נקרא בעצמו צבור וכך שמעתי ממורי ז"ל ע"ה כי גם הוא כולל הרבה וע"כ נקרא רב כי כולל הרבה וע"כ יש לי רחמנות גדול על בני ישראל ומבקש רחמים עליהם כמו אב. כרחם אב. כי הוא כוללם בשורשם. וזה אלא אוכל נפש בלבד:

וי"ל עוד והכל הוא א' שבת נקרא בעל תשובה כמו ששמעתי ממורי הרב דמגיד מזלאטשוב ז"ל שבת הוא תשובה לשון שובת לה' והכל א' כי המתדבק בו ית' תמיד ומתבונן בגדולתו ית' מכיר שכלותו וחסרונו והאיך ראוי לירא מאלהי הגדול הזה וגם מתבונן תמיד חסדו ית' עלינו לפי גדולתו והאיך ראוי לשלם לו ית' גמולו וזה נקרא בעל תשובה שהוא [גדול] מצדיק גמור שבא זה ע"י מחשבות עליונות דבקיתו ית'. וזה מרומז בפרש' וישלח וימלך הדר. שלא מת. מרומז על הכנעה. מ"ה החד"ש כן שמעתי מרבי הרב גאון גדול רב מפינסק מ"ה החד"ש. ע"י מה והכנעה יכול להיות התחדשות

פי' גם בעולמות עליונים שייך זה. ולא קודם כי היו רוצים להתגדל ולקבל הכל כי היו נראים להם שראוים לזה. וזה נקרא הדר לשון הדרי בי לשון תשובה והכנעה שנעשה בעיניו שפל כמו משרע"ה אמר ונחנו מה. וזה אין בין י"ט לשבת כנ"ל על בעל תשובה כי הבעל תשובה יכול מאוד להמשיך בני חיי ומזוני וכמו שפרשנו על מקום שבעלי תשובה עומדים כו' כי בני חיי [ומזוני] מרומז בעמידה. בני ברא כרעא דאבוה. חיי [כי] עמידה לשון עכבה כמו ואנכי עמדתי בהר. וכן עומד לדין עמים לשון עכבה להתעכב הרבה בעולם ולהאריך ימים ושנים. ומזוני. כי ממונו של אדם מעמידין אותו על רגליו והמתפלל על חבירו והוא צריך [לאותו דבר הוא] נענה תחילה ע"כ מקום שבעלי תשובה עומדים כו' הוא בני חיי ומזוני שיש לו יותר מצדיק גמור. וזה דוקא בעצמו כנ"ל. וזה אלא אוכל נפש בלבד. ויום טוב נקרא צדיק גמור שהוא תמיד טוב יום טוב. ואוכל נפש נמי מרומזים בו בני חיי ומזוני אכילה הוא מזוני. גם כתיב הלחם אשר הוא אוכל. וחיי נמי מרומז באכילה כי הנשמה גם למעלה היא חיה כ"א הכוונה על הגוף במה שהוא דומה לבהמה אוכל ושותה כבהמה וזה אוכל נפש בלבד. וזה אדם כי יקריב מכם קרבן לה' פי' מכם ממש. ומפרש במה מן הבהמה להמשיך להם דבר שהוא דומה לבהמה להיות חיים הרבה בזה עולם ובריאים להיות להם תאות אכילה. מן הבקר. הוא עושר ומזוני כי פני שור מהשמאל ונקרא צפון כמו צפון וימין וכתיב שולחן בצפון מצפון זהב יאתה. מן הצאן. הוא בני להרבות את ישראל כמו שכתיב ואתן צאני צאן מרעיתי. ע"י זה תקריבו את קרבנכם כי ע"י זה יתקרבו אל ה' כי הנפש מרגיש ממי בא לו השפע ומתקרב אל הצדיק ממילא מדריכו בדרך אמת. וזה שמתחיל אדם מי שהוא מדרגת אדם מעולם המחשבה בו ית' כי מחשבה הוא חשוב מה וגם לשון בעל תשובה כי מ"ה הוא כמו מ"ה החד"ש הדר מלך הח' לשון הדרי בי. וזה אדם כי יקריב כו' כי גם ביחידות יכול להמשיך בני חיי ומזוני המרומז בבהמה בקר וצאן הן בעל תשובה והן מי שמתדבק בו ית' במדשכתו שהכל מרומז במלת אדם כנ"ל משא"כ מי שאינו כן [כ"א] כמו סתם עולם. [רק] ברבים יכולים להמשיך וזה תקריבו את קרבנכם לשון רבים:

שם נפש כי תחטא כו' כנ"ל דידוע מי שעובדו יתב' במחשבה הנקרא אדם ונקרא בעל תשובה כי משיג תמיד האיך ראוי לירא ממנו יתב' והנה כשאין מתדבק בו ית' כן. הוא אצלו חטא וכמו ששמעתי מפרשים אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון מה שלא יחשוב ה' במחשבתו נקרא לו עון ולא חטא כ"א עון. וזה. הנקלה בנכבד. שמפרשים רז"ל מי שחמורות דומות עליו לקלות במי שקלות דומות עליו לחמורות. וזה נפש כי תחטא מי שח"ו אינו חוטא בפועל כ"א בנפש לבד הוא חסרון מחשבה הגונה. ושמעה קול אלה

שמשיג שמיעה רוחניות כרוז של גזירה קשה ר"ל. והוא עד פי' לפעמים פעל ה' יח' ע"י נסים לטובת ישראל הנקרא עדות כמו שפירשו רז"ל על פרכת העדות זו נר מערבי עדות לישראל כו' שהי' נס. או ראה שאינו מדרגת שמיעה ששורשו בעינין וזה או ראה. או ידע שמשיג ברוח הקודש וחכמה כי חכם עדיף מנביא. אם לוא יגיד לה' להמליץ ולבקש רחמי' ונשא עונו. וכתיב בויו"ו אם לוא יגיד. ימשיך לה' הצער בכל צרתם לו צר. וזה אם לו יגיד ונשא עונו מעלה העון שגרם זה למקום הנקרא נושא עון ונתקן הכל:

החודש

במדרש משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים ושנים משבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ובו עתידין לגאול ובו נולד יצתק ובו נעקד ובו קבל יעקב הברכות ובו רמז תשועה שנאמר ראשון הוא לכם לחדשי השנה. דהנה יש לפרש ענין הפסח להיות נוהג גם בזמן הזה הרוחניות טעם פסח דהנה ידוע יעקב אבינו נקרא שה וכן כלל ישראל כדכתיב שה פזורה ישראל כי מרומז בשה מדרגת יעקב עלי' עד אין סוף [כי] **ש**' גי' ברחמים הוא מדרגתו (להיות עליותו ברחמים וכן **ה**' על אותית אלקים על שאלקותו הוא ברחמים) וכן נמי לפי טבע שה שמעורר רחמים ע"כ אבינו יעקב היה רועה צאן לעורר לו מדת רחמים וכן נמי משה רבינו ע"ה וכן דהמע"ה מאחר עלות הביאו וצריכים לרעותם כן ה' רועינו יח' והנה זה לעומת זה מצרים היו עובדים למזל טלה הגם שודאי לאו דוקא זה לעומת זה כי הקדושה למעלה והסט"א למטה והוא כקוף בפני אדם בדרך זה נקרא זה לעומת זה. וע"כ היו בגלות מצרים למרק הרע שקבלו אבותינו הנקראים שה בהסט"א שעובדו למזל טלה וזה הכור הברזל נשאר שם הזוהמא של הסט"א לעומת השה ואח"כ בזמן הגאולה נפל הרע ויצאנו בהקדושה וע"כ היה הקרבן פסח. וזה דברו אל כל עדת בני ישראל לאמור ויקחו להם איש שה לבית אבות כו' פי' הקדושה עליונה ימשיכו והוא בעשור לחודש שיש בו המזל טלה כי גם ודאי יש לו שורש למעלה בצירופי הויה ב"ה ושורש זה הויה ב"ה כסדרו ובהתפשטות לישראל הנקרא שה כנ"ל. והנה השלשים יום של חודש מרומז במלכות שנקנה בשלשים מעלות ובעשור לחודש הזה שיש בו הקדושה ועליות הירח ליקח להם ולהיות למשמרת שצריך עדיין שימור כיון שהיו עדיין במצרים שהיה לעומת זה וכמו המצה שמורה שצריכה שימור מפני אשר נבאר אח"כ. ואם ימעט הבית כו' להשיג הקדושה העליונה יקח הוא ושכינו איש לפי אכלו שיכול להשיג מוחין ואורו ית' שנקרא אכילה כמו שכתיב ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו. שה תמים זכר דהנה לריש הפרשה החודש הזה יש לפרש דהנה שורש הכל הצריך תשובה כשאדם רואה שאינו טוב כראוי שאינו יכול להתפלל

כראוי כל התפלה מראש עד סוף ולפעמים מדבר דברים בטלים ותאות אחרות צריך לשוב והתשובה טוב הוא להיות על שהוא מתאוה לתאות אחרות או לכבוד או לממון ודאי לבקש מהשם ית' הוא טוב על כל מה שצריך וכן לבקש מצדיקים להתפלל עליו זה הוא טוב כי בזכרו ה' אינו עושה עולה וא"כ התשובה ראוי להיות רק משפיע לפעול רצונו יתב' והיא על אהבה וזה כולל הכל כי אז אין צריך לשוב על כל הנהגות שצריך לשוב כי זה כולל הכל והיא נקרא זה דכר משפיע וזה החודש הזה לכם ראש חדשים של כל התחדשות של המעשים טובים והנהגות טובים במה שחוזר בתשובה ויש לו התחדשות על זה דכר להיות רק זה משפיע תענוג בכל לו ית' וזה הוא ראש חדשים. ראשון הוא לכם לחדשי השנה כמו בראש השנה מחדשים לפסוק פרנסה וכן בנים וכן חיים הן לנפש והן לגוף גם במי שחוזר בתשובה כן כנ"ל יש לו כח לפעול התתדשות לטובה כמו שנה חדשה וכן נמי תועלת להשגה לחדש בתורה ע"י התשובה הוא בינה. וזה לחדשי השנה. הוא לימוד. וזה שה תמים הקדושה צריך להיות בלא גאוה בהכנעה שלא להיות בעל מום היא גאוה וזה תמים זכר כנ"ל משפיע תענוג לו ית' בן שנה לשוב כן להיות כבן שנה בלא חטא. מן הכבשים ומן העזים תקחו פי' תקחו זה מצדיקים גמורים או מבעלי תשובה וכמו שפרשנו על מלכא אמר גדיא יאי ומלכתא אמרה אמרא יאי נ"ל ששמעתי מהרב איש האלקים רבי ר' בער שהיו מתווכחים אם צדיקים גדולים אם בעלי תשובה גדולים. ואיני זוכר האיך ואפשר כי אמרא לשון אמירה רכה וכן נמי כבש הוא טוב והולך בנחת כמו צדיק מעיקרא אבל בעל תשובה צריך להתנהג בגבורה גדולה נגד יצה"ר שנתגבר עליו והוא לשון עז כמו עזים קופצים וכן לשון גדיא קשה כגידין וכן כאן מן הכבשים ומן העזים ונמי לשון כבש ומדרגה כי צדיק הולך ממדרגה למדרגה משא"כ בעל תשובה יכול תמיד להשיג כל המדרגות בפעם אחת כדאיתא בזוהר. והי' לכם למשמרת. ונבוא אל ביאור המדרש שהוא כולו מקשה האיך קבע ביעקב ר"ח של גאולה וכן האיך רמז תשועה בו במה שכתב ראשון הוא לכם כו' ונפרש הפסוק דידוע וכבר כתוב או בספר הזה או בשאר ספרים שכתבתי מה שאמרתי בעזרת אל ב"ה דכתיב לא תקום פעמים צרה משא"כ טוב מה שהי' הוא שיהי' אדרבה מה שכבר נעשה תשועה נקל להמשיך דבר זה עוד ובסיפור הנס מתעוררים עוד נסים כאלו וכמו שפרשנו אז ישיר משה כו' פי' ע"י לאמור את השירה הזאת ישיר משה פעם שנית על הנס שיהי' ע"י זה וידוע כי צדיק שבדור הוא נקרא משה כמו ששמעתי מרבי ע"ה על משה שפיר קאמרת. וכן פרשנו על ולמען תספר באזני בנך כו' וידעתם כי אני ה' ונא כתיב וידעו כי קאי על בנך ובן בנך אלא הפי' ע"י סיפור תעורר להיות עוד נסים כאלו וידעתם מחדש כי אני ה'.

וכן שמעתי בשם הרב המגיד מזלאטשוב כי העולם נברא ע"י התורה שהיא אותיות וכן חיות העולמות כן בהתורה כמו שכתיב ואתה מחי' את כולם לשון הוה וכן מחדש בטובו בכל יום תמיד כו' לשון הוה ובטובו הוא התורה כי אין טוב אלא תורה ונ"ל שזה הוא משם הב"י ז"ל [נרא' שצ"ל משם האר"י ז"ל] וכן בעת שנעשו נסים ונפלאות נקל לפעול בו נסים עוד וע"כ המן הרשע ויועציו החכמים בשביל זה לא בחרו באותו חודש שנעשו בו נסים לאבותינו ומה שלא בחרו בעת שהי' צער ר"ל ג"כ בשביל שלא תקום פעמים צרה כנ"ל. וזה החודש הזה לכם ראש חדשים פי' להיות התחדשות לאדם שהי' לא טוב להיות כמו ברי' חדשה וכקטן שנולד כמו שהי' בזה החודש שיצאו אבותינו ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדוש' יש כח להמשיך להיות טוב ולשוב בתשוב' כמו ביציאת מצרים ראשון הוא לכם לחדשי השנה פי' להיות התחדשו' להשתנו' מרעה לטוב' וכן להיות שנה טובה וכן לשנות המזל לטובה על כי בו ראש המזלות שמרומז ביעקב אבינו שה פזורה ישראל ושורשו הוי' ב"ה כסדרה המרומז בר"ת ישמחו השמים ותגל הארץ ובהקוצי מרומז המזל אין מזל לישראל כי נקרא ית' הוי' שמהוה כל העולמות והוא יש מאין מרומז בקוצי ובו המזל שתלוים בו בני חיי ומזוני וע"כ בא' בניסן ר"ה למלכים פשוט הוא שמלכות ישראל דומה לירח כדאיתא שע"כ בימי שלמה שהי' ט"ו מהאבות הי' במעלת עליונה וכן אמר תמיד ראיתי תחת השמש הוא ירח כדאיתא בזוהר הקדוש וע"כ מלכית נקנית בשלשים מעלות כמו חודש שלשים יום ובשביל שניסן ראש לחדשים ע"כ א' בניסן ר"ה למלכים ועוד טעם על זה גופא דהנה שורש ר"ת ניסן בשם הוי' ב"ה אשר בר"ת ישמחו השמים כו' וידוע שהנה כתיב ברבות צדיקים ישמח עם צ"ל שאיתא זה במדרש על גדולת מרדכי כמו שכתיב בפסוק ומרדכי יצא והעיר שושן צהלה ושמחה ע"כ בא' בניסן ר"ה למלכים כדי שיעשה פרנסים טובים וצדיקים כמו שמרומז בישמחו השמים כו' כמו ישמח העם כי גם על אומות סתם שאינם שונאי ישראל ועע"ז יש שמחה בגדולת צדיקים כמו שכתיב והעיר שושן צהלה ושמחה ואח"כ ליהודים היתה אורה ושמחה וזה ישמחו השמים ותגל הארץ כי האומות מרומז בארץ שהם רק בארצות וזה משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ר"ח ושנים שורש להתחדשות האדם להיות התחדשו' להיות שנה טובה כמו בר"ה ומשבחר ביעקב ובניו כו' כנ"ל כי בניסן מזל טלה ושורשו שם הוי' כסדרה וכן יעקב נקרא שה ושורשו שם הוי' ב"ה כמו שכתיב והנה ה' נצב עליו הפי' על יעקב וידוע זה בפסוק אל אלקים ה' דיבר ויקרא ארץ הוא שורש אבות ודוד וזה קבע בו ר"ת של גאולה כי ניסן שורשו שם הוי' ב"ה כנ"ל שבו נגאלו כו' ובו נולד יצחק פי' ע"י זה ישכח להמשיך דין ופחד על שונאי ישראל. נוסף על גאולתינו כי פחד

יצחק וכו נעקד והוא שורש המתקת הדינין כידוע שלא יבוא הדין כ"א על שונאי ישראל ובו קבל יעקב הברכות ויש כח גם להמשיך ברכות לנו ובו רמז תשועה כו' כמו שכתיב ראשון הוא לכם כו' כנ"ל לחדשי השנה להתחדש מרעה לטובה:

צו

צו את אהרן הנה צו לשון ע"ז כמו צו לצו. דהנה פרשנו ובחטא יחמתני אמי כי תשובה נקרא [אם] כי ע"י נעשה האדם כמו שנולד עתה ברי' חדשה וידוע שצריך בחשק גדול לעבודת שמים והחשק בא מצד היצה"ר וזה ובחטא יחמתני אמי נותן לי חמום לה' ית' לעובדו בהתלהבות וזה צו את אהרן ואת בניו כו' לשון זריזות וחשק שבא מיצה"ר נקרא צו. ויותר איני זוכר:

איתא בספרים הקודמים ודבר א' נוסף זאת תורת העולה פי' של העלי' להיות דבוק בו ית'. היא העולה על מוקדה פי' אם בכעסו שבוער בלבו עולה התורה הנ"ל על הכעס שאינו עובר על התורה כמו לקלל וכיוצא בזה זה הוא סימן שהולך בדרך טוב כדאיתא בזוהר על חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו:

ושם והאש על המזבח תוקד בו קודם כתיב אש המזבח וכאן על המזבח פי' לבער בו כאש על המזבח שאינוכי חרב. וכן כי מרדכי היהודי כו' [ג"כ איתא] בספר הקדום רק זה [נוסף] משנה למלך י"ל נמי לשון משנה למלך כו' יכול לבטל גזירות קשות כמו צדיק מושל יראת אלקים:

שמיני

כתיב אחלי יכונו דרכי לשמור חוקיך. דהנה פרשתי כבר ואח"כ שמעתי אומרים זאת משם הרב רבי בער ז"ל. על צדיק ה' בכל דרכיו כו' כי יש לדקדק הול"ל ה' צדיק בכל דרכיו וקאי ה' על שניהם צדיק וחסיד. או אח"כ [יאמר ה'] ופרשני כי הנה יש מי שכל חפצו ורצונו לעבודת שמים וכל מה שרוצה להתנהג אינו חושב כ"א לילך בדרכי השי"ת אבל כשעוסק במעשיו אינו דבוק בו ית' כ"כ ושוכח הדביקות. ויש מי שדבוק בו ית' יותר ואינו שוכח את ה' גם כשהוא במעשיו החביבים לו כמו מי שאוהב את בן יחידו בכל עניניו זוכר את בנו. וזה נקרא חסיד. וזה צדיק מי שהוא צדיק ה' בכל דרכיו ולא בכל מעשיו וחסיד ה' בכל מעשיו ג"כ. וזה אחלי יכונו דרכי להיות דרכי כ"כ יכונו לשמור חוקיך לא מבעי' בכל מעשיו סתם אפילו בשעת אכילה שמוכרח לאדם וחביב עליו מאוד כי הוא חיותו. להיות רק לה' ודבוק בו וזה לשמור חקיך לישנא דמזונא. וזה קח לך עגל בן בקר הוא ענלא תילתא. לחד פירוש שליש גדולו. והוא חביב לאדם תהי' אכילתו דבוק בה' להיות שולחנו כמזבח מכפר עליו וזה לחטאת:

וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם כו' ויבוא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את השם וירא כבוד ה'. מאי לשון נשיאת ידים יאמר סתם ויברך את העם. ורש"י ז"ל פירש ויברכם יברכך יאר ישא. ג"כ לכאורה תמוה. יפרש בקיצור ברכת כהנים. וגם לשון וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים מאי לשון וירד. י"ל דהנה כתיב למנצח בנגינות מזמור שיר דהנה [איתא] בגמרא למנצח מזמור לדוד. זמרו למי שמנצחין אותו ושמח. וכאן כתיב למנצח בנגינות כו'. דהנה יש שני ענינים שצדיק' יכול לפעול לבטל גזירה א' להמשיך טובות כל ישראל וא' להפיל פחד על שונאי ישראל לצורך טובות ישראל. והנה ענין ראשון יש שמחה לפניו ית' משא"כ ענין שני מי חדי הקב"ה במפלתן של רשעים כ"א את אתרים משיש וזה למנצח הוא ענין ראשון למי שמנצחין אותו ושמח. בנגינות לשון שבירה כמו שאמרו רז"ל על אזכרה נגינתי בלילה. שמשבר את שונאינו על זה מזמור שיר (וי"ל נמי מזמור על הימין ושיר על ענין שמאל) וקאמר אח"כ אלקים יחננו פי' יתן לנו תן בעיני מי שצריך וכשאנו בגלות טוב שיתן לנו חן בעיני מלכים ושרים ובעיני אשר כח להם. וי"ל נמי יחננו יתן לנו שפע בני חיי ומזוני. יחננו מרומז בני כמו שכתיב הילדים אשר חנן אלקים את עבדך. ויברכנו. הוא כפשוטו ברכה ועושר ומזוני. יאר פניו אתנו סלה הוא חיי. באור פני מלך חיים. לדעת בארץ דרכך שידעו ויאהבו גם אשר בארציות דרכך אם תתנהג אתנו בטוב. בכל גוים ישועתיך ע"י החן שתתן לנו בעיניהם. ומה שאמר לעיל בנגינות ע"ז אמר יודוך עמים. אלקים פי' אותן שונאי ישראל שאיין תועלת במה שתהי' לנו חן בעיניהם כי יתקנאו בנו יותר להם צריך אלקים שתפיל דינך עליהם ותשבר אותם וזה יודוך עמים אלקים ע"י אלקים דין ע"י זה יודוך עמים כולם גם השונאי ישראל. והנה גם בברכת כהנים יש לרמז כן יברכך ה' הוא ברכה ועושר ומזוני. וישמרך פשוט שלא לבא שפעך לבטלה ושלא יגונב וכן כמו שאיתא וישמרך מן המזיקין. יאר ה' פניו אליך הוא חיי כנ"ל כי באור פני מלך חיים. ויחנך חן כנ"ל. ישא ה' פניו אליך יכבוש כעסו. וישם לך שלום הוא בני כמו שכתיב והיו לבשר אחד. וע"כ נמי כתיב קודם ישא ה' פניו אליך כמו שאיתא בזוהר שבא צורה וצלם בשעת זווג צלם אלקים וזה פניו. וזה י"ל וישא אהרן את ידיו אל העם פירש הגביה את ידיו כח המקבל שלו המרומז בידים למעלה ליטול שפע לברך את העם על ידי זה ויברכם. וירד מעשות החטאת י"ל קאי על בני שהמשיך בברכת ישא כנ"ל. וכמו שכתיב בחטא יחמתני אמי. והעולה הוא חיי כי היא ע"י עלי' לעולם עליון יותר משם בא אריכת ימים והשלמים היא שובע ופרנסה. מזוני הוא בברכת יברכך וחיי בברכת יאר. וזה פי' רש"י ז"ל ויברכם יברכך יאר ישא: וי"ל עוד וירד מעשות החטאת כו' כי ירד במחשבתו

מהתפשטות הגשמיות מעט וזה הי' שיעיין צרכי ישראל ויתפלל עליהם וזה וירד מעשות החטאת פי' בשביל עשות החטאת כו' הוא בני חיי ומזוני כנ"ל:

ויבא משה ואהרן אל אהל מועד עי"ז ויבא משה ואהרן בא למדרגת משה עניו כי כשראה חסרון ישראל תלה בעצמו הוא בשביל עונותיו עי"ז בא אל מדרגת אהל מועד הוא למעלה מהזמן אהל לשון מאיר כמו שאיתא ברש"י שבת על ומשה יקח את האהל וזה אהל מועד המאיר להעולם שנקרא מועד וזמן ע"י זה ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם. ויותר נשכח ממני החידושים:

באתי לגני אחותי כלה כו' דהנה כתיב ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים כו' ומאי לשון מלפני ה' וי"ל הנה יש אדם שחזר בתשובה והי' טוב אך מפני שחטא קודם הרבה ע"כ אעפ"כ אח"כ יכול להיות שיכשל ח"ו בשום דבר והתקנה לזה להחזיק העניוות בכל האפשר מכל אדם וגם להיות אוהב שלום כו' אוהב את הבריות ומקרבם לתורה ולעומת שהחטיא רבים ע"י זה יתקן רבים וכמו שמצינו באהרן הכהן נ"ל דאיתא זה באהרן בספר תנא דבי אליהו ומעין זה מצינו בדור המדבר. גם לזכור בתשובה וכן נמי מצינו במשה ואהרן בזוהר שמשה חזר בתשובה (וצ"ל על גלגול ראשון) וכן אהרן ודו"ק היטב. אך שצריך להיות נוהג התורה בכל אדם וכל זמן ע"כ אמרנו כנ"ל. ואם מתנהג אדם כנ"ל משיג אור שבא מתשובה עליונה אש התבערה ומעלה כל מעשיו הטובים ותורתו ושורף את הרע ממנו כי להבה תלהט רשעים שלהבת יה וד"ל. וזה ותצא אש מלפני ה' הוא התשובה הקדמה להעולם המרומז בהוי' הויות העולם. וזה ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים עולה י"ל קאי על תורה ומע"ט וחלבים מרומז על עבירות שבא מגשמיות וחומריות. וירא כל העם וירונו י"ל כל האברים ע"י זה משבחים לפניו ית'. וזה י"ל באתי לגני כו' אריחי מורי עם בשמי קאי על תור' ומע"ט (שמעל' ריח טוב) אכלתי לשון שריפה. יערי עם דבשי י"ל קאי על שפלות כי יער הוא אינו עושה פירות. ודבשי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'. ע"י זה אכלו רעים להיות דבק בו ית' בחכמה ובינה שנקראים רעים. שתו ושכרו דודים הם המדות מע"ט ודיבורים טובים הנקראים דודים (שכחתי האיך אמרתי טעם על שנקראו כך):

וישמע משה ויטב בעיניו [פסוק זה אמר בשבת פרה] דאיתא אשרי הדור שגדולים נשמעים כו' קל וחומר כו' הנה נשמעין משמע שהקטנים שומעין להם שדברי הגדולים נשמעין כן הוא טוב וראוי משא"כ להיפוך להיות דברי הקטנים נשמעים לגדולים מה מעליותא להיות גדולים כפופים לקטנים אך הנה ידוע ענוה גדולה מכולם ומסתמא מי שהוא גדול באמת הוא עניו ושפל בדעתו משא"כ מי שאינו כראוי נראה לו שהוא גדול

ואין לו ענוה כ"כ כידוע משרע"ה רבן של כל החכמים ושל כל הנביאים הי' עניו מכל אדם וכן [דוד] המע"ה אמר מכל מלמדי השכלתי וכן לא גבה לבי כו' וזה אשרי הדור שהקטנים ג"כ יש להם ענוה שדברי הגדולים נשמעים להם. מסתמא הגדולים הם ענוים יותר ולומדים מכל אדם וזה וישמע משה שהי' עניו ויטב בעיני המקום הגם שמשה הי' גדול וראוי להיות עניו מכ"ש אם היו הקטנים שומעים הי' יותר טוב בעיני דוק:

תלמיה רוה נחת גדודי' ברביבים תמוגגנה כו' (תהלים סה, יא). דהנה כתיב זאת החי' אשר תאכלו כו' פתח בחי' ומסיים בבהמה. ודרשת רז"ל ידוע. וי"ל עוד דהנה מצינו בחוני המעגל כשהתפלל על הגשמים אמר כמה פעמים לא כך שאלתי (וכן נמי אח"כ הגם שאין מתפללים על רוב טובה הוא התפלל כ"א בחכמה. והוא מפני שכתיב ואני תפלה. אני פרושו היראה: כמו שכתיב ראו עתה כי אני אני הוא שגבור אומר אני הוא ויש לירא מפני ומי שיש לו יראת שמים יש לו גם שורש התפלה ויודע האיך להתפלל ולפרוט כראוי. כי הכל יכולים להתפללים ויש שאינם יודעים האיך לפרוט כ"כ למשל אם צריכים גשם הרבה מתפללים ויכולים ח"ו לגרום הרבה עד שישטוף הנהר שדות הרבה וכיוצא בזה משא"כ מי שיודע ודבוק בו ית' כנ"ל. וזהו י"ל זאת החי' אשר תאכלו כי ודאי אין הכוונה ביראה ודביקות לידע האיך להתפלל כ"א פשוט לשמה כ"א זה בא ממילא. וזה זאת הוא היראה נקרא זאת כידוע שממנה באים לאהבה והיא עיקר העבדות והוה היראה נוקבא מקבל האהבה כי ע"י ירא בא לו אהבה לקלס לפניו זה הוא עיקר הבריאה כדאיתא [הכל ברא לכבודו] ולקילוסו ולית פולחנא אלא רחימו. וזה י"ל זאת הוא [היראה]. החיה. הוא חיות ממנו ית' ואמר אשר תאכלו ע"י זה פי' תקבלו תענוג מכל הבהמה אשר על הארץ מכל עניני גשמיות משא"כ מי שאין לו זאת אם אוכל ומקבל תענוג מאחת אינו יודע לפרט בתפלתו להיות טוב בכל ענין וכנ"ל. וזה תלמי' רוה באופן להיות נחת לגדודי' לכולם כאחת ולא להיות טוב לזה ורע לזה והאיך יהי' זה על זה קאמר ברביבים תמוגגנה צמחה תברך:

תזריע

אשה כי תזריע כו'. במדרש הה"ד תן חלק לשבעה וגם לשמונה תן חלק לשבעה אלו שבעה ימי נדה וגם לשמונה אלו שמונה ימי מילה אם אתה משמר ימי נדה אתה זוכה לבן ויהי' נמול לשמונה הה"ד וביו' השמיני ימול בשר ערלתו. וקודם נפרש הפסוקים וגם עוד נראה מפסיקתא דבר אל בני ישראל לאמור להזכיר את נשותיהם. ולשון להזכיר אינו מובן אם לא נאמר שהוא טעות וכמו להזהיר גדולים על הקטנים וקשה לעשות טעות להזהיר במקום להזכיר ונפרש בעזרת אל דהנה כתיב שובו אלי ואשובה אליכם וכתיב

במקום אחר הכיננו ה' אליך ונשובה והאיך יתקיימו שני הפסוקי' דתרווייה רו"הק. אך הכוונה השיבנו ה' אליך בדרך ונשובה פי' בידך אפשר הכל שתתן בהצנע הרהור תשובה בלבנו להיות התערותא מאתנו למשל תעזור לצדיקים לפעול נסים ונפלאות להחזיק האמונה ולהבעיר לב ישראל לה' ולהתחברות צדיקים המדריכים בדרך ישרה וכיוצא בזה וזה השיבנו בדרך ונשובה להיות מאתנו כמו שאמרת שובו אני כו'. והנה ודאי מה שרוצה הבורא ב"ה להיות מאתנו התעוררת הוא לטובה גדולה וכמו שכתיב אשה כי תזריע כו' משא"כ איש מזריע תחילה בדרך משל כי הקב"ה נקרא איש וכנ"י אשה וע"כ בגאולת מצרים שהי' מה' לבד כי לולא שה' הוציאנו כו' הרי אנו ובננו משועבדים וע"כ סירב משרע"ה כי ידע שלא היו כדאי ליגאל כ"א ה' ועשה ע"כ הי' כמו נקיבה שירה חדשה משא"כ בגאולה אחרונה יהי' זכר שיר חדש דכר וע"כ מבקש ה' שנשוב אנו להיות אשה מזרעת תחלה כו'. וזה י"ל בפ' תשובה והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה כו' והשבות אל לבבך כו' ושבת עד ה' כו' ושב ה' אלקיך כו' פי' תבין בגאולת מצרים שהי' קודם ברכה ולא אח"כ כי הי' שירה ונוקבא בשביל שהיתה התערותא מלמעלה והשבות אל לבבך ושבת אתה כו' להיות התערותא מתתא. וזה דבר אל בני ישראל כו' אשה כי תזריע וילדם זכר שיר חדש דכר ומפרש האיך יהי' הזרעה קודם מכנ"י וזה אומר וטמאה שבעת ימים פי' ישיגו חסרונם בשבעה מדות כי המדות הם יסוד לרצונו ית' כדאיתא בספר שערי קדושה הגם ששם מונה ארבעה הם שבעה כמו שפרשנו כמה פעמים וידוע כי העיקר הוא לידע חסרונותיו ולהיות בוש מלפניו וכמו שאמרו רז"ל כלום אתה מבקש אלא לומר חטאנו וזה וטמאה פי' בעצמה תחזיק עצמה לטמאה וחוטאת נפני ה'. כימי נדת דותה פי' ומים הוא הקדושה כמו בא בימים פי' כמו שצריך לראות לתקן מדותיו מז' ימי הבנין כן נמי צריך להשיג חסרונותיו וזה כימי נדת דותה שינוד ממנה הדוי המדות רעות כן תטמא תבין חסרונותי'. וביו' השמיני הוא תשובה העליונה אשר היא מאהבה נקרא יום השמיני כי תשובה קדמה לעולם אשר עולם חסד יבנה ושבעה ימי בראשית והתשובה הקדמה לעולם נקרא יום השמיני וזה וביום השמני (קדמה) ימול בשר ערלתו פי' להיות החומריות הבא מבשר לש"ש ממילא לא תעכבו מהשיג הקדושה וזה בשר ערלתו שלא תאטם אותו הבשר שלו וע"כ כתיב כאן לשון זכר כשהתשובה מאהבה הוא רק להשפיע תענוג לפניו ית' כי כן הוא מאהבה ונקרא זכר משפיע ולא מקבל לשון נקיבה. וכתיב עוד ושלשים יום כו' כי הנה עוד טוב לתשובה להיות מעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו ונמי תועלת לחכמה כי סיג לחכמה שתיקה (ועוד כי הכנעה זו גורם לחכמה כי חכמה מאין תמצא) וכן פרשנו הפסוק

דום לה' והתחולל לו פי' דום והעביר על מדותיך בשביל ה' ע"י זה והתחולל לו תהי' כקטן שנולד בלא חטא כמו שפרשו רז"ל על בן שנה שאול במלכו וזה והתחולל לו כמו שרה מחוללכם. אל מחוללך. וזה ושלשים יום כי חב"ד נקרא שלשים כי אל"ף בינה וכן אאלפך חכמה וכן נמי דעת כי אל"ף פרושו לימוד הלומד יודע. וכן נמי הלמ"ד פרושו כן חב"ד כנ"ל לפי' זה. וכן נמי פשוט כי אין דבר שבקדושה פחות מעשרה ושלשה בחינות מרומז בשלשים יום לשון יחיד כי הכל אחדות וע"י זה זוכה לאהבתו ית' ופחדו ולפאר ליוצרינו וזה ושלשת ימים כי הוא משורש ז' ימי בראשית תשב בדמי לשון דום לה'. טהרה פי' שתיקה והעברת על מדותיו בשביל טהרה. וזה להזכיר את נשותיהן פי' כמו שפרשנו על וטמאה שבעת ימים שיכיר חסרונותיו ויזכיר אפי' מה שנשכח ממנו וזה להזכיר את נשותיהן מה שנשכח מהן לשון לא תנשני. ולשון נשני אלקים את כל עמלי. וזה י"ל כוונת המדרש הה"ד תן חלק לשבעה פי' כי להקדושה שייך חלק ה' וקאמר תן חלק לשבע' ימי נדה פי' גם לזה תן חלק להכיר מה שחטא במדותיו השבעה שמנדד ממנו. וגם לשמונה מפרש גם אתה זוכה לבן פי' הגם כי הלא זה הוא תשובה טובה ע"י זה תזכה לתשובה עליונה אשר היא מאהבה כי מהשכל שמשיג רוממותו ית' וטובו הגדול גורם אהבתו יתב' ונמצא השכל נקרא אב שמוליד האהבה כולל כל מדות טובות כמו שפרשנו אחד היה אברהם וירש את הארץ. ונקרא האהבה בן שנולד מהשכל ע"י [זה] בא מעשים טובים כי מדות שורש המ"ט ונקרא מ"ט בת וזה אתה זוכה לבן פי' האהבה ואתה מל לשמונה פי' מל בשר ערלה כנ"ל וזה וביום השמיני ימול כו':

ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא דהנה שערות מרומז בדין וכן נמי מרומז על חטאים כמשל שערות שהם מותר מגוף וחיות האדם שאינו מרגיש בהם כן נמי המחשבות שאינם צורך גבוה מרומז בהם כי בהמות הם מחשבותי והשערות שהם מותרות הגולגולת והמוח. הוא משל אל מותרות מחשבות. והנה קשה להיות מחשבות אדם רק לגבוה וצריך תשובה וצער על מחשבות שלא טובות ובזה מעלים מן השמים המחשבות והוי כאלו נמרט ראשו לא מעצמו והוי כאלו לא הי' לו מותרות מחשבות אלא מוח וגלגולת לבד הם מחשבות טובות כנ"ל. וזה ואיש מרומז בהצדיק שיש לו מחשבות טובות והעודף ממילא נמרט מן השמים ע"י תשובתו וצערו ע"ז וזה כי ימרט ראשו קרח הוא שלא תהי' עליו שום דין טהור הוא בלא חטא. פי' שיהי' טוב וטהור לא ע"י צער כלל:

קדושים

דבר כו' ואמרת אליהם קדושים תהיו. י"ל הלשון כפול. ולא היא. דבר אל בנ"י הוא המצו' ואמרת אליהם בלשון רכה ולשון אמירה נעימה קדושים תהיו ע"י מה שתעשו המצות כנוו שאנו אומרים אשר קדשנו במצותיו (כי קדוש כו' וע"י שעושים רצונו ית' דבוקים בו ית' בא קדושה ממנו ית' אלינו:

איש אמו כו'. דהנה הש"י נקרא איש בגבורותיו כמ"ש ה' איש מלחמה והנה ראוי להמתיק הדינין שיבואו רק על שונאי ישראל וזה בא שנעלה בשורשם שרצונו ית' רק להטיב והצימצום שורש הגבורות הוא להיות יכולים לקבל החסדים. והנה השורש הכל נקרא בדרך משל אם וזה איש אמו להשורש ע"י זה ואביו לשון רצון כמו ולא אבה וזה ואביו בא רצונו ית' מכח אל הפועל להטיב לבניו. זה תיראו תתפללו כמי יראוך עם שמש. ואת שבתותי כו' אעפ"כ תצפה אל הגאולה לבא מתוך הרחבת הלב למען שמו הגדול וזה ואת שבתותי הם לקיים השמיטות תשמרו תצפו כמו ואביו שמר את הדבר:

אמור

גדול כבודו בישועתיך הוד והדר תשוה עליו. דהנה כתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו כו' י"ל דהנה איתא תורה קנין אחד אברהם קנין אחד ישראל (קנין אחד) שמים וארץ קנין אחד כו' י"ל ע"י אחדות יכול האדם לבא למדרגת אברהם לאהבת הבורא ב"ה וזה אברהם קנין אחד ע"י אחדות וכן ישראל להיות במדרגת ישראל אשר בו הוא ית' יתפאר וכן שמים וארץ הוא מדות טובות ומע"ט המרומז בשמים ארץ כידוע וכן תורה. וי"ל עוד אחד גי' י"ג מדות אם ממשיכין למטה ע"י זה ממשיך ופועל שיתרבה אהבה בלב ישראל להבורא ב"ה. ויותר נשכח האיך פרשתי. וזה כהן כי יקנה נפש ע"י קנין כספו שממשיך כסופו ותאותו אשר צריך לו ע"י זה יש לו התחברות עמו הוא יאכל בו פי' ע"י דבקותו בהצדיק יהי' לו תענוג מאותו יתברך לבא להצדיק וממנו נמשך להדבוקים בו ויליד ביתו אותם הנולדים ונעשים צדיקים כקטן שנולד ע"י ביתו הוא יראתו כמו שאיתא שיראה נקרא דירה הם יאכלו בלחמו הלחם שלו שבא לו מן השמים תענוג הם יאכלו עמו. וזה גדול כבודו של הצדיק בישועתיך שממשיך ממך ישועה הוד והדר ע"י הוד שמודה לך ע"י זה הדר לשון הדרי בי בתשובה שחוזרין בתשובה ע"י זה תשוה עליו לשון שוה ודומה לו כנ"ל יאכלו בלחמו:

כי לך ה' הוחלתי אתה תענה ה' אלקי. דהנה כתיב אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי. דהנה יש אדם המתאוה נקמות בשונאיו שלא יבלבלו אותו מעבודת שמים או שמצערים אותו התפלה על זה טוב הוא להיות עיקר מגמתו

לרצונו יתברך והוא להיות טוב לו ולרחם עליו שלא להיות לי שום צער וממילא ימשוך הדין על שונאיו וזה י"ל אלה כי אלה פוסל את הראשונים כי עולמות עליונים שם אין דין והם נקראים ראשנים כי נאצלו קודם לעולמות שלמטה והדין נקרא אלה שהוא פוסל את הראשונים שאין שם דין וזה אנה אם תצטרך לדון על שונאך מועדי ה' תראה להועד לך ה' רחמים זה אשר תקראו אותם מקראי קודש מעולם הנקרא קודש. וכן כדי לעשות רצונו ית' שלא יהי' לך מוניע וזה מקראי קודש ע"י זה אנה הדינין הם מועדי שאועד אני בדין על שונאיכם בשבילכם וזה י"ל כי לך ה' הוחלתי. כי. ל' מהי או לשון אם. לך ה' הוחלתי. עד אתה תענה אדני הוא באל"ף דל"ת הוא להראות אדנותו ולהפיל יראתו. אלקי. וזה אתה תענה:

במדרש והבאתם את עומר אר"י לעולם אל תהי מצות עומר קלה בעיניך שהרי ע"י מצות עומר זכה א"א לירש את הארץ שנאמר ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך כו' בשכר ואתה את בריתי תשמור והוא תמוה. ונבאר קודם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר כו'. נשכח אך מעט הנזכר. דהנה בחג המצות בליל ראשון היה עליה גדולה שלא בהדרגה בפסח ובחפזון בעזר דשמיא שלא בהדרגה כלל וכן תמיד בכל פסח והקדושה נקרא ארץ החיים ואח"כ כדי להיות קיום היה העומר הוא התשובה אח"כ על העבר כדי לתקן המדות להיות יסוד לרצונו ית' תמיד כדאיתא בספר שערי קדושה והוא ע"י תשובה. וזה כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם פי' שלא לפי מדרגתכם וקצרתם את קצירה תראו אח"כ לתקן המדות ע"י התשובה וקודם הוא בדרך כלל הוא נקרא עומר ואח"כ וספרתם לכם ממחרת השבת כי הקדושה עליונה של פסח נקרא שבת קודש ואח"כ ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה פי' הספירה יהיה לכם מיום הביאכם את העומר פי' מהתשובה עילאה שהוא יום הבאת העומר הוא התשובה בדרך כלל כנ"ל תספרו ותנהרו המדות והם שבעה וכשגמר לתקן ולשוב על מדה שלימה שכלולה משבע נקרא שבת כמו שבת בראשית שהי'. ע"י גמר רצונו ית' וזה שבע שבתות תמימות תהינה פי' בשלימות וי"ל תמימות כי בזה מעוררים המדות העליונות שהם תמימות שאין בהם פגם עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים ע"י זה תשיגו חמישים יום הוא נ' שערי בינה ויום י"ל על החכמה שהוא רעין דלא אתפרשן עם הבינה ואז והקרבתם מנחה חדשה לה' תשיגו האין כי חכמה מאין תמצא ע"י זה תהיה התחדשות בכל מה שצריך יש מאין כמו [תחלת] הבריאה וזה והקרבתם מנחה חדשה לה'. והנה איתא בשם האר"י ז"ל כי בימי הספירה ראוי וטוב לתקן פגם הברית והוא כי שורש כל המדות הוא חסד האהבה שלא

להיות לאדם אהבת אחרות ולא תאוות כ"א לה' והאהבה לה' נקרא אברהם כמו שפרשנו כי כל התורה שמותיו של הקב"ה וכתיב ידע שמי יקראני ואענהו ושם האהבה בתורה הוא אברהם וכן נמי שמעתי בשם הרב המגיד מראוונא ז"ל על מצרף לכסף זה אברהם פי' צירוף אותיות לכסף הוא אהבת הבורא ב"ה הוא אברהם צירוף אותיות אברהם וע"כ כתיב אחד היה אברהם וירש את הארץ עליונה ע"כ נקרא ארץ ישראל ארץ כנען כי שמעתי בשם הרב איש אלקים מהר"ר ישראל בעש"ט דכל השבע אומות שבארץ ישראל היו כנגד השבע מדות זה לעומת זה למשל כנגד מדת חסד הוא כנען הוא תאוה אחרת וכן חתי כנגד פחד וכן כולהו ועל שהעיק' הו' האהבה להיות רק לה' ית' ולאשר רצונו ית' שנאהוב ע"כ נקרא ארץ הכנעני וי"ל עוד שע"כ נקרא ארץ הכנעני על שורשו היא היראה שזה הוא עיקר הבטחתו ית' לתת לנו ארץ חמדה טובה כו' ארץ החיים ארץ שממנה יצא לחם קאי על היראה שנקראת ארץ על שעלי' הולכים מחיל אל חיל כמו ארץ למטה כי ראשית חכמה כו' וע"כ אנו אומרים בברכת המזון על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה כו' וקשה מה מועיל לנו עתה אך כי השורש של ארץ ישראל לא פסקה מאתנו כי אין שליטה אפילו לפנים רק למטה על הגשמיות ולא על הרחניות וזה שהשכינה אתנו וע"י היראה אדם יכול לפעול רצונו ולהעלות מ"ן תורה ותפלה ומ"ט ולמשוך נחת רוח וכל מיני שפעו למטה וזה י"ל קדושים יהיו לאלקיהם כו' ולא יחללו [כו'] כי את אשי ה' כו' וכאן יש לדקדק הרבה. אך הנה איתא כל הקורא ושונה ודיבורו בנחת עם הבריות ומשאו ומתנו באמונה עליו נאמר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר שעושה כבוד שמים משא"כ להיפוך עושה חילול השם חלילה וזה קדושים יהיו לאלקיהם ולא יחללו שם אלקיהם כי את אשי ה' לחם אלקיהם כי הם מעלים מן הגבורות המרומז באש לה' רחמים ע"י זה לחם אלקיהם ממשיך שפע קדושה שיראו גדולות הבורא ב"ה ויתגדל אלקותו וזה לחם אלקיהם כמו שאמרנו שכן ארץ ורעה אמונה ע"י שתהי' שפל בעיניך שכן לארץ תפעול נסים ונפלאות ע"י זה תתרבה אמונה כאלו אתה רועה זן ומגדל האמונה וזה ורעה אמונה וכן כאן לחם אלקיהם הם מקריבים והיו קודש אם יתנהגו כן שיהיו קדושים ולא יחללו שיראו שלא יהי' חלול השם על ידם ע"י זה והי' קודש יזכו כן שהוא יותר מקדוש שמתחיל קדושים יהי' וכן ארץ כנען נקרא כן לשון כנענים נכבדי ארץ לשון תגר הקונה ומוכר כן ע"י הקדושה והיראה יכול לעורר מ"ן להמשיך שפע ע"כ נקרא ארץ כנען (והנה כתיב צדיקים לעולם ירשו ארץ) ובעומר מתקן תיקון הברית כנ"ל וזה ע"י המצות עומר זכה א"א לירש ארץ כנען כי עיקר הוא האהבה שורש המדות וזה מרומז בא"א והוא מצותעומר ודו"ק ויותר נשכח:

בקיצור במדרש ויקחו אליך שמן זית זך כו' ר' יהושיע דסכנין כו' עיר גבורים עלה חכם ויורד עוז מבטחה גבורים מקום מלאכים שהם רק גבורים עוז היא התורה מבטחה כו' עד רבנן אמרו שכל העוסק בה בטוח הוא שגוזר ואחרים מקיימין אמ' הקב"ה למשה אתה יגעת בתורה אתה גזור וישראל מקיימין הה"ד ויקחו אליך שמן כו'. והוא תמוה. הלא זה ציווי ה' כמו כל התורה ולא גזירתו. ואיני זוכר כראוי אך זה הוא שורש הסיום הפירש כי העוסק בתורה מעורר שורש מתן תורה חרות על הלוחות חירות משעבוד מלכיות ראה ויתר גוים גם הוה גביר לאחיך אם אין כאשר תריד ע"כ יכול לגזור גזירות על שונאי ישראל שתקוים גזירתו כי אם לא קבלת התורה לא היה עולם ולא היו האומות וע"י תורה מתקיים העולם וזה גוזר ואחרים מקיים ופרושו על שהם משטרא אחרא וזה אחרים. וזה אתה גזור פי' על האומות שלא תהיה להם כח לבטל את ישראל מתורה ומצות ע"י זה ישראל מקיימין ולא דוקא משה בעצנוו כי בכל דור נצוצי משה מתפשט בששים רבוא חכמים מכ"ש אותם היודעים חסרונם ושפלים בדעתם הגם שהוא באמת כן וזה ויקחו אליך. כי הוה למיכתב ויתנו לך לכך מפרש שיקחו הטובה ליבטל כל גזירות קשות. ע"י זה אליך שמן זית כו' כי הגם שהכל מקיימין מצותיו ועוסקים בתורה אעפ"כ להיות עול' כראוי של כל א' בעצמו א"א כ"א שמתחבר תורות ומצות בשל צדיקים שהם בדחילו ורחימו כראוי כי מצא מין את מינו וניעור וע"כ המבזה רבנן היינו צדיקים שבכל דור אין לו חלק עוה"ב כי נקרא אפיקורס. כי מי יעלה המ"ט שלו אם אילו שייכות עם הצדיקים. וזה אליך שמן זית זך כמשל שמן יש בו אור ע"כ הוא דולק כן הוא תורה ומצות כה דברי כאש ותורה אור גם של פשוטי בני אדם יש בם אור כמו בשמן בהצנע כמו שאמרו רז"ל המאורשבה זזית על שיש בהם שקשה לשכחה אעפ"כ יוצא ממנה שמן שטוב לזכירה וזך מרומז על הכ"ז אותיות התורה:

בהר

ובכל ארץ אחוזתכם כו' דהנה כתיב אתה תקום תרחם ציון כו' כי רצו עבדיך כו' ואת עפרה יחונינו מה טעם הוא זה ודאי אם מתפללים מסתמא רצו זה. אך הנה כתיב וימאסו בארץ חמדה וישא ידו להם כו' ולזרותם בארצות בשביל שימאסו בארץ חמדה. ע"כ אנו אומרים אתה תקום תרחם כך כי רצו עבדיך כו'. זה י"ל מרומז בפסוק ובכל לשון כלתה לתשועתיך כו' וכן ותכל נפש דוד. ארץ אחוזתכם במה שמשתוקקים על ארץ ישראל ע"י זה גאולה תתנו לארץ. **עוד** י"ל דהנה גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה וזה בא מארצות וחומריות חוזר על זה בתשובה וזה ובכל ארץ אחוזתכם שע"י הארץ אתם אוחזים ודבוקים בה' ית' בתשובה ע"י זה גאולה תתנו לארץ. וזה ובכל ארץ כי יש

ארציות שאין בו חטא כ"א אם מתנהג בכל ארץ ודאי חוטא וע"י תשובה בא הגאולה (לכל ישראל וכדאיתא אפילו יחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם וכנ"י נקרא ארץ וחפץ: [ע"א] **ובכל ארץ אחוזתכם כו'**. דהנה איתא בזוהר בזכות התפלה תהיה הגאולה. והנה נקרא מרא דרגלאין וזמן הגאולה נקרא עקבות משיחא וידוע שמדאורייתא יוצאין באיזה [תפלה] שמתפלל צורכו להשי"ת מקיים ולעובדו בכל לבבכם. כי נוסח התפלה הוא מדרבן וזה ובכל ארץ דהנה הלא ית' נקרא כל שהוא מקומו של עולם כו' כולל הכל וכנ"י נקרא ארץ חפץ ובתפלה פועלים יחוד ה' עם כנ"י וזה לשון תפלה התחברות וזה ובכל ארץ בהיחוד כל עם ארץ אחוזתכם בשביל שאתם רוצים לאחוז באיזה דבר ע"י זה גאולה תתנו כנ"ל:

לא תרדה בו בפרך כו' דהנה שורש יראה בא ממדת מלכות שמים והשם הוא אדני נכון אדון ומושל והנה תקון מדה זאת הוא שלא להתנהג ברבנות שלא לרצות להיות מושל כ"א לכבוד שמים והנה מי שאינו עובד בפרך שעבד עברי מתקן מדת מלכות במה שאינו משתמש בה לעצמו ע"י זה בא לו יראת שמים שלימה וזה לא תרדה כו' ע"י זה ויראת מאלהיך. וי"ל נמי לא תצטרך לירא כ"א מה' ית'. עוד בא לי דהנה בהמתקת הדינין בא פרנסה לעולם זה פרשנו כמה פעמים מלתא בטעמיה וזה שולחן בצפון מצפון זהב יאתה וכן אמרנו בהלצה מאימתי מזכירין גבורת גשמים כי שורשם נמי נראה מהמתקת הדינין ע"כ [נקראים] גבורות וזה מאימתי שיש איזה אימה מזכירין גבורות גשמים להמתיק הדינין ולבוא פרנסן וגשמיות גשמים ממש בעת הצורך. והנה פרשנו עושה מלאכיו רוחות כו' דכצדיק צריך לפעול שני דברים הן לשמשו ית' במה שיש לו נחת רוח כל מה שברא ית' לכבודו ולקילוסו וזה ראוי להיות בהתלהבות הלב וגם לבקש רחמים על ישראל ובזה נקרא כמו מלאך ושליחו יתב' להמשיך טובות ישראל ע"כ [כתיב] וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים. וזה עושה מלאכיו לענין שליחות להמשיך טובות ישראל רוחות הם נשמות. וי"ל רוח הקודש שנותן לזה לידע מה צריך וכל עת שצריך והאיך לפעול משרתיו הוא לשבחו ית' ולפעול יחודים אש לוהט. ופרשנו על יעקב אבינו ע"ה ויצא יעקב מבאר שבע הוא קדושה עליונה כדאי' בזוהר וילך חרנה לעיין ולבקש רחמים שלא יהיה חרון אף ח"ו ויפגע במקום פי' בשביל מקום ית' שלא תהיה לנו צער שלא תהיה בשורשינו צער כדאיתא אפילו יחיד המצטער שכינה מה אומרת. ומקרא מלא בכל צרתם לו צר. וכן שמעתי אומרים בשם רבי ר' בער ז"ל על הראשונים היו מתפללים ונענים מפני שהתפללו בשם אמר שהתפללו בשביל שמו ית' שלא תהיה צער למעלה. וכן איתא המשעבדן למטה כאלו משעבדן למעל' וזה במקו' בשביל ית' כמו בשם כנ"ל

וילן שם פי' נתקבל תפלתו לבוא וצרה שנמשל' לילה וחושך לבוקר אור וזה וילן כו'. עוד פרשנו דהנה ודאי אין לטיח דברים כלפי מעלה אך אם ע"י מרירות וצער ישראל כשהוא בדביקותו אומר דברים גדולים ודאי אין נענש וכדאיתא במדרש על מרע"ה. וידבר אלקים כו' ויאמר אליו אני ה' מפני שהיה בשביל צערן של ישראל. וכן איתא המבקש רחמי' על ציבור בא בזרוע כמו שכתיב וידבר משה אל ה' יפקוד איש על העדה. אך להטיח דברים ולהתרעם על מדותיו ודאי אין לעשות כ"א אם בא בהסח הדעת ובדביקותו ית' וזה וילן שם לשון תלונה ומפרש מתי כי בא השמש הוא הדבקות גדול כי שמש נקרא ה' ית' שמש ומגן. והנה בשעת דביקות גדול טוב לפעול יחודים ולבקש רחמים הוא בתפלה וזה לא תרדה בו לשון רדית הפת ופרנסה בפרך בעת דביקות ומעין עוה"ב לשון פרכילי ענבים כי עין לא ראתה פירשו רז"נ יין המשומר בענביו. ויראת כו' לשון תפלה כמו יראוך עם שמש:

עוד פרשנו דהנה איתא בגדעון ויפן אליו ה' כו' בכחך זה שלימד סנגוריא על בניו ולהיפוך איתא באליהו ובישעי' שאמר טמא שפתי' ומכ"ש מי שמבקש להמשיך דין ח"ו על ישראל. וזה לא תרדה לשון ממשלה כמו כי הוא רודה כו' בפרך להמשיך דין ח"ו על ישראל כמו ויעבדו את בני ישראל ע"י זה ויראת מאלקיך שלא תזיק לך להיראה אדרבה כמו בגדעון כנ"ל כי חפץ חסד הוא והוא אבינו נותן קדושה ודבקותו ית' ע"י זה יותר:

בחוקתי

אם בחוקותי כו' דהנה פרשנו על צדיק ה' בכל דרכיו כו' כי היה לומר ה' צדיק אך קאי על צדיק כי יש מדרגות צדיק וחסיד וחסיד הוא אוהב את הבורא ב"ה מאד ובאהבתו ית' זוכרו אפי' אם עוסק בגשמיות. וצדיק כל עניניו לעבודתו ית' אך כשהוא עוסק במעשה שוכח. וזה צדיק. ה' הוא בכל דרכיו שרוצה לילך בהם מתבונן וחושב אם תהיה עבודתו ית'. וחסיד אפילו בכל מעשיו זוכרו ית'. וכן שמעתי אומרים בשם איש האלקים קדוש הרבי ר' בער מראוונע. וזה י"ל הפסוק להיות לו פי' גם בפני עצמו בלא הפסוקים שאחריו אם פי' הישוב והספק שלך אם להתנהג כן או לא וזה לשון אם לא יהי' הספק אם תועיל לך לעוה"ז או לאו רק הישוב והספק יהי' בחוקותי אם זה הדרך הוא ללכת בחוקותי כנ"ל בצדיק ועי"ז תלכו תהיו הולכים מחיל אל חיל כמו ונתתי לך מהלכים בין העומדי' ואת מצותי תשמרו פי' בתורתכם שמרומז באת שהוא מאל"ף עד תי"ו כדאיתא בזוהר תהיה כוונתכם לפעול יחודיי וזה מצותי לשון צוותא תשמרו פי' תצפו כמו ואביו שמר ע"י זה ועשיתם אותם שפעלו יחודים גדולים כמו ועשתה את צפרניה לשון גדלות י"ל

עוד לפי הפי' הנ"ל ואת מצותי הוא מדרגת חסיד שהוא דבוק בו ית' כנ"ל תשמרו תצפו ע"ז ועשיתם אותם תשיגו זאת כי הבא לטהר מסייעין לו:

ונתתי גשמיכם כו' ולא כתיב ואורד גשמיכם או והמטרתי (ודאי לפי' הגמרא בר"ה ניחא דגם מה שנגזר מורד בעונה הצריכה) י"ל פשוט שלא תהיה תשלום גמול (כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא) כ"א אעשה את שלי בדרך מתנה. וכן י"ל לשון הנותן בעין יפה נותן להיות בריוח אפילו שיתגדל המעינות להצריכים. ונתנה הארץ כנ"י נקרא ארץ חפץ יבולה פי' מ"ן ויבוא ע"ד וזה ועץ השדה משמע הידוע הוא עץ חיים יתן פריו וכן ונתתי שלום בארץ בעין יפה ובמתנת חנם ולשון בארץ ולא כתיב שלום לכם. כי אפילו בין האומות כמו ונברכו בך כל משפחות האדמה כפי' המדרש: **והשבתי חיה רעה** הם שונאי ישראל כמו ארבע חיות השבתי אותם מן הארץ: **וחרב לא תעבור** כדי שלא תצטערו וכדאיתא בזוהר ע"כ במצרים היה דם ביאור לא של קטולין שלא יצטערו ישראל: **ופניתי** אליכם כו' י"ל אפנה שונאיכם להיות פנוי לכם לדור ולהתפרנס. והפרתי לשון פו"ר. והרבתי אתכם עושר וגדולה אעפ"כ אציל אתכם מקנאת רשעים וזה והקימותי את בריתי אתכם כמו בנח והקימותי את בריתי אתכם להצילם מרשעים. וי"ל עוד דהנה הקב"ה הקים ברית לנח ובניו לקיום עולם וזה והקימותי ברית חדשה לתוספת חיות וכל טוב: **ואכלתם ישן נושן** פי' תעוררו מ"ן למעלה כמו שפרשנו על ותעש הארץ כו' לקמצים לעולם שנקודות קמץ כי בהרחבת הלב היה להם כח לעורר מ"ן לעולם עליון מאד ע"כ פירשו רז"ל ותכלנ' יצאו מכוללות כי השפע יש בה רושם ממקו' שבא מהכח' ומפני שנ"ל שכבר כתבתי הפי' ע"כ קצרתי זה וזה ואכלתם ישן נושן כתרגומו: וישן מפני חדש פי' תהיו טובים כראוי ומפני הכנעה ותשובה תוכרחו לזכור מה שחטאתם כבר להיות נכנע ושב וזה וישן עבירה ישנה מפני חדש הוא התשובה והתחדשות תוציאו וכן הכנעה נקרא מ"ה החד"ש שמעתי מהרב האי גאון וקדוש אב"ד דברדיטשוב ע"י מ"ה ענוה יש התחדשות:

סליק ספר ויקרא. בעזרת האל הגדול הגבור והנורא:

במדבר

כאשר צוה ה' את משה ויפקדם כו' דאיתא בזוהר אשר לשון אימא הוא התשובה המאשר את האדם בדרך ישרה וזה צוה יתב' למשה להעמיד מדריכים בדרך ישרה את העם כגוונא דלעילא באמת. וזה כאשר המאשר אותנו צוה ה' את משה. ויפקדם משה היה ממנה על כל דור לאשר את ישראל בדרך ישרה:

איש על דגלו באותות כו' דהנה פרשנו בן פורת יוסף כדאיתא בספרים שקודם זה. ובקיצור נחזור הצדיק הנקרא יוסף שיש לו טוב עין ותמיד מה שטוב לישראל הוא בעיניו מעט ומבקש יוסף ה' וזה בן פורת עלי עין הוא עין ה' אל יראיו לשון יחיד קאי על עינא פקיחא שהוא הכל אחדות לטובה ואין שייך שמאל ע"י זה בנות פי' הרוצים לקבל צעדה פי' מתקרבות להבן הם הצדיקים האוהבים אותו יתב' כבן לאביו. עלי שור לשון ראיה שרואים שטוב להצדיק. וזה איש על דגלו לשון קבוצו היש להם אחדות עמו. באותות לבית אבותם כמו האותות שנעשו לבית אבותם יתנו בנ"י ימשכו חנינה לבנ"י. מנגד לשון המשכה שיומשכו ע"י זה סביב לאוהל מועד יחני כו'. וי"ל עוד איש על דגלו הוא (בני) מזוני ועושר כי אם יש פרנסה יש אחדות וקיבוץ וכמו ותרעינה באחיו [כתרגומו באחוא] וכן איתא בגמרא באותות י"ל בני שיחתום אות בריתו יתב' בבשרם לבית אבותם הוא חיי כי האבות האריכו ימים וכן פרשנו וחנו בני ישראל איש על מחניהו הוא חיי כי מחניהו פרושו אבריו של אדם איש הוא הנשמה וכנ"ל ועל דגלו מזוני לצבאותם הוא בני שיתברכו צבאותינו:

נשא

דהנה כשאדם חוטא אם היה דבוק בו יתב' כראוי א"א להענש ע"כ ח"ו גורם שלא להיות כ"כ דבוק בו יתב' כמו ויגרש את האדם ואם יאמר הצדיק שדוקא שיענש ע"כ אומר לו יתב' נשא את ראש בני גרשון גם הכי לשון ויגרש את האדם. לבית אבותם כו' דהנה דרך משל אדם הרוצה להיות עשיר וכיוצא הנה זה אצלו העיקר תאותו אך צריך גם בריאת הנוף וגם בניו להיות של קיימא וכיוצא וזה לבית אבותם פי' רצונם כמו ולא אבה ולמשפחותם דהיינו שאר טובות דוק:

איש או אשה כי יעשו כו' למעול מעל בה' פרשנו דידוע בזוהר בחטאים שורה על האדם קליפה ר"ל ומתגאה עלי' דבר נש כו'. נמצא שיש לפעמים באדם גבהות הלב בלא טעם זה בא ממה שחטא. [ע"כ] שורה עליו כו' כנ"ל. והנה זה גופא הוא שפלות גדול שאור עולה למעלה מצד היצ"הר גם שיש בו שקר וחמץ יכול לחמץ אותו כולו ר"ל וכל המתגאה כאלו בא על כל עריות כולם וכל החסרונות הרעות אשר הם בגבהות יעוין בשע"ק. והתקנה לזכור זה שבא מן החטא ולהיות שפל בעיניו להחזיק עצמו לחוטא. וזה י"ל איש או אשה כו' מכל חטאת האדם בא לו זה למעול מעל לשון גבהות בה'. והתקנה ואשמה הנפש ההיא פי' יחזיק נפשו לאשמה כנ"ל והתודו כו'. והשיב את אשמו בראשו פי' עי"ז שיחזיק את עצמו לאשם יהי' נכנע בעיניו וישיג חכמה אשר מאין תמצא ויורד ממקום גבוה למקום נמוך וזה והשיב את אשמו בראשו להיות לו מוחין וחכמה בראשו.

וחמישותו יוסף עליו דהנה הדביקות מרומז בחמש מדרגות נרנח"י גם בשם הוי' ב"ה וקוצו הוה חמש מדרגות צריך להוסיף על זה דביקות יותר וגם יועיל לו הכנעתו שיהי' עמו ה' להוסיף בכל פעם. ונתן לאשר אשם לו כי גם בהדביקות צריך לזכור שהוא לכבוד שמים שהוא רצונו ית'. ואם אין לאיש גואל פי' אינו יודע האיך לשוב כי התשובה הוא גואל שמביא גאולה לעולם כו'. האשם המושב לה' לכהן פי' יתקרב עצמו אל הצדיקים: **שם ואיש את קדשיו לו יהיו כו'**. דהנה יש מדרגה שאדם רואה להיות טוב להתקדש תמיד ויש עוד מדרגה שאוהב את הבורא ב"ה וחפצו ורצונו להשלים רצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' נמצא הוא תמיד משפיע כביכול לפניו ית' תענוג וזה ואיש את קדשיו לו יהיו איש אשר יתן לכהן שכוונתו ליתן לו ית' שנקרא כהן לו יהיו דידוע [דכתיב] אם צדקת מה תתן לו כו' זה אמר לו יהי' אלא שזה הוא רצונו ית ואם נדקדק שקוד' כתיב לשון רבים אח"כ לשון זכר יהי' י"ל שקאי על הכהן לו יהיה הכהן הוא ית' יהי' עמו ומקיים גזרתו ית' שמו מה שיגזור הוא ויבטל גזירת הבורא ב"ה אם ירצה וזה לו יהי' כמו טפל לו:

כה תברכו כו'. פרשנו כי כה פרושו גבורות כמו לא שמעת עד כה. וכדאיתא בזוהר מכה מן כה. כי יש ה' אותיות מנצפ"ך הכפולות וכל א' כלול מכולהו הוה כ"ה. והנה הכהן צריך להמתיק הדינין בשורשו כי שורש הדינין הוא הצמצום הראשון כי הרצון להטיב הוא שורש חסד והצמצום להיות בא הרצון מכח אל הפועל דאל"כ לא הוה אפשר לקבל. נמצא השורש הגבורה הוא לצורך חסד. ובזה ממתיקי' אותם להיות הדין רק לצורך חסד יטפל לחסד להיות הדין רק על שונאינו לטובתינו וכן נמי משורש זה בא פרנסה כמו שהדין רק הי' לצורך העיקר החסד שרצונו ית' להטיב כן בא פרנסה שהוא צורך העיקר עבודת השם וכבוד שמים כי העיקר הוא עשות רצונו ית'. וזה כה תברכו את בני ישראל כי הצדיקים האוהבים לישראל והם כמו בנים להם מסייעים להם בזה לפעול בברכתם וזה כה תברכו כו' עי"ז אמור לשון הוה שיאמר להם ממילא הברכה. קצרתי כי נ"ל שכמה פעמים כתבתי מעין זה:

[עוד לפסוק זה] **כה תברכו את בני ישראל**. במדרש אם הוא נזיר כו' זוכה לברכה כו' יע"ש נראה רצונו לפרש לשון כה תברכו כמו תנא היכא קאי דקתני מאימתי וכן כאן קודם הי' לכתוב לברך את ישראל ולא להתחיל בלשון כה ע"כ אומר שקאי אסמיכות למעלה אם תתנהגו כה כו' ויש עוד פירוש ע"ז בזכות אברהם אבינו ע"ה שנאמר לו כה יהי' זרעך ויש לפרש יותר הביאור דהנה הלשון אמור ולא אמר בסגול או אמרו. איך הנה הכהן הבא לברך. קודם יחשוב לקיים מצותו ית' ואח"כ יזכור אהבתו ית' בלבו

לאהוב את הבורא מאוד בכל לבבו ונפשו ומאודו ע"י השמחה בזוכרו שמקיים את שנצטוה שלשה מצות עשה בזה ויזכה בזה לברך את בני אל חי וכשיאהוב מאד את הבורא ב"ה יאהוב את כל העושים רצונו ית' העולמות עליונים ומשרתיו ית' ואת בני ישראל עמו. וכיון שיאהוב מאד את בני ישראל עמו וא"כ ממילא יברך אותם וזה מרומז במלת כה שקאי על הנזיר כי הרואה סוטה בקילקולה כו' וא"כ שורש הנזירות היפך של ניאוף הם תאוות רעות פרושם חסדים רעים כי האהבה נקרא חסד והוא אוהב ומתאוה ומשפיע למקום שלא טוב ונזיר הוא היפך מזה ע"כ נקרא קדוש היפך של ניאוף ע"כ הנואפים שונאים את העובדים ית' מאהבה בשביל אהבות רעות שבהם וזה כה תברכו קאי אלמעלה הקדושה של הנזיר ואהבה טובה היפך אהבה רעה וכן אהבה לישראל וזה אמור להם לשון ממילא ע"י אהבה:

[עוד לפסוק זה] **כה תברכו כו'**. קשה לשון כה. הלא בפ' בהעלותך [כתיב] קח את הלוים כו' וטהרת אותם. וכה תעשה להם כו' זה ניחא שקודם אמר וטהרת אותם אח"כ כה תעשה לטהרם משא"כ כאן האיך שייך לשון כה תברכו כיון שלא כתיב קודם ציווי לברך. אך הנה ידוע שאיתא שאהרן מעשיו הביאו אותו למדרגתו שהי' תמיד אוהב שלו' כו' ועשה שלו' בין אדם לחבירו כו' ע"כ זכה לעשות שלו' בין ישראל לאביהם שבשמים כדאיתא בזוהר. וזה בא מאהבת הבורא ב"ה אוהב את בניו ורוצה לעשות שלו' ואהבה בין אדם לחבירו זה הכל של שורש אהבה ומזה בא לברך את ישראל מפני אהבה וזה אל אהרן ואל בניו לאמור פי' ראוי לאמור לשון כה כי אהרן ובניו הם תלמידיו של אהרן הנקראים בנים טבע שלהם לברך ראוי לאמור כה תברכו ודוק כו' פרשנו ומסתמא כבר כתוב בספרים הקודמים:

ושמו את שמי וכו' דהנה שמעתי בשם הרב המגיד מראוונא האיש אלקים ז"ל על מפני מה הראשונים התפללו ונענים מפני שהתפללו בשם פירוש שהי' כוונתם לשם ית' כי כשאדם יש לו צער חלק אלקי ממעל שבו יש לו צער ופשוט שאיתא בשם ר' מאיר אפילו יחיד המצטער שכינה מה אומרת קלני כו' ואם מצטער על דמן של רשעים כו'. וזה הכוונה שלא נצטער שלא להיות למעלה צער וגם מפני כבוד שמים שנקרא שמו ית' עלינו ועי"ז א"א להיות קטרוג על התפלה כיון שהכוונה לשמו ית' הוה כאלו רוצים לכבוד שמים ח"ו למעט. וזה למשפטיך עמדו היום אם כוונת האדם היא לצאת בדימוס בר"ה בשביל כבוד שמים נקרא למשפטיך כביכול. עמדו לשון שתיקה. [כמו וכפתחו עמדו כל העם נחמיה ח] היום קאי על ר"ה. כי הכל עבדיך מוכרחים להסכים על כבודו ית' ולא יקטרגו כאלו רוצים לגרום שלא כרצונו ח"ו וזה ושמו את שמי על בני ישראל

שיברכו אותם ויבקשו רחמים בשביל שמו ית' ואני הוא אפילו מדת הדין יסכים עם מדת הרחמים כי כן ראיתי בר"מ אלשיך ז"ל כמו וה' הוא ובית דינו כן ואני הוא ובית דינו אני הוא דין וי"ו הוא מדת רחמים וזה ואני אברכם מדה"ד יסכים ממילא האוחזים כדין שלא יקטרגו כלל:

בהעלותך

על ריש הפרשה **בהעלותך את הנרות כו'**. איתא במדרש אמר דוד באור פני מלך חיים אמר ר' יעקב ברבי יוסי נמנעה השמחה מהרשעים ונתנה לישראל שהוצרך הקב"ה לישב עם בשר ודם בנר שאמר להם יאירו שבעת הנרות המדרש הזה אומר דרשני. והנה רש"י ז"ל פירש על לשון העלאה שלהבת עולה מאלי' וראוי לתת טעם על זה התרגום אומר באדלקותך. ויש לדקדק עוד [הלשון] שבעת הנרות מיותר למה קודם אמר סתם בהעלותך את הנרות ומכ"ש לפי' רש"י ששה הי' לכתוב. וכן ויעש כן אהרן מיותר. ורש"י פי' שלא שינה והאיך ה"א אהרן ישנה. והנה כבר פרשנו על דבר ואמרת כי איתא פנים אימות למקרא פנים שוחקות לאגדה וידוע כי אגדה נקרא סוד כידוע מזוהר הקדוש וזה דבר ואמרת כי דבר הוא קשה פנים אימות על פשיטות המצוה ואמרת אמירה רכה פנים שוחקות לאגדה הוא סוד המנורה. וזה ויעש כן אהרן פשיטות העשי' כאשר צוה ה' כך הוא סודה. ונבאר כי הנה איתא הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין וסימנך שולחן בצפון מנורה בדרום נמצא מובן שמנורה רומז על שורשה הוא חכמה שממנה תורה יוצאה כמו שאמרו רז"ל נובלת חכמה שלמעלה תורה וכתיב תורה אור. וידוע כי תשובה מבינה כמו שכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו. וחכמה בינה הם רעין דלא מתפרשין וכמו שאיתא הבין בחכמה וחכם בבינה נמצא כי בינה הוא שוה עם החכמה. והנה ידוע כי אהרן הי' מקרב את ישראל לה' כמו שאמרו רז"ל הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. והנה כלל ישראל שורשם הע' נפש וזה אומרו בהעלותך את הנרות כדרכך והנרות פרושו נשמת ישראל כי נר אלקים נשמת אדם כשתעל' אותם לשורש' העצה הוא אל מול פני המנור' פני המנור' הוא חכמ' והמול פני המנור' הוא בינה ותשוב' כנ"ל. יאירו שבעת הנרות הוא שורש ישראל הע' נפש מרומז בשבעת. ופירושו שצריך להדליק פי' להלהיב את לבם לה' עד שתהא שלהבת עולה מאלי' לה' מהם שלהבת יה. ויעש כן אהרן על זה קאמר אל מול פני המנורה העל' נרותי' ולא קאמ' הנרו' כי קודם המשיך להם ממקור התשובה והוה עי"ז נרותי' של המול פני המנורה ודוק: **וזה מעשה** המנורה מקשה זהב שצריך לו שיתקשה ויתאמץ ויפציר על זהב להמשיך להם שפע שיהיו יכולים לעבוד את ה' כי אם אין קמח אין תורה. עד

ירכה עד פרחה הן לגדולים וחשובים והן לקטנים עי"ז מקשה היא מה שנתקשה על זהב הוא מתקשה ומפציר על המנורה גופ' שיאירו כי זה תלוי בזה:

[עוד לפסוק בהעלותך] בקיצור דהנה פרשנו על הם אמרו שלשה דברים כו' והעמידו תלמידים הרבה. כי ראיתי בספר מדרש שמואל תחזקו את התלמידים הרבה. ואנו פרשנו מעון זה לפי ענינינו כי הנה רצונו ית' להטיב לבריות גם בעוה"ז כ"א לפעמים אין זה טובה לאדם שהוא ית' יודע שתזיק לו לשכוח אותו ית' וכיוצא בזה משא"כ להמשמשים את הרב ממילא צייתים אותו והרב יש לו סייעתא דשמיא שע"כ כתיב שאל אביך כו' וכן לא תסור כו' כי ודאי ה' אתו' ואיתא המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו ע"כ לאותם מצוה לעורר עליהם להיות להם כל טוב גם בעוה"ז לעבוד את הבורא ב"ה מתוך הרחבת הלב. וזה והעמידו תלמידים הרבה להמשיך להם כל שפע טוב מרומז בשורש השפע הצריך וטוב הוא בני חיי ומזוני בלשון העמידו כי ברא כרעא דאבוה שייך לשון העמדה וכן חיי לשון עכבה הרבה בעוה"ז וכמו עומד לדין עמים וכן עמדתי בהר וכן מזוני ועושר כי ממונו של אדם מעמידין אותו על רגליו כי ע"י זה יש להם הרחבת דעת והשגה בתורה ע"י שמחה ושורש הצריך לכל הוא מזוני ועושר. וזה בהעלותך את הנרות הם הנשמות ישראל כדרכך לקרב כנ"י לה' כדאיתא בספרים שכתבתי בעזה"י כי אהרן שושבינא דמטרוניתא. וכדאיתא הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלו' כו' ומקרבן לתורה. תראה אל פני המנורה פי' לעושר כי הרוצה להחכים ידרים להעשיר יצפין וסימנך שולחן בצפון ומנורה בדרום וזה מול פני המנורה הוא עושר יאירו שבעת הנרות כי שורש כל ישראל הם השבעים נפש והשבעה רועים. וזה ויעש כן אהרן כו' להגיד שבחו כו' שפעל כן שהמשיך עושר ומזוני ג"כ לכל:

[עוד לפסוק בהעלותך] נר לרגלי דבריך כו' פרשנו בעזרתו ית' הכל. דהנה האדם צריך תמיד שני דברים א' לעיין שפלותו ולפשפש במעשיו בפרט עבירות שאדם דש בעקביו צריך עיון וחיפוש יותר וצריך ג"כ לעיין רוממותו ית' והכל תועלת ע"י התורה וכדאיתא הפוך בה והפוך בה וכו' וזה נר לרגלי לשון רגילות עבירות שאדם דש בעקביו הם דבריך לי לנר לחפש בנר אותם שנעשו כהיתר מחמת רגילות דעבר ושנה נעשה [לו] כהיתר. ואור לנתיבתי לשון נתיבות חכמה. וזה י"ל גם כאן בהעלותך את הנרות החיפוש הנ"ל בנרות ואח"כ לחכמה כנ"ל וזה אל מול פני המנורה הוא חכמה כמאמר רז"ל הרוצה להחכים ידרים וסימנך מנורה בדרום יאירו שבעת הנרות. כי העיקר פשפוש במעשיו הוא לעיין במדותיו אם הם טובות לה' ית' כי הם שורש לכל עבדות כדאיתא בספר

שע"ק וידוע שהם שבע ושורשם בפסוק לך ה' הגדולה וכו' כמו שפרשנו כמה פעמים נ"ל שאיתא כמה פעמים במה שכתבתי לזכרון וזה יאירו שבעת הנרות:
עוד פרשנו על המדרש יאירו שבעת הנרות אמר הקב"ה בשר ודם מדליק נר מנר ואני הארתי מתוך חושך שכתיב וחושך על פני תהום וכו' ויאמר אלקים יהי אור. אינו צריך אלא להעלות אתכם להעלות נר תמיד. והוא תמוה להעלות אתכם להעלות נר תמיד ואינו מביא הפסוק כי ה"ל [לומר] דכתיב להעלות נר תמיד. והנה לשון הכפול דבר ואמרת פרשנו וגם להגיד שבחו של אהרן שלא שינה פרשנו דהנה בכל מצוה יש בו סוד וידוע פנים אימות למקרא פנים שוחקות לאגדה ידוע אגדה הוא הסוד. וזה דבר לשון קשה פנים אימות להמקרא גופי' המצוה של מנורה ופנים שוחקות להודיע לו הסוד. וזה ואמרת אליו לשון פנים שוחקות. וזה שבחו של אהרן שלא שינה גם מהסוד והיחוד שבה. ונבוא אלו ביאור המדרש נבאר מה שפרשנו על והקרבת את הלוים לפני אוהל מועד והקהלת את כל עדת בני ישראל וכו' דהנה פרשנו הפסוק (תלים ק"ז ל"ב) וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו. דהנה יש מדרגה בעבודתו ית' שכוללת כל ישראל הוא היראה הגם שאית יראה ואית יראה ע"כ יראה נקראת כנ"י שכוללת כל ישראל. ויש שעובדים באהבה. ויש שהולכים בחיל ותמיד נראה להם שמיעטו ביראי ואהב' ושבי' בתשוב' תמיד להיו' להם ירא' ואהב' יות' גבוה. ויש מתדבקי' בו ית' וחושבי' רוממותו ית' תמיד. וזה וירוממוהו בקהל עם ליקהל את העם ליראה היותר עליונה הכוללת הכל. ובמושב זקנים הם חכמה ובינה היא תשובה כנ"ל וכמו שכתיב יבין ושב. והם נקראים זקנים כי התשובה קודמת לעולם וחכמה ובינה רעין דלא מתפרשין וזה ובמושב זקנים יהללוהו הוא האהבה ג"כ. וע"כ אברהם ושרה זקנים כי אברהם מרומז בחכמה שנקרא אב כי כולם בחכמה עשית ושרה נקרא התשובה לשון שררה וחירות. וזה והקרב את הלוים אותם שיש להם כבר היראה ואחדות לפני אהל מועד כי אהל מועד נקרא היראה ל' כנישו ובית הועד ואהל לשון אור כפי' רש"י על ומשה יקח את האהל במס' שבת [דף פ"ח] וזה לפני אהל מועד הוא האהבה שהוא קוד' ליראה באצילות. והקהלת את כל עדת בני ישראל כנ"ל על וירוממוהו בקהל עם. ונמי י"ל פשוט תראה להיות אחדות בתוך בני ישראל וזה והקהלת כו' וכן בקהל עם ואח"כ והקרבת את הלוים לפני ה' הוא התשובה שתולה בשמו יתב' אהי' שקודם אצילותו והויות העולמות שתלוי בהוי' וזה לשון אהי' והוא שם התשובה אהי' טוב. וזה לפני ה' כנ"ל. וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים פי' שיחזיקו בני ישראל את הלוים לצדיקים ולוים לשון לויה ודביקות שיש להם אחדות לעבודת שמים וזה ויסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים

כו'. וזה יאירו שבעת הנרות כי כולל כל ישראל הם השבעים נפש וכללם הם שבעה נרות כי נר אלקים נשמת אדם. והנה שורש אור המנורה ידוע מרומז בחכמה כנ"ל וחכמה מאין תמצא אין הוא חושך ואפיסה וזה מאיר מתוך החושך להעלות אתכם ואותם שהם מעולים להעלות נר תמיד כנ"ל להיות בהתשובה תמיד לילך מחיל אל חיל וכנ"ל:

בפסוק וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר כו' והרעותם וחצוצרות כו' והוא כולו מוקשה הי' לכתוב וכי תבוא מלחמה. תבואו משמע אתם תבואו. וכן על הצר. אך הנה פרשנו עוד בתחלת הפרשה על בהעלותך כו' כי לכאורה היה לכתוב העלה את הנרות אל מול פני המנורה כו'. אך הנה ידוע אהרן שושבינא דמטרוניתא שהיה מקרב תמיד כנ"י לה' ומקשט אותם וכפר עליהם והתפלל עליהם ע"כ נקרא בתרגום יונתן עמוד צלותהון דישראל. ומשה שושבינא דמלכא שאהרן קירב את כנ"י לה' ומשה רבינו ע"ה הוריד את ה' לכנ"י ע"כ אומרו שקולין הגם שלא קם כמשה אך בענין פעולה זו היו שקולים שע"י שניהם נגמר ענין א'. וזה לשון [שקולין] הם ולא [אמרו שקולין] היו כי בכל דור אותם שפועלים ענינים אלו שקולים [הם]. והנה שמואל היה שקול כמשה ואהרן י"ל בענין זה שפעל שניהם בתפלותיו. וזה ושמואל בקוראי שמו. ומשה נמי היה יכול לפעול הכל כ"א שלא רצה לבדו מפני ענותנותו כידוע. וזה בהעלותך את הנרות הם נשמות בנ"י כדרכך לקרב כנ"י לה' אל מול פני המנורה הוא פרנסה כי המנורה נוכח השולחן יאירו שבעת הנרות כנ"ל תראה להיות להם פרנסה בריוח כי אם אין קמח אין תורה וכדאיתא בח"ה ריש הפרישות תיקון הפרנסה. וזה הוא באנשים אשר חפצים בהאמת או עכ"פ שמסכימים עם אנשי האמת וצייתים להם כי לולא כן אין נכון כ"כ להרבות להם עושר שלא תהיה לרעתם להיות גאוה ולשכוח את הבורא ב"ה ח"ו. וכמו שפרשנו על והעמידו תלמידים הרבה פרושו בני חיי ומזוני היא לשון העמדה כי ברא כרעא דאבוה וכן ממונו של אדם מעמידין אותו על רגליו וכן חיי העמדה לשון עכבה להיות הרבה בעולם וכמו עמדתי בהר להאריך ימים ושנים. וזה תלמידים הרבה משא"כ לשאינם צייתים יש חשש להרבות להם כנ"ל משא"כ לתלמידים טוב להעמידם הרבה לעבוד את הש"י מתוך הרחבת הלב. וזה י"ל דהנה שמעתי מרבי ר' אלימלך ז"ל על פסוק עשה לך שתי חצוצרות כסף ואיני יודע אם הוא ממנו או בשם הרב המגיד רבינו מראוונא ונ"ל התחלה בשם הרב וסוף משמו. עשה לך שתי חצי צורות להיות מחזיק עצמך לחצי צורה וצורה השלימה הוא עם ה' י"ת. וזה כסף ע"י אהבה ויראה לה' י"ת. כי כסף לשון כיסופא ובושה הוא יראה וכמו שאמרו רז"ל למען תהיה יראתו על פניכם זו הבושה וכן נמי לשון נכסוף נכספת לבית אביך לשון אהבה לה'. מקשה

תעשה אותם לא תחוש אם יהיה קושי עליך. וכן י"ל פשוט להיות בקושי ובחוזק גדול. והמלך למקרא העדה איזה מקרא להעדה תהיה יכול לפעול להם תשועה ולמסע את המחנות הם הקליפות ממך וכמו שכתיב אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי. וכן י"ל כאן וכי תבואו לאותה מדרגה מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם פי' כשתהיה לכם ארציות בריוח תהיה לכם תועלת נגד היצה"ר וכנ"ל כי תהיו צייתים ורוצים רק לעבוד את השי"ת והבא לטהר מסייעין לו ומה תעשו להיות הארציות בריוח והרעותם לשון ריעות בחצוצרות בחצי צורות הנ"ל וכמו שאיתא לקבל קודם תפלה שמתדבק בו יתב' מ"ע של ואהבת לרעך כמוך וכן מי שאוהב תמיד את ישראל יכול לפעול תמיד ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאויביכם:

יקום אלקים יפוצו אויביו כו' [תהלים ס"ח] פרשנו ע"י מה שפרשנו על כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים. בקיצור זוכה להעלות העולמות ממילא אינם צריכים לשפעם ואורם שבא להם למטה במקום שהיו קודם כי למעלה יש להם שפע עליונה יותר ושלמטה נוחלים אור שלמעלה מהם כי באים למקום שלמעלה וכן שלמעלה ממה שלמעלה מהם וזה רק לישראל וזה נחלה לישראל עבדו. והנה כשיש עליות העולמות הוא לישראל לבד ששורשינו הוא יעקב שיש לו נחלה בלי מצרים יכול לעלות עד אין סוף (שהוא רק רוצה רצונו יתב' וקיום העולם משא"כ במקום שיש אחיזה לאומות לא תהי' להם עלי' שלא תהיה להם כח ח"ו להחריב העולם) ודאי גם אברהם ויצחק לענין מה שנוגע ליעקב יש להם ג"כ עלי' עד אין סוף ולא במקום שיש אחיזה לשרים של אומות. וזה נותנין לו נחלה בלי מצרים המצרים הם מתבלים ופשוט שהוא בלי מצרים שאין להם כח לעלות. וזה ויהי בנסוע הארון הוא הצדיק [בשביל] תורה שבו נקרא ארון כשנוסע מחיל אל חיל רוצים להצר לו ח"ו. וזה ויהי [כו']. ויאמר משה התפלל ע"ז קומה יה' ויהיה גם להצדיק הדבוק בה' עלי' ותקומה ע"י זה ויפוצו אויביך כו' וכן כאן נמי יקום אלקים ע"י זה ויפוצו אויביו כו':

ויצעק משה אל ה' לאמור אל לא כו' לשון לאמר צריך ביאור פי' רש"י ידוע. י"ל עוד. דהנה פרשנו על קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת לשון כפול. דדרך המלך הוא אם מבקשים ממנו נותן כי באור פני מלך חיים וכן הוא נעימות המלכות להיות נדיב. אבל אינו דרך ארץ לומר אדם למלך ללמדו האיך לבקש ממנו. משא"כ אם הוא בן לאביו שרוצה שיתן לו אביו כל שאלתו ולא יקטרגו שונאיו עליו כי מלך במשפט יעמיד ארץ ניחא אם מבקש ממנו להודיעו לו האיך יבקש ממנו בשכל שלא תהיה עליו קטרוג בבקשתו מלפניו אם להיות הכוונה מפני כבודו של מלך כי הוא בנו ואז מתייראים

לקטרג על כבודו של מלך או בכיוצא בזה. וזה קרוב ה' לכל קוראיו ולא זו אף זו הוא קרוב לכל קוראיו שתהיה לכל אשר יקראוהו באמת באופן שתשמע התפלה. וזה י"ל ויצעק משה אל ה' לאמור פי' שיודיעו מה לאמר וכן ענהו ה' ושם בפיו התפלה בשם וכדאיתא אל נא רפא כו' הוא שם א' של י"א אותיות:

שלח

כבר כתוב ועוד מעט בשביל מה שנתחדש. **עלו זה בנגב** פי' להיות עלי' להתדבק בו יתב' באופן להיות משפיע ולא להיות הכוונה בשביל לקבל כ"א להשפיע לו יתב' תענוג. וזה פי' זה משפיע. וי"ל עוד להתתבר אל הצדיק הנקרא זה. ופרשנו כי צריך להמשיך שפע להעולם וכמו ביוסף הצדיק היה מפרנס להעולם בפועל וכמו שכתיב ויוסף היא המשביר לכל עם הארץ וע"כ נקרא כלכל. וזה זה זיי"ן ה"א [לזון] העולם הנברא בה"א. וזה עלו זה להעלות עצמו להתחבר עם הצדיק הנקרא זה. ולא תהיה הכוונה בשביל להתפרנס וזה אמרו בנגב בשביל חכמה ויראה כמו שאיתא הרוצה להחכים ידרים וזה בנגב. ועליתם את ההר שתהי' לכם עלי' עם ההר היצה"ר להיות לך תועלת לעבודת שמים לעבוד בחשקות ובשמחה ע"י התעוררת היצה"ר: וראיתם את הארץ מה הוא פי' הקדושה העליונה הנקרא ארץ החיים תראו מה היא שגורם הכנעה המרומז במלת מ"ה כי אם בא לאדם גאוה מעבדות או מדרגה מסתמא יש חסרון בעבדות כי מהקדושה הגמורה בא הכנעה וזה הארץ מההיא: ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה פי' המרפים עצמם שנראה לכאורה שיהיו חלשים באמת הם חזקים ע"י הקדושה וכמו ששמעתי הפירוש בשם הרב ר"מ אלשיך ז"ל על לי עצה ותושי' כו' פי' אם מתיעצים לי נראה תושיה לשון תשות כח אני בינה רואה שבי גבורה. וזה החזק הוא הרפה. וכן המעט הוא אם רב פי' אותו שהוא באמת רב הוא ממעיט עצמו כמו שאיתא על אתם המעט מכל העמים אתם ממעיטין עצמכם נתתי גדולה לאברהם אמר אנכי עפר ואפר למשה אמר ונחנו מה לדוד אמר ואנכי תולעת כו'. וכן השמונה הוא אם רזה פי' אם יודע הרז והסוד שלה שמינה היא ימשיך לו אפי' עושר וטוב ושמן. היש בה עץ אם אין פי' אם מחזיק עצמו לאין יש בה עץ פי' עץ חיים. והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ כדאיתא בזוהר מאן דמתפלל על פרנסה בכל יום הוא ברא מהימנא דאשתכח על ידו ברכתין בכלהו עלמין. ותפלה צריכה חיזוק וזה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ:

ועוד לפסוק **עלו זה בנגב וראיתם את הארץ מה היא** פי' ענוה (וע"כ נקרא אפשר ארץ כנען לשון הכנעה וע"כ אוירא מחכים כי חכמה מאין תמצא ממקום גבוה למקום נמוך) כו' וזה הארץ. הטובה הוא אם רעה פי' אם מוציא לו חסרונות ועבירות אז היא טובה.

ומה הערים פי' השונאים כמו ויהי ערך. ומלאו פני תבל ערים. הבמחנים אם במבצרים פי' כמו במצרים כל מה שאמר פן ירבה השיב הרוח הקודש כן ירבה כן כאן הבמחנים להיות נתרבה הקדושה מחנות הרבה אם במבצרים שרוצים השונאים למעט לשון בצרה לה חדא כו'. והימים ימי בכורי ענבים עיקר הימים הם מהשעובדים בהם את הבורא ב"ה באהבה כמו עין לא ראתה זה יין המשומר בענביו הוא דביקותו ית' והתלהבות כמו יין המשמח וזה והימים ימי בכורי ענבים:

ויעלו ויתורו את הארץ כו' ממדבר צין י"ל כמו שאיתא ביואב על בביתו במדבר מנוקה מגזל ועריות וכן במדבר הפקר לעניים כמו מדבר. ויש הפקר לכל הוא נואף וכנ"ל איתא על עשו וזה ויעלו ממדבר צין לשון קר ולא חמום לעבירה ומרומז בעולם הירא כנ"ל מנוקה מגזל ועריות וכן פי' השני ושלא תהי' הא' הפקר לכל נמי כדרך נואפים שיש להם גם נדיבות ע"כ כתיב צין כמו צנן את הזכר. עד רחוב משם באו לאהבה הנקרא רחוב והתפשטות. לבא חמת לבעור בלבו האהבה להבורא ב"ה או להפיל פחד וחימה על שונאי ישראל. ויעלו בנגב ויבא עד חברון פי' הנגב בא עד עולם היחוד כי העלו אותו בעליותם אל החסד:

וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום. דהנה הארץ מרומז בארץ עליונה ארץ החיים והתירה הואשפלותגדול נקרוב לאפיקורסת שמסופק אם טובה לו וזה בא ע"י עונות שחטא ונפשו לא מטוהרה ועשה לו מסך והתקנה לזה לשוב מעונותיו ממילא לא תהי' לו ספק ושורש התשובה הוא התפשטות מבינה. וידוע בן ארבעים לבינה ע"כ נקרא הבינה ארבעים יום. יום הוא הקדושה הבא מארבעים והתפשטות התשובה למטה הוא קץ ארבעים יום וזה וישובו מתור הארץ מאותה שפלות זה בא להם מקץ ארבעים יום ודוק:

קרח

ויקח קרח כו'. פרשנו דהנה יעקב אבינו ע"ה אמר ואנכי איש חלק כי לשון איש מרומז על גבורות כמו איש מלחמה. ויעקב אבינו ע"ה המתיק הדינין וגרם רחמים ודין על שונאי ישראל וזה לשון מתוק. וידוע כי שערות הוא מרומז בדין כי הוא מותרות כמו דין. שעיקר כוונתו וחפצו ית' להטיב. וזה ואנכי איש חלק החליק את האיש והקרח אותו וידוע כי יצחק אבינו הי' משורש הדין ואוהב את עשו זין לזיני'. וזה הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק. אך הש"י חפץ חסד וסבב שבירך את יעקב בכל הברכות. וזה ויקח קרח [מי] הגורם להיות האיש חלק לוקח [לו] להיות בן יצהר לשון צהר להאיר:

[עוד לפסוק] **ויקח קרח כו'**. דהנה תרצנו קושית התוספת על המפרשים ר' יהושע בן קרחה הוא בן ר' עקיבא שהי' קורח כמו שאמר בן עזאי כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה. ואין נראה להם לדבר בגנות צדיק ובן עזאי שאני ששבח אותו יאמר כמו שאומרים על תינוק נאה הוא כושי. ונראה שהוא לשבחו דהנה אמרו רז"ל על קווצותיו תלתלים על כל קוץ וקוץ של תורה תלי תלים של הלכה והנה האותיות הוא גופי תורה וכמו שאיתא (בגמרא מגילה כאן) בגופים שלנו [שקאי] על האותיות. והקוצין הם המותרות כמו שערות היוצאת מן הגוף. והנה ר' עקיבא הי' דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלין של הלכות. נמצא עשה מהקוצין הלכה גופ' ועשה קרחה ע"כ נקרא קורח לשבח. והנה אמרנו פעם דרך הלצה על אחרי נמכר גאולה תהי' לו כי אחרי הוא מופלג אם למדן מופלג נמכר לסט"א גאולה תהי' לו מן היצה"ר. אחד מאחיו יגאלנו מהמדות שמאחות אותו לה' ית'. או דודו הקב"ה בעצמו חס על תורתו אשר בו. או בן דודו הצדיק. או משאר בשרו כו' או אם יש לו במשפחתו קרוב שמקדש את גופו ממילא מעורר תשובה בשאר בשרו. או השיגה ידו פי' הרהור תשובה ונגאל. וזה ויקח קרח פי' אפשר ליקח גם את למדן גדול כמו הדורש על כל קוץ תלי תלין של הלכות כנ"ל שנקרא קורח. לוקח אותו לה' מי שהוא בן יצהר. כי פרשנו על נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי כי צריך האדם הרוצה להתנהג באמת להתנהג תמיד בשני דברים א' לפשפש במעשיו תמיד לבקר על עבירות שאדם דש בעקביו הרגיל בהם כי נעשה לו כהיתר כיון שעבר ושנה עליהם. וליבוש מהם ממה שעבר כבר כי הבע"ח צריך תמיד להתבייש וגם ממה ששכיח. וא' לעיין ולחשוב רוממותו ית' וכמו שכתיב שאו מרום עיניכם כו'. וכן כי אראה שמיך כו' וזה נר לרגלי דבריך כמו חיפוש בנרות ואור לנתיבתי הוא מדרגה שני' לחשוב רוממותו ית' נקרא חכמה וידוע כי ל"ב נתיבות חכמה הם וזה אור לנתיבתי. הכל הוא בכח התורה. וזה נר לרגלי לשון רגילות הם עבירות שאדם דש בעקביו כו'. וזה בן יצהר לשון צהרים ולשון צהר תעשה לתיבה. וכן בן קהת מי שהוא אוהב את ישראל ממילא מתקבצין אליו כמו יקהת עמים ובן לוי מי שמתדבק בו ית' או עושה יחודים לפעמים. הם יכולים ליקח את הלמדן שנתרחק מה' לקרבו לו ית'. ולפי זה הפסוק שייך בכל עת ובכל אדם. ולשון העבר כי דבר ההוה הוא פעמים לשון עבר ופעמים לשון עתיד כדאיתא בפי' רש"י ז"ל:

ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל כו' ויקהלו כו' לכאורה אין פירוש לפשוטו. וגם לפירוש ר"מ אלשיך ז"ל לשון ויקהלו אינו מדוייק. נ"ל שעשה בחכמה להרע כי קודם עמד לפני משה ואנשים ר"ן איש. שיהיו גם הם שומעין טענותיו. ואז ויקהלו כי אמרו

טענותיו טענות נצחיות וזה הי' כדי לימשך אמריו בראותם כי הדיינים עצמם הסכימו עמו ונתוספו עליו. משא"כ אם [לא] הי' קודם הבעלי דינין וק"ל:

במדרש למנצח על שושנים לבני קרח כו'. אמר קרח הקב"ה רוצה להקריב לפניו במחתות זהב וכסף משל למלך שבקשו לעשות לו עטרה ולקבוע בו כל מיני אבנים טובות אמר המלך איני חפץ בכל אלה אלא בשל שושנים אמרו בני קרח אנו שושנים אמר הקב"ה נצחתם הה"ד למנצח על שושנים לבני קרח. וצריך ביאור ובעזרתו ית' פרשנו. דהנה קרח אמר שהוא טוב יותר מאהרן הואיל והוא משבט לוי שלא טעה בעגל ואהרן הגם שכוונתו הי' לשמים אעפ"כ הי' לו חלק בה. וידוע מה שאיתא בחו"ה אמר חסיד א' לתלמידיו אלמלא שחטאתי הייתי מתייירא ממה שקשה מעבירה ואמרו מה הוא ואמר גאוה וכן הי' כאן כי קרח הי' מתגאה. (והנה ידוע בזוהר כי קרח הי' כולל הלוים וע"כ הי' עשיר גדול) בשביל מה שלא חטא ואהרן הכהן הי' עי"ז בוש ונכנע גדול וכדאיתא בתנא דבי אליהו וכן שמעתי על למה אתה בוש לכך נבחרת. וזה יש לפרש. דקשה הלא לא היו כ"א של נחשת כדכתיב שעשו מהם ציפוי למזבח אך הפי' הוא כך של זהב וכסף בדרך משל צדיקים מעולם שלא חטאו הן שעובדים באהבה או ביראה. ית' חפץ בשל שושנים משל על בעל תשובה ששינה ממעשיו ומעלה ריח טוב ונעשה רך הלבב כשושנה ואמרו בני קרח אנו שושנים כי גם הם הסכימו תחלה עם אביהם והיו בעלי תשובה ואמר הקב"ה להם נצתחם:

במדרש כיון שילדה לאה את יהודא אמרה הפעם אודה את ה' הה"ד **וקח מאתם מטה מטה לבית אב**. נשכח ממני ומה שאזכור [אכתוב] בקיצור דהנה יש לדקדק מהו האיש אשר אבחר אשר בחרתי מבעי לכתוב וגם מהו והשכותי מעלי את תלונות ב"י אשר הם מלינים אליכם הלא אז לא היו מלינים. אך הנה כתיב בפרשת בשלח לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. ובאמת איתא ברמב"ם בשמנה פרקים שלא הקפיד הקב"ה על ישראל כלל במה שהתרעמו בענין צרכם אכילה ושתי'. אך הנה כתיב (תלים נה כג) השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך. מהו לשון על ה'. אך הנה ידוע כי לית מחשבה תפיסא בי' ולא באות ולא בקוצי כ"א הוא ית' האציל שמו ית' הוי' ב"ה להויות העולמות. והנה שורש הוי' ב"ה הוא שם אהי' בפירושו לבא להוי' ויש יותר נעלם האין כי יש מאין וידוע כי בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא אלא במזל ואיתא אין מזל והפי' ממדת אין הוא מזל לישראל כן שמעתי מפה קדוש הרב מראוונא ז"ל וכדאיתא בזוהר (לפי זה אלו ואלו דברי אלקי' חיים) וע"כ כי בני חיי ומזוני עיקר ושורש לקיום העולם לא תלה בזכות כ"א במזלא הוא מקור ההוי' הוא מקור הוי' העולם. וזה על ה' וכמו שפרשנו על יברכך ה'.

וכן יאר ה' הי' לכתוב ה' יברכך. ה' יאר פניו אליך וכו' אלא קאי על המקור שאין הבורא ב"ה נקרא עדיין בשמו הגדול הוי' לימשך השפע להוי' ב"ה הן לברכך. וזה יברכך ה' מאין ליש. וכן יאר ה' כו' והוא על בני חיי ומזוני' כי באור פני מלך חיים. וכן ישא פרשנו על בני כדאיתא בזוהר כי אילו ניתנה רשות לעין הי' אדם רואה צלם בעת הריון הוא צלם אלקים ודאי הוא הי' רואה כמו שכתב. וזה ישא ה' פניו אליך וזה וישם לך שלום כמו והיו לבשר אחד וכדאיתא מטיל שלום בבית כו' והוא סוד. וזה הנני ממטיר לכם ולא אמטיר כ"א ממטי' ל' נסתר וי"ל משרע"ה פעל זה באמרו לא עלינו תלונותיכ' כי על ה' להעלו' זה למקור כנ"ל כמו השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך לשון עולם הנסתר ולשון תלונה כדאיתא בזוהר תורעמין דמסכנא שיש לו ית' נחת רוח. ואין מוקדם ומאוחר בתורה. וי"ל שהנני ממטיר הי' אחר דברי משה לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. וכן בחיי מצינו לשון נסתר הנני יוסיף על ימיך. וכן בבני ותתפלל על ה'. והנה גם בקרח אמר משה כן לא עלינו תלונותיכם כ"א על ה' כי הי' נמי רוצה להעלות זה למעלה על ה' כדי שיהיה יכול לפעול אות בהם והשחנות יש מאין כי הי' שורשם עליון והי' צריך לכך שלא יסורו ישראל על ידם מהאמת חלילה. והנה ידוע כי משה שושבינא דמלכא ואהרן שושבינ' דמטרונית' שהעל' מ"ן לה' ומשה המשיך אורו ית' למטה ועל ידם הי' יחוד קוב"ה וכנ"י. וזה י"ל קח מאתם מטה מטה כי התפשטות נקרא מטה וידוע כי אין טיפה יורדת מלמעלה עד שטיפיים עולות מלמטה דהמקבל בהית להסתכולי. ודאי יש להמקבל אהבה אל המשפיע וזה טיפיים עולות מלמטה וכן שמעתי מרבי שיחי' טיפיים הוא אהבה ויראה והמשפיע אין לו כ"א אהבה להמקבל. וידוע כי יראה נקרא בושה וכמו שאמרו רז"ל על למען תהי' יראתו על פניכם זה הבושה. וזה מטה מטה לבית אב. תקח מאתם כי הוא הממשיך שפע עי"ז. עי"ז והי' האיש אשר אבחר בו בכל דור מטהו יפרח יעשה פירות כי הוא יהי' יכול להמשיך שפע כנ"ל כי משה ואהרן בכהניו לפעול כמשה ואהרן. ע"כ אמרו רז"ל על משה ואהרן שקולין הם כי פעלו שניהם שפע. עי"ז והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים פי' על כל צרכם כנ"ל על לא עלינו תלונותוכם כי על ה'. וכן אח"כ כתיב והנה פרח מטה אהרן לבית לוי כי ודאי השפע שממשיך בא קודם לאשר קרובים אליו וזה לבית לוי. ויוצא פרח פי' ע"י [זה] גורם קדושה והסתלקות זוהמת הנחש ומרומז בפרח הוא צרעת כמו שאמרו רז"ל משום שכתיב פרוח תפרח הצרעת וזוהמת הנחש הי' ע"י לשון הרע שדברה בו ית' וע"כ אמרו רז"ל כולם בלשה"ר והוא באבק לשה"ר עד שיסתלק זוהמת הנחש שהי' מלשה"ר ואמרו על הנחש סילעין דילי' הם הצרעת שלו וזה ויוצא פרח ווצא לחוץ מהם שיסתלק מהם.

ויצץ ציץ ראי' רוחניות. ויגמול שקדים פורעניות על שונאי ישראל וכמו וישקוד ה' על הרעה וכפי' רש"י ז"ל. והנה איתא איהו בנצח ואיהי בהוד ע"כ משה ואהרן מרומז בנצח והוד כי משה הוא ממשיך שפע ומקרב אותו ית' לכנ"י ואהרן מקרב את כנ"י לה' כנ"ל ונצח מרומז על המשפיע לנצח שונאינו ע"י אהבתו לנו. ועלינו להודות לו הן להתודות מרומז בבושה לפניו על חטא והן להודות לו באהבה. והנה יהודא נקרא כנ"י כידוע וע"כ הוא רגל רביעי. וזה כיון שילדה לאה את יהודא אמרה הפעם אודה את ה' הה"ד וקח מאתם מטה מטה הם הטיפיים וכנ"ל ודוק היטב:

במדרש המטה אהרן של יהודא הי' וי"א מטה של משה ומעצמו פרח שנאמר ויוצא פרח והוא תמוה. ודאי שמעצמו פרח לא מהטבע ועוד מאי ראי' מויוצא פרח. והנה כתוב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי כו'. איתא בפסיקתא והובא בילקוט הראובני לכל קדשי בני ישראל זה כולל כל המתנות לך נתתים בזכותך. למשחה לגדולה. ולבניך בזכות בניך. לחק עולם שיהי' הדבר נוהג לדורות. וצריך ביאור. והנה ידוע שמשה רבינו ע"ה שושבינא דמלכא ואהרן הכהן ע"ה שושבינא דמטרוניתא כי אהרן העלה התפלות והמע"ט של כנ"י לה' ית' ומשה המשיך קדושתו ית' למטה ובדבר זה הי' שמואל שקול כמשה ואהרן הגם שלא קם כמשה כי שמואל הי' יכול לפעול שני הדברים לעשות [יחוד] קב"ה וכנ"י והנה פעולת אהרן מצינו בו [בשמואל] שנאמר (שמואל א ז ב) וינהו בני ישראל אחרי ה' ופעולות משה לא מצינו [בו] אך הנה משה רבינו הי' כל עת שרצה הי' הקב"ה מדבר עמו כמו שכתיב עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם וכפי' רש"י ז"ל ובשמואל מצינו שהי' מובטח בתפלתו שיענהו ה' כמו שכתיב אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר כו' וזה משה ואהרן בכהניו שפעלו יחוד זה נקרא כהונה שמוש ושמואל בקוראי שמו הי' שקול גם כמשה (וזה ג"כ ע"י יחוד שעשה) והנה י"ל משה רבינו הי' יכול לפעול תרווייהו כ"א שביקש בעצמו על אהרן כמו שפרשנו שלח נא ביד תשלח פי' ע"י מי שמעלה את כנ"י לך תשלח שפע קדושה והשיב לו ית' הלא אהרן אחיך הלוי לשון לוי' מקרב כנ"י לה'. ובשבת עבר פרשנו לשון הלא אהרן כו' פי' בלא זה הי' מעותד לזה. ונ"ל גם אהרן הי' יכול לפעול תרווייהו נ"א לא באותו דור דיעה וגם צורך יציאת מצרים ומ"ת שירד הקב"ה בעצמו בגילוי. וזה י"ל שע"כ נתנ' לאהרן ולזרעו כ"ד מתנות כהונה על כי המ"ן הוא טיפיים מהמ"ד כידוע אין טיפה יורדת מלנועל' עד שטיפיים עולות כנגדו וידוע בהרחמים הוא שם הוי' ב"ה יש י"ב צירופי הוי'. ובשם של אדני יש כ"ד צירופים. וזה הטיפיים ופשוט נגד הי"ב של הרחמים צריך טיפיים כ"ד. וע"כ בשביל שהקריב כנ"י לה' נתן לו כ"ד מתנות כהונה. וזה הנה נתתי לך את משמרת תרומותי להרים את

כנ"י לה' וע"כ תרומה תרי ממאה כי הקדושה אינו פחות מעשרה וכל א' כלול מעשרה נקרא מאה תרי הטיפיים ממאה בשביל מאה: ולא הי' לי אז לבאר יותר מענין תרומה. וזה לכל קדשי בני ישראל לך נתתים כי הנה העלאת מ"ן הוא שמעלה את המע"ט ותורה ותפלה של כנ"י לה' ובמה מעלה בזכותו שכוונתו רק לשמים בדחילו ורחימו כראוי. זה לך נתתים בזכותך תעלה. ולבניך בזכות בניך כי בניך אלו התלמידים של אהרן כדאיתא אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה וידוע כי אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד כאלו הוי אמר ומקרבן לה'. וזה בזכות בניך. לחק עולם שיהא הדבר נוהג לדורות כנ"ל משא"כ על המתנות גשמיות לא נהג אלא בזמן ישיבת א"י ובנין הבית. ונבוא אל הביאור י"ל מטה מטה לבית אב כי צריכים תמיד להיות נמשך בני חיי ומזוני והשפעה הוא המשכה נקראים מטה וכעין שאמרו רז"ל על איש משענתו בידו כו' שיחיו המתים על כי מקור החיי הוא שפע גדול והכלי צר עלי' ונוזל משם בצינורות (וזה זקן מלא רחמים) וע"כ אם יקים והתהלך בחוק על משענתו ופרשו על בוריו וכוחו כנ"ל וזה מטה מטה הוא לצורך פרנסה שהוא צורך לכל פי' תקבל המ"נ וזה מטה לבית אב הוא לצורך בנים לבוא מהם משפחות ובתי אבות וי"ל נמי על חיי' כי האבות ע"ה חיו הרבה. מאת כל נשיאיהם הם אשר מנשאים מגשמיות עב. איש את שמו כו' כי השפע או מע"ט של האדם יש לו צורה של אדם העושה וגם שמו נכתב שם: ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי לשון לוי' ליחד כנ"י עם ה' ואין להקשות הלא להיחוד צריך גם משה. לזה [אמר] כי מטה אחד לראש בית אבותם יהי' מספיק שפע א' לפעול תרווייהו להעלות את כנ"י ולקרבו ית' לכנ"י כמו שמואל כנ"ל. וי"ל עיקר הי' המ"ן ועיקר הי' המ"ד. וזה י"ל מטה של יהודא הי' הוא כנ"י כידוע והוא פשוט. וי"א של משה הי' הוא המ"ד הי' העיקר. וקשה כי פרח אותיות רפ"ח ניצוצים שמעלים במ"ן ואם הי' המ"ד מהו פרח. וזה אמרו מעצמו פרח. ולפי הנ"ל נמי פרשנו (תלים קי ב) מטה עוזך ישלח ה' מציון כו' כי עוז פרשו רז"ל על עושר כמו עשיר יענה עזות וידוע הנוטר ברית זוכה למלכות והוא עושר כמו שפרשו רז"ל על שולחן זר זהב הוא כתר מלכות וידוע הרוצה להעשיר יצפין וסימנך שולחן בצפון ויפשוט כמו יוסף זן את העולם ואת ישראל העשיר ונתן להם אחוזה וזה מטה התפשטות של עוז ועושר. ישלח ה' מציון הוא חותם ברית. וי"ל עוד לשון שוערים המצוינים בהלכה אותיות הכלה מתניתא מלכתא (וי"ל עוד כי אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד) ועי"ז רדה בקרב אויביך כי מזוני ועושר בא מדינים המותקים ולשון נמתק ולא נתבטל כי הדין הוא על שונאי ישראל. וזה פרשנו תערוך לפני שולחן נגד צוררי. וזה רדה בקרב אויביך: ובזמן אחר הרחבנו הדבר בזה:

והנחתם באהל מועד כו' דהנה ידוע חבלי משיח מפני שתהי' גאולה גדולה ונפלאה תהי' קודם החבלים. אך יש תקוה דאיתא כינס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם. והנה נאה הוא פי' תפארת מד"ר ממילא ניצל מחבלי משיח. וזה והנחתם תעשה להם נייח באהל הוא האור [כמו שפי' רש"י ז"ל במסכת שבת דף פ"ח ע"א על ומשה יקח את האהל] מועד של כינס לצדיקים. וזה תהיה לפני העדות הם הנסים הגדולים שתהי' בעת הקץ ונסים נקראים עדות כמו כמנורה נר מערבי עדות לישראל. וזה לפני העדות אשר אועד לכם שמה פי' קודם הגאולה תהיה ע"י זה נייח והצלה מחבלי משיח. והיה האיש אשר אבחר הוא משיח בן דוד וכמו שכתיב ויבחר בדוד עבדו מטהו יפרח מטה לשון ממשלה כמו מטה עזך ישלח ה' מציון אז והשיכותי מעלי את תלונות כו' שמתרעמים על מיעוט כבוד שמים כי אז תהי' ישועה מוחלטת:

שם והיה האיש אשר אבחר בו כו' דהנה מצינו כי יעקב בחר לו יה כו' וכן משה בחירו כו' וביעקב מצינו ויעקב איש תם כו' פי' שהיה מקיים כדאיתא וענוה צדק למד תורה בלא גאוה ח"ו אשר על ידה נעשה האדם בעל מום כדאיתא על הרים גבנונים וכדפי' הרב ר"מ אלשיך ז"ל על תמים תהי' עם כו'. ויעקב איש תם יושב אהלים למד בענוה ע"כ יעקב בחר לו יה ובמשה שעמד בפרץ כו' נקרא בחירו וכדאיתא וזה והי' האיש אשר אבחר בו מטהו לשון ממשלה יפרח הממשלה שלו יעשה פירות לפעול גדולות הבורא ב"ה ע"י זה והשכותי מעלי כו' אשר הם מלינים עליכם כשיראו גדולות הבורא ב"ה וה' עמכם:

וינח משה את המטות כו' דהנה הקב"ה הראה למשה דור ודורשייו כו' למה זה כדי להמשיך עליהם אור משורשו והגם שהראה לו גם דור ומחריביו ולצניו לימשך משם אליו ניצוצות הקדושה שלא תהיה להם כח כ"כ להרע. והנה ידוע כי מ"ט שערי בינה נתנה למשה והוא עניו ונקרא חכם. וזה וינח משה את המטות הם המושלים בכל דור פרנסי הדור לפני ה' הוא הבינה שוריש התשובה כמו ולבבו יבין ושב ושרשו משם אהי' שהוא שורש להתגלות שם הוי' דנקרא על הויות העולמות אהי' לשון להיות הויה וע"כ הוא שורש תשובה אהי' טוב כי הוי' מי שקיים תרי"ג מצות שמי עם יו"ד ה"א כו'. ומי שלא נשלם בהוי' צריך בשם אהי' לתקן להיות שלם בהוי'. וזה וינח כו' לפני ה' באהל העדות הוא חכמה ג"כ כי הוא נקראת אהל לשון אור. העדות נסים ונפלאות כנ"ל. כי איתא פליאות חכמה ע"כ משם הוא שורש הנפלאות שיהי' יכולם לפעול תמיד נפלאות: ועוד פרשנו את המטות [נראה] שמיותר את. כי הנה כתיב כי יקרא קן צפור כו' דהנה השכינה עמנו תמיד בגלות להגן עלינו ולחופף עלינו בכנפי השכינה מהאומות. והנה

בגלות נקרא צפור כמו כצפור נודדת מן קינה כו' כי לכל מקום שישראל נוסעים ובאיזה מקום מתישבים השכינה מגינה עלינו וזה כי יקרא [קן צפור] כו' בדרך הוא חוץ לארץ בכל עץ הוא בני תורה עץ חיים או על הארץ בעלי מעשים. אפרוחים שיש להם כנפים הוא אהבה ויראה. או בצים שעדיין אין להם אבל מעותדים. והאם רובצת הוא שיש להם רב המדריכם כו'. לא תקח כו' שלח תשלח את האם פי' הדינין והסט"א שעם האם וזה לשון את האם כו'. וזה וינח משה את המטות הם אשר עם הצדיקים המושלים ביצרם הם תלמידים. לפני ה' באהל העדות כמו שפי' על וגם אמנה כדאיתא בזוהר על סימנא דיחודא. כי הנה יש שמתפללים רק על תשובה לדור אבל לא זה הוא האמת כי מעורר דין ח"ו הדרך הנכון הוא להמשיך נסים ונפלאות לטובת ישראל וישובו מאהבת הנס כמו בימי מרדכי ואסתר קימו מה שקבלו כבר. וכן פרשנו על כימי צאתם מא"מ אראנו נפלאות וזה וגם לרבות אמנה האמונה ע"י אחותי לשון מאחה התחברות בא בת אבי הוא חכמה להמשיך נפלאות כי פליאות חכמה כנ"ל וחכמה נקרא אב כי כולם בחכמה עשית וכמו בן [הוא] בכוח בשורש המוח אב ומוח הוא בחכמה וזה בת אבי אך לא בת אמי הוא תשובה כי אם לבינה תקרא. ע"י זה ותהי לי לאשה כנ"ל מאהבת הנס וזה וינח משה את המטות לפני ה' באהל העדות ע"י נסים ונפלאות מחכמה כנ"ל:

[עוד לפסוק] **וינח משה את המטות כו'**. לכאורה הוא מיותר הל"ל רק ויעש משה כאשר צוהו ה' ע"כ נראה רמז. דהנה מטה לשון גבורה כמו בפרעה במדרש על המטה וכן במשה מזה שבידך אתה חייב ללקות. והנה ידוע תשובה קדמה לעולם כי לולא כן א"א להתקיים אם ח"ו לא היה מועיל והנה הוא רחמים גדולים אעפ"כ מרומז בה דין אם לא ישובו רק השורש הוא רחמים כדי שישובו ויכופרו ע"כ התשובה שורש הדינין הגם שבעצמה היא רחמים כנ"ל. והנה תשובה מבינה כדכתיב ובלבבו יבין ושב קדמה לעולם חסד יבנה ואיתא הבן בחכמה כו' כי הכל רעין דלא מתפרשין הוא שכל. והנה איתא בס"י פליאות חכמה משם בא פלאי פלאות (וכדאיתא בספר שער אורה) וזה וינח משה את המטות הם הגבורות לפני ה' הוא שורש התשובה שקדמה לעולם אשר יתב' נקרא הוי' על שמהוה העולמות באהל העדות הוא החכמה האהל לשון אור כדאיתא [ברש"י במס' שבת על ומשה יקח את האהל] העדות הוא פלא כמו פרכת העדות על הנס של נר מערבי. וי"ל וינח לשון נייח כי כשהגבורות נמתקים בשורשם ע"י פלא כנ"ל לא מבעי' שאין דין אדרבה בא הדין על שונאי ישראל וגם בא פרנסה בריוח כשנמתק הצפון בא מצפון זהב שולחן בצפון ונפתח הרעה על שונאי ישראל וזה וינח משה את המטות כו' כנ"ל:

ויבא משה ואהרן אל פני אהל מועד. לשון פני פשוט הוא למזרח כידוע פנים במזרח אך מה מרמז בזה. אך הנה פרשנו על משה ואהרן בכהניו כו' שאינו מובן לשון בכהניו וכן לשון בקוראי שמו ולשון קוראים לשון הוה. פרשנו דאיתא משה שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא משה המשיך יתב' לישראל ואהרן קירב את ישראל לאביהם שבשמים והנה הגם שבמשה [כתיב] גם [כן] ויוצא משה את העם לקראת האלקים כו' וכן אהרן נקרא עמוד צלותהון ודאי המשיך ג"כ רחמים (אך הוא עיקר שלו זה והוא עיקר שלו זה) והנה מי שדרכו ורוצה כן לקרב כנ"י לה' ית' וכן ליחד אותו ית' בכנ"י בא לו בסוד העיבור ניצוצי משה ואהרן. וזה משה ואהרן בכהניו כי הם נקראים כהנים משרתים ליחד ושמואל בקוראי שמו הרוצים להמשיך חשיבותו של שמו יתב' כמו בשמואל אקרא אל ה' כו' וכן המתפללים בעד הדור כמו שמואל גם אנכי חלילה לי מחטא כו' מחדול להתפלל בעדם בא שמואל לו להמתנהג כן בסוד העיבור כידוע ע"י זה קוראים אל ה' והוא יענם בעמוד ענן הוא ענוה כמו הוה קבל וקים שע"י שענוה להם אין בא להם גאוה ח"ו וזה בעמוד ענן ידבר לשון הנהגה כי זה נקרא עמוד דבוק בה' שה' את [הא דם] שדעתו שפלה עליו. שמרו עדותיו פי' כמו ואביו שמר מצפים עדותיו לפעול נפלאות להרבות כבוד שמים ולקרב לב ישראל ע"י זה לאבינו שבשמים. וחק ג"כ מצפים לקיים את התורה וכן לפרנסה להעולם כמו ואכלו את חקם. נתן למו יתב' מה שמצפים. וזה ויבא משה ואהרן אל פני כמו פני הדור הם הצדיקים אהל המאיר בכל זמן זה לשון מועד בא להם משה ואהרן כנ"ל כדי להיות כח יותר לפעול כל טוב כנ"ל: **ונחשב לכם תרומתכם כו'** דהנה תפלות כנגד תמידין תקנום מסתמא מוספים כנגד מוספים ויש לרמז זה בכאן דהנה אלמלא מעמדות כו' חסר הסיום:

חקת

פסיקתא הובא בילקוט הראובני למה נאמר פרש' פרה אדומה אחר פ' מחלוקת קרח כו' והוא לא ידע חוק פרה אדומה שהוא כפרה גדולה לישראל וכולו מוקשה מה שאמר נטהרו לשאת בכתף כו' ומה תשובה היא מפרה אדומה. דהנה הטעם שקרח הי' עשיר כ"כ דידוע בזוהר שקרח הי' שורש ועיקר של כל הלוים. והנה ידוע שולחן בצפון מצפון זהב יאתה ע"כ הי' הוא הכולל כל הגבורות עשיר גדול ובשביל שלא יהי' מותרות גבורות שקשה מאד ע"כ הוגלחו משער שהוא מותרות. וע"כ הוצרכו לשאת בכתף ענין הצריך כח וגבורה. והנה קרח לא חפץ בגבורה כיון שכ"כ קשה שצריך להתגלח ממותר וגם לשאת בכתף להחליש גבורתם מעט ע"כ אמר הוא לא ידע שפרה אדומ' ששורשה גבורות קדושים והשריפה הי' להדק אותם שלא תהי' בהם שום חומריות ועביות שלא

תהיה אחיזה לשום חיצון והיא היתה כפרה גדולה לישראל נמצא גם בזה נתפעל הרבה רצונו יתברך:

זאת חקת התורה בקיצור גדול דכתיב וזרקתי עליכם מים טהורים כו' ומכל גילוליכם אטהר אתכם. צריך ביאור י"ל דהנה הצמצום ית' שורש כל הגבורות והכוונה לצורך חסד להיות יכולים לקבל חסדו הגדול וגם שתהי' בחירה ע"כ לטהר מכל טומאה צריך לעורר מקור הגבורות שהוא להטיב במים חיים ע"י הזאה בורחים התפשטות שמשם בא הטומאה. וכן פרה כי פני שור מהשמאל. וכן פרה ע"י שריפה ואפרה ומים חיים מעורר המקור ונופל פחד על הסט"א ונטהר אדם ומהמקור הזה נטהר ג"כ האדם מכל חטא וסט"א בשורש מצוה זו. ע"כ בכל זמן קודם פסח קורים זה כי מתנוצץ אור יציאת מצרים תמיד לכל א' לפי מדרגתו לצאת מטומאה לטהרה ומי שהוא טהור (עולה) לעולם עליון יותר. ע"כ צריך קודם ברוחניות טהרת פרה בקריאת פ' פרה וכן בפ' חודש קרבן פסח. וזרקתי עליכם כו' כי מים טהורים הוא מקור התשובה ומחילת העוונות שהוא מהמקור הנ"ל של הבחירה הוא הצמצום כדי להטיב וזה וטהרתם כו' ומכל גילוליכם כו' כי כתיב עיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל כי [יש] קצת עבירות שמרגלים בהם ואין ניכר שהוא עבירה כי עבר ושנה נעשה לו כהיתר וכשבא מקור הטהרה משיגים גם זה שהוא עבירה דהיינו הסתכלות בנשים הוא עון פלילה וצדיק גדול החרים התלמוד וקרא אותו רשע על זה. וזה ומכל גלוליכם אטהר שלא לישא עיניו אל גלולי בית ישראל. וזה חקת התורה חוקה חקקתי הוא הצמצום ע"י זה גזירה גזרתי על שונאי ישראל וכן על הסט"א לבער כי הי' רק לצורך החסד והטבה להעיקר הוא אנחנו עמו אין לך רשות להרהר אחרי' פי' כי אין אדם ניצול מזה כ"א הגדולים כמו יחזקאל וכשבא המים טהורים ממנו ית' פסקה טומאה גם מה שנעשה כהיתר כבר שעבר ושנה כמו הרהור עבירה משיג ע"י זה שהוא אסור וזה אין לך רשות להרהר אחרי' פי' אחר מעשה פרה אתה יודע שאסור להרהר גם שמקודם הי' אצלך היתר וצריך להבין דברים אלו מאוד כי קצרתי מאוד והם עמוקים מאוד מאוד:

עוד שם ומשם בארה דהנה פרשנו במקום גילה שם תהא רעדה כשישראל שמחים עם הבורא ב"ה נופל פחד על שונאי ישראל וזה במקום ב"ה גילה שם היא הסט"א רעדה כי כשזה קם כו'. והנה גדולה תשובה וסימן תשובה הגונה שבא לאדם הכנעה על ידה כי הכנעה וענוה בא משורש תשובה כידוע קשר של תפילין משא"כ המתעני' ובא להם עי"ז גאוה אפי' אם לא בא ענוה והכנע' האיך הוא תשובה גמורה. וכשבא הכנעה יכול להשיג בתורה כי חכמה מאין תמצא. וזה ומשם הוא סט"א שהי' בו עד הנה כנ"ל לשון

שממה ופשוט שמזכיר דרך נסתר. וגם תשובה נקרא כן כי הוא נסתר שקדמה לעולם כמה [שאיתא] בזוהר ועבד הלוי הוא פי' תשובה בארה לשון ביאור באר התורה לפרש התורה כראוי. היא הבאר כו'. אשר אמר כו' אסוף את העם ואתנה כו' פ ' שמשיג השגה אמיתית שהוא בשורש קבלת התור' כולא שכתיב ויחן שם ישראל בלב א' כו' וזה אסוף את העם כו' כי מים פי' תורה. אז כי אל"ף הוא חכמה כמו ואאלפך חכמה וכן אל"ף [הוא] בינה וכן דעת כי **א** צורתו שני יודין וויו א' גי' כ"ו כמנין שם הוי' ב"ה הוא דעת הוא שם הוי' ב"ה ודעת לשון התחברות חו"ג כי שם הוי' ב"ה מדת רחמים ר"ח גי' יצחק מי"ם חסד לאברהם. וזה אז להמשיך השגה מחכמה בינה ודעת לז' [ספרי] התורה כי ז' ספרים יש כי ויהי בנסוע ספר בפ"ע וכן תורה שבע"פ ששה סדרים והגמרא הוה ז' וזה א"ז צריך להיות לפרש בענין שמשמע מליצה לטובת ישראל. (כמו לא ניחא למרייהו למימר הכי הגם שהיה דורש) ולא כמו הגרועים בשביל גאות והתפארות שלהם מפרשים ודורשים ללמד חוב ח"ו. וזה ותורת חסד על לשונה. וזה אז יהיה ישיר ישראל לעורר רחמים וטובת ישראל בזה כמו דרך המדרש ודרך החסידים האוהבים את הבורא ב"ה ואת בניו. וזה ישיר ישראל להיות ע"י זה על מה לשיר להמשיך טובות ונסים. את השירה הזאת פי' לא ישראל לבד ישירו גם עולמות עליונים שמחים בטובות ישראל וזה הזאת הוא שורש ישראל כנסת ישראל הוא כסא הכבוד שנשמת ישראל תחת כסא הכבוד עלי באר ענו לה פי' אם תרצו לפרש בטוב ומן המובחר לשון עלי' כמו מעלי' הוא שמעתתא ענו לה לשון הכנעה כמו לענות מפני כי חכמה מאין תמצא:

באר חפרוה שרים פרשנו וי"ל באר על התורה שבע"פ חפרוה שרים פי' מושלים כנזכר לקמן משיגים להעמיק ולהבין דבר מתוך דבר כרוה י"ל לשון סעודה כמו ויכרה להם כירה גדולה נדיבי העם פי' צריכים להחזיק אותם ולהאכילם וכל צרכם כי הכל מרומז בזה וכמו שצריך להכין על שבת קודש כדאיתא בזוהר:

וממתנה נחליאל כו' דהנה יש בני אדם דיודעים חסרונם ומשיגים מעט מרוממותו ית' שאינו חייב לשום נברא וכל מה ש ש לנו ממנו איזה טובה הוא ודאי לא מפני שראוי לזה כי מי הקדימני כו' וכיוצא ומכ"ש מי שמשיג שחטא. והנה כל מה שמגיע לנו טובות מהבורא ב"ה הוא רק שנותן לנו מתנה וזה הולך בדרך אמת ע"י זה נחלי אל פי' יכול להמשיך השפעות מאל ב"ה ומנחליאל במות פי' למי שממשיכין השפעות נתרומם כי בהשפעה יש בה קדושה להטיב את האדם:

על כן יאמרו המושלים כו' לשון ע"כ אינו מובן על הדרש שדרשו רז"ל הגם שבדרך רמז אין מדקדקין כ"כ אעפ"כ אם אפשר לפרש יותר טוב. וי"ל דהנה יש צדיק שיודע

שהוא צדיק ומתגאה לפניו ית' כמו איוב שבאמת הי' איש תם וישר כו' אך גדלות היה לו. וכל מה שהוכיחו אותו חביריו לא הועילו שבאמת לא היה בו נפתל כ"א שהי' צדיק גם בעיניו. עד שאמר לו אליהו שור שחקים גבהו ממך כי כשרואה האדם הרקיע נעשה קטן בעיניו וכמו שכתיב כי אראה שמיך כו' מה אנוש כו' וה' ית' ענהו מן הסערה ג"כ מעין זה עד שנעשה קטן בעיניו. והנה צדיקים גמורים נקראי' מושלים סתם על שמושלי' ביצרם כי על שמושלים ביצרם שהוא משורש הגבורה כי למשל הימין הוא עיקר באדם והשמאול הוא כמו טפל להיות סיוע לימין כן היה העיקר החסד כי ברא ית' הכל כדי להיטיב לברואיו והצמצום היה לקבל החסד וזה הוא שורש כל הדינין נמצא הצמצום הוא טפל להחסד כי בלעדו לא הי' אפשר לקבל רוב חסדו וזה שורש האבות החסד להיטיב מרומז באברהם והצמצום ביצחק ומה שבא מזה להשפיע בדרך שאפשר לקבל מרומז ביעקב. והנה היצ"ט הוא העיקר והיצה"ר הוא רק טפל שלא לשמוע אליו ואם מתגב' על יצרו גם גורם שיוכנע הדין תחת החסד למעלה ע"כ מושלים על הכל גם לבטל גזירות רעות. וזה על כן לשון כן בנות צלפחד דוברות. ועברתו לא כן פי' שהוא צדיק בעיניו יאמרו המושלים פי' ההולכים באמת בואו חשבון הטובות שעשה ית' עמנו וגם נגד כל מעשה ה' שהכל לכבודו ובהכל [כתיב] וירא כי טוב. כל אשר עשה והנה טוב מאד. כי אין המקרא יוצא מידי פשוטו. נמצא שהצדיק גדול כמו שאפשר. הוא בשוה עם שום מין דצח"מ שמזה יש להבורא נחת רוח ומזה נחת רוח וזה היה אם אדם לא חטא כלל בשום פעם ומכ"ש שחטא ומכ"ש שהלא אינו כ"כ כמו שראוי ואם ע"י זה האדם נעשה שפל בעיניו אל יתייאש בדעתו כי ע"י הכנעתו וידיעתו האמת נעשה גדול כי ה' אותו וזה תבנה ותכונן עיר היא הקדושה לשון התעוררת כן ראיתי בשם הרב המגיד מראוונא ז"ל סיחון פי' המסיח דעתו שנראה שכמעט א"א לו להיות כראוי כי אש יצאה מחשבון כנ"ל. ומקרות סיחון להבה הוא יותר מאש מקרית סיחון אכלה השונא הוא ער מואב פי' מאב בא זה וגם את בעלי במות הגאים ע"י זה ארנון יהיה מה לרנן כי באבוד רשעים רינה:

במדרש אמרו חכמים קשים היה סיחון ועוג יותר מפרעה וכשם שאמרו ישראל שירה על מפלתו של פרעה כך היה ראוי לומר על מפלתם של סיחון ועוג אלא שאמר דוד למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו למכה מלכים גדולי' כי לעולם חסדו. והוא תמוה הנה כבר פרשנו על פסוק על כן יאמר בס' מלחמות ה' כו' כ"ש בספר שני זכרון זאת עד אז ישיר ישראל ומה לשון ישיר להבא. דהנה איתא בהרמב"ן ז"ל על קושית האבן עזרא הלא יוכבד היתה בת ק"ל שנה ולמה לא נזכר נס זה יותר בתורה מנס של שרה ותירץ הרמב"ן

דעיקר גודל הנס של שרה אמנו הית' [כ"א מה] שלא ילדה כלל עד שהיתה בת תשעים משא"כ יוכבד שילדה קוד' אין הנס כ"כ גדול שילד' גם בעת זקנתה ואפשר לומ' עוד דידוע דאמת יש לו רגלי' ושקר אין לו רגלים והנה רצונו ית' להיטיב וזה עיקר הבריאה וקיום העולמות והרעה הוא מהקליפו' וכשנשתברה הקליפה דהיינו כשנושעים משום צרה אז לא תקום פעמי' צרה כי אין לו רגלים ואינם עושים פירות כידוע: כי אז נתבטל הרע משא"כ דבר קדושה וטובה הוא מאין סוף ב"ה וכשנעשה נס אז כבר נפתח השער ההוא ואז נקל לפעול נס כזה וכמו שאיתא ביציאת מצרי' כי ע"י סיפירינו מעוררים לפעול עוד נסים וכמו שיפרשנו על ולמען תספר באזני בנך כו' וידעתם כי אני ה' ולא כתיב וידעו פי' בנך ובן בנך אלא פרושו ע"י זה תפעול עוד נסים ונפלאות וידעתם אתם מחדש כי אני ה'. וזה פי' הפסוק ישיר ישראל לשון להבא ע"י זה שנפתח שער אותו נס. ובזה נכון הפי' הפסוק למכה מצרים כו' וכן לעולם חסדו. ולכאורה היה לו לומר להכה מצרים אך הפי' תמיד מכה מצרים פי' המצירים לישראל בבכוריהם פי' בשריהם כמו אף אני בכורי אתנהו וכמו באבימלך ויבא אלקים אל [אבימלך] פרושו על שר שלו ע"כ אמר ואחשוך גם אנכי אותך מחטא לי פרושו לשון מחט כי הי' קשה לו כמחט בבשר החי החטא שלו כי היו מענישים אותו בשביל אומה שלו וכן במצרים פי' כן שר של מצרים מת. וזה למכה מצרים תמיד בבכוריהם כי לעולם חסדו החסדו הוא לעולם מה שפעל פעם אחד משא"כ הדין לא תקום פעמים צרה וזה למכה מלכים גדולים כו' ובזה הכל נכון ודוק:

בלק

דהנה [כתיב משלי ט' פסוק כ'] הולך את חכמים [יחכם]. והיושב עמם לא. אך הפי' הוא כי יש מי שהוא אצל חכמים ואינו רוצה את האמת כ"א שיודע שצדיק יש לו חן ע"י מעשיו הטובים הוא מעיין רק ללמוד הנהגותיו להתנהג כן להתפאר. וזה הולך את חכמים מי שהוא הולך שהוא באמת שיש לו רגלים וזה וירא בלק לשון מבולקה הריק מכל טוב ומתנהג בחסידות ששורשו הוא מאברהם אבינו ע"ה שהי' זריז כמו וישכם אברהם בבוקר וזה בן צפור לשון זריזות כמו ויצפור מהר גלעד. הוא רואה את כל אשר אשר עשה ישראל הצדיק הנקרא ישראל. לאמורי. בשביל התפארות המרומז באמורי כידוע מריב"ש ששבע עממין הם שבע קליפות מקבילות לשבע מדות המרומז בפסוק לך ה' הגדולה כו':

לא הביט און ביעקב כו'. דהנה יש מדריגות בני אדם שאוהבים מאוד את הבורא ב"ה ומפני אהבת הבורא ב"ה אוהבים את ישראל ועל כל פשעים תכסה אהבה רואה מעלות

ישראל ולא החסרונות הגם שיש לקצת עבירות גלוים שא"א להכחישם כ"א ללמד זכות עליהם. אך אינו מדקדק עכ"פ לעיין בהשפלות משא"כ השונא תעורר מדנים גם כל הפסול פוסל כו'. וזה לא הביט און ביעקב מי שמתנהג כן ולא ראה עמל בישראל הוא הצדיק. ע"פ רוב נראה ממנו כמו מתרפה מהתורה ומקצת מצות. האדם הטוב נראה לו שאין בו שום עמל ועייפות כי אינו מהרהר על צדיק ולא ראה כו' מי שהוא כן ה' אלקיו עמו כו' ע"י זה תרועת מלך בו. פי' הדבר בידו להטות לב מלך כמו שפרשנו על פלגי מים לב מלך ביד ה' כו' מה חידוש אומר ודאי הכל ביד ה'. הגם זה אפשר לומר הגם הבחירה של מלך ביד ה'. וי"ל דקאי על הצדיק נקרא יד ה' לשון מקום. שה' יתברך שורה עמו כמו איש על ידו. ויד תהי' לך וכן פרשנו על הקול קול יעקב תורה או תפלה אז אין הידים פי' אותן מקומות ידי עשו מקומות של עשו שלא יבא לשם. וזה ה' אלקיו עמו נקרא יד ה'. עי"ז תרועת מלך בו תלוי':

[עוד לפס' זה] **לא הביט און כו'** לשון כפול גם בסוף ותרועת מלך כו' למה לשון מלך. דהנה מי שהוא אוהב להבורא ב"ה זה בא שמשיג שפלותו וחסרונו ומה שמקצר טובותיו ית' אלינו. והנה מי שמעין חסרונותיו טבעו שאינו רואה חסרונות אחרים ומכ"ש מזה בא לו אהבה גדולה להבורא ב"ה שמאריך אפו ומטיב הגם שאינו כדאי ומי שהוא אוהב לאביו אוהב לבן ועל כל פשעים תכסה אהבה. והגם שרוא' את העביר' דן לכף זכות. אם מוצא [זכות] אינו מדקדק אולי אינו כן. וכמו שפרשנו על הוי דן את כל האדם לכף זכות דקדקנו [מאי] הוי. הל"ל דון את כל האדם כו' כמו דון מינה ואוקי באתרא או דון מינה ומינה (בבא קמא דף כ"ה ע"ב) ולא לשון מותר שני [אותיות] ועוד וכי משנת חסידים הוא הלא רז"ל דרשו כן מפסוק בצדק תשפוט עמיתך. אך הנה יש מי שאינו מוצא זכות. וזה מפני שאינו רואה שפלותו רואה חסרונות אחרים. וגם מפני שאין לו אהבה לאבינו שבשמים משא"כ היפך רואה זכות. הגם שלמדן יותר ממנו לא מצא זכות. דוק ותשכח כן. וזה משנת חסידים הוי דן כו' פי' שתהי' כן בעצמך שתמצא זכות לכל אדם. וזה לא הביט און כו' פי' מי שאינו מביט און הוא מפני אהבה והכנעה דן לכף זכות. ולא ראה עמל בישראל. דהנה יש השונאים כשאין להם מה לדבר על צדיקים אומרים [שהם] מבטלים מתורה. וזה ולא ראה עמל בישראל לומר שהוא עמל ועיף שמבטל אותו אדם שהוא כן ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו פי' רצונו הוא כרצון מלך שיהיה מקיום וכמו שפי' על רצון יראיו יעשה כי עבד מלך מלך והיראה בא משורש שם אדני כמו שכתיב אם אדונים אני איה מוראי ושם אדני פי' מלכות ואדון והיראה נקרא עבד מלך ע"כ רצון יראיו יעשה פי' הרצון יעשה פעולה שמקיום חפצו וזה ותרועת מלך בו:

כי לא נחש ביעקב כו' דהנה איתא בדברי רז"ל זהב כסף נחושת כנגד האבות נחושת כנגד יעקב שמצינו שאמר לו לבן נחשתי ודאי לא זה לבד הוא הטעם. והנה יעקב אבינו לא מת כי הוא אילנא דחיי וע"כ שם הוי' ב"ה נקרא עליו כמ"ש והנה ה' נצב עליו הגם שי"ל אסולם תרווייהו חד כי פרשנו שקאי אתפלה שמיצב ארצ' שבנגלה משמע גשמיות רפואה ופרנסה וכיוצא. וראשו מגיע השמימה הוא שורשו עד אין סוף. ע"כ תקנו ק"ך זקנים ובהם כמה נביאים. דאל"כ פייטן יכול לתקן בלשון יפה יותר. כ"א שהוא ברוה"ק. והנה תפלה נקרא רחמי ויעקב אבינו הוא רחמן שבאבות כרחם אב קאי עליו ובשורשו תפלה. ע"כ כולא חד. אי קאי אתפלה ואי קאי איעקב. ושם הוי' ב"ה הוא שורש של עץ חיים ע"כ יעקב זה לעומת זה של חטא א"ה ע"ה נקרא שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאה"ר כי תקן. ע"כ לא מת שבא מהנחש וזה נחושת. ע"כ עשה משה רבינו ע"ה נחש נחושת והביט וחי. וזה כי לא נחש פי' אם צריכים שלא תהיה מיתה ביעקב תפעלו זה. ולא קסם פי' שלא יהיה גזירה מאיזה מלך כמו שפי' רז"ל קוסם הוא מלך בישעיה על שכתיב קסם על שפתי מלך. וזה ולא קסם בישראל שהוא גבוה גם שורש מלך:

[עוד לפ'] **כי לא נחש ביעקב כו'**. דהנה שמעתי בשם רבי ז"ל עשה לך שרף פי' להיות לך התלהבות בלבך להשי"ת ויותר לא שמעתי ממנו. וי"ל שים אותו השרף על נס לומר שלא באתה למדרגה זו מעצמך ע"י מעשיך כ"א בחסד אל ובנס מאתו לא שאתה כדאי. וי"ל עוד דהנה פרשנו נתת ליראיך נס להתנוסס כו'. פי' הנס המקור הנסים נתת בידם שיהיו יכולים להמשיך ולפעול נסים תמיד בכל [זמן] וזה נס להתנוסס להפעיל נסים מפני קושט סלה שיודע תמיד האמת וזה ושים אותו ית' על נס לך שתפעול ע"י דביקותו ית' תמיד נסים. והיה כל הנשוך מסט"א וראה אותו וחי להיות נעשה צדיק חי. ויעש כו' נחש נחושת כי מה שצריך תמיד הוא חיי כי זה שכיח וזה היפך של הנחש שגרם. והנה זהב וכסף ונחושת משורש האבות ונחושת נגד יעקב משורשו. והנה יעקב אבינו לא מת כי הוא משורש עץ החיים היפך הנחש. וזה נחש נחושת להיות מהנחש נחושת. וישימהו על הנס כו' וזה כי לא נחש לשון אם לא נחש אתה רוצה שלא תהי' נחש כ"א חיים תפעול ביעקב ולא קסם בישראל כי אמרו רז"ל למה נקראו כשפים שמכחישים פמליא של מעלה וח"ו שיכחישו הם. כ"א הפי' פמליא של מעלה מכחישים את הכשפים. ולא של מטה. וזה ולא קסם אם תרצה שלא תהי' קסם בישראל תפעול זאת:

מה טובו אהליך יעקב כו' לשון מה אינו מובן לכאורה דמשמע שמגנה כמו מה ה' אלקיך שואל מעמך דמשמע דיראה מלתא זוטרתא. הוה ליה להתחיל טובו אוהליך כו' או מה מאד. ופרשנו דהנה בנח כתיב בן [כי כתיב] בלמך אביו ויולד בן [ויקרא את שמו נח]

כי הוי' ב"ה יש לו מילוי ב"ן אפשר הי' מאותו שורש (ע"כ בא מבול בימיו ד"ל) והנה בן [משמע] שהוא בן אדם ויש בו ממש ע"כ נח הצדיק התנהג היפך היה בעיניו שפל מאוד כי כן דרך הצדיק לתקן מדותיו כשמרגיש לא טוב [צריך] להתנהג בקצה האחרון וכדאיתא בשמונה פרקים להרמב"ם ז"ל. ומדרגת יעקב אבינו עליו השלום הי' משם הוי' ב"ה במילוי מ"ה ע"כ הי' בעיניו כאילו אינו. הי' בעצמותו שפל בעיניו מכיר האמת כי כל גדלות הוא שקר. וזה אמת ליעקב ע"כ יעקב אבינו לא מת כי הי' משורש התיקון דשם מ"ה (כן ראיתי בספר של רבי ר' בער ז"ל וזה שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם הוא מ"ה וזה מ"ה משם מ"ה טובו אהליך יעקב יש להמשיך להיות העם ההולכים בין העולם טובים בזה שיהיו כמו מגין על הת"ח מפני האומות כמו אהל מגין **משכנותיך ישראל** המדרגות ישראל להיות השכינה שורה עליהם. **כנחלים** פי' אם ח"ו מעותד שום חולי נטיו על שונאי ישראל. כמו בפ' חקת ואשד הנחלים לשון נד קציר ביו' נחלה [ישעי' יז] אשר נטה החולשות לשבת ער פי' שונא. כמו ואתן אדם תחתיך כו' **כגנות** הכף לשון כאשר יש פי' כגנות להיות עלי נהר כמו ינהרו אליו כל הגוים. כי יש מי שהוא שפל בעיניו אבל יש לו עצבות זה סימן גאוה משא"כ מי שדעתו שפלה כשמשיג חסרונותיו שמח שדבוק בו ית' שאוהב אמת. ועיקר מה דהוה הוה ומכאן ולהלאה לפעול רצונו ית' ולזה ית התחברות ומתאספים אליו בני עמינו. וזה כגנות עלי נהר. **כאהלים** לשון אור כפי' רש"י על ומשה יקח את האהל במסכת שבת [ד' פח] לשון בהלו נרו. יאהלו אורם. וזה כאהלים לידע שזה נטע ה' לו מדרגה שלו כ"א בנס ועזר משדי. **כארזים** אותם שהם כארזים עלי מים להיות שומעים לת"ח ומחזיקים אותם:

במדרש **מה טובו אהליך יעקב כו'**. טובים אהלים שלמטה מאהלים של מעלה שאהלים של מעלה הכל נכשלים בהם יש שעובד לחמה וללבנה ויש לכוכבים ולמזלות ואהלים של מטה אין אדם לכנס לבה"כ ולבה"מ וחוטא והוא תמוה מאוד. ובעזרת אל ית' הכל [נכון] דהנה פרשנו המשנה אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. דיש שני מדרגות בעבודת שמים א' פשוט מי שמקיים מה שכתיב ועוסק בתורה לבד וזה הוא טוב. ויש מדרגה עליונה יותר מזה וכמו שפרשנו על ארבע מדות בהולכי לבית המדרש הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. מה מעלה בהליכתו אם אינו עושה. אך הוא כי יש מדרגה שמדבק אדם עצמו בו ית' ומתבונן ברוממותו ובעולמות עליונים. וזה מקרי הולך שהוא הולך מחילאל חיל ע"י הדביקות בו ית' שמשיג ע"י זה שאין הוא נגד עולמות עליונים ומכ"ש לפניו ית' שהכל כאין נגדו וזה הולך ואינו עושה. ויש עושה ואינו הולך הוא מדרגה ראשונה שכתבנו זה אינו הולך מחיל אל חיל כי כמו שהי' אתמול כן היום וכן

יהי' נמי למחר. וכן שמעתי הלצה משם הרב מפינסק שיחי' על מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. בעלי תשובה הם ההולכים מחיל אל חיל נקרא בעל תשובה שמשיג בכל פעם מה שהי' מגרע וצדיק גמור [נקרא זה] שכבר נגמר שלא ישיג יותר כי עומד במדרגה אחת כנ"ל. והנה [נמחק תיבה א' ונראה שהי' כתוב הצדיק] המתדבק בו ית' נקרא שבת קודש. ומדרגה שני' נקרא יום טוב. יום ע"י התורה הנקרא טוב. ועיין בחובת הלבבות איתא שתי המדרגות שגם זה לבד הוא טוב אך זה אינו שפל בדעתו ואינו מוצא לו חטאים משא"כ המדרגה שני' כנ"ל. וזה אין בין י"ט לשבת אין הוא ההכנעה הוא נפקא מינ' בין שני המדרגות. והנה שמעתי מפה קדוש רבינו הרב המגיד מראוונא ז"ל על מה שאיתא שא"א ע"ה בתחילה עבד לתמה ואח"כ ללבנה כו' עד שהשיג. ח"ו שא"א שהי' חכם גדול יטעה זה (הלא הנשמה המחי' הגוף אינה נראית כי המחי' הוא רוחניו' ונעלם חיות הגשמיות ומכ"ש חי העולמים) ואמר שהפי' [הוא כן] וכמו שאיתא בשלמה המע"ה ויחכם מכל אדם ומחכמת מצרים הלא כתיב מכל אדם. אלא שמהכל לקח לו שלמה חכמה להעיקר החכמה. וזה ותרב חכמת שלמה וקאמר ממה נתרבה מתכמת בני קדם בא לו עזר שנתרבה חכמתו וכן מחכמת מצרים כו' כן נמי כאן מתחילה לקח לו עבדות השם מחמה ע"י שמש הבין רוממותו ית' וזה מקרי גנאי וכדאיתא בחובת הלבבות על מי שאומר אני משבח לבעל הבור וכן ע"י הלבנה וכו' כן שמעתי. וזה י"ל פי' המדרש שמפרש הלשון כפול אהליך יעקב משכנותיך ישראל. לזה קאמר טובים אהלים שלמטה מאהלים פי' מאהלים שלמעלה בא שיהיו אהלים שלמטה טובים כראוי. וקשה מה חסרים אהלים שלמטה בלא דביקותו ית' ע"י אהלים שלמעלה הם העולמות (וכמו שכתיב בשמי' וימתחם כאהל) לזה קאמר הכל נכשלי' בהם יש שעובד לחמה כו' כנ"ל בשם הרב ז"ל פי' מקרי נכשלים כי אח"כ שמשיג יותר יודע שהי' מקטין קודם הדביקות והשגת רוממותו ית' ומקריב על תשובה כנ"ל וזה נכשלים בהם משא"כ אהלים שלמטה אין אדם נכנס לבה"כ ולבה"מ וחוטא וכנ"ל אין בין י"ט לשבח משא"כ אם יש לו שני המדרגות יש לו דביקות ולומד תורה ועוסק במע"ט מה טובו אהליך יעקב הוא למטה ע"י משכנותיך ישראל הם של מעלה ע"כ ישראל: **וזה שמח כשתהי' זבולון בצאתך** לשון זבול הוא דביקותו ית' בצאתך פי' התפשטות מן העולם לעולמות עליונים ונמי תהי' ישכר באהליך יש שמחה לך וטוב לך. ודוק היטיב:

לפסוק יקום אלקים יפוצו אויביו כו' דהנה כתיב **והיה אדום ירשה והי' ירשה שעיר אויביו כו'** לשון כפול ובשינוי. אך לפי הנאמר לעיל. דהנה כתיב ויהי בנסוע הארון כו' ויפוצו אויבך כו' נמי כפול. אך הנה כנ"י נקרא ארון על שיש התורה בינינו וידוע כשזה

קם זה נופל. והנה בגלות אנו נקראים נע ונד כי אין אנו במקומינו וזה ויהי ל' וי בנסוע הארון ויאמר משם התפלל קומה ה' כי הקב"ה עמנו בגלות פדנו וגאלנו ותהי' כביכול קימה לה' שלא להצטרך ליסע כביכול עמנו וג"כ כרצונו ית' להיות עמנו. ויפוצו אויביך הוא שלמטה הם יהיו נעים ונדים. וינוסו משנאיך קאי על השר הוא משנאי לשון משניאי כי גורם שנאה וחטא כי הוא יצר הרע וזה קאמר וינוסו משנאיך מפניך ממי שיש לו פניך צלם אלקים שלא להחטא אותו אדרבה ינוס ממנו. והנה י"ל השר על ששורשו למעלה מהשמאל הוא דין נקרא אדום והאומה למטה נקרא שעיר לשון שעירים כי הם קרובים יותר לקליפות. וזה והי' אדום ירשה והי' ירשה שעיר אויביו כו' וזה והי' נמי קודם הגאולה כי בשעת הגאולה וירד מיעקב והאביד שריד מעיר:

וירד מיעקב כו'. דהנה אמרו רז"ל המקיים שלש סעודות בשבת ניצל משלש פרעניות מחבלי משיח וממלחמות גוג ומגוג ומדינה של גיהנם. והנה שמעתי מפני מה קוראים לסעודה שלישית שלש סעודות שזה הוא מקיים כל הסעודות כי הראשונות גם הוא רעב ויש לו הנאה הגם שהוא מצוה וקראת לשבת עונג. אך סעודה זו ודאי מגלה שלש"ש כי אינו תאב ממילא מתקן הכל שאם לא הי' תאב [אפילו בראשונות אעפ"כ] הי' מקיים. ע"כ נקרא שלש סעודות. ופשוט אין מצוה נקראת אלא על מי שגמרה. והנה בזוהר הקדוש אמרו שהוא כנגד יעקב ועליו נאמר נחלת יעקב אביך. וזה וירד מיעקב לשון ממשלה פי' בלא צער ובלא דין עליו. והאביד שריד מעיר כי ננצל ע"י מחבלי משיח וכו' ולזכה להגאולה וגם ניצול מגיהנם הגם שחילופא הוא שיעבוד מלכיות וע"י ניצל משיעבוד מלכיות. וזה וירד הוא ממשלה ולא שיעבוד וזה מיעקב כנ"ל:

יבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים כו'. דהנה כתיב וצים מיד כתים כו' וגם הוא עדי אובד אינו מובן מהו וגם הוא. מה מרבה [בלשון] וגם. וכן לשון הוא. [אינו מובן] הלא קודם כתיב לשון רבים וענו. אך הנה ידוע הגלות הי' לטובה ע"י זה יהי' אחדות בתוכינו (כי כן מוכרת קודם הגאולה) כי ע"י זה נתבררים אנו ונבוא לאחדות וזה וצים לשון צומות הגידין לשון קשר זה יבוא מיד כתים. **וענו אשור** מרומז על העשירים וכמו ששמעתי על ובאו האובדים בארץ אשור. על כי הכל מאשרים אותם. כי יש צער מעשירים שאינם פורעים מס כראוי להם וכדאיתא בזוהר. וזה וענו. אשור. **וענו עבר** פי' העוברים על התורה כי אין כח בגלות למחות בידם. וגם הוא פי' השר של האומה של הגלות עדי אובד פי' עד האובד כי יתבטל עד קרוב לאיבוד כי תלקח ממנו הטוב והרע תבטל ממנו וכמו שאיתא ואתה הקב"ה ושחט למ"ה שמעתי הפי' יסיר ממנו כל הרע והטוב שבו תשאר:

מה שפעם אחת השיב **אותו אשמור לדבר** ופעם שנית **אותו אעשה** ובשלישית **אותו אדבר**. דהנה שמעתי מפי רבי ז"ל מה שאמר אותו אשמור לדבר דאם מזדמן לאדם מעשה טוב ויש לו גאוה ומהרהר תמיד שכן ראוי להתנהג וכן אתנהג. ח"ו אפשר לקלקל או שהוא מקולקל ממילא אם בא גאוה והתפארות לאדם מאיזה פעולה. או שום חסרון בה. וזה אומרו אותו אשמור לדבר ואהרהר תמיד לדבר כן לקלקל בזה שלא תפעול הברכה זה שמעתי. והנה בלק סבור שבזה יקלקל והאמת אם הפעולה הוא טוב אין כת לקלקל. וכדאיתא ברעי' מהימנא על עבירה מכבה מצוה ולא תורה. אם המצוה נפעל ע"פ האמת וכן מצות ת"ח הוה כמו תורה שאין כח בעבירה לקלקל ולכבות וכן כאן. והנה כשראה בלק שהוכרח לברכם פעם שנית שהבין שהיו תנחומין של הבל כיון שלא פעל בזה שלא לברכם עוד. הוצרך לומר תירוץ אחר אותו אעשה פי' אעבוד בשכל ובכוונה לקלקל ד"ל. ואח"כ שלא פעל גם בזה כי ברכם פעם שלושית ולא פעל במה שרצה לעשות פעולת שקר לקלקל כי הי' ראוי עכ"פ לפעול שלא לברך עוד [ואעפ"כ ברכם] הוצרך ע"כ להודות האמת שמוכרח לדבר מה שרוצה הקב"ה:

פנחס

לריש הפרשה במדרש **פנחס בן אלעזר בן אהרן כו' לכן אמר כו'** פנחס הוא אליהו אמר הקב"ה אתה עשית שלום בין ישראל לאביהם שבשמים חייך אתה עתיד להשתלח לעשות שלו' הה"ד הנה אנכי שלח לכם את אליהו והשיב לב בנים על אבות כו'. וצריך ביאור ונראה בעזרתו ית' שרוצה לפרש היחוס בן אהרן. וכמה פעמים כתיב אלעזר הכהן סתם והי' ידוע. ורוצה לפרש ע"כ המדה כנגד מדה בריתי שלו' על שהי' בן אהרן הכהן פי' מתלמידיו של אהרן אוהב שלום. ודוק:

ויקרב משה את משפטן כו' דידוע מאמר רז"ל שנענש על שאמר הדבר הגדול תביאון אלי ע"כ נעלם זה ממנו מה שידעו הנשים והנה ודאי צדיק תכף מרגיש חסרונו ושב לה' ית' מכ"ש משה רבינו ע"ה העניו מאוד. וזה ויקרב משה את משפטן לפני ה' הוא התשובה הנקרא לפני ה' כי תורה ומע"ט מרומז בשם הוי' ב"ה כדאיתא שמי עם י"ה שס"ה כו' והעובר על זה צריך להמשיך מעולם הנעלם מקור התגלות הוי' ב"ה הגם ששם הוי' ב"ה נקרא בהעלם בכל מקום אך לא בהתגלות כ"א לקרא שם בשם אהי' מזה תיקון למי שפגם בהוי'. והגם שזה אין נקרא פגם. [אבל] לגבי' משה נקרא כן שהוא לשון התפארות. ומזה שנעלם ממנו בא לתשובה. וזה לפני ה' וע"כ כתיב בנון גדולה על נון שערי בינה כי אתוון רברבין הוא שם ושם הוא תשובה עילאה וכמו ובלבבו יבין ושב:

יפקוד ה' כו' כתוב בספר הקודם לזה וכתיב על זה קח לך את יהושע כו' איש אשר רוח בו פי' הוא יש בו רוח קדושה ע"כ תצוהו להיות כנ"ל שיצא לפניהם כו' ככתוב שם. כי עיקר הוא להיות הקדושה באדם [והיא] ידריכוהו בדרך טוב **ונתתה מהודך עליו** אינו מובן לכאורה. אך הנה פרשנו על [מה שאמרו רז"ל] פעם הקדים משה לאהרן ופעם להיפך מלמד ששקולים הם הוה לי' למימר שקולים היו. ועוד קשה הלא נראה שמשה הי' גדול שלא קם כמשה ועניו מכל אדם. שענוה גדולה מכולם ופרשנו בעזרתו ית'. שהנה ידוע משה שושבינא דמלכא אהרן שושבינא דמטרוניתא פי' משה קירב כביכול את הבורא ב"ה לכנ"י ואהרן קשט וכפר על ישראל וקירב את ישראל לה' ית' וכדאיתא באהרן אוהב שלו' כו' ומקרבן לתורה שהיא וקב"ה כולא חד. והנה ודאי משרע"ה הי' יכול לפעול שני הבחינות כ"א שלא רצה בלא אהרן. ושמואל פעל תרווייהו בעצמו בתפלתו. וזה שמואל שקול כמשה ואהרן בענין זה לבד. וזה משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה שפעלו הם בכהונה פעל. הוא בקוראי שמו. וזה משה בנצח ואהרן בהוד כי' הוד הוא בחינת כנ"י לה' מודה ומשבח מתתא לעילא. ונצח הוא מעילא לתתא ית' מנצח שונאי ישראל ושמואל פעל שניהם בתפלתו וזה ונתת מהודך עליו למען ישמעו כי ע"כ יהושע בחינת פני לבנה. כי הי' של משה כ"א שרצה באהרן ודוק היטב:

מטות

וידבר משה אל ראשי המטות י"ל דהנה ידוע הגמרא עכשיו אמר הקב"ה מאיר בני אומר כו' וכי לא ידע קודם וכן הדבר יצא מפי ר' אלעזר ויצא גניבא בקולר משמע בלא דבריו לא הוה יצא הלא קרא הוא כן. והתירוץ בקיצור. שמעתי ממורי כי לא בשמים הוא. וזה פרשנו למיימינים בה סמא דחיי כו' פי' הרוצים להמשיך ענין ימין ומטים התורה לימין כו'. ומכ"ש הדורש ברבים. ומי שדבריו נשמעים צריך ליזהר מאוד כי פרושיו עושים רושם וזה וידבר משה אל ראשי המטות שיש להם כח שלא להניח לומר תורה ברבים כ"א לאותם שאוהבים לישראל ומחמת אהבתם מצדדים בזכותם וידוע האוהב למקום נקרא בן כמו בן שאוהב לאביו וכן האוהב לישראל. וזה לבני ישראל אותם שהם אוהבים לישראל כבן לאב לאמור תורה ברבים ולא לאותם שאינם בני ישראל. והדברים סתומים כי אין לגלות כו':

עוד פרשנו כי הגבורות נקראים מטות כמו מטה שמכה וכמו שאיתא מזה בידך. במדרש מזה שבידך אתה חייב ללקות על לה"ר. וראשי המטות נקרא שורשי הגבורות למעלה וזה ראשי המטות לבני ישראל לאמור לשון רכה וחבה להמתיק אותם בשורשם:

[כל הפסוק זה וגם הפסוק שאחר זה ד"ה אנשי הצבא עד ודוק אינם כתב יד של המחבר ז"ל]:

עוד לפסוק וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל כו' זה הדבר אשר צוה ה'. נקדים לבאר הפסוקים שיש במסורה כולנו בני איש אחד נחנו. נחנו מה. נחנו נעבור חלוצים לפני ה' ארץ כנען ואתנו אחוזת נחלתינו מעבר לירדן. הנה ידוע דברי רז"ל על פסוק וידגו לרוב בקרב הארץ ודרשו חז"ל מה דגי' שבים המים מכסים אותם ואין עין הרע שולט בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולט בהם וכמ"ש האור החיים דלכך הוצרכו דגים לברכה פרו ורבו מחמת כי טבע המים לנצן ולקרר. ולהוליד צריך חימום. לכך הוצרכו לברכה שארי במים יולידו וירבו ז"ל וידגו לרוב בקרב הארץ ר"ל שירבו כמו דגים שפרים ורבים אפילו במים. מכ"ש זרעו של יוסף שהם בקרב הארץ שהם ראוים לפרות ולרבות. ובמדרש דרשו מי ששם אביו כשם דג הוא ינחיל את הארץ. וזה רומז על יהושע בן נון דתרגום של דג הוא נון והוא ינחיל את הארץ. וכדי להבינך דוקא מי שהוא מבחי' נון ינחיל את הארץ. אך ידוע דברי חז"ל חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם ניתנו למשה חסר אחת. שנאמר ותחסרהו כו' והנה מה מאד ראוי לאדם לאחוז בדרכי התשובה להיות כל ימיו בתשובה כמו שאמרו חז"ל עכשיו שנברא יפשפש במעשיו וי"א ימשמש במעשיו. ואלו ואלו דברי אלקים חיים. דיפשפש קאי על תיקון מעשיו העוברים להשיב ולתקן מה שפגם וקלקל. ולמשמש במעשיו קאי על עתיד לבא להיות עושה טוב שגם המצות שעושה יהי' מתוקנים בלי שום פני' רק לש"ש ואז בודאי הוא בן עוה"ב. וגם עולם התשובה נקרא עולם הבא שהוא עולם הבא תמיד ממנו התעוררת תשובה לתוך לבות בני אדם כי הכרוז יוצא תמיד שובו בנים שובבים ומזה הכרוז נברא מלאך וזה דופק תמיד בתוך לב ב"א ומעוררו לתשובה וז"ש קול דודי דופק פתחו לי כו' ואז עי"ז אדם דבוק בעולם התשובה דהוא עוה"ב. וזה הנ' שערי בינה דהוא רחובות הנהר כמו דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ונהר הוא מלשון אור או מלשון אסיפה כמו ינהרו אליו כו' דשם הוא השורש ואם של כל העולמות דתשובה היא קדמה לעולם דעולם מתחיל מחסד עולם חסד יבנה ותשובה קדמה דשם הוא השורש אשר ממנו מתפשט כל העולמות זה הנהר יוצא מעדן דהוא החכמה אשר הוא הכוללת ומקשרת הכל כי היא מחשבה עליונה וכלם בחכמה עשית דהיא היו"ד ראשונה משם הוי' דיו"ד היא הגולם מכל אותיות ר"ל כשתרצה לכתוב איזה אות אז צריך מתחלה להתחיל לכתוב נקודה דהיא היו"ד והיא כוללת של כל העולמות לכך נקרא עדן דהיא לשון התקשרות משם יוצא הנהר דהוא אור הבינה דהיא הה"א ראשונה של שם הוי' וחמשה פעמים עשרה

כי כל דבר שבקדושה אינו פחות מעשרה וה' פעמים יו"ד עולה חמשים דהוא הנו"ן שערי בינה זה האור יוצא מן העדן להשקות את הגן הו' מלשון תשוקה כנ"ל שע"י עולם הנהר דהוא התשובה משם יוצא תשוקה וחמדה לתוך לבות בני אדם דהם הגן דהיא כנסת ישראל היושבת בגנים וגם גן מרומז על ג"ן סדרים דאורייתא דיש ס' רבוא אותיות לתורה וס' רבוא נשמות ישראל אשר לכל א' יש אחיזה באיזה אות ולכך נקרא גן וזה יוצא מן הנהר דהוא עולם התשובה דהוא הנון שערי בינה ולכך בשבת יש מצוה לאכול דגים דהוא הנון ודווקא דגים גדולי' דרומז הנון על רחובות הנהר כי אף שעולם הבינה היא בכל העולמות מכ"מ הוא רומז על בינה של עולם עליון דשם הן אתוון רברבין דהוא הנון גדולה הנרמז בתיבת נוצר חסד דהוא השורש של החסדים וזה הפי' נוצר חסד ר"ל שומר ומצפה לעשות חסד להטיב לברואיו כי יש חסד. חסד עולם יבנה ויש מקור החסד מקור הנדיבים דהוא הנון גדולה של נוצר חסד דהוא אותיו' צנור ורצון דהוא הצנור של החסדים וכן כתיבת ויקרב משפטן כתיב נון גדולה כי משפט הוא משפט דין וכדי להמתיקן בחסד נרמז בנון גדולה מתיבת נוצר חסד וכן ו' דגחון הוא ו' דואלקי יעקב לתקן פגם של זוהמת הנחש דיתיקון אי"ה ולכך בשבת דאז יש עליות עולמות למעלה שעולים הכל לשרשם וגם שבת הוא מלשון תשובה לתקן מעשינו וגם הוא רומז על יחודים כמו לשבת יצרה שנעשה יחוד בשבת כי הבן בחכמה וחכם בבינה כי נעשה יחוד בן י"ה והם רעין דלא מתפרישין וגם חוזרים העולמות למקומן לתוך הנון הגדולה לכך מצוה לאכול דגים גדולים וגם דג מרמז לעולם היותר גבוה דהיא העינא פקיחא רצון הקדום שורש השרשים עינא דלא ניים ונטיר תדירא כמו דכתיב הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל כי משם בא שמירה על ישראל דהוא האין כי שאר העולמות הם יש מאין וזה העולם הנקרא אין אשר ע"ז אמרו רז"ל אין מזל לישראל שמבחינת אין משם בא מזל לישראל שמשם יורד השפעה לישראל והוא השורש של כל הויות שמשם מזל השפע דכל האומו' הם תחת המזלות אבל ישראל הם דביקי' בו ית' והם למעלה מכל המזלות די"ב המזלות הם נגד י"ב צרופי הוי' והוי' כוללות אותם וזה בחינת יש כי הוי' מורה על מה שהוא מהוה את העולמות אבל ישראל הם למעלה מן המזלות כמו שחז"ל שאמר הקב"ה לאברה' אבינו צא מאוצטגנינות מה ס"ד דקא צדק כו' כי הם אינם תחת המזלות אבל הם דביקים בשורש של כל הויות דהוא האין והוא המזל הגי' ג' הויות דהם נגד חכמה בינה ודעת אשר בשלשה אלו נברא הכל כמו דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו וזה הפי' וזוכר חסדי אבות ואין אבות אלא שלשה דהם הג' ראשונות חכמה בינה ודעת והם נקראו אבות מלשון רצון כמו ולא אבה יבמי

דהרצון היה אשר נברא בג' אלו היה כדי לעשות חסד להטיב לכנ"י ומאלו האבות זוכר ומשפיע חסד להכנ"י ומאלו הג' משם מזל לישראל נובע להם שפע בני חיי מזוני כיון שהם דביקי' באין ובעינא פקיחא אשר לא ניים וכן אמר בלעם ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו. איתא במדרש פרדס שיש לו שומר אין ב"א יכולין להזיקו ישן השומר יכולין ליכנס ולהזיק אבל ישראל השומר שלהם אינו ישן וכתיב לא ינום כו' וכתיב ותרועת מלך בו ר"ל דהרצון של המלך הוא בו דידוע דעיקר הרצון של הבורא ב"ה אשר עלה ברצונו הפשוט לברוא את העולם לא הי' אלא כדי להטיב לברואיו וכדי לקרוא מלך ולהתגלות מלכותו על ישראל כי אין מלך בלא עם וא"כ ע"י כנ"י נתגלה רצון הבורא אשר זה הי' רצונו לברוא העולם ולקרוא מלך כדי להטיב לישראל והכנ"י הם אשר עלה במחשבתו ורצונו הטוב כי הם למעלה מכל המזלות דהם דביקים באין דהוא השורש של כל הויות דהוא נחלת יעקב שהוא נחלה בלי מצרים בהתפשטות ולכך כתיב בשבת והאכלתיך נחלת יעקב אביך דהוא השורש של כל הויות. ולכך מי ששמו דג הוא מנחיל את הארץ דמי שהוא אחוז בבחינת דג דהוא הנון שערי בינה הוא ינחיל את הארץ דהיא ארץ ישראל דהיא ארץ אשר עיני ה' בה ודורש אותה דיש ארץ התחתון וארץ עליון שהם הב' הויות כמו שפי' הזוהר על ותלכנה שתיהן. וגם עוד טעם מי ששמו דג דהוא הנון הרומז לבינה הוא ינחיל את הארץ שיצטרך כח לכבוש את הל"א מלכים וכתיב אני בינה לי גבורה וזה י"ל הפירוש של כולנו בני איש א' נחנו דנחנו ר"ל דהוא רומז על שבת דהוא יום מנוחה דר"ל דע"י שאנו נוחין ושומרין שבת אז אנו גורמין להמשיך ולהשיג מדרגה של בני איש אחד דהיא הבחי' של יעקב זרע אברהם אוהבי דפי' בזוהר דקאי על יעקב. וגם נתנו מה דע"י שמירת שבת אנו משיגים המ"ה דהיא מדת הענוות דהוא עולם התיקן שהיא ע"י מ"ה החד"ש כמו שפי' הרב הגאון דק"ק בארדיטשוב שע"י מ"ה בא התחדשות לעולם וז"ש נחנו נעבור חלוצים ר"ל ע"י שמירת שבת אנו עוברים האי עובר לשון דאקדומי הוא שאנו מקדימין לפניו חלוצים הוא מזוינים כי אנו נדבקים בעולמות עליונים ע"י שמירת שבת שאז יש עליות עולמות ואנו מקבלים העדי' מהר חורב אשר ניטל מאתנו וכולם נטלן משה אבל הוא מחזירין העדי' זה לכנ"י ביום שבת למי שהוא מניצוץ משה רבע"ה הוא מחזיר הכתרים הנ"ל כמו שידוע מכוונת ישמח משה והם הכלי זיין שלנו וזה חלוצים נעבור לפני ה'. וזה שאנו אומרים רצה והחליצנו ביום השבת ואף שבוודאי בלא"ה מחזירין העדי' זה לכנ"י ביום השבת מכ"מ אנו מבקשים שלא יפסוק מאתנו אף כל ימי החול וזה שאמר נעבור חלוצים לפני ה' ר"ל שאנו עומדים לפני ה' ממש שאנו דבוקים בו באור פני מלך חיים ולא יהי' ח"ו שום הסתרת פנים מעל כנ"י

כמו דכתיב ישא ה' פניו אליך וגם עי"ז נזכה לבוא לארץ ישראל דהוא ארץ כנען ואתנו אחוזת נחלתינו מעבר לירדן ר"ל שעי"ז נזכה להתקשר ולנחול הבחי' של מש"ר אשר מעבר לירדן וז"ש וידבר משה אל ראשי המטו' דשני' עשר שבטי י"ה דהם נגד י"ב צרופי הוי' והוי' הפשוטה הכוללות הכל דהם י"ג נגד י"ג מידת הרחמים וזה נקרא ראשי מטות דהוא השורש והראש של המטות ר"ל אל בני ישראל לאמור ר"ל למשוך אמירה רכה דהוא רחמים וחסדים לבני ישראל למשוך מג' ראשונות לחבר י"ה בו"ה ולתקן הכל. וז"ש זה הדבר זה בגי' י"ב דהוא מבחינת י"ב צרופי' על אשר צוה ה' ר"ל משם למשוך שפע רחמים לעולם ודוק היטיב וד"ל:

בפסוק אנשי הצבא בזזו איש לו דצדיקים נקראים אנשי הצבא דהם מזויינים דמקבלים בכל שבת העדי' מהר חורב אשר נטלם משה ומחזירם בכל שבת והם בזזו ר"ל שמבזין איש לו ר"ל שמי שסובר בדעתו שהוא איש ויש לו גבהות וגאות וגם לו כל מה דעביד לגרמי' כי הם אוהבי ה' ושונאי רע כי תועבת ה' כל גבה לב י"ל דאנשי הצבא ר"ל בזזו לשון גזילה איש ר"ל ה' איש מלחמה דהם הגבורות ר"ל שהצדיקים מושכין הגבורות מהקב"ה לזה העולם לו ר"ל בשביל כבוד הש"י להיות דינים על הרשעים ודו"ק:

במדרש שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה מדבר במלחמות מדין שלא נכשל שום א' מהם להניח תפילין של ראש קודם לשל יד שאלמלא כן לא הי' משה רבינו משבחן ולא הי' חוזרים לשלו' ע"כ והוא תמוה. כי למה להם לחטוא במה שאין נפשו של אדם חומדתן לשנות ולהניח תפילין של ראש קודם של יד. ואי באונס יזדמן כן מה חטא הלא אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. ועוד [היכן] מרומז זה בשעלו מן הרחצה דעלה קאמר זה המדרש. והנה כתיב נחנו נעבור חלוצים לפני ה' כו' דהנה פרשנו על מה שאמרו רז"ל שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש ושמעתי משם ריב"ש שהוקשה למה אנו אומרים זה תכף בתחלת שבת בעת שיש לנו לשמוח. וידוע מה שתירוץ הוא ז"ל. וי"ל עוד הפי' כן הוא דאמרו רז"ל כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו. וכן אמרו המתפלל ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המצויין לו לאדם מניחין ידיהם על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר: והנה יש לדקדק הי' לו לומר וי נאבדה נפש וכמו שדקדק בזוהר כזה. אך הפי' הוא כיון ששבת וי אבדה נפש הנפש אבדה את הוי שאין עוד וי לנפש כי נמחלו כל עונותיו כנ"ל. לפ"ז ניחא שאנו אומרים זה בתחלת שבת. והנה שמעתי מהרב המגיד שיחי' ששבת הוא שורש התשובה לשון שבת שוב: וזה י"ל נחנו ע"י הניח שלנו נעבור חלוצים לפני ה' הוא התשובה ששורשו הוא שם הנקרא לפני הוי' ושורש הוי' הוא אהי' הגם שהכל א' הוא וכמו שפרשנו על

דרשו ה' בהמצאו הוא המקור שם הויה כנ"ל וזה לפני ה' ארץ כנען הוא הקדושה עליונה כידוע ולשון סוחר כמו כנעני נכבדי ארץ כי ע"י היראת שמים יכולים לפעול יחודים ולהעלות מ"ן ותורה ומ"ט לה' להמשיך שפעו ית' למט' הוא ל' תגר וזה ארץ כנען ע"י תשובה עליונ' מאהבה שמרומז בלפני ה' והוא ע"י נחנו שבת שלנו כנ"ל ואז עבירות יעשו כזכיות וזה ואתנו אחוזת נחלתינו מעבר לירדן פי' גם עבירות שאינו ארץ כנען תהיה אחוזת נחלתינו. והנה איתא על וקשרתם לאות על ידך לך לאות ולא לאחרים לאות. וכן אמרו רז"ל על וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך תניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש. ופרשנו כדאיתא בספר הקודם. ובקיצור כי בזאת יבא אהרן אל הקודש הוא היראה ואנו ממשיכין מוחין ואורו ית' ליראתו ושכל לזה הוא ח"ב ואהבה לזה לירא מפניו ויראה מלסור מיראתו והוא באחדות כי בעולם היראה עדיין אין המדרגה שלימה וצריך להיות בהצנע וזה לך לאות ע"י זה מקשרים היד שמאל שמרומז על שורשו שמשורשו בא היצה"ר לשעבד תאוות לב לו ית' ושבע כריכות לקשר שבע מדותיו להעלותם למעלה וע"י זה אח"כ בא מוחין של אהבה לו יתברך יש בו ד' בחינות ח"ב ואהבה ויראה כנ"ל וזה הוא בהתפשטות והתגלות יותר כי מעולם עליון אין פחד כי אהבה הוא מדרגה עליונה יותר וע"י זה משיג רוממותו ית' ובא לו ענוה והוא קשר של ד' לשון דל ונכנע מלפניו ע"י זה יש לו קשר כי ה' אתו ומתפשט מזה גם למטה לענין גשמיות אהבה והכנעה ע"י הוא תועלת להיות סיבה וח"ב לתקן המדות יותר ולזהר ביראה יותר. והנה הירא שמים אינו מתירא משום אדם וכמו שפרשנו על אם תחנה עליו מחנה לא ירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח (תלים כ"ז) אמר בזאת כאלו מראה באצבע ואיני יודע במה שהוא בוטח לפי פשוטה אין לו ביאור. אמת י"ל פשוט קאי על ראש הקיפיטל ה' אורי וישעי. אך פשוט שאמר אם תחנה עלי מחנה לא ירא לבי. ומהיכא בא זה שאינו מתירא ודאי שיש לו יראת שמים ועל כן אינו מתירא משום אדם ושום ענין כי הוא דבוק בשמו ית' אדני לשון אדון ושליט לירא מפניו ממילא הוא אדון ושליט על הכל. וזה אם תקום עלי מלחמה בזאת פי' שלא ירא לבי משום שיש לי יראתך אני בוטח כיון שאני דבוק בשם אדני שבזה מתגלה אדנותו על הכל ומלכותו בכל משלה. והנה בתפילין של יד ביראתו ית' ממילא בא שלא לירא משום שונא ובתפילין של ראש מוחין של אהבה בא התגלות אהבתו ית' אלינו והפלת פחדו על שונאינו בגלוי לעשות נקמה בהם כמו שהם בגלוי משא"כ של יד עדיין לך לאות כו' וזה וראו כל עמי [הארץ] כו' ויראו ממך אלו תפילין שבראש. והנה היראה הוא השער שממנה בא לאהבה משא"כ מי שלא הי' לו שום פעם וראה ודאי אהבתו אינו

כראוי וזה שלא הניחו תפילין של ראש קודם שאלולי כן לא היו נוצחין כו' ולא הי' משה משבחן שהי' גדלות ומשה רבינו ע"ה הי' עניו ודו"ק. וזה פי' על שעלו מן הרחצה פי' כי יראה נקרא רחיצה כי על ידה רוחץ האדם בשרו מעבירות ותאוות והאהבה נקרא עלי' למדרגה וזה שעלו מן הרחצה שלא הניח א' שהם תפילין של ראש קודם כו' קאי על המדרגות הנ"ל ודוק היטיב כי קצרתי מאוד כי כבר כתבתי ענין תפילין בספר הקודם וגם לא זכרתי עתה כ"כ כראוי. ויש בהדברים שכתבתי ענינים עמוקים למבין:

מסעי

אלה מסעי כו' דהנה כתיב בפ' זו והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם. פרשנו בעזרתו ית' דידוע צדיק נקרא זה אמרנו טעם כי צדיק גוזר כו'. והנה כשבא למעלה דבריו ותפילותיו ומעשיו הטובים שמקובלים בלי קטרוגים הכל שואלים עליו מי הוא שפועל כ"כ ואומרים זה. הנה לפי זה צדיקים רבים נקראים אלה מטעם הנ"ל. ועוד טעם שצדיקים נכללים בל"ו צדיקים שבכל דור אלה גי' ל"ו. והנה צדיק מחויב להמשיך שפע להעולם כמו יוסף הצדיק הוא המשביר כו' ויכלכל יוסף כו'. ומה שבדורות ראשונים הי' בפועל עתה הוא בכח כי הם היו כמו נשמות לנו ומה שאצל נשמה בפועל אצל הגוף בכח. ע"כ עתה צדיק מחויב להמשיך שפע להעולם בתפלתו ומחשבתו הטובה. והנה ידוע כשהדין נמתק בא ממנה פרנסה כאשר פרשנו כמה פעמים וכדכתוב בספר זה בפ' ואתחנן יעו"ש. וזה והיו אלה פי' הצדיקים לכם לחקת הוא פרנסה כידוע חק לישנא דמזוני. משפט פי' מהמשפט עושים פרנסה. וכן בני כי צריך גבורה וזה לדורותיכם הוא בני בכל מושבותיכם גם בגלות. וזה אלה מסעי בני ישראל פי' הצדיקים הממשיכים להעולם פרנסה וכל טוב ע"י [זה] גורמים לבני ישראל להיות הולכי' ונוסעים מחיל אל חיל כמ"ש מהלכים בין העומדים האלו וקאמר ע"ז אשר יצאו מארץ מצרים ע"י עשה ואהרן. דהנה פרשנו כי רוצה ה' בעמו יפאר ענוים בישועה פי' הגם שרוצה ה' בעמו או כי לשון נתינת טעם בשביל שרוצה ה' בעמו לקרבם אליו ע"כ יפאר ענוים בישועה פי' הישועה שרוצה ית' להושיע לישראל מביאה ע"י הענוים שע"י [זה] יתקרבו להענוים וילמדו מעשיהם. ויהיו טובים. וכן וירם קרן לעמו באופן להיות תהלה לכל חסידיו ע"י זה לבני ישראל עם קרובו. וזה שיצא מארץ מצרים ביד משה ואהרן הלא הי' יכול ית' בעצמו לפעול בלעדיהם אלא שע"י זה יהיו דברי משה ואהרן נשמעים להם ויהיו טובים כלם על ידיהם:

ויכתוב משה כו'. דהנה איתא בחו"ה שיש שני מדרגות טובים מי שע"י התורה משיג הדביקות הגדול בו יתברך כמו הנביאים והדביקות נקרא חו"ה. ויש מדרגה יותר גבוה

מזה שעיקר שלו הוא דביקות בו יתברך ע"י זה משיג התורה כמו א"א ע"ה שהשיג כל התורה עד שלא נתנה. כ"א בגלות מצרי' נתגשמו אבותונו הוצרכנו לקבל את התורה להשיג הדביקות בו ית'. וזה ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם פי' הכתיבות התורה הוא מוצא לדביקות להיות הולכים ונוסעים מחיל אל חיל כנ"ל: על פי ה' פי' ע"י תורה שבע"פ שהיא ביאור התורה שבכתב וכמו שפירשו רז"ל על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית קאי על תורה שבע"פ. ואלה פי' מוסיף על ענין ראשון מסעיהם למוצאיהם שיש להם דביקות עצמם שעל ידי הדביקות משיגים התורה:

סליק ספר במדבר בעזרת האל אשר לתבונתו אין מספר:

דברים

אלה הדברים כו'. דפרשנו העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד כו' ומהו זוכה כו' פרשנו כמו ולא זכיתי שפרשו רז"ל ולא נצחתי וזה זוכה מנצח לדברי' הרב' מבטל גזירו' קשות ומפר עצות רעות של הפירוד וזה אלה הדברים פסל הדברים [הוא הדין] ע"י אשר דבר משה:

בפסיקתא הובא בילקוט הראובני **אלה הדברים** טוב לשמוע גערת חכם מאיש שומע שיר כסילים כו' ומה הוא התוכחה שהוכיח משה לישראל אלה הדברים. והוא תמוה ופרשנו בעזרתו ית'. דהנה כתיב קחו עמכם דברים ושובו אל ה' כי כשאדם רוצה לחזור בתשובה כשאינו כראוי נראה לו שהוא טוב העצה כשבא לפשפש במעשיו קודם ישיב על דבוריו היתרים כי [ברוב דברים] לא יחדל פשע ופשוט על לשון הרע פי' אבק לשון הרע שאין אדם ניצל מהם כידוע. וזה בא מזוהמת נחש שהיה בלשון הרע שדיבר עליו ית'. ע"כ אין אדם ניצל כ"ז שלא ניתקן זוהמת נחש וחטא אדם הראשון ונשמתו היתה באה"ר בשעת חטא ובזה פותח שער התשובה ובינה ומבין יותר כל חסרונותיו. וזה קחו עמכם דברים ושובו אל ה' והנה במעמד הר סיני ניתקן לגמרי חטא אה"ר ואח"כ בעגל חזרה. וזה אלה הדברים באלה הוא חטא עגל כדאיתא בגמרא גם אלה תשכחנה. הדברים ע"י זה באים דברים יתרים:

עוד שם אין מעמידין מצות של מעלה אלא תוכחת של מטה ואינו מובן לכאורה. ונראה דאיתא בזמן דאיכא תוכחה בעולם איכא שלום בעולם טובה בא לעולם ונחת רוח בא לעולם כו' וא"כ אפי' אם נגזר לרעה ר"ל מתבטל. וזה אין מעמידין מצות של מעלה פי' הגזירות המצוות למעלה אלא תוכחת של מטה וי"ל לשון ריב ומצה מצות של מעלה הקטרוגים כי בזה נעשה שלום כנ"ל ובא לעולם. וי"ל הרמז בזה כי ידוע עולמות העליונים נאצלו קודם לכאן ובפשיטות קודם נכרז למעלה ואח"כ בא למטה. וזה אלה

פסל את הראשונים הנגזר בעולמית הראשונים ומי פעל זה לפסול אותם הדברים דברי תוכחה פועלים אלו:

כבר כתוב בהספרים שכתבתי וזה חדש **ויברך אתכם כאשר דבר לכם** כצ"ל קודם זה כי כשנמתק הדין בא פרנסה ועושר וזה שולחן בצפון מצפון זהב יאתה וזה ויברך אתכם כאשר דבר לכם לשון קשה ימתיק הדין ע"י זה ויברך אתכם:

ראה נתן ה' אלקיך לפניך את הארץ עלה רש כו' פרשנו בעזרתו ית' דאיתא שנה שרשה בתתילתה מתעשרת בסופה. לכאורה אינו מובן ובאמצע האיך תהי'. ופרשנו דאיתא בזוהר על המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר פי' סוף המדרגות של מעלה נתמלא מהמקור לקיימה מעושר. כי סוף של מעלה הוא תחלה של מטה. וכן י"ל מה שאמרו כל כנסי' שהיא לש"ש סופה להתקיים כי נתמלא מהמקור שפע להפיל פחד על המונעים וליתן שפע לאנשי כנסיה להתקיים. וכן כאן י"ל כי שנה גי' ספירה וכן עולם שנה נפש הוא רמז א' ודוק. וזה שנה שרשה מתחילתה מתעשרת בסופה כי בהתערותא דלחתא נקרא תחלתו ובשפע הבא בה מלמעלה נקרא סופה סוף המדריגות והוא ה'. ועוד פרשנו שנקרא שנה כי אמרו אין טיפה יורדת כו' עד שטיפים עולות ושמעתי מרבי ז"ל הוא אהבה ויראה נ"ל הפירוש כי המקבל בהית לאיסתכולי בי' הוא יראה כמו שאמרו רז"ל יראתו זו הבושה ומסתמא יש להמקבל אהבה להמשפיע וזה שנה כמו עבר ושנה. וזה שנה שרשה כו'. וזה ראה נתן ה' לפניך כו'. עלה רש פי' בהכנעה לפניו ית' כנ"ל כי הכנעה גדולה מיראה וזה אל תירא ואל תחת לא בירא' ולא בפחד כי עמה גדולה מכולם:

ואתחנן

לפסוק ראשון **פשוט ואתחנן בעת ההיא** לשון נוקבא הוא עקבות משיחא לאמר להיות אהוב ומקובל מדרגה זאת של חנון (כדאיתא במדרש על פנה אל תפלת כו' ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון שאין להם אלא תפלה בלבד וכן בזוהר מרא דרגלאין בזכות זה יבא משיח ב"ב) דאל"כ הפסוק בפ"ע אין לו פירוש וכן י"ל לאמר שהוא לשון אהבה וחטיבה כנ"ל פי' להיות אהבה בין בני אדם [כאן חסר איזה תיבות] וכן לאמר להיות אהבה בין קב"ה וכנ"י:

חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז דאיתא בזוהר ברעי' מהימנא שביקש משה מאליהו להתפלל אל ה' שלא יהיו הת"ח מבוזים בעיני העולם וידוע כי הת"ח הם נצוצי משה. והנה עשרה לשונות של תפלה יש. ודאי [יש] טעם על כל לשון. י"ל כשמבקש חן קאמר לשון חניני'. וזה י"ל חננו ה' חננו תן לנו החנינה להיות לנו חן בעיני ההמון וכן לישראל בעיני האומות כי רב שבענו בוז. וזה ואתחנן אל ה' בעת ההיא הזמן הפחות

הוא זמן עקבות משיחא לאמר לשון האמרת להיות חשובים בעיני ההמון וכן ישראל בעיני האומות:

ה' חננו לך קוינו הי' זרועם כו' קאמר קודם ואח"כ לנוכח עלינו. ובנתיים לשון נסתר הי' זרועם כו'. דהנה ידוע שבשנאת חנם חרב בהמ"ק ועדיין הוא מרקד בינינו הגם שנראה שיבא משיח קודם שיהי' שלום גמור כי אליהו בא לעשות שלום אעפ"כ אם הי' שלום קודם הי' בא משיח קודם וזה אפי' כנישתא חדא לשון אחדות יהי' בכנישתא אותם שהם בחבורה אחת תהי' אחדות ביניהם וכמו דרא דרשב"י כדאיתא בזוהר. והנה הר"מ אלשיך ז"ל כתב טעם על מה שאמרו רז"ל דורו של אחאב כו' מפני שישראל יש להם שורש בי' ספירות ושמות. זה בגבורה וזה בחסד וכיוצא בזה וכשיש שלום בינינו נעשים שלום בשורשם למעלה נמתקין כל הדינין ואין שטן ואין פגע רע ומתקבלים כל התפלות. וזה ה' חננו תן חן כל א' על חבירו ע"י זה לך קוינו פי' מה שקוינו יהי' לך מקובל לפניך הי' זרועם כו' דהנה איתא בפ' הרואה האוכל מבשר שור [בחלום] מתעשר. כי ידוע פני שור מהשמאל ואם הגבורות נמתקים לא מבעי' שאין דין על ישראל כי אפילו בא פרנסה מזה בריוח כמו מ"ן ממנצפ"ך שהמתיק משרע"ה כדאיתא. והפירוש הוא כי הקב"ה רצה להטיב לברואיו ומפני שלא הוה אפשר לקבל מפני רוב שפע הי' צימצום כדי לקבל החסד וא"כ הי' הדין טפל להחסד ובזה שממתיקים הדינין בשורשם בא הדין על שונאי ישראל להיות לנו ישועה מזה שיאבדו שונאינו. וגם בא פרנסה שהיא ג"כ כזה שעיקר הוא לעבודת שמים כ"א צריך פרנסה בריוח לתועלת לעבודת שמים שהוא עיקר. וזה שולחן בצפון מצפון זהב יאתה. וזה הרואה בחלום שאוכל מבשר [שור] מתעשר כי משמע שנמתקו הדינין שעליו ממיל' מתעשר. וזה הי' זרועם הגבור' והכח שלהם פי' של שונאי ישראל לבקרים לשון בקר כמו ואכלת את כל העמים לבוא עושר. אף ישועתינו בעת צרה כי תבא על שונאינו וזה ואתחנן אל ה' בעת ההיא היא עקבות משיחא לאמר לשון חטיבה להיות אהבה ואחוה וריעות בינינו:

לריש הפרשה **אדני ה' כו'** י"ל למה אמר אותם שני שמות דהנה ידוע שמשורש משה לא הו' לו לבא לא"י הוא ודור דיעה. כי א"י הוא משורש היראה. ע"כ אוירא דא"י מחכים כמו שכתיב הן יראת ה' היא חכמה. ויראה לגבי משה מלתא זוטרתא כי הי' לו ענוה וכמו שפרשנו על אל תקרב הלום לשון מלכות הוא יראתו ית' כי מפני מלכות מתיראים. וזה לשון הלום גבול וצימצום. כמו זה יעצור בעמי. וזה של נעלך כו' לשון סגירה וצימצום מפני יראתו. כי המקום כו' אדמת קודש הוא מדרגה תחתונה מבינה וחכמהי אשר הם אחת ונקרא קודש וזה אדמת קודש היא הוא מדרגה תחתונה שלך כמו נוקבא. וזה נקרא

לאה כאשר הארכנו במקום אחר מענינים אלו. ובאמת הקב"ה הכל יכול להיות משרע"ה גם בא"י והי' טוב ומתוקן הכל. אך לזה צריך נס כמו במרדכי שזכו לנס שלא יתבטל שורש גם אח"כ כדאיתא בשם האריז"ל ואם פעל הקידוש השם במים הי' זוכה לנס זה ומפני שלא [פעל] כן ע"כ לא נפעל זה. והנה שורש יראה משם של אדני ושורש הענוה משם הוי' בניקוד אלקים ע"כ הזכיר אותם שתי שמות:

ונשב בגיא מול בית פעור דאיתא ברב יוסף שאמר לרבא (עירובין נ"ד ע"א) לפרש הפסוק וממדבר מתנה [כו'] ואם מגביה א"ע הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ואם חוזר בו מגאוה ינשא. ואיתא הוי קבל וקים. וזה ונשב לשון עיכוב כמו ותשבו בקדש ואשב בהר פי' להתעכב הרבה בעולם כמו הוי קבל וקים. בגיא. [לשון הכנעה ע"י שיש לאדם הכנעה יכול להתעכב הרבה בעולם]:

ועוד בזה **מול בית פעור** כי זה לעומת זה מי שפוער פיו על אנשי אמת בא מגיאות וקנאה והמתנהגים בענוה הם היפוך מהרשעים וזה מול בית פעור היפוך מהפוערים פיהם וכן מול לשון כריתה להראוים לכך וכן לשון בית פעור כי המלעיג על דברי חכמים נידן בצואה רותחת כמו עבודתה של פעור נקרא בית פעור:

עוד לפסוק **ונשב בגיא מול בית פעור ועתה ישראל כו'** הסמיכות צריך ביאור. וכן אח"כ מתחיל לשון יחיד ומסיים לשון רבים ישראל שמע ואח"כ לשון רבים [מלמד אתכם]. והנה יש פסוק היפך מזה [והוא] ניחא. ובקשתם משם את ה' אלקיך כו' פתח לשון רבים ומסיים לשון יחיד. [ומצאת] כי קודם שמתדבקים בו ית' יש פירוד נקרא לשון רבים משא"כ אח"כ. וזה שיש לדקדק שקודם כתיב סתם ובקשתם לבד ומצאת ואח"כ תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך דוקא נראה בעזרתו ית' דהלא צריך [להבין] מה מציאה שייך בו ית' הלא מלא כל הארץ כבודו ואין לו דמות הגוף. אך זה הוא המציאה לדרוש אותו בכל לב ונפש. וזה ומצאת האלהות לך כמו שכתיב ובקשתם כו' ה' אלקיך. וזה ומצאת שתהי' לך קדושתו ית' להיות לך אלקותו כי תדרשנו כו' ובכל נפשך. משא"כ כאן הוא להיפך קודם לשון יחיד ואח"כ לשון רבים ואיפכא הי' להיות. והפירוש בעזרתו ית' דפירשו רז"ל ומבמות הגיא כידוע לשון שפלות וכל גיא ינשא אם שב. והנה פרשנו נתעטף הקב"ה כש"ץ היכן מצינו ש"צ צריך להתעטף ואי מכאן הלא באמת אינו חיוב וא"כ הי' להיות חיוב בדבר. ועוד מה אם יעשה כסדר הזה. ופירוש העולם ידוע. ופרשנו כי ש"צ צריך להיות אוהב הציבור כי אם מכוין שלא להוציא השונא גם אוהב אינו יוצא. וזה נתעטף פי' בבני ישראל כביכול כש"ץ ואמר כ"ז שבני יעשו כסדר הזה להיות להם אחדות [אחד] גי' י"ג עי"ז יעוררו י"ג מדות של רחמי' ומוחל עונותינו כמו שכתיב בהם נושא עון כו'

וכן ודאי אם מזכירים י"ג מדות מעוררים אותם אך זה רבותא יותר. והנה המדברים על צדיקים ודאי [זה] בא מגאוה וידוע אפיקורס [הוא] המלעיג על דברי חכמים ודאי שבכל דור נדון בצואה רותחת. וזה ונשב בגיא הוא הכנעה ע"י זה יש אחדות מעוררים הי"ג מדות וע"כ לשון ג"י י"ג וא' שאחר התיבה ר"ת אחד שהוא ע"י אחדות. וזה הוא מול בית פעור הוא הקליפה של העון שפוער פיו על צדיקים וכן נמי נדון בצואה רותחת כמו בית פעור שעבודתה בכך. ועתה ישראל פי' הצדיק של כל דור שמע לשון וישמע שאול פי' אסוף ותעשה אחדות בין ישראל. אל החוקים כו' פי' שלא תהי' קשר רשעים כ"א אדרבה אל החוקים להיות למנין לדבר מצות כו':

וי"ל עוד כי פרשנו על מי בכם כי התשובה דקרא מי אם בא הרהור תשובה לאדם העצה הוא להיות ירא שמים ולשמוע ולקבל מצדיקים וזה מי בכם אם הרהור תשובה בכם העצה הוא ירא ה' וגם שומע בקול עבדו כו' אשר הלך כו' פי' איזה עבד לשמוע. אשר הלך חשכים שהלך ממנו החשכות פי' שזה כמה מטהר עצמו ואין נוגה לו פי' אין נוגה עצמו בעיניו כיון שאין לו גאוה שהולך עם האמת ה' אתו. וזה י"ל גם כאן ועתה ישראל שמע פי' אם עתה תרצה להיות טוב שבא לך הרהור תשובה ישראל שמע תשמע לצדיק שנקרא ישראל אל החוקים כו':

ועוד י"ל שיש אדם שנראה לו או להם לרבים שהם טובים ויש להם אחדות טוב וגמור ובאמת עדיין לא כראוי אם יפשפש במעשיו ומדותיו. וזה ועתה ישראל שמחזיק עצמך לישראל לטוב ואחדות שמע פי' הבין אל החוקים כו' מלמד אתכם שתחקור שאין עדיין באחדות גמור כי עדיין לשון רבים:

ועתה ישראל שמע אל החוקים כו' מתחיל לשון יחיד ומסיים לשון רבים ועוד מהו למען תחיו כו' כאלו הוא חיוב ע"מ לקבל פרס כאלו אומר שתהי' דוקא הכוונה בשביל זה. ומהו לשון ובאתם וירשתם הי' די. דהנה פרשנו מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו כו' כשבא לאדם הרהור תשובה יש מתענים או מדברים על צדיקים או כיוצא בזה שאומרים שעושי' מצוה בזה ונהפוך הוא. והנה מי פרושו תשובה וכמו שאמרו רז"ל דע מאין באת כו' הכל מרומז בתיבת מי שרשו והתחלתו זה מאין באת ומי יהי' שכניו הם רמה ותולעה וזה ולאן אתה הולך כו' ומי ישפוט אותו וזה ולפני מי אתה עתיד כו' וזה מי בכם אם יש בכם הרהור תשובה העצה הוא לנהוג כן ירא ה' וגם להיות שומע בקול עבדו ומפרש איזה עבדו אשר הלך חשכים ממנו ואין נוגה לו שהוא שפל בעיניו כמו הוה קבל וקים. וזה ועתה לשון תשובה כדאיתא במדרש במקום אחר פי' כשבא לכם הרהור תשובה ישראל שמע פי' תשמע אל הצדיק הנקרא ישראל אל החוקים ואל המשפטים כו' דאל"כ

מי שלא תקן מדותיו אפשר לטעות בהחוקים ומשפטים במצות עבירות וכן להיפך אך אם אדם מתנהג כשורה ודאי א"א שלא ידברו עליו בני בליעל. אך זה אינו מזיק אדרבה מצער הזה אדם ניצל מכל צרה וזוכה לאריכות ימים. כמו הוה קבל וקים. וזה למען לשון מענה אליפז שמדברים עליו ע"י זה תחיו ובאתם כי כשאדם אינו מתנהג כשורה מקרא יוצא ולהיפך בא. וזה ובאתם ולא תצאו וירשתם את הארץ כי הקדושה עליונה נקרא ירושה וכמו שפרשנו על התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך. כי תורה כוללת כל העולמות. וזה מציון מכלל יופי ציון הם אותיות התורה לשון אות וציון זה שורש הכל ואין להאריך שכבר הארכנו כמה פעמים בזה. וכשלומד בדחילו ורחימו מקשר כל העולמו' עד אין סוף בא לאדם אור מעולמות עליונים שהעלה למעלה וזה נקרא ירושה מוחין של עולמות עליונים והעולמות של מעלה עד אין סוף. וכן בשבת קודש בסעודות וזה נחלה בלי מצרים ע"י זה המצרים נתבלו ששקר אין לו רגלים. וזה גאון יעקב. ואם אדם לומד ואין כן צריך עדיין לתקן עצמו ללמוד תורה. וזה שאין ירושה פי' כל עוד שאין ירושה לך. וזה תורה אור בא אור לאדם אין טוב אלא תורה טוב ממש והארה אעפ"כ לרצון לפניו שיודע אם ח"ו לא הי' כן היינו עוסקים ביודעינו שהוא רצונו ית' וכמה מצות שעושין שאין מרגישין אור וטוב מהם כמו מקוה וכיוצא בזה. תענית בשעת חיוב. וזה וירשתם את הארץ כי קדושה נקרא ארץ לגבה למעלה ממנה כפרש"י ז"ל על אופן א' בארץ אצל החיות הרקיע קורא ארץ לגבי למעלה ממנו:

[עוד לפסוק] **ועתה ישראל**. דהנה איתא' במדרש הטיבו אשר דברו חד אמר כהטבת הנרות וחד אמר כקטורת. פי' במה שרצו וקבלו לציית את משה רבינו ומסתמא כל דור לחכמי הדור יכול להמשיך עליהם חיים מהמקור כי הי' חכם וחכמה תחי' וכן עושר מבינה שניתנה למשה וידוע הרוצ' להחכים כו' להעשיר כו' וסימנך מנורה בדרו' וידוע קטורת מעשרת וזה מבואר. והנה פרשנו מי בכם בקיצור פי' הרהור תשובה [בכם] העצה היא ירא ה' וגם שומע בקול עבדו. וזה ועתה היא תשובה ישראל שמע פי' תשמע להצדיק כו' למען תחיו יומשך לכם חיים ורביתם. ג"כ כו' כנ"ל. עוד נזכרתי שם לן. אמור להם כו'. פרש"י ז"ל במס' שבת פ' ר"ע מדבר פארן שפרו ורבו בפ' לך אמר להם כו' כל א' נתבערה אשתו זכר וזה יותר מבואר הפסוק ועת ישראל כו' תחיו חיי' ורביתם בני ובאתם וירשתם את הארץ מזוני וכבר כתוב מזה למעלה ג"כ י"ל הדיוק שנתעברו בן זכר מדבור לכם פי' להנאתכם להתעבר כיוצא בכם מבואר טעם על דברי רש"י ז"ל הנ"ל:

ועוד ועתה ישראל שמע אל החוקים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו כו' ההתחלה לשון יחיד וסיום לשון רבים. אשר פרשנו הכתוב כבר. י"ל עוד דהנה [פרשנו]

על שמח זבולון בצאתך וישכר באהלך דיש אדם שעובד את הש"ת בזה שיושב על הספר תמיד. ויש שיודע נמי להתדבק בו ית' ולהבין ברוממותו ובעולמות כי ע"י זה ממשיך קדושתו ית' ואהבה ויראה מעולמות עליונים וע"כ אמר דוד המע"ה הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים כו'. לכאורה יש בהם יתור הרבה הי' די שיאמר בקיצור הללוהו כל מה שברא ויצר כו'. אך הכוונה שרצה להמתי.. מכל מה שהזכי' מאהבתו ויראתו הגדול' שעובד את הבורא ב"ה בהם אשר הם רוחניות ואין מעכבם הגשמיות להמשיך עליו במה שהזכירם. (וכמו שפרשנו על זכר צדיק לברכה ע"י שזוכרו בא לאדם ברכה קדושתו ית' מהצדיק ורצה להמשיך הקדושה שמהללים אותו ית') והנה הצדיק שיש לו דביקות בו ית' גם בתוך קהל ועדה ובחוץ וכשעוסק בעניני עולם יכול לעבוד אותו ית' משא"כ בעוסק בתורה לבד בשעה שאינו עוסק אינו עובד אותו ית'. וזה שמח זבולון לשון יזבלני אישי. לשון בית זבול לך. בצאתך גם בחוץ. וישכר באהלך רק באהל תורה וזה אשר אנכי מלמד כו' הוא הדביקות שמרומז באנכי כידוע ליודעים ע"ז קאמר למען תחיו פי' גם כשתהיו בפירוד לשון רבים תהיו טובים כנ"ל שמח זבולון בצאתך:

ואתם הדבקים כו'. דהנה פרשנו על ויצמח ה' אלקי' מן האדמה כל עץ נחמד למראה. דהנה כל מה שברא ית' הוא רק להטיב לברואיו הם ישראל העיקר הבריאה סוף מעשה הוא נעשה אדם אתם קרוים אדם הוא תחלת המחשבה ונדמות ישראל מתחת כסא הכבוד וזה לכבודו. והנה עולם התחתון אנו שעתה בעולם השפל צריכים מאד טובותיו הן בגשמיות והן ברוחניות משא"כ עולמות העליונים רק לרוחניות. ובל"ז כשמפיע לנו צרכינו בא ויורד ממנו ית' דרך כל עולמות עד לנו ונתגשם הרוחניות לכאן ובעברם דרך העולמות נהנים מאורו ית' ורצונו וטיבו העובר דרך שם כמו תחלת הכל שהי' העולמות להשתלשל עד שימצא עולם שפל להיות בחירה ובעלי תכלית וגשמיות שלא הי' אפשר בלא ההשתלשלות וממילא גם לענין השפעה הוא כן שייך לכל העולמות עד שנתגשם לנו צרכינו ד"ל. וזה ויצמח מן האדמ' פי' מזה בא שהצמיח כל עץ (פי' הכולל הכל הסיבה הוא הכתר) נחמד למראה הוא חכמה כמו ולבי ראה הרבה חכמה. וטוב למאכל הוא בינה כי שולחן בצפון הוא בינה להבין דבר מתוך דבר הוא הצפון בהדבר. והנה חכמה חיים נקרא כמו והחכמה תחי' בעלי' וכן בינה וחכמה הכל אחדות כמו בספר יצירה הבן בחכמה וחכם בבינה נקרא חיים ומזה בא הדעת ע"י שכל יודעים ואוהבים אותו ית'. וזה דעת לשון אהבה נק' כמו ידעתיו ע"כ נקרא הדעת עץ החיים ששורשו בחיים הוא ח"וב. בתוך הגן הוא ג"ן סדרים דאורייתא שורש תורה שבע"פ בהם הוא עץ החיים הוא דעת ועץ הדעת הוא היראה ששורשו הוא הדעת מזה בא לאדם יראה מלפניו

ית'. והנה יש יראת רוממות ויראת עונש. רוחני וגשמי. וזה עץ הדעת טוב ורע. והנה משה רבינו הי' לו ענוה. וחכמה מאין תמצא ומ"ט שערי בינה נתנו לו ע"כ לפעמים כתיב ה' אלקינו ופעמים ה' אלקיכם. וה' אלקיכם פרשו האהבה ויראת שמים. והנה גם ביראה הוא עבדות ותהי' לו שכר משא"כ האהבה [הוא יותר גדולה]. וזה ואתם הדבקים בה' אלקיכם הוא האהבה עץ החיים עי"ז חיים כולכם אפילו היום בעוה"ז מעין עולם הבא וע"ש ואתם בוי"ו וכן הדבקים בה' י"ל שמרומז בו"ה של הוי' ב"ה ופשוט שמרבה כל אשר יתנהג כן. וי"ו מוסיף עליהם כל הדבקים כו':

ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה. ידוע שדרשו רז"ל מזה לשמור בריאותו וצריך להבין הנתינת טעם ע"ז כי לא ראיתם כל תמונה. אך הנה (ידוע שבים נרא' ית' כבחור ובמ"ת כזקן שמעתי משם הרב המגיד מראוונא רבי ר' בער ז"ל שודאי אין לו וגוף כ"א שהם היו עדיין כמו נער ובחור בדביקותו ית' נראה להם [כבחור] ובמ"ת שהיו כבר כראוי בדביקותו ית' נראה להם כזקן). והנה אם הש"י הי' נראה להם בדמות הי' משמע כמו שהוא ית' נראה להעולם במה שיש בזה עולם בדמות כן כשאנו מתדבקי' בו ית' צריך להתדבק בו כמו בעולם עליון בלא גוף כלל הי' משמע שלא לשמור בריאותו כי טוב לעבדו בלא גוף כ"א ברוחניות כמו בעולם עליון משא"כ לא ראיתם כל תמונה גם לעולם עליון הדביקות הוא כמו בעולם הזה בגוף ולא דווקא וכמו בעולם עליון ודוק. ומה שכתיב קודם קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול לכאורה זולתי קול הוא מיותר אך דהנה כתיב רואים את הקולות פירשו רז"ל רואים את הנשמע שראו האותיות וזה לא ראיתם כל תמונה זולתי קול פי' תמונת קול. לפ"ז לזה צריך שלא לחוש על בריאותו להתפלל בכח ודוק:

ה' אלקינו כרת עמנו ברית בחורב כפשוטו למה נקרא שמו חורב שירדה חרבה לאומות העולם עליו וזה כרת עמנו ברית ע"ז פי' בשביל טובו' ישראל ועוד י"ל כמו בנח והקימותי את בריתי אתך פי' כשתהי' חרבה לא"ה שלא תזיק לישראל זה עמנו ברית בחורב וי"ל נמי הכתיב לבד כמו בחרב בסגול אם נגזר חרב על שונאי ישראל כרת עמנו ברית עמנו שלא תזיק לנו. וי"ל עוד לשון חורב אל הגזה פי' לזה להיות חורב בעת שצריך כמו בימי קציר וכן נמי להיפך כשיש חורב ואנו צריכים שלא תהי' כן שנהיו יכולים לפעול. וכן נמי לענין פרנסה להשפיע וכמו שכתיב ארץ הנגב נתתנו ונתת לי גולות מים לפרנסה:

שמע ישראל כו' כי הנה אלקינו נקרא התשובה שמעצמו ממשיך אלקותו ית' עלינו ע"י תשובתו ועוד כי בן נח אזהרתו זו היא מיתתו משא"כ יישראל מתרין בו אולי ישוב וזה אלקינו נקרא התשובה וזה שמע ישראל לשון וישמע שאול וקאמר יראה שמעלה של

האחדות ה' אלקינו ע"י התשובה נראה אלקינו שאלקותו עלינו כ"ז שאין עדיין אחדות גמור אבל אם הוא אחדות משיג הקדושה שאין נקרא עדיין אלקותו עלינו כראוי וזה ה' אלקינו ה' אחד אם יש אחדות משיגים שהוא ה' ואין ראוי עוד להיות נקרא אלקינו כי צריך שנהי' טוב יותר וגם ואהבת את ה' כו' באהבה שיש בינינו בא גם אהבתו ית'. וכמו שפרשנו על את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו כו' אני ה' אלקיכם ושמרתם את חקותי כו' אני ה' פי' אשר יעשה וחי בהם בחיות ודביקותו ית' לא יחזיק עצמו לעובד ה' להיות נקרא אלקיכם כ"א אני ה':

להדוף את כל אויביך מפניך כאשר דבר ה'. קשה היכן דיבר שיהדוף אותם והמתי את כל העם הוא דבור אחר. ועוד ודאי יקיים מה שדיבר ולמה לזה הבטחה מי גרע מהבטחה הראשונה ע"כ איתא במדרש על ריש פ' עקב כמה פירושים על ושמר ה' אלהיך לך את הברית כו'. וי"ל דהנה ה' עם הצדיק ולא מבעי' דבריו פועלים אפי' מחשבתו כי רצון יראיו יעשה וזה להדוף את כל אויבך מפניך לשון זעם. פי' בשביל זעמך שתכעוס עליהם תפעול כן ובשביל שכתיב כל אויביך משמע נמי מישראל ע"כ כתיב לשון להדוף ולא יותר כ"א שלא יוכלו להצר לו ולא לבלבלו. וזה כאשר דבר ה' פי' כמו כאלו דיבר ה' זה הקישוי ע"כ לשון דיבר קשה כן תפעול אתה בסערך עליהם:

עקב

ברוך תהיה מכל העמים דפרשנו עד יעבור עמך ה' כו' עובר לישנא דאקדומי עד לשון עולם יעבור פי' יקדים עמך להרחמים והקדושה וזה ה'. עד יעבור יקדים עם זו גי' י"ג שיש להם כינס לצדיקים וזה קנית כי הם כמו קן לו יתב'. וזה ברוך תהיה מכל העמים פי' עיקר שפע תבוא לך רק התמצית לכל העמים כן הוא אם עושים רצונו של מקום. לא יהיה בך עקר כו' פירשו במדרש לא תהיה תפלתך עקורה. נראה שדקדקו לשון בך פירשו כ"ב אותיות הוא התפלה (ולפי האר"י ז"ל לחדש תורה ג"כ יפרש כן כ"ב אותיות התורה) ויש לדקדק לשון עקר ועקרה. נראה כי יש תפלות לצורך נשמה ולצורך הגוף וזה נקרא נוקבא שרוצה לקבל משא"כ צורך הנשמה ועבודת הבורא להשפיע נחת רוח לפניו ית' וזה עקר ועקרה. ובבהמתך כי אם דעתו שפלה עליו תפלתו נשמעת ובשעת גשמיות איתא פן תאכל ושבעת כו' ורם לבבך. וזה הבטחה ובבהמתך כשתהיה עוסק בבהמיות ג"כ תהיה תפלתך רצויה כי תהיה דעתך שפלה עליך מפני רוממותו יתב':

כל המצוה אשר אנכי מצוך היום כו'. לשון היום פרשנו' דהנה [כתיב] כי הוא אלקינו ואנחנו עם מרעיתו כו' עם מרעיתו הוא שאיתא ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים הוא הנחת רוח שיש לו יתב'. ופשוט נמי צאן מרעיתו שהוא ית' רועה וזן אותנו. וצאן ידו

היום כו' דהנה ידוע שולחן בצפון פרשנו כמה פעמים דהנה שורש המצאת עולמות הוא להטיב לברואיו ולהשפיע כי חפץ חסד הוא ואם היה רוצה ית' להשפיע בלא צמצום אי אפשר לקבל ולא היה בא הרצון מכח אל הפועל הוצרך ית' לצמצם. והנה הצמצום הוא שורש הדין היפך חסד אך הוא טפל לחסד. סיוע לחסד ומזה יכולין לפעול להמתיק הדינין בשורשם שהוא לצורך חסד כן גם למטה יבוא הדין רק על שונאי ישראל לצורך קיום העיקר הם ישראל כמו בשורש הגבורות הוא רק לצורך העיקר הוא החסד ומזה השורש בא פרנסה כי' העיקר הוא לעבודת שמים כמו שאמרו חז"ל כל מה שברא לא ברא אלא לכבודו וכדכתיב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כי הכל א' הוא ע"י זה יהיה השפעתו לנשמות טובה שלימה בלא נהמא דכסופא וזה הו' תורה וחכמה אעפ"כ טוב לזה עושר לעובדו מתוך הרחבת הלב כי שמעתתא בעי צילותא וגם הוא כבוד שמים להיות טוב ליראי אלקים גם בזה [העולם] וכמו שאמרו רז"ל הנוי והכח והעושר נאה לצדיקים כו' והוא כמו הגבורות שהוא רק לצורך חסד כנ"ל ושולחן בצפון מהאי טעמא כי הוא טפל להעיקר כמו שמאל שמסייע לימין כי ימין הוא העיקר בערך זה נקרא למעלה ימין ושמאל העיקר והטפל. והנה התשובה ג"כ אינה העיקר כ"א אם יחטא צריך תשובה לקיום העולם. והנה מי שחוזר בתשובה משורש זה בא לו עושר. וזה מרעיתו וצאן לשון עושר כמו עשתרות שמעשרות את בעליהן. ידו פירוש שמאל כנ"ל וכמו שכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים פי' ידי שמאל וזה וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו פי' אם תשובו שלא הייתם טובים ומהיום תהיו טובים. וזה י"ל כל המצוה כו' היום תשמרון לעשות פי' הגם שלא הייתם טובים עד היום. למען תחיין פי' תהיו טובים ורביתם שבא ג"כ משורש זה כי צריך חמוס לסייע לפרות ולרבות ובאתם וירשתם את הארץ הטובה הוא עושר:

כי ה' אלהיך מביאך כו' הפסוק בפ"ע י"ל. דהנה פרשנו הפסוק הנ"ל כל המצוה כו' דיש שני מדרגות א' צדיק המקיים התורה כפשוטה ויש א' מאהבתו להבורא ב"ה כבן לאב מצפה לעשות רצונו ע"כ מקיים התורה ומצותיה כי זה ודאי רצונו וכמו א"א ע"ה השיג מאהבתו ודביקותו בהבורא ב"ה לעשות רצונו קיים כל התורה כידוע ונ"מ בין שני המדריגות כי מאהבתו יתב' לפעמים משנה לפי אשר נראה לו וזה מקרי הוראת שעה וכמו שפי' הברבנאל שאליהו שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות לא היה ע"פ הדיבור ע"כ הוצרך להתפלל לענות לו באש. כ"א שהיה נראה לו לכבוד שמים מותר לעבור על איזה מצוה וזה היא עבירה לשמה. משא"כ מדריגה שניה שאינו עובר מה שכתוב לא כן הוא. ועוד נ"מ כי מדריגה ראשונה הוא כאין בדעתו לפני הבורא ב"ה כי זוכר בו

ומשיג רוממותו יתב' ונוראותיו משא"כ מדרגה שניה כידוע. וזה פרשנו על אין בין י"ט לשבת כי צדיק נקרא טוב כדכתיב אמרו צדיק כי טוב ויום הוא תורה אור יום ושבת נקר' הדבוק בהבורא ב"ה ומדבק עצמו בו יתב' מתתא לעילא לשון שבת משיב נפשו למעלה לשורשה וזה אין הוא בין י"ט לשבת זה הוא אין בדעתו ולא זה. וזה כל המצוה אשר אנכי כו'. כי [יש] דיקדוק מתחיל לשון יחיד ומסיים לשון רבים אך לפי דברינו נכון כי מדרגת הדביקות אין נמצא כ"כ כ"א ביחידי סגולה וכדאיתא בחובת הלבבות אך צריך העולם לציית אותו צדיק. וזה אשר אנכי פי' דביקות כי אני הוא יראה כמו גבור אומר אני אני הוא מי עוד והכ' שבאנכי הוא [מרומז] על כתר כמלך שמוכתר רואים גדולתו גם שהוא טוב ולא יענש. מגדולתו מתביישים וזה יראת רוממות הוא אהבה ודביקות וזה אשר אנכי מצוך היום כי יש עתים שצריך להתנהג באופן אחר כמו הוראת שעה כנ"ל וזה לשון יחיד קאי על יחידי סגולה תשמרון העולם לעשות למען תחיון כי ע"י שתהיה אחדות עם אותו צדיק והוא בעיניו כאין כנ"ל יש לו כח להמשיך ממזל עליון הידוע בני חיי ומזוני כמבואר כמה פעמים בשם הרב רבי בעריש מראוונא ז"ל אין מזל לישראל מי שהוא בדעתו אין. וזה למען תחיון הוא חיי ורביתם הוא בני ובאתם כו' הוא מזוני. וזה כי ה' אלקיך כ"י ר"ת כנסת ישראל אם מתכנסים להצדיק הגדול הנקרא ישראל אשר בך אתפאר שאין מתפאר עצמו בדעתו כלל כ"א את הבור' ב"ה עי"ז ה' אלקיך מביאך כו'. ארץ טובה דהנה כמו בגשמיות יש ארץ ושמים הארץ מקבל משווים למטר השמים תשתה מים נקרא ארץ המקבלת בשביל התבואה. כן ברוחניות יש ארץ החיים ארץ ממנה יצא לחם של תורה הוא היראה והקדושה וזה ארץ טובה כמו שאנו אומרים לטובה ולברכה י"ל נמי כן לעורר מ"ן בעבודת שמים שלנו כי נקר' טוב משפיע והשפעה כביכול שאנו משפיעים נחת רוח לפניו יתב' בעשות רצונו שגורמים השפעות טובות כרצונו להטיב נקרא טובה וברכה השפעה מעילא לתתא וזה ארץ טובה ורחבה לעורר מ"ן גם במחשבות טובות כי הדיבורים ומעשים מצומצמים משא"כ מחשבה ברגע א' יכול לחשוב כל העולם כולו ע"כ נקר' רחובות. וזה ורחבה קאי על ארץ הנ"ל. ארץ נחלי מים הוא שורש התשובה מחילת עונות שהיא יתב' מנקה לשבים גורם להשפיע ית' ממקור הרצון להטיב הנקרא נוצר חסד שמצר ומצפה לעשית חסד ודוק. וזה ארץ נחלי מים כי זה המזל שנוזל משם חסדים הנקראים מים בני חיי ומזוני שורש כל טוב ומכ"ש להוסיף כי הם הוא יש מאין. עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר עינות הוא טובות כמעין הנובע מים חיים (כי הכל נקרא חיים כמבואר כמה פעמים) ותהומות הוא חושך על שונאי ישראל. וזה יוצאים בבקעה לשון ונבקיענה אלינו לאותם שמסכימים

עם האמת עינות [עליהם כנ"ל] ובהר לשון קשה שהם רק יצה"ר שנקרא הר תהומות עליהם ויהיה שלום על ישראל:

[עוד לפסוק זה] **כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה כו'** לשון כי בלא המשך למעלה כי כל פסוק אפשר לפרשו בעצמו. י"ל דהנה בה"מק נחרב בשביל שנאת חנם: [ע"כ] צריך היפך אהבה וריעות. וזה כי ר"ת כנסת ישראל להיות אחדות בישראל ע"י [זה] ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה כו':

וי"ל עוד דהנה יש בני אדם אם נותן לו ה' ית' טובות עוה"ז אינו מכיר טובה לה' שהוא נתן לו משא"כ מי שיודע בטובתו שהוא מן השמים גורם אפילו גם זה שתתמיד לו הטובה ולהטיב יותר (לפ"ז י"ל הודו לה' כי טוב ע"י זה כי לעולם חסדו ולא תפסוק) וזה כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה שאתה יודע זה ע"י זה הוא ארץ נחלי מים הוא חסדים יוצאים בבקעה ובהר פי' כן בעת רצון כמו בקעה שוה כמו ונבקיענה אלינו ובהר אפי' בשעת שקשה כמו הר כמה קשה אפי' כן לך יהיה נובע כל טוב כמו עינות ותהומות:

בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי כו' אינו [מובן] לשון עד היום הזה כי אינו נוהג בגלות כן שמעתי להקשות וי"ל לפי ענינינו. דהנה איתא בזמן שהקול קול יעקב בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו ומה יעשו אם לא יניח הקול יעקב צריך לומר זה אין לו כח. כי הקב"ה עוזר לזה שלא לבלבל והנה איתא על עקבות משיחא והאמת תהיה נעדרת פי' תעשה לה עדרים עדרים והולכת לה פי' יתחברו אנשי האמת לעצמם כמו עדרים לילך מחיל אל חיל. וזה י"ל בעת ההיא לשון נוקבא עת הפחותה היא עקבות משיחא הבדיל ה' פי' מתוך ההמון את שבט לשון ממשלה לוי לשון דביקות והתחברות ביניהם ודביקות בבורא ב"ה להיות הממשלה גם בזה שלא יוכל שום ברי' לבלבל מזה כדי לשאת את ארון ה' להעלותו פי' לגרום קירוב הגאולה ולעמוד לפני ה' פי' להתפלל בטוב כדאיתא אין עמידה אלא תפלה לשרתו פי' לעשות יחודים א"נ לשון שירה לזמר לפניו שירות ותשבחות ולברך בשמו עד היום הזה שנשיג היום שנאמר זה ה' קוינו לו כו':

ראה

בפסוק ראה אנכי כו' דהנה איתא שמעו כי נגידים אדבר מה נגיד יש לו כח להמית ולהחיות כו' למיימינים בה סמא דחיי כו'. הפי' דהנה יש בתורה ענינים מחסדים וגבורות וכמו שפי' רבי ז"ל רצה לזכות את ישראל כו' ה' חפץ למען צדק ויגדיל תורה ויאדיר נתן בהתורת גדולה וגבורה. וכן פי' דברי התנא נ"ל בבבא קמא אית דוכתא דתנא הן כו' פ' כשלומד ענין חסדים איתא הן שרוצה בזה באבות נזיקין לא תנא הן שלא יחפץ

בהן כ"א אדרבה לדחותן לשונאי ישראל: וזה למיימינים בה הממשיכים בה הימין שבה סמא דחיי' כו'. והנה תורה שבכתב אי אתה רשאי לאומרה ע"פ כי צריך לראות הכתוב. וזה ראה אנכי כו' ברכה וקללה גם הקללה הוא מתנה להמשיכה לשונאי ישראל כנ"ל: **לא תעשון כן לה' אלקיכם** הוא פסוק בפני עצמו וצריך ביאור בלא למעלה. דהנה פרשנו על שמים לא זכו בעיניו במלאכיו ישים תהלה. כי שמים נקראים הרחמים כידוע. דהנה רז"ל אמרו שמים בינו לביני קראו אותו ית' שמים כמו שהע"ה אתה תשמע השמים וג"כ קראוהו ית' רחמנא כי פירושו הרחמים ופי' הוא לשם הוי' ב"ה מדת הרחמים. והנה הבורא ב"ה חפץ חסד הוא ונראה לו שרחמיו אינם גדולים כראוי על עמו מה עושה נותן אורו הגדול לצדיקים וע"י אורו הגדול משיג רוממותו ית' ויודע שאינו עובד את הבורא ב"ה כראוי לפי גדלו גם מה שחוטא האיך הוא גדול לעבור על רצון מלך הגדול מלך מלכי המלכים הקב"ה ונעשה בעיניו כאין יכול להמשיך לישראל בני חיי ומזוני התלוים במזל כי אין מזל לישראל. פי' מי שהוא אין בדעתו. יהיה מי שיהיה גם אם הוא באמת לא טוב אם יודע האמת. וכמו שפרשנו על לא בזה ולא' שקץ ענות עני (תהלים כב כד) פי' הכנעת עני בדעת ענות לשון הכנעה כמו לענות מפני ולא הסתיר פניו ממנו בשום פעם. ובשועו אליו שמע גם על אחרים כי ממנו הלא אינו מסתתר פניו. וזה שמים הרחמים לא זכו בעיניו ע"כ במלאכיו הם צדיקים ישים תהלה אורו וקדושתו ית' כמו עטישותיו תהל אור וכן יהלו אורם. ע"י זה נמי פי' השני תהלה לשון גידוף שמשיגים חסרונם ומי שאינו באמת אינו משיג מה שעובר. וזה לא תעשון כן לה' אלקיכם לשון כן בנות צלפחד דוברות כי אם אל המקום כו' אשר יבחר ה' מכל שבטיכם הוא הכנעה ע"ד לא מרבכם חשק כו' כי אתם המעט ממעיטים עצמיכם. לשכנו תדרשו פי' להקים השכינה מעפר ולהיות שוכן בציון בגלוי ובאת שמה. ומעין זה פרשנו הפסוק לולא האמנתי לראות בטוב ה' כו' פי' ע"י לולא שמבין שהוא אינו ע"י זה האמנתי לראות בטוב ה' כו':

רק בכל אות נפשך תזבח כו' דהנה פרשנו על הא דאמרו רז"ל סעודה שהנאתך משוך ידך הימנה. לכאורה תמי' וכי צריך שיאכל דוקא [דבר] שאין לו הנאה הלא דבר שאינו מקובל לו עובר משום בל תשקצו. ועוד לשון משוך ידיך הימנה ה"ל למימר אל תאכלנה. אך צריך ליזהר להיות כוונתו לשמים בכל. ואם רואה שמתגבר עליו הנאתו ולא לשמים. ימשוך ידיו עד שישבר תאוותו כ"א שנראה לו שראוי שיאכל לשמור את נפשו. ועוד כוונות כפי שנראה לו יחזור ויאכל. וזה משוך ידיך. ועוד י"ל שבאכילתו יכוין להמשיך מהמקור הכל דרך העולמות הנקראים חיך וגרון השפעה לעולם כי הכל נקרא בשם אדם ושורש ישראל הוא למעלה בעולם הארוך ד"ל. כן הבנתי מדברי רבי ז"ל והוא אמר

שבאלול דוקא היחוד באכילה ע"י התיקונים. הבנתי כנ"ל ד"ל וזה סעודה שהנאתך משוך ידיך הימנה כי ידיך מרומזים השפעות שורש הכל חכמה ובינה שמלובשים בהם הח"וג של עולם הארוך וחו"ג. וזה שורש השפע. וזה רק בכל אות נפשך תזבח פי' תשבר התאוות ואכלת בשר כנ"ל. כברכת ה' אלקיך הוא גם הפי' השני' להמשיך השפעות בכל שעריך כי משם בא פרנסה ועושר כמו שאמרו רז"ל הרוצה להעשירהיצפין מצפון זהב יאתה וצפון הוא הבינה שמבין דבר מתוך דבר הוא דבר הצפון. ואיתא נו"ן שערי בינה נמסרו למשה חסר א' וזה כל גימ' נו"ן שעריך הטמא והטהור יחדיו כו' כי איתא בבה"מק שמאל לא תסייע לימין כי צריך להמשיך הברכות המזון כדאיתא בזוהר רק בחסד. והנה חסד הוא טוב ומטיב לרעים ולטובים. וזה הטמא והטהור יחדיו. כצבי וכאיל פי' דאיתא צבי ישן בעינו אחת כן האדם לחשוב הטעם. להיות לו כח בזה הוא כמו ישן שמחשב ענין עוה"ז ויהיה ניעור בעין אחת לחשוב ולכוין ענין שלמעלה וכאיל להמשיך השפעה כדכתיב כאיל תערוג על אפיקי מים:

השמר לך פן תעזוב את הלוי ע"פ שפרשנו הפסוק נבל תבול וזה השמר לגופך לך בשביל נפשך פן תעזוב את הלוי ע"י חסרון בריאותך לא תהיה אפשר לך המדריגות דביקות כ"א שדקדק ביראה לבד לקיים מה שכתוב וניתן בתורות:

וכן פרשנו בעקב לא בצדקתך וביושר לבבך כו' לכאורה הוא מותר דברי' שמתחיל אל תאמר בלבבך בצדקתי הביאני ולא אמר כלל ביושר לבבי. אך הנה יש מדרגה גדולה שלפעמי' אדם סומך על אהבתו לו ית' להקל בהוראות שעה כמו באליהו בהר הכרמל לפי הברבנאל שלא היה עפ"י נבואה א"כ הוצרך להתפלל. וכיוצא בזה. ומי שאין לו בבירור אותה מדרג' יזהר שלא לעבו' כמלא נימא וזה לא בצדקתך שמא תאמר מחמת מדריגה גדולה. וזה ולא ביושר לבבך וכנ"ל ברמז נבל תבול מסתמא כבר כתבתי דברים אלו לענינים אחרים:

כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך כו' דהנה פרשנו על והי' עקב כו' דהנה הבה"מק שני נחרב בעון שנאת חינם כו' צריך להתאמץ להיות אחדות היפך השנאת חינם בפרט כינס לצדיקים. והנה בזה מעוררים שורש האחד גי' י"ג וזה והיה עקב הוא בעקבית משיחא תשמעון לשון אסיפה וכינס כמו וישמע שאול כו' ושמרתם כו' פי' יעזור לכם הש"י. ועוד ושמר לך את הברית יעזור לך להיות נוטר ברית כדקא יאות. ואת החסד דהנה פרשנו [וברוח] אפך נערמו מים כו' דאיתא בפירוש אתה אחד על כי מאתך היא מנוחתם מאת ך' הוא כתר וכן בכאן ברוח לשון רצון אפך הוא כמו אפותא הוא מצחא דרעותא כשנתגלה בים נערמו מים גם החסדים נעשו ערמות וכמסים שלא ליללך על שונאי ישראל

כי הגם שזקן מלא רחמים הוא. אמרו סבא בביתא פחא בביתא כי שם גבורות חזקי' כמשל אב שאוהב מאד את בנו הגם שהאב הוא טוב מגודל אהבת בנו הוא כועס ונוקם לצרי בנו כן הדבר הזה מקור הרחמים הוא דין על שונאי ישראל וזה נערמו מים. נצבו הם ישראל מארי דרגלין גם שמתגברים על יצרם הם מושלים ביצרם כמו נציב מלך כמו נד נוזלים בא להם כמו כרי דברים הנמשכין מהאין מזל לישראל כידוע והדברים עתיקין. וזה ושמר ה' לך את החסד שלא יתפשט על שונאיך (אשר נשבע לאבותיך בשעת עקידה בי נשבעתי כו' וירש זרעך את שער שונאיו כו') והנה נ"ל [איתא] ביעב"ץ והרחבת את גבולי בתלמידים ופשוט אפשר לפרש כן. וזה כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך להיות לך תלמידים לזכות את הרבים ואין חטא בא על ידך. וע"כ איתא ברמב"ם ז"ל לנביא שואלים אות משא"כ בחכם. כי אין להרהר כו' מוכח כי ודאי השי"ת שומרהו. וזה כי ירחיב כו' ואמרת אוכלה בשר הוא גבורות להמשיך לאשר נראה לך לכבוד שמים כי כן איתא טעם על בבוקר לחם מרומז בחסדי' ובשר מרומז גבורות והאדמימות מראה כן וזה אוכלה בשר להיות לך הנאה מהמשכה זה להכניע שונאיו. כי תאוה נפשך כי כוונתיך נפשך לשמים בכל אות נפשך פי' תדקדק להיות רק בכל אות נפשך תאכל בשר מותר לך:

כל הבכור אשר יולד כו' י"ל לשון הזכר היה ראוי [ליכתוב] קוד' דהיינו כל הבכור זכר אשר יולד כו' דעתה לא משמע שקאי על הבכו' י"ל בדרך רמז לפי ענינינו הצדי' כל הבכו' נקרא כי צדיק מושל ואיתא בדוד המע"ה אף אני בכור אתנהו. וזה כל הבכור אותו צדיק אשר יולד במה שממשיך לך חיי ומזוני ועושר שכוונתו לשמי' לפעול רצונו ית' ונקרא משפיע ולא מקבל. וזה אשר יולד בבקרך במה שממשיך חיי שמרומז בבקר לשון ביקור חולים וכן מלך שבבהמות שור כי שורש הבהמיות הוא בריאת הגוף וכן איתא האוכל מבש' שור בחלום מתעשר והבין אותי ית' משום כי פני שור מהשמאל ושולחן בצפון מצפון זהב יאתה וצפון נקרא' שמאל כדכתיב צפון וימין וצאנך הוא בנים להתרבות צאן קדשים הם ישראל וצאן נמי י"ל עושר כי נקרא עשתרות שמעשרות את בעליהן וזה יולד שהוא הזכר. ובמה יולד לך זה בבקרך וצאנך שמשיב לך תקדיש לה' אלקיך תחזיק אותו בקודש לא תעבוד כו':

עוד איש כמתנת ידו כו' דהנה מצינו שר' חנינא ב"ד היה מתפלל על החולים כו' וכן אברהם אבינו ע"ה ודאי אם הש"ת לא רצה א"א לפעול כמו שקצת לא היה יכול ר' חנינא רק שידע אעפ"כ צריך תפלת צדיק וכמו שאמ' ר' יוחנן אלמלא הטיח בן זכאי כל היום כו' וזה חמרא למרא טובותי' לשקי' וזה איש הוא הצדיק כמו אישי כ"ג כמתנת ידו כן נראה והוא כברכת ה' כו' אשר נתן לך. (וכן פרשנו כי רוצה ה' בעמו יפאר ענוים כאלו

הם פועלים זה וכן וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו ע"י ישראל עם קרובו כי ע"י זה דבריהם נשמעים):

שופטים

צדק צדק תרדוף כו' דהנה ר' שמעון בן יוחאי היה מצטער תמיד שלא יוקיד עלמא כו' בצדק. והנה ע"פ הנגלה הוא פרושו רחמים. אך פרשנו דהנה כתיב צדק לפניו יהלך כו' והלא במקום אחר [כתיב] לשון נקבה צדקה תציל ממות. אך בכל מצוה קונה פרקליט א' נקרא מלאך ושמו כשם המצוה וידוע שמלאכים נק' גברים כמו שפרשו רז"ל עיר גבורים עלה חכם לשון גברים שאין שם נקבה והמלאך נקרא צדק ומי שנותן צדקה המלאך הנקרא צדק לפניו יהלך כו' וזה צדק ע"י שאתה נותן צדקה וכנ"ל עי"ז אין אתה צריך ליתן לגוים ואתה ניצל מעניים מרובים כמו שפי' רז"ל זכה הלא פרוס לרעב כו' ואם לאו כו' אעפ"כ נחשב לצדקה שנאמר ונוגשייך צדקה. אך מוטב צדקה כראוי לבני אדם מהוגנים מישראל וזה ע"י צדק. צדק תרדוף פי' שלא תצטרך ליתן לנוגש:

עוד לפי פי' הזוהר דהנה האדם צריך להצדיק עצמו לפשפש במעשיו אם רואה שאינו צדיק ישוב עי"ז הקב"ה אינו מתנהג דוקא בצדק כי א"א להתקיים עולם אם ח"ו לא יתנהג לפנים משורת הדין וע"כ תשובה מועיל וזה צדק ע"י [שתצדי' עצמך כנ"ל] צדק תרדוף כ"א לפנים משורת הדין כי אפילו במשפט שהוא רחמים כמ"ש ושפטו והצילו פירשו רז"ל במדרש על השופט כל הארץ לשון תמי' אוחז החבל בשני ראשים יעו"ש וזה לא תעשה משפט מכ"ש בצדק והפירוש השני שפי' בשערי אורה צדק תחתון כו' נראה כי ביראה מצדק מעשיו וזה צדק גם שמפשפש במעשיו ובטוביו ית' וחוזר בתשובה ונעשה שפל בעיניו הוא ענוה וזה צדק עליון עי"ז תחי' כי מענוה בא חכמה כמ"ש והחכמה מאין כו' ותורה יורד ממקום [גבוה] למקום נמוך והחכמה תחי'. וזה למען תחי'. וירשת כי יראה נקרא ארץ החיים שהוא מדרגה פחותה מאהבה הנקרא שמים מדה כנגד מדה וירשת את הארץ:

כי יפלא ממך כו'. איתא כתוב לנו כבר. עתה זאת נתוסף. כ"י [הוא] ר"ח כנסת ישראל דידוע [מה שדרשו רז"ל על [הפסוק] חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד':י"ז). וזה פרשנו [הפסוק] יום תרועה יהי' לכם ולא [כתיב] תקיעה או יובל או שופר כבמקום אחר. אלא לשון ריעות להיות שלם ואהבה וריעות. ע"י [זה] יהי' לכם להנאתכם כמו בלך לך שפירשו רז"ל להנאתך ולטובתך. וזה [פי' הפסוק כי חק לישראל הוא] כ"י ג"כ ר"ת כנ"ל ע"י זה חק לישראל הוא [בא פרנסה כי חק לישנא דמזוני הוא] רק ר"ה התחדשות למזונות יותר כדאיתא כל מזונותיו קצובים מר"ה (והשם גבולך שלום). וזה כ"י ר"ת

הנ"ל יפלא ממך דבר פי' עולם הדיבור הוא מלכות כי בדבר ה' שמים נעשו והבריאה הי' בשביל אין מלך [בלא] עם נקרא שורש הבריאה מלכות תבא ותעלה בפלא בשורשו הן יראת ה' היא חכמה כנ"ל כמו שכתבנו כבר. וכן כי ה' אלקיכם ההולך לפניכם ג"כ פי' זה.

ושרת בשם ה' אלקיו כו' דכתיב מה היה שהימים הראשונים היו טובים כו' לא מחכמה כו' דהנה יש שכמעט מתיאשים להיות עתה נסים ונפלאות ולהתרבות כבוד שמים כמו בשעת הקדמונים כיון שאין לנו עתה המוח והכח כמותם ואין במה לעבוד ולפעול אך אפשר ג"כ לאידך גיסא כי מי שדעתו שפלה עליו אין תפלתו נמאסת וגדולי נמוכי רוח כו' ומי שהוא גדול אין נקל לו להיות שפל כ"כ בעיניו כמו מי שהוא אין באמת ובפשיטות ומה גם יש לנו כח וזכות מקדמונים שפתחו השערים ואנו נוספים עליהם וכדאיתא במדרש על פנה אל תפלת הערער כו' תכתב זאת לדור אחרון שאין להם כו' רק תפלה בלבד והנה שמעתי בשם רבי ז"ל הרב המגיד מראוונא שפי' על שאמרו רז"ל מפני מה הראשונים התפללו ונענו מפני שהתפללו בשם פירש שהתפללו בשביל שמו ית' ע"כ כי בכל צרתם כו' וגם כבוד שמים להיות לבניו ועבדיו טוב. וזה ושרת בשם ה' אלקיו וי"ו מוסיף על הראשונים להיות הכוונה בשירות ביחודיו ותפלותיו בשם ה' אלקיו כנ"ל הוא ככל אחיו הלוים הדבוקים בו ית' העומדים שם כו' אין עמידה אלא תפלה כי גם שם מתפללים כדאיתא בזוהר:

תמים תהיה כו'. דהנה יש תרי"ג מצות כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים של אדם גוף ונפש ואם לא קיים הכל הוא חסר והנה הדבוק בו ית' הוא דבוק בהכל כי שם הוי' ב"ה כולל הכל וכדאיתא בזוהר הקדוש שמי עם י"ה שס"ה כו' וזה תמים תהי' כשאתה עם ה' אלקיך:

ויאמר ה' אלי הטיבו אשר דברו. לשון אל הוא לכאורה מיותר דהנה הלא הי' יותר טוב אם היינו מקבלים רק מהשי"ת וכן איתא שראו ששכחו מה שקבלו ממשה רבינו חזרו בהם אמר ית' א"א עתה. עד לעתיד טעמי התורה. וא"כ איך הטיביו ובזוהר תירץ מפני שהי' ביראה ובתמימות. אך הנה איתא אם לא הי' אדם שוכח לא הי' גורס תורה תמיד. והנה העוסק בתורה לשמה משמח את המקום ב"ה. וזה אלי הטיבו שישמחו אותי ע"י זה. (וזה ואת תדבר אלינו תשש כוחו כנקיבה כי שכחה בא מעולם הנוקבא):

[עוד לפסוק] **הטיבו אשר דברו**. במדרש יש אומר כהטבת הנרות ויש [אומר] כהטבת הקטורת. וצריך ביאור. י"ל שמדקדק מותר ויאמר ס' אלי. אלי הוא מיותר ע"כ מפרש שנוגע אליו ז"ל. דהנה כתבנו כבר אפשר כמה פעמים על בשעת פטירתן היו אומרים

יופי לך מזבח כו'. ובקיצור כי שורש ענוה בא מבינה שמבין ושב נעשה נכנע וזה קשר של ד' לשון דל ועני כמו לענות מפני לשון שפל בעיניו. וזה תפילין לשון דביקות כי תשובה בא מבינה דכתיב יבין ושב ובינה וחכמה הוא רעין דלא אתפרשן כדאיתא בספר יצירה הבן בחכמה וחכם בבינה וזה לשון תפילין. והיראה בא מחכמה כדכתיב הן יראת ה' היא חכמה ובזוהר אבא יסד ברתא. והנה משרע"ה זכה לשניהם כי נקרא חכם ונבון כי זכה לנו"ן שערי בינה חסר א' ושורש המנורה הוא חכמה כדאיתא הרוצה להחכים ידרים כי מנורה בדרום והקטורת מבינה (ועל כן מעשרת כי שולחן בצפון מצפון זהב יאתה וצפון הוא בינה להבין דבר מתוך דבר הוא הצפון בה) והנה בזה הי' לישראל יראה מה' ית' וגם ענוה שהחזיקו עצמם לשפל ממדרגות נבואה שידעו חסרונם. וזה כהטבת הנרות השפעת חכמה עליהם (כי טוב נקרא השפעה כמו צדיק כי טוב וצדיק משפיע כי יוסף הוא המשביר) מיראה משיגים השפעה שורשה חכמה ומהענוה בינה שורשה כנ"ל זה כהטבת הקטורת ושניהם במשה ע"כ נאמר אלי למה שנוגע אלי:

כי תצא

לריש הפרשה י"ל לשון תצא ולא כי תלך למלחמה. אך דהנה פרשנו על מי לא יראך מלך הגוים דשמעתי מן הרב ר' זושא שיחי' על יראי חטא ימאסו פירש שימאס מדרגת יראה כי עיקר העבדות מאהבה. והנה מה שעיקר העבדות הוא מאהבה הגם שאינה כ"כ תמיד ולפעמים רק ביראה לבד כל תשוקתו הוא להיות לו אהבה ולא יראה. והנה יראתו מרומז במלכותו והוא ית' מלך מלכים וזה מי לא יראך שאינו מתאוה ליראך כ"א לאהבה הוא מלך הגוים. וזה כי תצא למלחמה על אויביך פי' שהיראה והמלחמה על האויבים הוא הסט"א נחשב אצלך ליציאה ונתנו ה' אלקיך בידך כו':

וכשנדקדק התחלה לשון רבים אויביך ביו"ד ומסיים בלשון יחיד ונתנו כמו שראיתי מדקדק. נפרש ע"י מה שפרשנו על כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור כו' כמו ששמעתי מרבי ז"ל שפי' מקרה לילה פי' אם הוא אינו טהור נזדמן לו מקרים של חושך ומכשול כמו דיבור שאינו ראוי אז מחשבה שאינה הגונה וכיוצא בזה ר"ל וזה מקרה לילה היפך מן התורה אור יום. כן שמעתי ויותר איני זוכר:

ויצא אל מחוץ למחנה פי' התשובה שקדמה לעולם נקרא חוץ למחנה. וי"ל עוד כי התשובה קדמה לעולם והתשובה הוא בשביל חטאים לתקן וחטא נקרא חוץ למחנה והתשובה הוא מחוץ למחנה פי' בשביל חוץ כנ"ל. ופי' לפנות ערב פי' לפנות ממנו הערב והחושך '. ירחץ במים פי' במקוה שהוא תחלת כל תשובה וכן לפעמים בדמעות ג"כ נקרא ירחץ במים. וי"ל לפנות ערב לשון מתיקת של עבירה [ולשון לפנות כמו לשון

נופת] ירחץ במים. וכבא השמש כשיבא לו אור יבא אל תוך המחנה ואם לאו צריך להיות בתשובה תמיד. או לחשוב תמיד בעולמות עליונים נקרא חוץ למחנה כי צריך ליזהר שלא יבלבלו אותו העולם משא"כ אם כבר משיג אורו ית' הנקרא שמש ומגן:

ויד תהי' לך כו' פי' לשוב תמיד בכל עת ולפשפש במעשיו. ויחד תהי' לך על אזניך שמעתי פשוט לשון אוזן לשמוע מוסר. וי"ל עוד כי איתא ר' שמעון פי' על עדים מהר חורב כלי זיין הי' ששם מפורש חקוק עליו. והגם שניצלו העדים בשבת מחזירים לישראל. וכן בתורה או תפלה שהוא אותיות התורה משיגים בחינת משה העדי והזיין הנ"ל. וזה ויחד תהי' לך על אזניך פי' בשבת או בתורה ותפלה כו'. והיה בשבתך חוץ וחפרת פשוט. וי"ל עוד תתבייש בה לשון וחפרה הלבנה ושבת פי' תשובה לה'. וכסית את צאתיך כי ה' אלקיך כו' להצילך ולתת אויביך לפניך לשון כפול. י"ל לתת אויביך לפניך כמו שכתיב ואתן אדם תחתיך לשון אדום וכן נתתי כפרך מצרים כו' וכן פרשנו על ויפרקנו מצרינו שהקב"ה פורח אותנו וזה בא מצרינו שמשליך הדין על צרינו. וכן פרשנו על שפוך חמתך על הגוים כו' כי אכל את יעקב כו' [בתחילה] אמר בלשון יחיד אכל ואח"כ אמר השמו לשון רבים. פרשנו אמר שפוך החימה שהי' ראוי לבא על ישראל [תשפוך] על הגוים כו' כמו שהבטחת. וזה אמרו כי אכל את יעקב פי' חמתך ואת נוהו השמו הגוים. ע"כ ראוים הם להחימה וזה לתת אויביך לפניך. לשון פנים של זעם הזעם שלך להיות על אויביך. ובמדרש להצילך תרין אמוראין חד אמר להגן עליך להיות צל על ראשך וחד אמר לרוקן נכסי אומות לך וכמו וינצלו את מצרים. י"ל שמדקדק לשון כפול כי יש בכלל מאתים מנה במה שאמר לתת אויביך לפניך ע"כ פי' להגן ולהיות צל וחד אמר לרוקן נכסי אומות לך ע"מ והי' מחנך קדוש י"ל על מנת ל' מנת חלקי פי' על מחנה זו נותן לך שפע להיות מחניך קדוש כי אם אין קמח אין תורה וכן שלא יבלבלו אותנו אויבינו והנה התשובה הקדמה לעולם הוא למעלה מכל הדינין ושורש הכל ומי שהוא בתשובה מושל על שורש הסט"א שהוא באחדות עדיין (כי שארי בחבורא ומסיים בפרודא) וזה כי תצא פי' חוץ להעולם הוא התשובה למלחמה על אויביך ונתנו פי' שורש אויביך שהוא עדיין באחדות כו' ושבית שביו:

שם **לא תראה את שור אחיך או חמורו נופלים בדרך כו'**. כי הנה משיח בן יוסף מרומז בשור בכור שורו ובן דוד עני ורוכב על חמור. וקודם נקראים נופלים בדרך פירוש בחוץ לארץ כן משמע בזוהר כי עיקר הישוב הוא א"י וידוע כי משיח נקרא בר נפלי על לשון סוכת דוד הנופלת. וזה הקם תקים עמו פי' ודאי מושבעים אנו שלא לדחק את הקץ וגם א"א קודם זמנו הידוע לו ית' לבד. אך אעפ"כ לענין הזמן טוב התעוררת שלנו כדי שתהי'

אשה כי תזריע וילדה זכר ברחמים וברכה. וזה הקם לשון עצמיות ושם דבר בזמן הקימה שלהם. תקים עמו:

כי תבוא

מבואר בספרים הקודמים במדרש ברוך אתה בעיר כו'. במצות שבעיר חלה ציצית סוכה נר שבת וברוך אתה בשדה במצות שבשדה לקט שכחה ופאה. והוא תמוה למה מצות הללו דוקא. ונראה בעזרתו ית'. ומה שמפרש לא כפשוטו הוא פשוט דהלא כבר כתיב ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך ברוך אתה בעיר למה לי ע"כ מפרש המדרש וכן את השאר מפרש. והמצות האלו דוקא הוא כי צריך לאדם ברכה וחסד להיות מזונות ופרנסה בריוח ולבושים של כבוד ודירה נאה להיות בה כל החדרים הטובים והצריפים אליו ומזון ופרנסה וחיים לנפש ע"כ פורט אותם בשכר חלה ברכה בעיסה ולחם ומזון. ובשכר ציצית לבושים ובשכר סוכה דירה. ומה שאינו אומר בשכר מזוזה כי יש שדר אצל אדם אחר דאינו מקיים הוא מצות מזוזה משא"כ סוכה. ובנר לנשמתו שנקרא נר: **ברוך טנאך ומשארתך** י"ל דכתיב מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן. אינו מובן. דאיתא אמרו עליו על ר' עקיבא כשהי' מתפלל ביחיד אדם מניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת. וצריך ביאור וכי דוקא בזוית התפלל ולא באמצע כותל. אך הנה אנשי כנסת הגדולם תקנו נוסח התפלה והיו ק"ך זקנים ובהם כמה נביאים. ודאי היו להם כוונת סודות עליונים כי אם לאו פשוט פייטין הי' יכול לסדר. והנה נראה פשוט כמו ברכת השנים מתפלל על פרנסה והוא ענין גשמי ודאי פרושו ברוחניות ג"כ לכל עולם. והנה המקבל מרומז בדל"ת שהוא לשון דל ממה שצריך לו וד' הוא כמו זוית וזה אדם מניחו בזוית זו הוא **ד** גשמי ומצאו בזוית אחרת הוא ד' עליונה מזון רוחני. וזה מזוינו לשון זוית מלאים שפע מזן אל זן מרוחני לגשמי וי"ל עוד דהנה היראה נקרא אשה ומקבל כי ביראה לבד אינו עושה עדיין נחת רוח לפניו ית' שלא ברא הכל אלא לכבודו ולקילוסו ולית פולחנא קמי קב"ה אלא רחימו. אך ע"י היראה בא לאדם אהבה. וכן ע"י ענוה והכנעה בא לאדם חכמה כי החכמה מאין תמצא. כי ענוה בא מהתפשטות התשובה ע"י התשובה מבינה בא לאדם הכנעה. ובינה וחכמה רעים דלא מתפרשין. וזה היראה נקרא **ד** ובא לתוכה האהבה ויו נעשה **ה** וכן לענוה בא החכמה לתוך **ד** בא שפע יוד נעשה **ה** עליונה. וזה אדם מניחו בזוית זו משל יראה כנ"ל ומצאו בענוה וזה. חסר הסיום ולא נמצא יותר כתוב בספר כ"י ז"ל:

סליק ספר דברים בעזרת האל אשר שמו לעולם וזכרו לדור דורים

לקוטי נביאים

חודש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה (ישעי' א' י"ג) פרשנו בעזרתו ית' בקיצור קריאת וחשיבות שאנו מחשיבין החודש ושבת הוא י"ט ג"כ. (דאנו אומרים בהם כתר ופי' הפשוט שיתגלה אלקותו בעולם ומלכותו. כמו מלך בלא כתר שלו אינו ידוע כ"א ליודעיו ולא לשאר אנשים משא"כ בכתרו ניכר שהוא המלך. ובחודש ושבת יש כח לעורר להתגלות אלקותו ומלכותו בכל משלה). וזה חודש ושבת קרא מקרא עי"ז לא אוכל און ועצרה הוא ממשלה כמו יעצור בעמי פי' להיות הממשלה להאומות שהם רק און משא"כ ישראל אפילו ריקנין מלאים מצות כ"א להיות הממשלה לה' ולעמו. וזה והי' מדי חודש בחדשו כו' יבוא כל בשר להשתחות לפני (הוא הממשלה כנ"ל ולפני הוא ממש וכן לישראל שהוא פני כי יש לנו צלם אלקים. ע"כ יש רמז על אמירת כתר בימים הנ"ל):

[פסוק זה אמר בפ' בא]

ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך כו' (יחזקאל טז ו). דהנה כתיב דום לה' והתחולל לו (תהלים לז ז). פרשנו דאיתא המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. וזה דום לה' פי' בשביל ה' כי יש שאינו משיב על חרפתו בשביל שישבחוהו שהוא עניו וסבלן. הגם שגם זה טוב יותר משישיב על חרפתו ויתקוטט אעפ"כ אין זה האמת להעביר ממנו כל פשעיו כ"א קאמר דום לה' בשביל ה' שזה הוא רצונו ית' שומעין חרפתן ואינן משיבין ונמצא שמעבירין ממנו כל פשעיו ומכ"ש עונות וחטאים ונעשה כקטן שנולד שלא טעם טעם חטא כמו שאמרו רז"ל בן שנה שאול במלכו כבן שנה שלא טעם טעם חטא. וזה והתחולל לו לשון לידה כמו חולל אילות תשמור. וזה ואעבור עליך ואראך מתבוסס' בדמיך לשון דומי' ואומר לך בדמיך חיי בעוה"ז ואומר לך בדמייך חיי לעוה"ב:

[פסוק זה אמר בליל שני של פסח]

וערבה לה' מנחת יהוד' וירושלים כימי עולם וכשנים כו' (מלאכי ג ד). דהנה בפסח אוכלים מצה כי לא חמץ כי עדיין היו צריכים שימור מיצה"ר כי עדיין לא נטהרו כ"א לצורך שעה כי לא יוכלו להתמהמה ועיקר מהקרבת העומר מרומז בהתשובה. וזה הוא מהשעורים מרומז בה. וזה שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה. כי הנה מאותו שורש הוא בא פרנסה ומתקת הדינין ועתה איני זוכר כראוי ע"כ איני כותב רק ראשי דברים ושלא בדיוק כ"כ והעומר שורש תשובה ואז הוא ספירה לשון אור וזוהר שאז מתברר אדם ומיישר מדותיו ומתקן גם מעשיו. וזה שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה הוא התשובה שמשם בא שורש הפרנסה הגם שבא מלמטה מעט כי ע"כ

יצחק אבינו ברך את יעקב בנו הי' בה לענין פרנסה. וע"כ בפסח על החבואה וכמו שאמרו רז"ל הביאו לפני עומר בפסח שאברך לכם התבואה כי משורש שעורים בא עושר וברכת ה' היא תעשיר. וזה מהחל חרמש בקמה הוא שורש הפרנסה. וכן נמי לשון דין על שונאי ישראל המרומזים בקש ושורשם שיש עוד קצת קדושה מרומז בקמ' משא"כ למט' נשאר רק קש כי משם גם שורש הדין אך מותק והוא על שונאי ישראל. וזה מהחל חרמש כו' תחל לספור זה יהי' הכוונה הכוללת לחקן המדות כו' והכוונה תהי' רק קודם הספירה משא"כ בעת ספירה יראה רק להיות בדחילו ורחימו לקיים רצונו ית' שאמר ונעשה רצונו כ"א בהתחלה וזה תחל לספור. והנה בשבועות כבר נגמר ומשיגים הבינה גם חכמה כי [הם] רעים דלא מתפרשין. והנה התשובה נקרא יקודא לשון הודאה ווידוי. ובשבועות יש לרמז בירושלים יראה שלם כי [נמחק כאן תיבה אחת ונראה שהי' כתוב אפשר] להשיג מדרגה יותר חדשה מהמקור וזה וערבה לה' מנחת יהודא הוא העומר כנ"ל. וירושלים קאי על שתי הלחם והם מחמץ כי כבר התקון ואין פחד מחיצונים וזה כימי עולם קאי [על] עומר פי' יתוקן המדות אשר הוא שורש הכל כימי העולם הם המדות שנברא בהם העולם כי עולם חסד יבנה. וכשנים קדמוניות קאי על ירושלים הוא מנחת שבועות וזה כשנים קדמוניות קאי על חו"ב כמו שאמרו רז"ל אלפים שנה קדמה תורה להעולם ואהי' שעשועים יום וים וקאי על חכמה ובינה שנקרא כל א' אלף. אלף בינה וכן ואאלפך חכמה. והנה תשובה קדמה לעולם והיא מבינה כידוע והם רעים דלא מתפרשין וזה כשנים קדמוניות ודוק כי לא דקדקתי כראוי כי לא זכרתי כראוי:

לקוטי כתובים

לקוטי תהלים

יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך (תהלים לג כב). דהנה פרשנו על פסוק שובו אלי כו' וכתיב השיבנו אליך ונשובה האיך יתקיימו תרווייהו כי הם רוח הקודש. אך קשה באמת הלא הקב"ה חפץ חסד הוא יחזיר אותנו בעצמו בתשובה כמו שאנו אומרים השיבנו אליך. והתירוץ הוא כי כתיב אשה כי תזריע וילדה זכר כן גם כאן אם יבא בתחלה מאתנו יהי' יותר טוב וגאולה שלימה בפרהסיא ברחמים ע"כ אומר ית' שובו אלי. ובקשתינו השיבנו ה' אליך בהצנע להיו' ונשוב' שהלא אתה הכל יכול שתהי' מלמעלה ותהי' נקרא מלמטה בדרך משל יתן סיוע להמסייעים לבא ליטהר וכן לצדיקי' של כל דור לפעול נסים ונפלאות וכיוצא בזה כדי שיתקרבו כנ"י לה' ית' וזה השיבנו כו' ונשובה. (ואפשר שמעתי זה מהרבי ז"ל שהי' רב בניקל שפורג אח"כ) וזה יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך פי' כאלו יחלנו לך קודם הי' בא בטוב כמו שכתיב אשה כי תזריע כו' כן גם מה

שיבא ממך חסד יהי' כאלו יחלנו לך ודוק. וכן לעושה נפלאות גדולות לבדו גם בלא מ"ן כי לעולם חסדו הו' ג"כ כן ודוק:

ישלח משמים ויושיענו כו' ישלח אלקים חסדו ואמתו. המקרא [הזה] אומר דרשני [כי] אלקים ראוי לכתוב ברישא. ולשון משמים מאי איכפת מאיזה מקום ישלח. ולמעלה ישלח סתם ולמטה ישלח אלקים. והפי' בעזה"י דכתיב באלישע הנביא הך את הגוי ואינו מזכיר את השם. וכשהתפלל לפקוח עיניהם הזכיר את ה' כי לא הזכיר שמו על פורעניות. וזה י"ל כאן כמו שאיתא בתחלה עלה ברצונו ית' לברא את העולם במדת הדין כו' ופרשנו כי צריך הדיך לצורך הטבה להכניע שונאי ישראל שלא יבלבלו. וזה לשון בתחלה עלה כו' וראה שאין העולם מתקיים זה הי' הכל ביחד ולא הי' השתנות כ"א זה הי' בתחלה כמו סר מרע קודם ואח"כ עשה טוב ובדין לבד א"א כי ראה שאין העולם כדאי כו' וזה פי' כי אפשר להושיע לאדם להכניע שונאיו אם יש גם לאדם מעט צער חלילה ודוד בקש ישלח משמים פי' ברחמיו הנקרא שמים כידוע לא ע"י צער ויושיעני. חרף שאפי סלה פי' להפיל פחד על שונאי. ישלח אלקים חסדו ואמתו לי. חסדו קאי על בני ח"י ומזוני שבא ממקורו החסד שמרומז בנוצר חסד מנוצר ומצפה לעשות [חסד] ונקרא מזל שנוזל משם כי טוב ובו תלוים בני חיי ומזוני וזה חסדו גי' מזלא. ואמתו שלא תבא לי גאוה ע"י זה כ"א שאדע האמת וזה ואמתו כנ"ל בפסוק קטונתי מכל החסדים כו' וע"כ למעלה לא הזכיר שמו משא"כ לטובה:

[**אספת כל עברתיך השיבות מחרון אפיך** (תהלים פה ד). פי' מישראל אספת העברה ומה שטוב להשיב את ישראל בתשובה. פעלת במה שהפלת דין על שונאי ישראל חזרנו בתשובה כדבתיב (צפני' ג) הכרתי גוים כו' אמרתי אך תיראו אותי תקחו מוסר. וזה השיבות את עמך בתשובה מחרון אפך שעל שונאי ישראל]:

[פסוק זה אמר בפרשת קרח]

משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו כו' (תהילים צ"ט:ו'). יש לדקדק לשון בכהניו הי' לכתוב כהניו וכן בקוראי שמו. וכן נמי קוראים אל ה' הי' לנו לכתוב קראו אל ה'. וגם יענם משמע להבא. אך הנה איתא מלמד ששקולים הם משה ואהרן. דהנה משה נקרא שושבינא דמלכא ואהרן שושבינא דמטרוניתא כי אהרן קשט את כנ"י לה' וכפר עליהם ומשה רבינו ע"ה המשיך התורה לישראל ואהרן הי' אוהב שלום כו' ומקרבן לתורה ע"כ שקולין הם כי מתרווייהו נפעל פעולה א' הגם שלא זה כזה. והנה השורש ישראל הם בתורה על [שיש] ששים רבוא אותיות וששים רבוא נשמות גם אם יש הרבה יותר הכל שורש א' ובתורה הסיפור מישראל דור דיעה כי גם הם שורש להדורות הבאים ובכל

דור ימצא ממשיכים שפע אורו ית' ותורה וחידושיו לישראל וגם המקרבים את ישראל לאביהם שבשמים מעין משה ואהרן ובהם יש שורש משה ואהרן ובאים לתוכם נשמת משה ואהרן בעיבור. וזה משה ואהרן בכהניו. הם באותן שהם כהניו המתפללים לה' כי תפלות כנגד תמידין תיקנו נמצא נקראים כהנים וכן נמי המתנהגים כדרך משה ואהרן שהיו כהנים. ושמואל יש בקוראי שמו עי"ז קוראים אל ה' בכחם והוא יענם:

ועוד פרשנו על **שמואל בקוראי שמו** פי' כי משה הי' בטוח שיענהו ה' כשירצה לדבר עמו כמו שכתיב עמדו ואשמעה כו' ואהרן עצר המגפה ושמואל הי' שקול כמותם בקוראי שמו כמו שכתיב אקרא אל ה' ויתן כו' וזה משה ואהרן בכהניו ושמואל כו':

עוד פרשנו דהנה איתא בשם האר"י ז"ל מי שעושה עובדא טובה שעשה שום צדיק כאותה עובדא בא אליו נשמתו בסוד עיבור. וזה משה ואהרן בכהניו הם בכהניו הממשיכים חסד לעולם וכן המתפללים בטוב דהוה כאלו הקריבו תמידי' בא להם ניצוצי משה [ואהרן] בסוד העיבור ושמואל בקוראי שמו באותם שמחשיבי' שמו ית' בא להם ניצוץ שמואל:

שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו. דהנה איתא בזוהר האדם צריך להיות בתחלה כעבד לסדר שבחו של רבו כו' ולהיות חסיד בשומע תפלה כשמפרש חטאיו ומבקש לימחול עליהם. והנה משה רבינו ע"ה נקרא עבד נאמן. משה עבדי [בכל ביתי נאמן]. ואהרן נקרא איש חסידך ודאי כשאדם נקרא עבד שמסדר שבחו של רבו משיג שורש משה רבינו ע"ה הנקרא עבד. וכשהוא במדרגת חסיד משיג אורו של אהרן. והנה התשובה על עונותיו נקרא בחירה שבוחר בטוב שלא לחטא עוד כי עיקר הוא עזיבת החטא. וזה שלח משה עבדו למדרגת עבד. אהרן שלח אשר בחר בו כשבוחר בטוב ומפרט חטאיו שלח לו השי"ת אהרן:

ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל. כבר נ"ל כתוב פי' וי"ל אעפ"כ אין בשבטיו המוכרח להיות מיסר את בנו כי חושך שבטו שונא בנו. כושל כי מביא יראתו ותשובתו בלבנו באהבה כמו שבט פיו וכדאיתא בזוהר בלומד תורה בלילה:

בצאת ישראל ממצרים (תהלים קי"ד ג'). וכו' פרשנו ואפשר כבר כתוב ע"כ קצרתי מאד פי' בזמן צאת ישראל ממצרים יכולים להמשיך לצאת בית יעקב מעם לועז היתה יהודא פי' אותם שנקרא יהודה שיצא מכלל עם לועז. פועלים להיות לקדשו ישראל אפי' ממשלותיו. הים ראה וינוס ע"י [זה] נפתח השער הירדן יסוב לאחור כו' עוד ההרים רקדו כאלים במ"ת יכולים לפעול גבעות הם האומות כבני צאן להיות כבנים לישראל הנקראים צאן צאני כו':

לעושה השמים בתבונה. בא בתוך האמירה ואיני זוכר במה. כי ידוע שמים נקראים רחמים כדכתיב בס' הקדום והנה הש"י חפץ חסד ורוצה בתשובתן של רשעים כו' ע"כ נותן הרהור תשובה בלב הבריות הנגזר עליהם שום גזירה קשה או אשר מעותד ליגזר עליהם שום דין. ועי"ז בא עליהם רחמים גדולים. וזה לעושה השמים הרחמים בתבונה הוא התשובה הנותן בלבנו וכמו שכתוב ובלבבו יבין ושב כי התשובה בא מבינה ובה מגדיל הרחמים תמיד וזה לעושה השמים כו'. כי לעולם חסדו הוא מזלא עצמיות החסד המקור הנדיבות הוא בשביל קיום עולם. והוא המזל עליון הוא מקור הנדיבות שנוצר ושומר ומצפה לעשות חסד. וזה נוצר חסד ובה תלוים בני חיי ומזוני שהם עיקר העולם והתשובה גרם לעולם שיברא כידוע מפני שהכל למקום א' הוא מרומז אם ינקה לשבים: ע"כ גם פועל ע"י התשובה גם להגדיל הרחמים בשביל קיו' עולם והדברים מובנים למשכיל:

שיר השירים

ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך (שיר השירים ב י) דהנה כתיב בטרם תחיל ילדה בטרם תבא חבל לה והמליטה זכר לשון כפול י"ל הבטחה להנצל מחבלי משיח דהנה לע"ל יהיה שיר חדש דכר כי לא תהיה אח"כ עוד שום צרה משא"כ ביציאת מצרים וזה בטרם תחיל ילדה אל תאמר דוקא חבלי משיח וזה אומר לא כן הוא כ"א בטרם יבא חבל לה והמליטה זכר הוא שיר חדש דכר. וזה י"ל ענה דודי דהנה המקור התפשטות ממנו ית' אורו מרומז ביוד כי כולם בחכמה עשית יכלול בה כל העשר ספירות הוא יוד כי עדיין היה בצמצום וכן אורייתא וקב"ה כולא חד והתורה שמותיו ית' הוא האותיות ושורש האותיות הוא יוד התחלת האות ואיתא נובלות חכמה שלמעלה תורה. והנה המקבל נקרא דלת ל' דלו' כי אין לו [אלא] מה שמקבל. ובינה נקרא מקבל כי בחכמה מבין הד' מקבל היו"ד וי"ו ונעשה **ה** . **ד** ובתוכה **י** והתפשטות הוא **ו** וכן נמי משום שיש ה' מדות וכללותם וזה נכנס ברוך הד' שני' כנ"י דלית לה מגרמה והוא **ה** . **ד** ובתוכה הויו ומחתא לעילא נקרא דודי. וזה ענה דודי על תפלותינו שאנו מייחלים אליו ומעוררין מ"ן שמרומז בדודי ואמר לי קומי לך רעיתי לשון מרעה שמקבל תענוג מתפלותינו וממ"ן שלנו וכדאיתא ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים. וזה רעיתי (וי"ל עוד רעיתי על שהמקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות וא' הוא מחבלי משיח וזה רעיתי ודוק) יפתי נ"ל דהנה כתיב ישראל אשר בך אתפאר דהנה עיקר יפוי הוא לבן ובתוכו אדום מעט ועיקר הוא לבנונית ומרומז על חסד העיקר רצונו ית' וגם דין על שונאי ישראל ואנו גורמים זה להיות חסד עלינו נגד דין על שונאינו וזה ישראל אשר

בך אתפאר וזה יפתי כביכול ניתן לי יפוי כנ"ל. ולכי לך פי' קומי לך גם קוד' הגאולה תהי' תקומה לכנ"י ולכי לך מהגלות כנ"ל בטרם תחיל ילדה כו' ודו"ק:

איכה

טוב ויחיל ודומם כו' (איכה ג כו) פשוט שצריך האדם להיות טוב ולא רע ולא כעסן וכן לזכור ולפחוד מהבורא ב"ה כמו במתן תורה אימה ויראה ורתת וזיעה אך יש מי שבא לו כן ומראה להעולם מה שבלבו ולא כן ראוי כ"ז שאפשר לו להיות בהצנע שזוכר בו טוב לשתוק. וזה טוב להיות טוב ויחיל מפחד ה' ודומם זה הוא תועלת לקרב הגאולה. וזה לתשועת ה' היא הגאולה:

[פסוק זה אינו מזה הס' רק מספרי' הראשוני' ומפני שאיתא בההתנהגות בסי' כ"ה. על ענין אילן גדול וכתוב שם וכבר כ' זה הפי' במקומו. ע"כ הדפסתי זה הפסוק ג"כ שאיתא בו ענין אילן גדול]:

קומי אורי כי בא אורך(ישעיה ס א). י"ל דהנה פירשנו על אם תרצה ליחנק היתלה באילן גדול כי מתקון המדות בא מעשים טובים והנה אדם שבא לו עוד תאוות אפי' לדידי' יש חשש שלא יבא עי"ז לחטא ואפשר אם יניח זה עבירה זו גוררת עבירה עד ח"ו אפשר לבא לא"א שהוא בחנק והתקנה לזה לזכור שאינו רוצה כ"א לפעול רצונו ית' ויזכור כי זה הוא תאוה גרוע ומאוסה ובטבע האהבה ראוי לאהוב אותו ית' כי הוא שורש כל האהבות והנראה תענוג של התאוה הוא משורש החסד יש ניצוץ בזה מוטב לאהוב אותו ית' שורש הכל. וזה טוב ומועיל להחפץ החסד והאמת. ולמבין ידוע והמדה הרצון לעשות רצונו ית' הוא שורש של תקון המדות ומע"ט. כי מהמדות בא מע"ט נקרא אילן קטן ומהרצון שחפץ להיות טוב בא שמבין בחכמתו וידע להיישיר מדותיו להיות טוב נמצא הרצון טוב כולל הכל נקרא אילן גדול וארוך וזה קומי אורי כי בא אורך לשון אריכות עי"ז תאיר לעולם וכן תעלה ניצוצות כי אורי הוא פירושו לקוט. וכבוד ה' עליך זרח:

לסיום של מסכת סוטה דהנה ידוע דאית' בזוהר חדש שהגלות הוא בשביל מכירת יוסף ואיתא שמרו השבת שהוא שורשו יתוקן עי"ז. וע"כ כל המקיים שלש סעודות ניצול מחבלי משיח כך דהיא תיקון הגאולה וכמו שאמרנו טעם על [מה שאית'] בש"ע בסעודת ברית מילה קודם ת"ב [אין רשאי להיות] רק מנין. וכיוצא בזה לפי הדיעות אשר שם. ובסיום אין לדקדק כלל. כי התורה הוא התיקון והחורבן היה על עוזבם את תורתו והגאולה תהיה ע"י התורה כמו שפירשו רז"ל על פסוק גם כי יתנו בגוי' כו' שבלשון ארמי נאמר על למוד תורה כידוע. ע"כ [בסיום גם] קוד' ת"ב מותר [להיות] כמה שירצו. והנה עכשיו שאומות יש להם השפע הוא כמו הסוטה מקבלת ממי שאין לה לקבל

כ"א התמצית. וכמו שכתיב שפחה כי תירש גבירתה ר"ל. והנה יוסף כשנסתלק מאחיו עסק בפ' עגלה ערופה וזה הסי' שא"ל וכמו שפירשו רז"ל על וירא את העגלות. והנה ש"ק תיקון לזה ותהיה הגאולה כנ"ל כי גם שבת שקול ככל התורה. וכנ"ל בזוהר חדש ואיתא במדרש רבה על ויברך אלקים את יום השביעי ברכו באור פניו שאינו דומה כו'. וזה הדרן לשון הדר. הדרת פנים. הדרן עלך (מסכת הוא ענין) עגלה ערופה רמז למכירת יוסף כנ"ל. ועי"ז סליקא יסתלק מסכ' ענין סוטה שתהי' היחוד כראוי הקב"ה וכנ"י במהרה בימינו:

עוד אז י' סיום על מס' ע"ז דהנה מאמר רז"ל איתא כשיעבדו ית' מאהבה הוא דור של משיח, וכמו שאיתא בספר אור החיים על הפסוק כי ירחיב ונתן לך את כל הארץ אשר כו' כי תשמור כו' לאהבה את ה' אלקיך יעו"ש. ואיתא אל תהיו כעבדים כו' כי' [כ"א] לעבוד מאהבה. וזה הדרן עלך לשון תשובה כמו הדרי בי. ולשון הדר ג"כ ניחא. עלך השוכר את הפועל כ"א כמו בן [ולא] תהיה הכוונה בשביל שכר הגם שממילא יתן ית' השכר. ונמצא כי נעבוד מאהבה ותהיה הגאולה כנ"ל וסליקא לה מסכת ע"ז כי האלילי' כליל יחלוף ואז יהפוך כו' לעבדו שכם א' במהרה בימינו:

תם ונשלם ספר דברי אמת על התורה. בעזרת אלקים אמת אשר עמו לבדו שרי נהורא

דברי אמת על הגמרא

שבת

דף ד.

בתוס' בד"ה **דאמרינן קלוטה כו'** [ואומר ר"י כו'] לכאורה קשה דילמא הא פשיטא לרבה דבזה לא פליג שיסבור ר"ע דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה. אך לא קשה דמהיכי תיתי אם הוה לי' קבלה דסבר ר"ע קלוטה כמי שהונחה למה ליה לסיים דתנן הזורק כו' ר"ע מחייב וחכמים פוטרין דהתוס' רק מפרשים דאין נראה שהסיום ר"ע סבר וכו' הוא מדברי רבה אבל מה שמביא המתניתין דתנן הוא מדברי רבה א"כ יאמר בקיצור ר"ע הוא דסבר קלוטה כמי שהונחה. אלא ע"כ דסבר רבה דבקלוטה פליגי ע"כ מקשה ודו"ק היטב כי קצרתי מאוד:

דף ד:

בגמ' **אלא אמר ר' יוסף כו'** התם כדאמר אביי כו' קשה כמו שאמרינן כאן דשדי נופו בתר עיקרו להיות המקום חשוב ולא לענין להיות ברה"י הכי נמי נימא מתני' כן שדי ידו בתר גופו לענין זה וכן אמר רבי לעיל דף ג' שידו בתר גופו גרירא ודו"ק וצ"ל דא"כ יפלגו

בברייתא נמי בידו זרק ונח על גבי ידו של חבירו ודו"ק אע"כ שיש חילוק וכדלקמן ע"כ אשמועינן רבותא אפי' בנופו שלא שייך אותו סברא של ידו ודו"ק:

שם בתוס' ד"ה **זרק ונח כו'** קשה לר"ת הלא צריכים לבוא לתירוץ ראשון אליבא דר' זירא לקמן לפי התירוץ ראשון לא הוה רק קצת קשה כמו שאיתא במהרש"א ז"ל יקשו בפשיטות אך על ר"ת קשה. ונראה דכוונת ר"ת ז"ל דנראה לגרוס דא"כ מה קאמר המקשן אלא הא רבי כו' ואמר רב יהודא כו' הא ע"כ רב יוסף אין כוונתו על הא רבי ומדרב יהודא דאמר לקמן על ר' יהודא ולא על רבי ע"כ נראה לגרוס לקמן להיפך ודו"ק:

מה שמסיים **וחכמים פוטרין** משום דר"ל כדאביי והוא לא קאמר אלא משום דרב חסדא דלא כחכמים:

דף ה.

תוס' ד"ה **לא מחייב ר' כו'**. נראה לרשב"א כו' וההיא דגיטין כו' לא סברה דרב ושמואל כו' הסמיכו י"ל דבלא דבריהם הי' אפשר לומר פירוש אחר דרבי נמי סבר כר' עקיבא קלוטה כמי שהונחא דמיא כ"א הפירוש לא חייב ר' הוא שנים אלא ברשות היחיד מקורה דאל"כ לא מחייב אלא אחד אהנחה דלא בעינן מקום ד' משא"כ עקירה וכר' עקיבא כ"א ברשות היחיד מקורה מחייב ב' וא"כ הוה ניחא ההיא דגיטין משא"כ לפי דבריהם וטעמייהו הוא משום דזה הוא דוחק דלא מחייב משמע שפטור לגמרי ודו"ק.

ועוד י"ל דהנה הלא קשה האיך לא יסבור שם [בהזורק] דברי רב ושמואל [דהכא] הלא יש להם הוכחה לזה כדברי רשב"א ונ"ל דהנה י"ל ע"ז לכאורה דילמא טעמ' הוא דאם הוה אמר כר' עקיבא מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים ה"א דטעמו הוא משום דיליף זורק ממושיט ולא משום קלוטה. וצ"ל דרב ושמואל סברי דגם טעם ר"ע הוא רק משום קלוטה כי אין סברא כלל לילף זורק ממושיט וכמו שאיתא בתוס' לעיל ד"ה דאמרינן קלוטה כו' לתירוץ שני יע"ש וא"כ בלא דבריהם לא הוה קשה אהך דגיטין [ועוד] דבל"ז קשה מדוע קאמר כמאן כר' ולא כר"ע ע"כ טעם דר"ע משום דיליף זורק ממושיט וא"כ לא מוכח דברי רב ושמואל כו' איני זוכר עתה היותר. ומעין זה מצאנו אח"כ בפני יהושע שם בגמ' דתניא אחרים אומרים קשה האיך מתחיל לומר תירוץ על מה שהקשה על רבה ודילמא הנחה הוא דלא בעי וכאן נמי הלא קשה זה וכנ"ל ועיין ע"א מה שתירצנו ע"ז. וי"ל עוד הנה לכאורה מיותר הסיום עקר ממקומו כו' אך הלא הוא פשוט לומר דמיירי שפשט כנפו וקבל דמלא אמר וקבל בידו מנ"ל דבידו מיירי אך דא"כ ליפלוג וליתני בדידה בעמד במקומו וקבל אי בידו או בכנפו. וא"כ מוכח נמי דגם בעקירה לא

בעי מקום ד' דא"כ ליפלוג בדידה בעקר מידו. ומקשה דילמא זה הוא דבר פשוט ולא לאשמועינן כלל לרבותא:

שם בתוס' ד"ה **כאן למטה מי**'. נ"ל הסמיכו' דבלא דבריהם ה"א דיש כרמלית בכלים וא"כ הוה מוכח למקשן דמיירי כאן נמי למעלה מי' משא"כ לפי דבריהם ובלא רש"י הי' אפשר לומר שם דף ח' פחות מכאן קאי ארוחב וגובה שאין רחב ד' ולא גובה י' דזה לא הוי כרמלית:

שם בגמ' **אמר ר' יוחנן עמד במקומו וקבל כו**'. י"ל למה [לי] הרישא הא ממילא מוכח דחייב מסיפא דאל"כ לומר עמד וקבל פטור אלא ע"כ דחייב וכן על הברייתא קשה אך על הברייתא תירץ ר"ז שיחי' [לא ידעתי אם הר"ת ר"ז הוא רבי זושא או שם אחר] דה"א הטעם הוא משום דלא אחשבה לידי' ע"כ קמ"ל דל"כ הוא דא"כ בעמד גופ' ליפלוג אלא משא"כ על ר' יוחנן קשה הא אשמעינן זה כבר דאפי' בלא אחשבה לידי' ונ"ל הא י"ל לישני לעיל חדא מכלל חבירת' מוכח כדרך הגמרא אמת שאפשר לומר בשני אמוראין לא שייך לתרץ כן. ונ"ל דלא אפשר לתרץ כן משום המימרא שלישית כנ"ל דקשה הרישא למה אלא כנ"ל וא"כ מוכח מכלל מימרא זו המימרא שני' ודו"ק. כי בזה הכל מתורץ:

שם בתוס' ד"ה **כשני בני אדם דמי פי' כי היכא כו' פטור הראשון**. לכאורה אינו מובן מותר לשון הראשון דהא האיבעיא הי' משום שני כוחות אפשר כשני בני אדם דמי' גם משני ניחא ואי לא הוה גרסי שתי כוחות הוה ניחא. ונ"ל דהא מטעם שתי כוחות לחוד לא הוה צריך להאיבעיא בדרך רחוק עקר ממקומו וקבל כ"א שרץ ודחה להלאה בדרך הזריקה להיות כמו שתים שעשאוהו ע"כ מפרשו כן דבזה ודאי הוה מחייב דהלא אדם אחד הוא כ"א משום דפטור הראשון דלא הוי הנחה ודו"ק:

דף ה:

בתוס' ד"ה **בכותל משופע**. לעיל אמים בכותל משופע לא צריך לדבריהם דברה"י ודאי גם אי אין מכתפין ניחא דהכל הוא רה"י משא"כ [כאן] דמיירי בר"ה וק"ל:

שם בגמרא **דאמר רבא מים ע"ג מים היינו הנחתן**. לפ"ז לכאור' תמו' למה מיירי במי גשמים בשלמ' בכותל משופע הוה ניח'. נ"ל משו' דהא קשה לכאור' [וכי] רבא מתניתין אתי לאשמעינן הא מתניתין היא מים כדי לשוף בהם את הקילו' ולפי' רש"י ז"ל משו דנייד [לא] קשה ע"כ נראה לומר דאשמועינן ג"כ במי גשמים מזלפין דהדרך הוא דניידי כידוע והגם שרבא אמר התם [סתם] ממילא מוכח כנ"ל וע"כ קאמר נמי רבי יוחנן במי גשמים וקי"ל:

שם ברש"י ד"ה **טבול יום כו'** מן התורה לכאורה הוא מיותר י"ל דקשה הלא הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה אך נ"ל שאיתא חוץ מטבול יום שהוא מן התורה אין צריך חיזוק ודו"ק אך נראה פשוט דהא מביא כאן חיוב חטאת ע"כ פי' שהוא מן התורה דאל"כ אין ראיה משם:

שם בתוס' ד"ה **אגוז ע"ג מים כו'** אע"ג דלאו כמונח דמי דקי"ל רוכב כמהלך דמי. הסמיכות י"ל דבל"ז אין ראיה מרוכב כמהלך דשם הסוס הולך תחתיו והוה כמהלך הוא משא"כ כאן הכלי תחת האגוז נייח ומיא ממטו לה. אבל למה שפירשו דלא שייך זה כ"א לענין קנין לבד הוה ראיה מרוכב כמהלך:

שם בגמ' **בשלמא ב"ע סבר מהלך כעומד דמי**. לכאורה הוא למותר וכמו שהקשו התוספות וי"ל דבסתם ה"א הקושיא היכי אשכחן הוא משום דמהלך כעומד דמי (ע"כ מסיק) ואפשר לתרץ דסברי [רבנן] או כעומד דמי ע"כ פריך י"ל עוד דידע די"ל בצידי ר"ה וסברי כרבנן דר"א וא"כ י"ל ב"ע סבר כר"א ע"כ קאמר בשלמא ב"ע י"ל דסבר ככ"ע וא"כ גם לרבנן ראוי לפרש כן דלאו ככ"ע הוא וק"ל:

דף ו.

תוס' ד"ה **מידי דהוה כו' אלא משו' דבתר הכי נקט מעביר כו'**. לכאורה אינו מובן כלל יאמרו בקיצור ככל עניני מעביר ואי לא ידע הקושיא מי דמו הוה הכלי מעביר אחד דאל"כ יאמר מוציא בכל עניני מוציא כמו דרך למעלה מיו"ד אנא דלא ידע החילוק ודוק. ועוד מה קאמר משום דבסמוך הא לא ידע אי יצטרך לזה. נראה פירושם כמו שפירשו בעירובין בריש המסכתא ע"ב דרב אשי קאמר בהקושיא משום התירוץ יעו"ש. כן ה"נ המסדרי גמרא ידעו מהכל ע"כ נקטו מעביר משום מעביר שני דלא שייך במוציא וא"ל מה ראית לומר מעביר משום דבתר הכי יאמר מוציא משום דקמה הכי' כמו שקשה להו ע"כ אמרו כל ענינו העברה קאמר פירוש דגבי מוציא בלא מעביר מעט בר"ה ודאי אין ראיה ע"כ נקט מעביר קאי גם אמוציא דגם שם ע"כ מיירי במעביר נמי משא"כ אם יאמר מוציא לא שייך כלל למעביר דבתר הכי ודו"ק היטיב:

שם בגמ' **ארבע רשויות כו'**. לכאורה קשה מנינא למה לי כמו בכל מקום. אך שם אינו מפרש כ"א ארבע ע"כ קשה הא חזינן כמה הם משא"כ כאן מפרש הרבה וה"א יש יותר חלוקי דינין בענין הרשויות ע"כ ארבע חלוקי דינין הן ברשויות. וזה י"ל כוונת רש"י ז"ל ארבע רשויות כולהו מפרש להו. והוא לכאורה למותר ולפ"ז ניחא הוא מפרש מנינא למה לי ע"כ אמר כולהו מפרש ע"כ צריך לאשמעינן מנינא הגם שמפרש כולהו חלוקי דינין הן רק ארבע וק"ל:

שם בתו' בד"ה **יתר ע"כ**. בל"ז ה"א היא המתניתין או מתני' היא בשום מקום משא"כ עתה לפי הפי' היינו הך מתני' ולמה לי תרווייהו אנא ע"כ ברייתא היא:

דף ו:

בא"ד **היינו מדרבנן אבל מדאוריי' מטלטלין כו'**. וצ"ל דהלחיין או הקורות מועילין אז משום שהם שלו מועילין לטלטל אפי' מדרבנן כ"א כוונת התוספות אשני מחיצות לבד ודו"ק כי איני זוכר כראוי עתה:

שם **וא"ת כו'**. בלא הנ"ל ה"א דסיפא מיירי בבקעו בה רבים וכאן בשני צידי ר"ה הכוונה ר"ה עוברת בשני הצדדין והם פתוחות לר"ה משני הצדדים משא"כ עתה וק"ל:

שם תוס' **ואמאי קרי ליה גמורה כו'**. הנה זה הוי להם למימר תימא או ק"ק משא"כ [אומר ר"י] נראה כמו שמפרשי' [ובאמ' הם] מקשי'. ואי לא דמסתפינא הי' נ"ל לומר דרצונם לא לגרוס אותו לשון ואמאי קרי לה גמורה כי לפ"ז משמע דמדייק הקמ"ל מהמשמעו' הגמורה ואינו כן כמו שכותבים אלא מהיתורא מוכח דגמורה למה לי דמן הסתם הייתי מחמיר כמו המהו דתימ' למה לי הגמורה בשביל זה אלא מיתורא מוכח דקאי על שם כלומר זה הוא רה"י משא"כ שם הוה ר"ה וזה קאמר גמורה הוה ר"ה גמורה ודו"ק:

בבא קמא

דף ב.

ברש"י ד"ה **השור והבור כו'**. כסדר שהן כתובים בפרשה כו'. בעי בזה משום לא הרי שהוכרח ע"י זה לומר שלא כסדר הקדום ע"כ הי' ראוי לסדור השור והמבעה.

ברש"י ד"ה **כהרי האש כו'**. ה"א לפטור בעי בזה ושינוי לשון מהקודם שאמר לא הוה נפיק מבעה מני'. פירשנו דיש לומר עוד לא זה וזה שאין כח אחר מעורב בו וכדאיתא בתוס' ד"ה לא זה וזה ודו"ק. ע"כ קאמר ע"י זה שאין בו רוח חיים ה"א לפטור לגמרי משא"כ לטעם הנ"ל ודו"ק. וי"ל עוד מעין זה דרש"י (לא) רצה לפרש הטעם שפי' המשנה רוח חיים ולא קאמר סתם לא זה וזה כהרי האש וכמו ברישא פי' התוספות ידוע ורש"י לא רצה לפרש כן דהוה קשה לי' דהלא יש עוד מעלה כנ"ל ע"כ אפי' בשתים הייתי יודע המעלה ע"כ פירש רש"י טעם דה"א ליפטר לגמרי מטעם שאין בו רוח חיים ע"כ פירש במתני' כן המעלה ומשא"כ ברישא קאמר סתם שאין החסרון גדול לפטור לגמרי כ"א שלא נפיק מבעה מיני' להיות שוה ודו"ק וכן נמי פשוט בשתים קל למצוא מעלה ומה שפירש המעלה כדי לומר ה"א ליפטר לגמרי. משא"כ אח"כ לגבי בור שיש שלשתן קשה למצוא מעלה מעצמו ע"כ צריך המתני' לפרש המעלה שדרכו לילך ולהזיק וזה י"ל כוונת רש"י אח"כ לא זה וזה שלנשתן וק"ל:

בתוס' ד"ה **ארבעה אבות נזיקין**. י"ל כיון שאית דוכתא דלא תני הן למה אית דוכתא דתני הן הלא לעולם ישנה אדם דרך קצרה. וי"ל דאיתא בתוספו' ריש כתובות בשיטה דאבל נ"ל בע"א דמקשה מטהרות אמרו דכן דרך התנא במה שהביא מטהרות מקצר מאוד. וצריך טעם לזה. ונראה כדאיתא בספר [חסידים] שאמר שם מי שמדלג ואלו מגלחין וכן מי שמתו וכיוצא בזה הוא עבירה. אך אין ללמוד שם בעיון ע"ש וידוע כי התוס' מביאין הספר חסידים. וכן נראה הטעם שמקצר מסדר טהרות. וכן י"ל כאן הגם מה שמגיע לפלפול מאריך משום יגדיל תורה ויאדיר. מה שאינו נוגע לפלפול מקצר ולא תני הן ודו"ק:

בתוס' ד"ה **השור והבור** בסופו ור"ת פי' דשם אדם כתיב קודם וכו'. תמוה לכאורה הלא איתא קודם שור שם אדם בפרשה שנמי אב בברייתא בפסוק וכי יריבון אנשים. וצריך לומר הגם שאמרו תנא אדם וכל מילי דאדם אעפ"כ העיקר אדם קאי על דאזיק שור כמו יתר הפרק מיירי מנזק בהמה ומעין זה היא כי יגנוב שור וצ"ע:

בתוס' ד"ה **ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כו'**. והא דלא תני הכא לא הרי האש כו' י"ל הסמיכות דזה תלוי בזה דבלא דבריהם הייתי אומר טעם שפי' במתני' המעלה כאן יותר. משום דזה ידוע דיש לאש מעלה דכח אתר מעורב בו. ע"כ צריך לומר דל"ת אש חמור בודאי כידוע משום כח אחר. זה וזה חמור נמי ברוח חיים. משא"כ בשור ומבעה ה"א ששוין הם ולא ידע לזה מעלה מזה ע"כ תני סתם לא הרי כו'. ולפ"ז לא הוה קשה כלל יאמר נמי לא הרי האש דהלא ידוע לו מעלת האש שע"כ קתני בפירוש מעלת שניהן כנ"ל. וכן נמי בבור הוה אפשר לומר כן שהוה ידוע מעלת הבור תחילת עשיתו לנזק ע"כ צריך לפרש נמי מעלת שלשתן. וע"כ אין צריך למתני גם לא הרי הבור כי הי' ידוע שע"כ תני בפירוש מעלת שלשתן אך להתוס' לא ניחא כן שכח אחר מעורב בו אינו מעלה. צריכין לטעם אחר מה שפירש המעלה דלא הוה ידוע מעלת שניהם. ע"כ צריכין אח"כ הכל ודו"ק היטב:

בסה"ד **וקצת קשה כו'**. הטע' של הסמיכות י"ל דבל' הקדום לא הוה מקום [לתרץ] הקושיא דהלא הוה מוכח מכאן דלא ס"ל לתנא דמתני' כמו המכילתא דאל"כ למה תני לא זה וזה כו' כהרי הבור כדי שלא תקשה למה כתוב בור. הלא צריך לכתוב הפסוק כי יפתח וכי יכרה למילף שאין עונשין מן הדין. אלא ע"כ דלא ס"ל כן. משא"כ אחר שמביא התוספות דרק משום יגדיל תורה ויאדיר פריך שפיר [וקצת קשה] וניחא וק"ל:

בגמ' **תולדותיהן כיוצא בהם או לאו כיוצא בהן**. קושית העולם תיפוק לך דכיוצא בהם דאם לאו כיוצא בהם מאי קאמר לא הרי כו' שלא תקשה נכתוב חדא ותיתי אידך מני'

הלא ה"א דהוא תולדה אע"כ דכיוצא בו. ובפשיטות לשיטת התוס' ניחא דהלא משום יגדיל תורה ויאדיר. ואפשר לומר עוד דהא י"ל הלא לקמן בתולדותיהן פריך לאו כיוצא בהם דקאמר רב פפא אהייא אילימא אקרן מ"ש כו' וכן בכולהו. א"כ ממילא יודע אם הם שוין להאב בענינם ודאי הם כיוצא בהם כסברת המקשן לקמן ואם לאו לאו. ואפשר לומר דהמקשן לא ידע הסברא חילוק בין אב לתולדה משום דכתיב בהדיא והוא רוצה להקשות בין אם נימא כיוצא בהם או לאו. ומקשה קודם האיך הוא והאיך שישיב לו יקשה עליו אח"כ דאכיוצא בהן קשה לו א"כ למה קרא לזה אב ולזה תולדה דזה ידע דאם הם שוין הם כיוצא בהם א"כ הכל א' הוא ולא אב ותולדה. ואם לאו כיוצא בהם קשה א"כ למה נקרא תולדה כיון דלא מענין אב הוא הי' לו לקרות נזק בפ"ע וכמו שמקשה לקמן למאי קרי תולדה דרגל וכן י"ל בע"ב שמקשה מ"ש קרן דקרי לי' אב דכתיב כי יגח זה י"ל הוא מה שמקשה אמה שאמר כיוצא בהם כי ידע המקשן שאלו התולדות שוין הם לקרן והוא משיב לו דכתיב כו' מש"ה נקרא אב. ע"כ בשאר אבות ותולדות לא קאמר עוד בהאי לישנא דקרי לי' אב. כ"א מ"ש רגל ומ"ש שן כו'. וא"כ לק"מ קושית העולם דהלא אשר שוין ודאי כיוצא בהם ודו"ק:

שם בגמ' **אבות מכלל דאיכא תולדות**. לכאור' מיותר דהלא ידע דהם כיוצא בהם חטאת וסקילה אך הוה אפשר לומר דילמא באמת הכל א' מפני שהם שוין ע"כ קאמר אבות מכלל דאיכא תולדות. ומה שאמר קודם מה איכא לר"א אמאי קרי לי' אב האמת קאמר שבזה ידע שיש ביניהם ולר"א ידע שאין ביניהם כ"א טעם אמאי קרי אב. והנה לרבנן אמאי קרי אב י"ל אי הוה קרי לחד מתולדות אב הוה קשה כן והוא צריך להיות אב משום דאי עביד אב ותולדה דידי' ושורש הדבר שמצינו בשבת תולדותיהן כיוצא בהם ודאי ששוין בענינם כ"א אך [לר"א] יש טעם למאי קרי אבות כמו שאמרו בגמרא וכנ"ל ובתולדות הטומאות הגם שאין כיוצא בהם וניחא משום שהם באים ונולדים מהן מהאב ראשון ע"כ הם ענין א' שזה יצא מזה וגרוע מהם קצת ע"כ אינו מטמא כ"כ וע"כ אצ"ל שם אבות מכלל דאיכא תולדות ודו"ק. משא"כ כאן האיך שישיב אפשר להקשות כנ"ל ודוק מה שפרשנו בעזרת אל ית':

תו' ד"ה **ולר' אליעזר**. עיין במהר"ם מלובלין וכן בשבת פרק כלל גדול בתו' משמ' כפי' ראשון של התו' לבד כי אין מביא תי' שני כלל:

תו' ד"ה **ה"ג הך כו'**. החילוק בין הפירושים והגירסות. הך דלא חשיבא בעצמה והוה חשובה במשכן דלפי' ראשון נקרא אב הגם דלא חשובה בעצמה כ"א במשכן הוה חשובה. ולהשני לא כן הוא כ"א צריך חשובה בעצמה אצלינו ודו"ק:

דף ב:
בד"ה **דאלו אב כו'**. מה שמקדים הגירסא להקושיא הוא פשוט בעזרתו ית' דאי הוה גריס אדם לטמא בגדים פי' שהוא לבוש הוה אפשר לומר דגם הראשון מטמא אדם וכלים. א"כ גם חרב הנוגעת בטמא מת מטמא חרב השני כיוצא בו ותו לק"מ וק"ל:
תוספות ד"ה **אבל במחוברת כו'**. פי' התוספת דהנה קודם הקושיא הקדים לשלם נזק שלם ובעי בזה דלא נפרש כולה מועדת כפי' הר"ת לקמן דף ה' ע"ב שמביא התו' בא"ד. ועי"ז משלם נזק שלם מפני שדרכו להזיק וא"כ תו לק"מ דר"פ דס"ל קנסא הוא רק בתלושה כ"א לפי האמת שיש לימוד הוא סובר גם במחוברת כן משא"כ אי לא הוה כתי' ה"א דמחוברת דרכה להזיק ולא הוה קנסא וגם משלים נזק שלה דהוי ילפינן מבור וחד מהני כמו למ"ד ממונא עתה. ותו לא היה קשה כלל. אך זה אינו ניחא כלל לומר כן דכתיב בשביל זה לאשמעינן מה שאפשר להבין שאין דרכה בכך כיון שזה הוא סברא ברורה לר"פ. ומי איכא ספיקא קמי' שמיא כלומר מי איצטרך קרא משום טעות דסברא ברורה. ע"כ מפרשים קודם לכך כעין לפרש דלקמן דף ה' ע"ב ד"ה שכן מועדין ומוקשים שפיר. על זה מתרצים דבאמת הפירוש הוא כמו קודם כולה מועדת שדרכו להזיק ועי"ז משלם בפעם אחת נזק שלם אפי' לר"פ כנ"ל ואין הכוונה על הפסוק. דהלא אין הפסוק מיותר לזה אלא על הברייתא וכתירוצם ז"ל ודו"ק היטיב:
רש"י ד"ה **ואגב אורחא קמ"ל כו'**. האריך דלא תקשי מאי קמ"ל דמועד לאדם הוה מועד לבהמה הלא כתיב במועד לאדם וגם בעליו יומת וא"כ ע"כ צריך לומר דלא עמד בדין עד שהרג את הבהמה וא"כ משום רשעה אחת אתה מחייבו אף במיתה לזה וממון לזה יש דיעה דפטור לזה מפרש כו' ודו"ק:
שם בגמרא **אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהם דקאמר ר"פ אהייא**. מאי לשון אלא כאלו תלוי במה שאמר עתה. אך דאי הוה קרי לנשיכה תולדה דשן כיון שהוא בשיניים וכן רביצה ובעיטה תולדה דרגל הוה ניחא כיון דאין שוין לשן ורגל דלאו הנאה להזיקה ולאו הזיקה מצוי תולדותיהן לאו כיוצא בהם משא"כ אם הם תולדה דקרן כי אין חלוי במה שהם בשן ורגל בהטבע שלהם ובמעלתם. וע"כ קרי להם תולדה דקרן:
וי"ל עוד שע"כ קרי להם יותר תולדה דקרן ששוה בשני דברים הן כי כוונתן להזיק והן שאין הנאה להזיקן ולא הזיקן מצוי כי קרן:
בגמ' **אין נגיחה אלא בקרן** לא בענין אחר משום דכתיב באלה תנגח את ארם באלה דוקא וכן בהם עמים ינגח משמע דוקא קרן וזה אין נגיחה אלא בקרן משא"כ בשן ורגל לא משמע זה ולא אחר כ"א משמע שן רגל דמצינו ושלח זה הרגל וכן שן:

רש"י ד"ה **ומאי שנא שן מהנך דקא מוקמת מלתא דר"פ כו'**. בעי בזה דעתה אין מזכיר ר"פ כנ"ל בתולדה דקרן לכך מפרש דקאי אמה דקאמר לעיל כי קאמר ר"פ אשן ורגל:
רש"י ד"ה **מ"ש רגל דמחייב**. שינה בלשון מלעיל מ"ש שן דלעיל מפרש מ"ש מהנך. דאין מזכיר קודם שום דבר ודאי מהנך נפרש אתולדות משא"כ עתה דהזכיר קודם שן ותולדותי' ה"א מהנך קאי אשן ותולדותי' ע"כ פירש מ"ש דמחייב דהזיקה מצוי עוד נשכח:
רש"י **מ"ש קרן דמחייב**. ר"ל דלא תימא מ"ש קרן דכוונתו להזיק הלא הם ראוי להיות כוונתם להזיק. וא"א לפרש כן לכך פי' מ"ש קרן דמחייב דכוונתו כו' זה הוא הטעם וק"ל.
בגמ' **ושלח זה הרגל כו'**. מה שמשנה הלשון מלמעלה דאמר אין נגיחה אלא בקרן. נראה משום דבנגיחה הוה ידעינן דהוא בקרן אך הוה אמרינן דגם נגיפה הוא נגיחה ר"ל דגם בגוף הוה ניחה ולא הוה ידעינן מועד לאדם הוה מועד לבהמה וכן לא להיפוך וגם קרן תלושה לא הוה ידעינן דה"א דהוא דוקא במה שבגופה:

דף ג.

בגמרא **במאי מוקמת לה אי קרן כתיב אי שן כתיב**. צ"ל דלא אמרינן מכדי שקולין הן ויבואו שניהם אלא במה שאמר לקמן שושלח משמע שניהם משא"כ כאן דלא משמע כ"א. שכתיב סתמא הוה אמרינן לאחת או מעלת כוונתו להזיק הוא יותר גדול או מעלת הנאה להזיקה והזיקה מצוי הוא יותר גדול ודוק היטב ועיין לקמן. כי בזה מתורץ כראוי שלא תקשה הלא אי ה"א דלא כתיב קרן ושן הלא שקולין ואתו שלשתן ומה שלא אמר נמי אידי ואידי אקרן והא דלא מכליא קרנא י"ל מוטב לומר תרווייהו אשן כיון דפסוק מיירי בשן ובער. אך מה מקשה רש"י לכתוב ושלח. הלא לא הוה ידע דקאי אשן דילמא אקרן. ואפשר מ"ש אידי ואידי אשן דה"א מעלת הנאה להזיקה עדיפא. אך אי לאו ובער מנ"ל להמציא נזק חדש מוטב לומר אקרן. כדמשמע שמוטב לדחוק מלומר אב חדש וכדמשמע ברש"י שמאריך בד"ה אידי ואידי בסופו הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן פי' הגם שדוחק כן אעפ"כ מוטב מלהמצי' נזק חדש ואפשר ידע דושלח משמע שן דכתיב ושן בהמות אשלח בם וכן צ"ל דמכוין לזה דקאמר שן ורגל הכל שן קודם. ובפסוק הוא רגל קודם אך הגמ' לישנא דברייתא דלעיל נקט ג' אבות נאמרו בשור הקרן ושן ורגל ובברייתא נקט כסדר השור. קרן למעלה ולמטה שן ולמטה רגל. ולמה בפסוק מביא רגל קודם. אך משום דושלח משמע נמי שן. וי"ל עוד דפסוק מדבר ממטה למעלה. אך הלא קודם מדבר בקרן כי יגח ותי' עוד אי הוה כתיב ושלח לבד לא הוה אמרינן אקרן דא"כ הוה למכתב אצל כי יגח לידע בלא מכליא קרנא נמי. אין להקשות מאי קאמר

השתא שן דלא כליא קרנא מנלן וכן ברגל דאזלא ממילא. דילמא אה"נ. אך הלא הרבה איתא במסכת זו דמחייב כן. ועוד י"ל דאל"כ הוה ליה למימר ודלא מכליא קרנא נמי וכן ברגל ודאזלא ממילא נמי. פי' ה"א לטעות בשני דברים אלא ע"כ דלאו טעות דאמת כן הוא ודו"ק:

רש"י ד"ה **מה רגל ל"ש כו'**. דהא לא כתיב בבער וכן בשן לקמן דהא לא כתיב ושלח לכאורה צ"ל דא"כ יכתוב לשון א' בפסוק ושלח או בפסוק ובער אך אחר הדיוק צ"ל ובער משמע דאזלא ממיל' והסברא כן הוא אי לאו ושלח דאל"כ תקשה לבסוף למה משלחי רגל דא"ל דה"א אידי ואידי אשן דא"כ עתה נמי וא"ל דומי' דרגל דילמ' ה"נ וא"ל דהא לא כתי' ובער דאי הוה כתי' בפ' ובער לא הו' ידעינן רגל כ"א אידי ואידי אשן והא דאזלא ממילא ודוק. ואפשר זה כוונת התוס' דושלח גופא משמע דוקא לא מכליא קרנא ודוק. ואפשר גם רש"י ס"ל כן כ"א שמפרש שנדע קודם הידוע מושלח שלוחי אין לתרץ כתוס' משא"כ אח"כ לק"מ. ואמינא עוד דתוס' כתבו ברישׁ איזהו נשך דמוטב לשנות בלשון. ודייקו ע"י קושיא יע"ש בדף ראשון ורש"י כאן לא ס"ל כן. ואפשר שם אחר המסקנא דהכא גם רש"י ס"ל כתוס' כ"א שרש"י מפרש שנדע שלא תקשה גם קודם ידיעת הסברא של שלח שלוחי. ותי' עוד דבשני לאוין שאני ודוק. ולפי התוס' מה קאמר אש"כ טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער כו' הלא כבר ידע סברת שלח שלוחי. וי"ל שבאמת ע"כ לא תי' רש"י כן. וכן מצאתי קושיא זו גם במהר"י בן לב. וי"ל דסברת המקשן דלקמן דדוקא עתה דפירושו אשן קשה מוטב יכתוב ויאכל אלא ע"כ משום שלת שלוחי משא"כ ארגל הוא לישנא דקרא משלחי רגל כו'. והא דלא קאמר אידי ואידי ארגל והא דמכליא קרנא כו' ולא להמציא להם סברא חדשה שלח שלוחי לתו' ניחא משא"כ לרש"י דא"כ יכתוב בפסוק ושלח ודוק:

בגמ' **ולכתוב רחמנא ושלח ולא בעי ובער דמשמע רגל ומשמע שן כו'**. לכאורה הו' יתור לשון דהלא ידעינן כבר דמשמע רגל הוה ליה לומר דמשמע נמי שן ולפי הנ"ל י"ל דידע דיש לומר או רגל או שן ולא תרווייהו כ"א או מעלת הנאה להזיקה עדיף לא אתי רגל או הזיקה מצוי עדיף לא משמע שן. כ"א דווקא כאן דמשמע תרווייהו קאמרינן מכדי שקולין הן ויבאו תרווייהו דהי מינייהו מפקת. ע"כ י"ל דהמקשן נתירא מזה ע"כ אמר משמע רגל ומשמע שן וא"כ הי מינייהו מפקת' והמקשה עליו פירש בסתם דמשמע רגל משום משלחי רגל. וזה אמר משמע רגל דכתיב משלחי רגל כו' ה"א או הא או הא וכנ"ל דאמר אי קרן כתיב אי שן כתיב ולא הוה אתי נמי רגל משום הי מנייהו מפקת וכן הקשה כאן ע"כ מפרש מכדי שקולין הן פי' דמשמע שניהם ויבאו שניהם ודוק. ומה שלא תי'

דה"א דוקא מכלי' קרנא משמע כתוס' ואי הוה אמרינן דגם רש"י ס"ל כן לפי המסקנא כ"א שפי' לעיל לפי ה"א דלא ידע עדיין מושלח שלוחי ניחא. אך י"ל דאי משום מכליא קרנא יכתוב בפ' ושלח ודוק. ומה שמקשה הלא ידע כבר משלח שלוחי י"ל בעזרת אל ית' דה"א ושן בהמות אשלח בם לא מקרי שלח שלוחי כיון שאין אדם משלח אותם כ"א הבורא ית' נותן בלבם כן והוה כמו אזלא ממילא כי הכל גם אזלא ממילא הוא מה' שאינו מבעל בחירה וא"נ דומיא דשן דאזלא ממילא. ומשני דה"א שלח שלוחי דגם זה מקרי שלח שלוחי דנותן בלבם כן ודוק.

דף ג:

רב מ"ט לא אמר כשמואל. לכאורה תמוה כי הדרך הוא שעל הראשון לא קשה כ"א על השני מ"ט לא אמר כראשון וכן איתא ברש"י ז"ל לעיל אך פירשנו דידע דלשמואל ניחא דבנזקי ממונו קמיירי ולא בנזקי גופו ולא קשה. א"כ מה מקשה לקמן ושמואל מ"ט לא אמר כרב. משום דהתי' שמשני שור ושל מילי דשור הוא ניחא יותר:

תני מבעה לשינו והכי קאמר כו'. לכאורה תמוה לשיטת רש"י ז"ל האיך טעה דוקא לפרש להיפוך שתקשה ולאו ק"ו הוא ולא פירש כראוי כמו שמפרש לקמן באמת. אך צ"ל דידע מעבד ואמה ולא ידע הטעמא רבה וד"ק:

דף ה.

בשלמא לת"ד תנא מנינא כו'. הבשלמא מיותר אך דאל"כ הייתי אומר מנינא תני בשביל שתני כ"כ הרבה הוא רבותא שיש כ"ד אבות ע"כ אומר בשלמא לת"ד ודאי הוא למעוטי. אך עדיין אפשר לומר לישנא דתנא דמתני' לחוד ודברייתא לחוד לכך מביא מר' אושיעי' דג"כ למעוטי. או משום דאם אפשר לומר להיות לשון התנא דמתני' ודברייתא א' טוב יותר. או משום דאינו ניחא לומר מנין הוא על הרבוי כיון שיש יותר מה שתנא ר' חייא הגם שהוא לא מיירי בהו. וכן לעיל דקאמר בשלמ' מפגל בקדשים לא' קמיירי י"ל דאל"כ לא הו' קשה ליתני מוסר דא"ל תני ושייר ומה שייר דהאי שייר שייר מפגל ע"כ אמר מפגל בקדשים לא קא מיירי ולא הוה שיור:

תוס' ד"ה **המטמא כו' המ"ל דלא תני להו כו'**. י"ל בעו בזה לחזק את קושייתם על רש"י שהקשו בד"ה הא תברא ר"ע ודוק:

תו' ד"ה **מנינא למעוטי כו'**. דלא איירי בהו ואינו מובן אך א"ל דע"כ ניחא מנינא משא"כ אי לא למעוטי לא ניחא דקאמר מנינא ודו"ק:

שם תו' ד"ה **למעוטי מוסר המ"ל למעוטי כופר כו'**. בעו בזה דא"כ קשה למ"ד לקמן דמוסר פטור וכן נראה ודאי במפגל יש מ"ד דפטור דא בברייתא דר' חייא מוכח דחייב דא"כ מנינא ל"ל. ועכ"פ סברא יש לקמן דפטור יעו"ש. כי לא עיינתי עתה שם. לכך כתבו

המ"ל למעוטי כופר ושלשים של עבד כו' ולכך נמי ניחא שכתבו אח"כ ומסור ומפגל אפי' למאן דלא דאין דינא דגרמי כו' דאל"כ לא הוה קשה מידי דהוה אמרינן דאינו חש על הבריית' דאתי כמ"ד דדאין דינא דגרמי והו' לא ס"ל כוותי' כ"א כמאן דלא דאין לכך כתבו זה עתה:

דף ה:

ד"ה **אש לפטור בו את הטמון. המ"ל לחייב בו את הכלים**. בעו בזה טעם כי קודם הי' לו לפרש אש ואח"כ אדם שלא תני במתני' כ"א לדיעה אחת רק אליבא דרב משא"כ אש אליבא דכ"ע ע"כ כתבו כי באש לא קשה כי יש תי' לענין כלים הידוע כבר כ"א שפירש רק לרווחא דמלתא להגדיל תורה ויאדיר כמו במתני' משא"כ באדם קשה ע"כ הזכיר קודם אדם:

דף ו.

מה שפי' רבא בעניין אחר מאביי י"ל משום דלאביי לא מרבי מכולם כ"א מאש ובור ולא משור וכדאי' בתו'. ורב אדא בר אהבה פי' כדי לפרש הברייתא מנלי' דאתי ממה הצד דמתני'. ורבינא מוסיף מה שתנן אתי ממתני' מכל מה הצד דלרב אדא בר אהבה אתי רק ממה הצד א'. דזה נראה בעזרת אל ית' מדויק ברש"י ז"ל אחר העיון יפה. כי קודם בד"ה אש תוכיח פי' והיינו דנקט במתני' הצד השוה. ואח"כ בד"ה שור יוכיח כתב בלשון אחר והיינו הצד השו' כו' ואח"כ ברישׁ ע"ב ד"ה שור יוכיח כתב והיינו מצד השוה דמתני' ולפי הנ"ל ניחא דדוק היטב:

שם בגמ' **כל אלו שאמרו כו'**. אינו מובן לשון כל אלו והם רק שנים היה לו לומר אלו שאמרו ורש"י ז"ל דחק עצמו לפרש בד"ה כל אלו ואפשר לומר דאי לא הלשון הזה ה"א אעפ"י שהוא ברשות הרבים אם נתנו לו רשות בני רה"ר אך הי' בימות החמה שאז אי לאו שפתח הוא הוה נאה ואי"א להיות נזוק כ"א על ידו ע"כ חייב לשלם משא"כ בימות הגשמים גם בלעדו הוא מלוכלך ואי לאו הוא הוה נזוק בל"ז ה"א דפטור ע"כ אמרו כל אלו שאמרו. ואפשר זה נמי כוונת רש"י ז"ל כל אלו שאמרו חכמי' שיש להן רשות כו':

תו' ד"ה **היינו בור כו'**. **ועוד דאי בהיזק דלאחר נפילה אירי כו'** צ"ל דהתחלת הדבור קאי על לא אפקרינהו ולשמואל היינו בור ודוק:

בא"ד קושית המהרש"א נרא' לישב כי לכאורה אין בזה חלוק מבור כי אדרבה כ"ש הוא וכדאיתא בדבור זה סוף עמוד א' יש ללמדם מבור דעדיף היזק דידהו כו' כ"א כוונתו דא"כ גם מאש לא חלוק דעדיף מני' במה שאין כח אחר מעורב בו. אך לפי התו' דלעיל דף ה' ע"ב ד"ה כי שדית בור ניחא הכל. דהאמת לענין בור עדיף בזה שדרנו להזיק

מעט שלא במקומו וכנ"ל ואש עדיף מני' במה שכח אחר מעורב בו והולך למרחוק ע"י זה ודו"ק:

דף ו:

תו' ד"ה **ור' ישמעאל כו'**. הסמיכות וא"ת י"ל דלפי' ראשון לר' עקיבא [היה] נראה לו דוחק משא"כ לר' ישמעאל היה נראה לו שאין דוחק לפרש כן משא"כ לפי' שני שהמקשין בעצמו הקשה כן הלא שמינה משלם שמינה ולא יותר א"כ כחושה האיך ישלם [כו'] וא"כ הגם שקשה כ"כ אעפ"כ פירש המקשן כן א"כ גם בדר"ע ידחוק ויקשה כן ודו"ק:

תוספות ד"ה **שור רעהו**. ובא"ד ואע"ג דכי יאכל בתרומה כו'. המתין ע"כ כדי להקשות קושיא יותר גדולה שקשה על כולם ודו"ק:

בגמרא **מה שהקשה לפי התו' מקרן** י"ל דכתיב ראשון ונזכר ראשון במשנה. וזה הכוונ' על כולם כי גם לפי התי' כיון שלא ידעינן לפטור ה"ה לאדם ולכולם לפי התו' ודו"ק:

דף ז.

אי הכי פי' אא"ב באומר הרי עלי מנה כו' הגם שאפשר לומר דר' ישמעאל סבר ב"ח בבינונית א"א לומר דרק בזה פליגא דא"כ מה ענין לנזקין כ"א בב"ח משא"כ עתה שייך לנזקין לענין הקדש ודוק:

אמר אביי מי כתיב ישולם כו'. נראה דגם התי' ל"ק כאן מדעתו כאן בע"כ הוא דברי עולא וטעמו מהדיקא שאמר דאם לא משמע דוקא בע"כ אין סברא לומר דוקא בע"כ כיון דמשמע נמי מדעתו וכן ראיתי במקום אחר במקום שאיתא בגמ' בסתם ואח"כ נזכר שום מ"ד דכולא הוא אמר וכן מוכח דרבא משני תי' אחר ע"ב ועכ"פ הוה לי' למימר אלא אמר רבא. וכן לשון מ"מ קשיא לא הוה ניחא כי הגם [שאינו] סבר הדיוק הלא בלא הדיוק י"ל כאן מדעתו וכאן בע"כ אלא ע"כ כנ"ל. ולפ"ז גם רש"י ניחא שפי' משמע נמי מדעתו כי גם בזה ניחא שאז אין תי' כי היה דברי כולא ומכח הדיוק כנ"ל ודו"ק:

תוס' ד"ה **מי שהי' לו בתים כו'**. י"ל רצונם לפרש דהלא בחי' מיעוט בתים שנים א"כ הוה כאלו אין לו כ"א בית א' כי אין מחייבים אותו למכור ביתו ואח"כ נמי הי' לו לומר שדה וכרם לכך כתבו זה ודו"ק:

לעיל ד"ה **ישיב כו'** י"ל בעו בזה דמצינו בערכין כן ואפשר דנלמד מכאן וקשה לר"ע יש למיפרך הלא ס"ל כרשב"ג דהקדש חמור וערכין הוא הקדש. ולרי"ש יש לומר מה לנזקין דהורעי כחו לענין הקדש ע"כ אפי' סובין משא"כ בערכין דהוא לפרוע להקדש לכך כתב גבי ע"ע וא"כ מע"ע נלמד ערכין וא"כ לרבנן דרשב"ם הקדש קל הוא קל וחומר. אך הלא הוה ב' כתובים הבאים כאחד לכך מסיים דיש צריכותא התם ודו"ק:

דף ז:
רש"י ד"ה **לב"ח מדמינן לי' כו'**. **טפי פורתא כו'**. מה שמאריך כאן יותר מלעיל דלא נימא הטעם משום רבית ודוק:
שם ד"ה **לכתובת אשה כו'**. י"ל מה שכתב והיתה כתובתה מאתים לפרש קושית התוס' שהי' יכול לומר כן אב"ח לכך קאמר דבזה דמי יותר לענין מאתים ודוק. כי ה"ה לב"ח נמי כ"א שמביא לענין דומה יותר לדעי"ל:

דף ח.
תוס' ד"ה **מר לית לי' תקנתא דעולא כו'**. צ"ל דלא פליגי רבנן כיון דהוי עדית לא יגבה הגם דלא שייך שמא יראה שדה נאה דאל"כ גם אם אית לי' עדית נמי לא יגבה בינונית ודוק:
ד"ה **להוציא פחות שבכלים. וא"ת כו' ונראה דהלכה בשלו הן שמין**. י"ל הסמיכות להתירוץ כי בל"ז הייתי אומר ע"כ דעולא לית לי' אותו תירוץ בתרא כ"א כתירוצים ראשונים כאן מדעתו כאן בע"כ א"נ כל דיהיב לו יהיב ממיטב. משא"כ לדידן דהמסקנא כתירוץ אחרון וא"כ מדאורייתא דינא דב"ח בעידית דכל מילי מיטב כ"א החכמים אמרו להיות בבינונית משו' טעם שהביאו התוס' לעיל ד"ה מר לית לי' דעולא ע"כ איתא במשנה דב"ח בבינונית. א"כ י"ל ודאי אי אפשר לומר ליפלוג ולומר דדיני' בזבורית. ורבינא דסבר לומר דפליגא בדעולא נמי ס"ל כתירוצים ראשונים כאן מדעתו כו' או כל דיהיב ליה ממיטב יהיב ובזה לא הוה כן הלכה דסתם תלמודא מסיק לעיל כל מילי מיטב הוא. וכיון דרבינא לבסוף משני תירוץ אחר ס"ל דתירוצי' הראשונים דחוקים ודאי בסברא לא שייך למיפלג עלי' כ"א דלא ידעו לדחות ולומר לעולם בשלו הן שמין ע"כ דחקו בתירוצים דלעיל וכדאיתא בהרא"ש אשינויי דחיקא לא סמכינן וא"כ כיון דלדידן דדחי לעיל התירוצים הראשונים בדחי' גמירה ודאי ליתא דרבינא וצ"ל כסברת האיתיבי' דמוכח דבשל עול' הן שמין כן הייתי טועה משא"כ עתה שתירצו התוס' את דברי עולא לתירוץ המסקנא דכל מילי מיטב הוא נמי כי להוציא לאו דוקא והה"נ אם נותן לו קרקע בו תלוי ליתן לו מה שחפץ. וא"כ י"ל נמי בשלו הן שמין ע"כ כתבו עתה כן כי עתה אפי' דהלכה כן ודוק:

דף ט.
תו' ד"ה **רב הונא אמר כו'**. **ובספר רב אלפסי כו' ופסק כרב הונא ור"ת כו'**. הסמיכות י"ל דלפי' רש"י ז"ל ודאי פליג וכן נמי מוכח דאין הלכה כר"פ ור"ה ברי' דר"י דהלא רב הונא הוא קודם לר"פ ור"ה ברי' דר"י ולמה לא הביאו מסדרי הגמרא קודם לכן את דברי ר"ה ע"כ שדעתם לפסוק כרב הונא והלכה כן כי הם בתראי כי הלכה כסתמא דתלמודא משא"כ לפי דברי רב אלפס ז"ל הטעם כי קודם תירצו את המקרא ומיירי באוחו ענין

עד אח"כ הביא דברי ר"ה דקאי אמתני' ולא מוכח מידי ואדרבה הלכה כר"פ ור"ה ברי' דר"י שהם בתראי וק"ל:

שם **ד"ה וטרף חלקו של כו'**. מה שלא תירצו דמיירי שאותו הי' לו בינונית י"ל חדא ועוד קמשני ויותר נראה מדאמר סתם בכור נותן פי שנים מחלקו משמע הגם אם אחד נטל בינונית ואחד זבורית או עדית ודוק:

ברש"י **ד"ה ל"א והיינו הרי הם כקרקע**. פי' כי הלא רביע דוקא קרקע כי הוא משום יורשים ורביע מעות. אלא פי' כספים הרי הם כקרקע כמו שנותן רביע קרקע כן נותן רביע מעות והוא פשוט אך מ"ש בספר כוס ישועות לא הבנתי וגם מה שכתב מה שנטרף מב"ח הוה מקח טעות לא משמע כן מתוס' כאן ד"ה כיורשים הוו, וכן לעיל ד"ה רב הונא אמר בר"ת דחוק, ולא עיינתי בספר הנ"ל כ"א בע"פ שמעתי דבריו:

דף ט:

תו' ד"ה **עד שליש במצוה**. א"ל דמשני מפי' רש"י משום דעד שליש במצוה פעם שנית הוא מיותר ודוק. וכן שמעתי שכתוב בספר שזה טעמייהו:

גמ' **אילימא בשור קשור כו' דכוותי' גבי אש גחלת מ"ש כו'**. לכאורה דכוותי' גבי אש גחלת מיותר כי הלא אי' שלהבת יותר קשה מ"ש. אך יש לדקדק לשון כפול מ"ש ומ"ש הל"ל מ"ש הכא מהכא אך הנה לכאורה יותר היש ניחא למימר בשור מותר כו' ולא קשה מלקמן כסהו כראוי פטור כי קודם ראוי להיות בהרישא ניחא אך משום דקודם רוצה לפרש אליבא דכ"ע לר' יוחנן ולריש לקיש ע"כ אמר קודם בשור קשור כו' דכוותי' גבי אש גחלת ופטור אליבא דכ"ע משא"כ אי הוה אמר בשור מותר הייתי מוכרח לומר גבי אש שלהבת והוה חייב לריש לקיש וזה הוא שאמר דכוותי' גבי אש גחלת והוא טעם אמה שאמר בשור קשור ולפי זה ניחא הלשון כפול כי מקשה כן מ"ש הכא דחייב בבור מכוסה ממה שאמר לקמן כסהו כראוי פטור וא"ת משום דחרש מקלקל על זה קאמר ומ"ש הכא הלא ילבה הגחלת ודו"ק:

ולקמן בר' יוחנן דכוותי' הכא בשור מותר כו'. זה יותר תמוה שהוא מיותר כי אם תאמר בשור קשור יותר קשה מ"ש אך י"ל כוונה לשלול קושית התוספות דשלהבת לר' יוחנן הוה כמו גחלת לריש לקיש ולא קשה מידי. וא"כ הויה ליה ברישא דכוותי' בשור קשור על זה אומר לשלול זה דכוותי' בשור מותר כלומר דהטעם הוא בשלהבת שפטור דהחרש שומר וא"כ דכוותי' בשור מותר כי הוא שומר וע"ז מקשה מ"ש הכא. ושמעתי אח"כ בשם מהרש"א נראה שג"כ כוונתו לתרץ זה במה שכתב ודוק ודוק. הלשון כפול לא הי'

בידי לתרץ כאן וצ"ל לכאורה אגב שאמר לעיל מ"ש ומ"ש וכאשר תרצנו אמר גם כאן לשון כפול:

בתוס' ד"ה **ולר' יוחנן כו' ובשור קשור כו'**. לכאורה זה מיותר לענין הקושיא וי"ל דשני דברים מקשה א' התימא ועוד הדכוותי' לא נייחא. ופירוש המהרש"א ז"ל ידוע:

שם בסוף הדף **ובהאי סברא פליג אריש לקיש**. אפשר רצונם בזה טעם לתירוצים שע"כ הי' נראה להמקשן טעם ר' יוחנן שהקטן שומרו ודו"ק:

דף י:

ד"ה **כולן פטורין כו'**. י"ל דבעי בזה דהנה לעיל ע"א ד"ה ותו ליכא תירצו הסמיכות וא"ת שני אחר התירוץ ובלא דבריהם הייתי מתרץ קושייתם דהוא מקשה מדוע קאמר דוקא לענין בור לבד הלא אפשר למצוא גם בשאר אבות בשור וכן אחר כך מקשה מצינו גם באש. וא"כ לא הוה קשה תו קושיית התוספות וא"ת שני דהוא נמי גבי בור ואטו כי רוכלא ליחשב כי כאן א"א לתרץ כך משא"כ לפי דבריהם דלא ניתא להו לתרץ כן מקשים שפיר. אך על תירוצם השני הייתי מקשה דילמא לא כן אלא גם בזה הוה מקצת י"ל דבד"ה ע"ב כולן פטורין הוא כמו ראי' לסברא זאת דגם שם צריכין ע"כ לומר אותה סברא דאין זה מקצת וכפי המהרש"א דאל"כ יוקים בשאין בו כדי להמית אלא ע"כ דא"כ אין זה מקצת ודו"ק:

דף יא.

בגמ' ריש העמוד **יביא עדים** ובתו' ד"ה יביא עדים. י"ל מה שבעו בזה ועוד נדקדק לשונם יביא עדים שנשרפה כו' ושם איתא יביא ראיה כן נ"ל. אך הנה יש להקשות לכאורה קושיא חמורה למה שאיתא בש"ע ח"מ סימן ע"ה ופ"ז דיעה ראשונה שעד מסייע פוטר משבועה וכן הסכים רמ"א ז"ל א"כ למה עדים בעד א' סגי וכפירוש רש"י דלא פטורי משבועה קאמר אמת דהתנא מוכיח מהפסוק יביאהו עד וכל מקום שנאמר עד הוא שנים עד שיפרוט לך הכתוב עד אחד אך מקרא גופי' מוכח שעד מסייע אינו פוטר. וי"ל דאיתא בבאר היטב דוקא משבועה פוטר אבל אם הוא מחויב שבועה ואינו יכול לישבע שמשלם אינו פוטר. י"ל דע"כ אינו מאריך בקרא תיבה יתירה אחד כיון שפעם צריך שנים אם הוא מחויב שבועה ע"כ מקצר בקרא וכן בגמרא מביא לשון עדים כדאיתא בקרא בענין זה. והנה לכאורה אפשר להוכיח שלא כן הוא אלא דעד מסייע אינו פוטר. ודוקא עדים בעינן מדמצינו לאיסי שסובר נמי כן ולומד מקרא אחר הא יש רואה כו' ומדוע לא מביא מפסוק זה כיון שסובר כן הוה אפשר לומר דבהא פליגי ת"ק דכאן סובר עד מסייע אינו פוטר כ"א דוקא עד שפירושו שנים כנ"ל. ואיסי לומד ויש רואה משמע עד אחד שעד מסייע פוטר וא"כ הי' ראוי להיות הלכה כת"ק דמיקרי רבנן וא"כ קשה על

התוספות שסוברים כדיעה ראשונה דעד מסייע פוטר כדאיתא בבאר הגולה וכן כתבו בפשיטות במסכת בבא מציעא דף ב' ע"ב ד"ה וליחזי זוזי. ע"כ כתבו כאן כן ונמי כתבו יביא עדים לפי שלא דוקא נקט משום יש רואה משמע עד אחד אלא ה"ה יביא עדים כלשון שאיתא כאן והוא בענין שכתבנו כאן אם מחויב שבועה ואינו יכול לישבע כנ"ל ודו"ק היטב:

דף יא:

ד"ה **בכור שנטרף** בא"ד **ועוד דאסיק בגמרא כו'**. זה אינו מובן כלל כי זה הוא בכלל הקושיות הראשונות שהזכיר קודם ודו"ק. כי עתה בשעת כתיבה איני זוכר כי לא עיינתי עתה בהתוספת וי"ל כי קודם הקשה רק מכח ה"א וע"כ כתבו לעיל רק משמע קצת ועתה הקשו יותר כי מביא פסוק יתר על זה ודוק כי (מעין זה) הוא ועתה איני זוכר העיקר ואין לי זמן לעיין ולזכור כ"א ברמז ולא מצאתי תירוץ אחר על זה וצ"ע:

מה שעל בניהם כו'. י"ל רצונם שלא נפרש טעם שאין שמין מקפידים בדבר מועט וא"כ אפשר גם בגדי שבת אין שמין ואך זה לא ניחא דא"כ נתת דבריך לשיעורין דפעמים שוים יותר שעל בניהם ממה שעליהם לכך כתבו טעם אחר וא"כ ניחא פסק רב אלפס משא"כ לפי הנ"ל:

ד"ה **את מהימנת לי בשבועה**. רצונם בדבריהם וגם הסמיכות של וקשה אחר דבריהם משני דמחמת הקושיא הייתי אומר דחדא הוא גם שם הטעם משום שבועה וא"כ הלכה כרבא לכך הקדימו שלא כן הוא ולא קשה די"ל (והוא נפקא מינה לדינא) וק"ל:

דף יב.

אשתמטין עולא. וצריך טעם למה אשתמיט הלא רק אמת חפצו אם יקשה לו יתרץ לו ואם לאו יודה אמת י"ל שהי' סבר ר' אלעזר בעל המאמר וודאי הוא יודע לתרץ הכל והוא לא ידע וי"ל עוד משום דעולא סובר שעבודא דאורייתא וזה לא אמר משום ר' אלעזר וא"כ אפשר לומר דהוא יודע מתני' דאבימי ואמר בדעתו אם אשיב לו שאני מקרקע דניידי מקרקעי דלא ניידי כי כן צ"ל כי דוחק דכל הנ"ל לא ידע אותה ברייתא ויש עוד ראי' לזה מרש"י ד"ה ה"ג בקרקע לא קנה עבדים ודוק משמע דשאני מקרקעי דניידי ידעינן כבר ולא הוה קשה וא"כ אי הוה משני לו כן הוה משמע דשיעבודא לאו דאורייתא דאל"כ יתרץ ולו כן ודוק. ועיין בתוספת ד"ה אנא מתניתא ידענא. הוא לא רצה לתרץ לו כן. דלא שמע זה מר' אלעזר דבסוף בבא בתרא לא אמר זה בשם ר' אלעזר כ"א מעצמו ודוק היטב:

תוספת ד"ה **זילו אהדורו**. י"ל קושיא הנדפס בספר קטן בשם הגאון מוהרר העשיל ז"ל שהקשה הלא הוא רק משום דסבר שיעבודא לאו דאורייתא וא"כ הוא רק סברא ולא

בדבר משנה. והניח בצ"ע. וי"ל משום דרב ושמואל ס"ל הכי ור"נ י"ל לא הוה ידע דיש פלוגתא על זה וזה נמי מקרי טועה בדבר משנה כדאמרי' אפי' דרבינא ורב אשי. אך י"ל דא"כ מה שאלו שם דרב ושמואל מאי לוכיח מכאן וי"ל דהוא לא ידע אותם מעשה דכאן שאמר זילו אהדורו ודו"ק היטב:

שם ד"ה **למה לי עומדין בתוכו**. י"ל רצונם בדבריהם דהנה איתא במפורש שמקשה על קושית הגמרא מכלל דהאי לא קנה כו' הלא אי הוה התם בעומדין לתוכו הוה קשה יותר וי"ל דבל"ז אפשר לתרץ דשניהם מטעם חצר אך מפני שהוה כצבי רץ מיירי בכפות ע"כ קנה והא דלא קנה באינו כפות ולא משתמר לדעתו וא"כ לא הוה קשה משא"כ למה שמתרץ בגמרא בעומד בתוכו ולא הזכיר כפות ולא מטעם חצר מכלל דרק בעומד בתוכו קנה והתם בלא עומד בתוכו וא"כ מטעם מחובר: והנה אפשר הי' לומר דשמואל מיירי מטעם חצר והגם שעומד באיזה מקום הוה כאלו עומד כאן דכל קרקע הוה כמחובר וא"כ לא הוה קשה משמואל דחזקת הבתים דלא קנה אלא מקום מכושו' בלבד דהוה אפשר לומר דשם אם מטעם מחובר דוקא ולא מטעם חצר. אך זה אי אפשר דא"כ גם כאן כן הכוונה וא"כ גם אי עבדא כמטלטלי דמי קשה ליקנה לו חצירו ולמה לי עומדים בתוכו אלא ע"כ מטעם מחובר זה יצא מאתנו וי"ל זה רצון התו' ודוק: וצ"ל שאמר רצה לקנות באגב ממילא קונה גם מטעם חצר או מטעם מחובר ודו"ק:

מה שקשה [בגמרא] למה לי' להוסיף ברייתא דלעיל בדאבימי סגי. מתורץ (נ"ל) [כדי להקשי' קושי' בתרא]. וי"ל עוד אפי' לפי מה שלא ידעו הברייתא דלעיל זאת אפשר היה ידוע:

דף יב:

נשכח אך בקיצור: **והתנן כו' לימא דלא כר' יוסי הגלילי כו'**. שורש הדבר י"ל דהי' קשה לו על דברי ר' יוחנן בקדשים קלים משמע כל ק"ק הלא רק בבכור בזמן הזה מיירי כמו שפירש אח"כ והנה מה שמקשה דלא כר' יוסי משום דדוחק הוא דרבי יסתום בכאן כר' יוסי הגלילי ושם לא. ואח"כ נשכח האיך תרצנו ואם איתא כו':

דף יג.

רש"י ד"ה **מתנות כהונה קאמרת. בא"ד והא דמתרץ כו' ובן עזאי מלתא דר' יוסי מפרש**. י"ל הוכחתו מהלשון של בן עזאי לרבות את השלמים. הלא לא בא אלא למעט מר' יוסי דהוא אמר כל קדשים קלי' והוא רק שלמים מרבה הוה לו עכ"פ למימר לא אלא לרבות שלמים לבד ע"כ פירש דקאי על ר' יוסי ודבריו מפרש עתה ניחא דהוא פליג ואמר כן אמר ר' יוסי וא"כ לא היה לומר אלא שלמים דהלא קודם ר' יוסי לא ידענו כלל ודוק ולפי זה ניחא לרש"י. ומה שפסק הרמב"ם כדברי ר' יוחנן בכל קדשים קלים י"ל משום דת"ק

אמר משום ר' יוסי כל קדשים קלים וידוע דת"ק מקרי רבנן ופסק כמותו ולפי זה אין מקום לדברי הלחם משנה שמשיג על רש"י ז"ל ודוק:

דף יג:

תוס' ד"ה **כשהזיק חב המזיק כו'**. מה שכתב וכל הני לרב הלא גם לשמואל פשיטא כו' הני מנלי' אך משום דלשמואל גם אליבא דר' אלעזר קשה ע"כ לא הביא זה כאן ודו"ק:

ועל הקושיא פירשנו די"ל דיש כח לאמורא לחלוק על התנא בדרשא או פירוש כמו שמצידו במגילה אסתר ברוה"ק נאמרה אמרו תנאים ראיות וכן אמוראים ושמואל ואמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר משמואל הגם שהם היו תנאים והוא אמורא אלא ודאי רק בגוף דין אין לו כח לפלוג כי כן קבלו משא"כ מלתא דתליא בהבנה וכן נמי כאן דהברייתא הוא תנא מפרש את המשנה שמואל נמי מפרש את המשנה בדרך אחר כי ודאי משנה היא או הלכה למשה מסיני או דברי תנאים הקודמים להברייתא ע"כ מפרש בברייתא מה שנאמר כבר ועל גוף הדין דכל הני י"ל שמואל ס"ל כדברי התוס' ד"ה ולא קבל עליו כו' דף י"ד וא"כ הי' פשיטא לי' כסברת הקושיא ולא צריך ריבוי:

בגמרא **קשיא אהדדי**. י"ל דהכי פירושו קשיא אהדדי מדוע הכא קתני עם פונדק והכא עם בקעה ודוק כי עתה שכחתי יותר:

דף טו.

בתוס' ד"ה **השוה הכתוב כו'**. י"ל רצונם בדבריהם שהקדימו קודם וא"ת כי אינה קושיא כ"א כלאחר יד וגם שאין מקומם כאן כ"א בתמורה או בפרק ד' מיתות י"ל דבלא דבריהם הייתי אומר בהיפך השוה הכתוב אשה לאיש פ' במקום שכתוב בפירוש איש כן משמע הלשון אשה לאיש ולא במקום שנאמר בלשון זכר וא"כ לא הוה יקשה הוא"ת ע"כ הוכיחו שודאי לא כן הוא וק"ל:

ד"ה **לכל מיתות שבתורה**. י"ל רצונם בזה, דאל"כ הלא איש כתיב איש כי יכה [כדבריהם לעיל ד"ה השוה ומ"מ] אעפ"כ מרבינן. זה שלא כדבריהם לעיל ד"ה השוה ודו"ק:

על פלגא נזקא ממונא וקנסא צ"ל קנסי' כי היכא דלנטרי' לתירי' הלא אין צריך לנטרי' וכן למ"ד פ"נ ממונא אכתי לא אייעד תורי' הלא לאו בחזקת שימור הוא אך האמת סתם שוורים הוא כן ולמ"ד פ' נקנסא כי הי' לו להחמיר אולי הוא לאו בחזקת שימור ולא מן הסתם הוא זה:

שם **בשלמא כו'** י"ל הלשון המיוחד דהיה אפשר לומר (להיפוך) ולזה ניחא ולזה קשה דהנה לכאורה היא פלוגתא רחוקה מאד לזה משלם פחות מהזיקו ולזה יותר מהזיקו אך לפעמים למ"ד פ"נ קנסא פטור מכלום שמודה. א"נ בבבל ודו"ק. ולזה י"ל למ"ד קנסא לפעמים הניזק [בתשלומין] לפעמי' המזיק אם מודה אז הניזק בתשלומין ממה שזכתה

לו תורה כפרש"י על פחת נבילה משא"כ לאידך מ"ד. אך זה הוא דוחק כי משמע הניזק והמזיק בתשלומין ביחד וזה בשלמא ודו"ק:

דף טו:
שיננא שבוק מתני' ותא אבתראי. י"ל הלשון שבוק מתני' כי ידע שאפשר לפרש כדלקמן אך צ"ל חסורי מחסרא ולשנות המשנה לזה אמרו לו שבוק מתני' כדקיימא ולא תשני אותה ותא אבתראי:

דף יט:
התרנגולין מועדין כו' אמר רב הונא כו' ותוס' ד"ה **אבל קשרו אדם כו' בתר דנייח כו' ולאו דוקא כו'**. לכאורה אין מובן כלל כוונתם וחפצם וסמיכות דבריהם האיך ולאו דוקא קשרו אמאי דכתב לעיל בתר דנייח וכן מה בעי בדבריהם הלא דרך התו' הוא רק לפלפל ולתרץ ולא לעשות פירוש וכן הדיבורי' דאח"כ כולם מוקשים לכאורה בעיון גמור. ואחר העיון בעזרת אל ב"ה הבננו תוס' קאי לשיטתי' ורש"י נמי לשיטתי' לעיל דף ו' לאתויי בור המתגלגל ובתוס' שם והנה אם היה כאן מיירי בהדי דאזלי לשיטתם היו שניהם חייבים כמו בכלב וכמו שכתבו לעיל וכן כאן בד"ה וכי אתמר עיין שם ונראה להו דהמשמעות הוא באדם אחד:

דף כג:
תוס' ד"ה **שיהיו התינוקות כו'. ולא בא ר"מ כו' וג"פ ביום א' כו'**. הנה הסמיכות ענינים אלו תמוהים כי ודאי במתנה כאשר עזרני ה' ית' כמעט בכ"מ לפרש זה וכן נמי פעמים שהתוספת כתבו כמה ענינים על ענין א' מציינים פעם שני על אותו דיבור כיידוע אלא ודאי ששייך ענין לענין. ונראה בעזרתו ית' דהנה מן הסתם לר' מאיר בתם דוקא הוא בתנוקות תליא מלתא וכמו לר' יוסי בברייתא אך על זה קשה הלא אדם אית לי' מזלא ומכח קושיא הייתי אומר דר' מאיר אינו מזכיר כ"א מה שפליג על ר' יהודא דהיינו גם ג"פ ובתם מסתמא כמו שלר' יהודא הוא חזרה כמו העדאה דהיינו שיחזור שלשה ימים כן לר"מ חזרה מעין העדאה ג' דהיינו שיחזור ג"פ וא"צ להזכיר זה בפי' וסימן דתינוקות ממשמשין הוא אצל אדם שלא לשלם כופר וא"ל למה גם באדם לא יועיל חזרה ג"פ כמו שנראה בהעדאה י"ל אה"נ דמועיל ואצ"ל אלא שמוסיף עוד באדם שיש סימן אם התינוקות ממשמשין בו ודוק. אך על זה קשה מאד בשלמא להעדאה יש ק"ו קירוב לא כ"ש משא"כ לחזרה דוקא ריחוק כי סברת ק"ו הוא בג' ימים שאינו כ"כ מועד להזיק ולכעוס שמתאפק יום בנתים הוא מועד מכ"ש אם הוא כועס כ"כ בג"פ אינו מתאפק ומניח רוגזו וכמו שאיתא בחתול אי קטל חד מנייהו נח רוגזו כן נמי בשור שלא נח רוגזו באותו יום מכ"ש שהוא מועד להוית משא"כ בחזרה גם שחור מרוגזו הגדול של ג"פ

אעפ"כ בג' ימים לא חזר והוי מועד ודו"ק. ע"כ כתבו דבריהם ראשונה דלא כן הוא דזה קאי אבהמה כיון שהוא שפל כ"כ כו' ורצינם לומר וא"כ הוא דוקא בתנוקות ממשמשין הוה חזרה ולא קשה מנלן דהוא היפוך מק"ו. אך א"כ שהיא דוקא זה הוא חזרה גם ג' ימים לא יועיל א"כ לא סבר כר' שמעון ודו"ק: ע"כ כתבו שלא כן אלא זה נמי מועיל ולפ"ז הייתי אומר שר' מאיר בא להוסיף וגם ג"פ חזרה מועיל כיון שאמר סתם וא"כ חזרה הקושיא ע"ז כתבו שלא כן הוא ודו"ק:

דף כד.

בגמרא **ת"ש כו' אינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני ב"ד**. לכאורה הוא מיותר שהלא כבר איתא זה וי"ל אשמועינן גם אחר שהעיד בו שלא בפני ב"ד או שלא בפני בעלים אינו בטל העדות ומועיל שיעידו בו אח"כ בפני ב"ד ובפני בעלים שלא נאמר כמו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה ואין מועיל עוד גם יבאו הכשרים לחוד להעיד וק"ל:

דף כד:

רבינא אמר כו'. נשכח עתה. אך זה צ"ל לרש"י נראה שהוא כר' אחא שמבי' תוספת שתולין בא'. ולתוספת שכתבו חזרו והכירוהו נראה שהוא לפי דבריהם לעיל שמיירי שהשלישית העידו תחלה כמו שכתבו לעיל ד"ה לימרו הנך בתראי וא"כ י"ל הגם שהם שקרי היה רצונם רק להעדאה ע"כ קודם לכן אמרו שאין מכירין אותו כי חששו אולי אדהכי והכי יחזרו העדות ולא ישקרו גם הם עד אח"כ שהעידו גם הם ואז תועיל שקריהם לחייב אותו נ"ש אמרו שחזרו והכירוהו כי לא רצו לשקר בשביל ח"נ כ"א דוקא בשביל העדאה ודו"ק:

בתוספת ד"ה **במכירין**. **וא"ת כו' דמצינו למימר**. נראה פירושם כי וא"ת אינו קושיא כ"א שידעו שניחא כ"א אם תאמר כן י"ל כן ע"כ כתבו דמצינו למימר להיות יותר ניחא מלעיל וא"ת כן אשיב לך י"ל כן ודוק:

שם בגמרא **איבעי' להו כו' משסה ודאי פטור כו'**. לכאורה זה מיותר ונראה דאי הוה [משסה חייב] לא הוה בעי מידי דא"ל כיון דידעת בכלבך כו' דמצו אמר ודאי לא ישסו לי' שלא ליחייב ואפשר זה הוא כוונ' התו' בד"ה המשסה כך לא דמי לשור האיצטדון כו' והפי' הוא שור האיצטדין כשלוחמים עמו הוא מלומד ליגח את האד' או כשמרמז לו אדוניו והוא פטור כשהרג אדם משו' שאדם נלחם עמו להורגו וא"כ אין לומר לא איבעי' לך לאשהוי' דלמה לאדם ללחום עמו לחוש דילמא עי"ז יהרוג שום אדם בכעסו. הלא יהיה חייב לשלם בעדו ודו"ק:

שם בגמ' **ותם כו' הא נגח חייב**. לכאורה לא קשה מידי דהוה תחילתו בפשיעה וסופו באונס וצ"ל הקושיא היא למ"ד פטור ודו"ק:

שם **פטור אף משסה**. לכאורה אינו מובן לעיל קאמר משסה ודאי פטור ועל בעל הכלב איבעי' לי' ועתה להיפך. והאמת נראה י"ל אצל התנא הי' פשוט שבעל הכלב פטור וקמ"ל דאף משסה דהוה גרמא בניזקי פטור דיש חילוק בין דיני דגרמי לגרמא בנזקין משא"כ לאמורא ידע כבר דגרמא בנזקין פטור דהכי הלכתא וא"כ פשיטא ליה על משסה דפטור:

שם **רבוצה במהלכת חייבת**. לכאורה זה מיותר כאן וי"ל דבל"ז ה"א טעם מהלכת ברבוצה פטורה דמיירי דאין לה מקום לעבור ואורחה הוא לבעוט בה על שאינה מניחה לילך והוה רגל ברה"ר ע"כ פטורה וא"כ לא הוה כוותי' כלל. אך מסיפא מוכח שפיר דהדיוק הוא כמו שכתבו התוס' לעיל הא הוזקה בה פטורה דאבעיא לסגויי באידך גיסא וא"כ ניחא ודו"ק:

דף כה.

ק"ו **לשכינה י"ד יום**. מה שלא אמר יותר או פחות הי' נראה משום שמצינו אביו חמור מאחר שצריך לעבור על דברי אדם אם אביו אומר לו להיפך ואם אביו אומר לעבור על דברי המקום ב"ה צריך לשמוע לו ית' וא"כ ניחא ודו"ק:

תוס' ד"ה **אני לא אדון קרן מקרן. לדבריהם כו' וא"ת כו'**. הסמיכות לדלעיל י"ל דבלא ההקדמה לא הוה קשה מידי דע"כ הקושיא היא על מ"ד פנ"ק דודאי על התנא לא קשה והייתי יכול [לו'] דר"ש באמ' ס"ל פנ"מ בוודאי והו' סבר כרבנן ואין להקשו' א"כ למה להו לומר דיו הלא לדבריהם אין ק"ו כלל י"ל לדבריו הוא משא"כ לפי דבריהם ודו"ק:

דף כח:

ה"ד מתכוין. לכאורה תמוה ה"ד מתכוין מתכוין לשבר ואי משום דברי התוס' לאביי האיך ניחא ועוד לשון ה"ד אינו מובן כ"א התוס' מתרצים מדוע לא פי' רבה כאביי נראה דהי' ראוי לומר ר' יהודא אומר אינו חייב אלא במתכוין ודו"ק. ואפשר זה נמי כוונת התוס' ולאביי לא קשה לשון זה די"ל משום הכי קאמר מתכוין חייב כו' משום דקאי נמי אלאחר נפילה. וניחא נמי דלא קאמר לאביי זכה בחרסית ולא נתכוין ולפרש לזכות בחרסי' משום דקאי נמי אשעת נפילה והא דקאמר אח"כ ממאי הלא מוכרח לפרש דבתרתי פליגי משו' הני הדקדוקי' הנ"ל י"ל דקאי אר"מ ממאי דבתרתי ס"ל דחייב דילמא רק בשעת נפילה כנראה מרבה או רק לאחר נפילה דזה דוחק ולומר דר"י ידע מר' מאיר מה שלא מוכח בלישני בפירוש ודוק. וא"ל מדוע לא הקשה גם זה ארבה לשון כפול הוחלק במים ולקה בחרסית י"ל דלפי רבה נמי היה נימא זה כאשר נבאר בהתוס' ד"ה

והתניא דשייכות קושיא שני' אחר הראשונה נראה דאי לאו הקודם מנ"ל דהי' זמן לסלק הלא משמע במתני' תיכף מחמת הנפילה חייב. אך לפי תירוצם הוחלק במים משמע תקלת מימיו הוא ולא אדם המזיק משמע רק מחמת מים ולא בשעת נפילה ולא היה לו לסלק. ותירוצם אח"כ שר' מאיר מחייב בכל ענין נראה להם מלשון כפול הוחלק במים או שלקה בחרסית לילף מים מחרסית דלא מחמת מים לחוד כ"א מכח אדם כנראה מחרסית שע"כ היה משמע להם דמקרי אדם המזיק אי לאו מהוחלק במים. וכן מהוחלק במים מגלה על חרסית נמי דלא מכח אדם תיכף להיות נקרא אדם המזיק ודו"ק: וא"כ גם לרבה מתורץ הלשון כפול כ"א שנפרך רבה מהברייתא ודו"ק. ומה שלאביי הוא להיפך הוחלק אשעת נפילה וחרסית אלאחר נפילה משום כיון שמפרש אשעת נפילה ואחר נפילה ניחא יותר לומר הראשון אשעת נפילה והשני אלאחר נפילה:

בתוס' ד"ה **אמר רבה כו'**. הקדמה שקודם הקושיא י"ל דבלא דבריהם אפשר לומר טעם רבה כי נשברה משמע לו גם נפשרה וא"כ לק"מ די"ל נתקל דהכא הוי פושע יותר והא דדייק מכלל דמחייב ר"מ אפי' נפשרה כו' הדיוק הוא ממה שלא פירש מתכוין ממש כנ"ל כמו שפירשתי. אלא ע"כ נשברה מפרש [נפשרה] וע"כ דוחק לרבה להרחיק פלוגתת' ר"מ מחייב אפי' נשברה [נפשרה] ור' יהודא לא יחייב נתקל. וא"ל א"כ יפרש ר"י אנתכוין להעביר ממקום למקום לקרב פלוגתתם. זה א"א לומר דר' יהודא פוטר בשומר חנם ודו"ק. אך זה נראה להם דוחק לומר נשברה משמע אפי' נפשרה ע"כ כתבו כן פירושה. וכתבו וא"ת כך להקשות על זה וי"ל כו' ודו"ק:

בבא מציעא

דף לז.

במשנה **אמר ר' יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי כו'**. לכאורה תמוה למבין מה לשון א"כ מה הפסיד הרמאי כאלו היה נזכר שצריכין להפסידו עכ"פ הוה לי' למימר א"כ האיך יודה הלא לא יודה הרמאי. ונראה פשוט דהנה יש לפרש במאי פליגי ונראה טעמו דת"ק כדי שלא תהיה לאשר אינו רמאי הפסד כל מה דאפשר שלא להפסידו ע"כ אומר נותן מנה לכל אחד וטעמו דר' יוסי דהלא ע"כ יש הפסד לשאינו רמאי מנה א"כ מכ"ש שראוי להיות הפסד להרמאי. וזה אומר א"כ מה הפסיד הרמאי כיון שאינו רמאי הפסיד ע"כ הכל יהא מונח ואי משום שלא יפסיד השאינו רמאי מסתמא כיון שיפסיד הרמאי יודה. ולא תהי' הפסד לשני כלל. ות"ק חייש אולי יזדמן שיאמר הרמאי תמות נפשי עם פלשתים ור' יוסי לא חייש לזה:

ורמי גזל אגזל קתני הכא כו'. או אביו של אחד מכם כך לפי הנראה הוא מיותר להביא כאן מפקדון הו"ל להביא בקיצור בגזל נותן מנה לזה ומנה לזה פשוט י"ל כמו שפי' התוספת הגם שבברייתא שם גופא איתא כמו מתני' דהכא ניחא לי' להביא לרמות ממתני'. ע"כ י"ל מביא אביו של א' כו' לידע שהוא ממתני' ולא מברייתא. ונראה יותר דידוע כל מה שאפשר להגדיל הקושיא טוב יותר ע"כ מביא מאביו של א' הפקיד כו' מוכח שמיירי בברי ושמא כדאי' בתוספת דמסתמא אינם יודעים כן נמי בגזל מיירי בברי ושמא אף עפ"כ נותן מנה לזה ולזה. ושם מיירי בברי וברי אף עפ"כ מניח גזילה ביניהם ומסתלק וקשה יותר:

מה שתנא במתני' **גזל אחד מחמשה כו'** ולא א' משנים כמו הכא י"ל דשם ביבמות קאי אמה שתנא קודם בפלוגתא דר"ע ור"ט כעין פלוגתא זו קידש א' מחמש נשים ושם י"ל שאמר א' מחמש נשים ולא א' משתי נשים כי בשתי נשים י"ל שקידש לתרווייהו משא"כ בחמש נשים מדבר בהוה שאיתא בש"ע גם במקום שמותר לישא יותר מאשה א' ראוי שלא ישא יותר מארבעה נשים להיות עונה לכל א' בחודש יעו"ש וא"כ לפי ההוה מסתמא לא קידש כ"א א' מהן בחמש נשים. ע"כ גם גבי גזל תנא א' מחמשה:

דף לז:

תוס' ריש העמוד. י"ל רצונם בדבורם כיון שאינו לא קושיא ולא תירוץ. אך דהנה בר"א שמותי היא הפי' הוא לשון שמתי כידוע והתו' נ"ל פירשו שהוא מתלמידי בית שמאי. ע"כ י"ל זה כוונתם כאן שלא תיקשי עלייהו הלא גם ר"ע הוא מתלמידי בית שמאי אף עפ"כ הלכה כמותו מחבירו וא"כ האיך לא פסק כר"א בשביל זה ע"כ מוכיח שלא כן הוא וק"ל:

שם מה שמקשה מהרש"א ז"ל על הקושיא שעל ר"ע יתרץ גזל דעביד איסורא לכאורה י"ל שהגמרא סמכה על לקח מחמשה בני אדם שמביא התוספת ד"ה ומי אמר רבא. ואפשר לומר דבא"ד קאמרי וה"ה דבלא רבא ה"מ למיפרך מר"ע דגבי מקח הסמיכות לדבריהם הוא פשוט דבלא דבריהם הייתי אומר דלא ידע המקשן מלקח מחמש בני אדם משא"כ לפי דבריהם וא"כ מקשה המהרש"א שפיר דא"כ גם בלא דבריה' ידע שפיר ודו"ק:

שם ד"ה **שלא מדעתו**. י"ל כוונתם דלפי רש"י דוקא שלא מדעתו דגם אם לא ראה אם ידע בין א' לשתים מקרי ב' כריכות משא"כ לפי דברי התוספת:

שם **ברש"י במתניתין מתוך הגדול ישברנו** וכן בגמ' לכאורה מנ"ל דלמא לימכר ושמעתי שהנ"י פי' כן למכור ונראה לפרש רש"י דיש לדקדק למה תנן א' יפה מנה וא' יפה אלף

זוז הו"ל למימר א' יפה מאתים זוז כמו שתנן קודם מנה ומאתים ע"כ ישברנו וא"כ לא מצי למיתני שוה מאתים דאם ישברנו לא יהי' החצי שוה מנה:

בבא בתרא

דף יז.
תוס' ד"ה **לא יחפור. כל הני מיירי דאית בהו מיא כו' ותימא לר"י כו'**. לכאורה הי' להם להקשות זה בגמרא במקומו וי"ל דהתוספת בעו לפרש דקדוק שהי' למיתני סתם לא יחפור סמוך לבורו של חבירו כיון דכל מרא דקא מקיש מרפי לארעא לכך פירשו וא"כ שייך כאן:

דף יז:
בגמרא **אביי אמר סומך אפי' לרבנן וכו' איתא לבור כו'**. מה שלא אמר כן על המשנה אפילו שתנן לא יחפור כו' דאיתא לבור משא"כ כאן נראה פשוט דזה הוא פשוט לעשות החילוק משא"כ שם ה"א כיון דגם באילן עתה אינו מזיק אלא אח"כ הוה כמו כאן דעתה אין בור ואח"כ יעשה בור כיון שעשוין לבורות ע"כ קאמר של"כ הוא וק"ל:
ומה שיש לדקדק על רבא א"כ ליתני מרחיקין את האילן מן המצר בשלמא להך לישנא דפליגי בעשוי' לבורות י"ל שם לא קתני כן משום שדה שאינה עשוי' לבורות וכן לאביי גם ללישנא קמא משא"כ לרבא ללישנא קמא וי"ל דידוע כל מה שאפשר לקרב הפלוגתא ודאי ראוי שלא להיות פלוגתא רחוקה ע"כ י"ל הגם דלרבא הוה כמו שיש בור כבר וגם כאלו ישנו לשרשיו לרבנן גם אליבא דאביי משא"כ אי לא הוה בור וגם באילן שעדיין ליכא שרשיו גם לרבנן ולרבא הוה מותר ודוק:

דף יח.
תוס' ד"ה **הא ליכא אוצר עביד. הוה מצי לשנויי כו'**. מה בעי בזה וגם י"ל עדיפא מני' משני ואי זה כוונתם הי' להם לכתוב כן אין להקשות מה פריך כו' די"ל עדיפא מיני' משני כידוע דרך התוס' כן דעל המקשן לא קשה וי"ל דקאי על דבור הקודם דהקשה על רש"י ז"ל ומפרש ר"ת ז"ל משום הבלא. והנה ודאי רש"י ס"ל דביין אינו מזיק עשן ואי משום יין מעושן יש בו טעם אחר שפסול לנסכים. או ס"ל דהשבח שמשביח היין מההבל הוא יותר מהקלקול של העשן ע"כ מותר או בשוה שמצד א' משביח הגם שמצד א' יש קלקול אך מדוע לא פירש רש"י משום הבלא ע"כ כתבו דקשה לי' דהוה מצי לשנויי כו' משא"כ משום עשן ודאי אילו שום חידוש דידוע דעשן מזיק לתבואה ושמן ודוק:
ד"ה **דיקא נמי** והדבור השני **דיקא נמי ולאביי לא קשה וכו'**. וי"ל עוד לאביי לפי מה שמפרש המהרש"א בדבור ראשון יש לומר כן דבאמת רבא לא ס"ל אותו סברא כלל מרא ומרא דקא מחית ע"כ לרבא הדיקא שפיר משא"כ לאביי אינו דיקא כקושית המהרש"א

דא"כ ליתני כן בבור ודוק. אך נראה דגם רבא ס"ל אותו סברא דאל"כ ליתני גם בריש הפרק פלוגתא ר' יוסי ואפשר זה כוונת המהרש"א ז"ל. אך י"ל שסמך אסוף שמביא הפלוגתא וקאי גם אריש הפרק:

דף יט:

תוס' ד"ה **ותיפוק לי' אפי' אם יבטלו כו'**. ותימא ההקדמה קודם הקשיא נראה פשוט דאל"כ ה"א דאמת הוא כקושיתם והקושיא של הגמרא הוא על סתם גמרא שאמר עבה כיון דאיחזי לי' לא מבטל כו' מקשה מדוע לא אמר מפני שהוא דבר המקבל טומאה ועל זה משני שנילוש במי פירות גם (זה לא הייתי שומע) בענין זה יש הרבותא ונ"ל פשוט והוא ניחא יותר מפירושים אשר ראיתי דהי' קשה להו א"כ הלשון הראוי יותר לומר המקשן ולימא מפני שהוא דבר המקבל טומאה והלשון ותיפוק ליה משמע כפי' התוס' ודוק:

שם בגמרא **האי חביות ה"ד אי דפומא לבר כו'**. י"ל מה דעת המקשן ודאי ישנה לו שפומי' לגו. ונראה דהי' קשה לו מה שתני סתם משמע בכל ענין [דאל"כ] לתני בפומי' לגו דוקא כי בסתם משמע בכל ענין. על זה משני התרתי שינויי תירוץ אחד הוא יש לומר פומי' לגו ולא קשה ליתני כן כי א"א פומי' לבר. [תירוץ ב'] בחביות של מתכת ולא קשה למה תני סתם משמע נמי של חרס לתני בשל מתכת כי י"ל נמי בשל חרס ופומיה לגו. ע"כ סתם חביות משמע גם של חרס דהיינו בפומיה לגו וגם לא תני בפומי' לגו כי י"ל נמי בפומיה לבר ובשל מתכת ודוק:

דף כ.

תוספת ד"ה **שעלו מאליהן תימא כו'**. חוץ מן הירקות שמנו (האויש ברענגר) י"ל לפום ריהטא דבל"ז הוה אפשר לתרץ דכאן קאי על הירקות שמנו שם. לכך מביא זה משום דמשמע דסתם ירקות אינם אותם שמנו דאל"כ הוה ליה למתני איפכא ירקות מביאין וחוצצין חוץ מן הירקות שלא מנו ודו"ק וא"כ גם כאן עשבין סתם אינם הירקות שמנו:

בא"ד **הקשה ר"י דהכא בכולי' שמעתין וכו'**. הסמיכות האיך תלוי הקושיא במה שלמעלה י"ל דקאי על ר"ת ז"ל דלא תירץ כאן במירוח כאן בלא מירוח. ועכ"פ תירוצו היה לבאר יותר כן דשם הרוח מנשבו ואינו עומד וכאן מיירי ע"כ במירוח אלא ע"כ דידוע לו דגם כאן אין צריך מירוח. ואפשר כוונת מהרש"א ז"ל ודוק קאי על זה לבאר הסמיכות ודו"ק:

ד"ה **ועוף ששכן כו' דאתי אפי' לר"מ**. י"ל דרצו בזה דאל"כ הוה אפשר לתרץ הא ע"כ שם דלא כר"מ משום עוף ששכן ושמואל סבר כר"מ וי"ל דר"מ לא סבר כאות' משנה משו' דלא מבטל ע"כ פירשו דאתי' אפי' לר"מ וק"ל:

ד"ה **ונכרי שישב בחלון. דנכרי אינו מקבל טומאה כו'** וא"ת **דבפרק י"ד כו'**. הסמיכות י"ל דהוה אפשר לומר דגם אי הוה גוי כזב מדאורייתא חוצץ בפני הטומאה כיון [שאין ראוי] לומר שמקבל טומאה כמו בישראל והשייך לו שהוא מצוו' בטהרה ראוי לומר מקבל טומאה משא"כ בנוי אינו מקרי מקבל טומאה. וא"כ לא היו צריכין לחלק בין דאורייתא לדרבנן. וצ"ל דלא נראה להם לחלק כן כי גם בשאר דברים כמו בחבית אין שייך בה לבדה טומאה כ"א שלא רגע בה תרומה וכיוצא בה טמאה כן נמי בגוי ע"כ הוצרכו לחלק בין דאורייתא לדרבנן ובזה ניחא כי לפי התי' הראשון לא הוה קשה הוא"ת שמקשין:

בא"ד שם **והא דאיצטריך מיעוטא כו'**. גם זה י"ל לפי הנ"ל דמזה משמע שמטמא שאר טומאות כ"א מזבות אימעוט והא דחוצץ כנ"ל תי' שלנו והם לא ניחא להו בזה כנ"ל ע"כ מתרצים גם זאת וכן (עד שם ובן ח' חי אינו מקבל טומאה כו' י"ל הסמיכו' שלכאורה ראוי להיות דיבור בפ"ע אלא כנ"ל כמו ראי' לסברתם שאין זה סברא לומר כיון שאינו מלווה לא מקרי מקבל טומאה דא"כ גם בן ט' חי נמי יחוץ כי לפי הנ"ל טעם בן ח' כנ"ל וקשה גם בן ט' חי אלא דוקא בן ח' משום דלא מקרי אדם משא"כ אי הוה נקרא אדם הגם שאין שייך אצלו לומר מקבל טומאה) וזה הציון צל"ע כי הוא היה רק לפום ריהטא בכתיבה ואיני זוכר עתה כראוי:

שם ד"ה **כולן אין ממעטין בחלון כו' דליכא למימר דטעמא כו'**. פי' ודאי לפי דעת המקשן א"א לומר כן אלא כוונתם גם לפי המסקנא נמי ליכא למימר כן ודו"ק:

חולין

דף טו:

לעיל במהרש"א על **ורמינהו בכל שוחטין** שהקשה [ומתרץ וקשה] הא לעיל קאמר הכל שוחטין לכתחלה משום ששחיטתן כשירה וכאן [במתניתין] צריך לשנות בכל שוחטין משום זכוכית [לבד] דלא תנן לעיל ונראה משום [הא] לא צריך למתני בכל שוחטין שתי תיבות כ"א הוי למכלל ברישא בצור ובזכוכית ובקרומית של קנה ע"כ משום כל התלת פירש רבא בכל שוחטין לכתחלה ודוק היטב:

דף טז:

בעי רבא תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה מאי ת"ש היה צור יוצא מן הכותל כו'. יש בה לכאורה כמה תמיהות (האויש ברענגיר) או שהי' קנה עומד מאליו. ואדרבה בזה מתרץ דקאמר דייקא נמי אך יש לומר דמסדרי הגמרא גרסו זה משום התירוץ וכמו שכתבו התוס' בריש עירובין דף ב' ע"ב יעו"ש. אך כאן הוא דוחק כי הברייתא כבר

הובאה לעיל וידוע. הגם אם לא נודע לרבא כפי' רש"י ועוד קשה לפי התירוץ שקאמר דייקא נמי א"כ יפשוט מהדיוק כי תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה כשר כי דווקא דומיא דקנה פסולה. אך נראה דהמקשן ידע שיש לומר בכותל מערה ע"כ הביא מקנה העומד מאליו וקשה תרתי למה לי ע"כ לגלויי רישא דמיירי בכותל בנין וכן פירשו בגמרא כמה זימני ומשני לעולם בכותל מערה ואי משום סיפא למה לי אדרבה דייקא נמי פי' לגלויי להיות דומיא ודוק ותו לק"מ:

עוד יש לדקדק למה לא פשט מריש הברייתא מנעץ סכין בכותל וגם לפי שיטת המקשן דמיירי בכותל בנין קשה הדיוקין של הברייתא ונראה דהנה רבא קאמר לענין ע"ז הוי כתלוש לענין זרעים תנאי היא לכאורה לענין האיבעיא הוא מיותר והמשמעות הוא דקאמר זה כדי לומר אח"כ בעי רבא לענין שחיטה מאי ואפשר לומר דאי הוה אמר הכי ה"א דגם לענין זרעים הוי כתלוש וא"כ נילף לענין שחיטה מתרווייהו במה הצד דאי תאמר שאני ע"ז דחמיר זרעים יוכיחו וא"ת איסור מטומאה לא ילפינן ע"ז יוכיח וחזר הדין ואפשר לא שייך לומר כן מה הצד:

וי"ל עוד שמשמע מזה דבעיא שלו בענין דלא מבטל לי' דומיא דשם וא"כ י"ל דהמקשן ידע שיש חילוק ע"כ מקודם בעי לפשוט מה שודאי איבעיא לי' דהיינו במה דמבטל לי' דומיא דלענין ע"ז והכשר זרעים משא"כ במה דלא מבטל לי' אולי לא מבעיא ליה אחר התירוץ קאמר ת"ש מנעץ סכין אולי לא פליג וגם זה מבעיא לרבא ומשני שאני סכין כו' כלומר זה לא מבעיא ליה כלל וקאמר אח"כ ת"ש במחובר לקרקע כו' ע"כ בתלוש ולבסוף חברו מיירי דאל"כ קשה הדיוקין וסיפא לגלויי רישא דהיינו נעץ סכין קתני אח"כ לגלות שלא נימא במחובר לקרקע הפירוש תלוש ולבסוף חברו באופן דלא מבטל לי' ע"כ קתני נעץ סכין לגלות דרישא מיירי במה דמבטל ליה נמי ומשני פירושא קא מפרש וק"ל:

בתוספת ד"ה **תלוש ולבסוף חברו** שם בסופו **אבל קשה דהיכי מצי לאוקמי כר' חייא כו'**. י"ל דרבא לא סבירא ליה כרבה בר רב הונא דף י"ח ודוק וא"ל א"כ לא הי' להפוסקים לפסוק כרבה בר רב הונא דרבא אחרון הוא י"ל משום דסוגית הגמרא לעיל לא כפי' רבא שפירשו התוס' וא"כ סוגית הגמרא כרבה בר רב הונא ומסדרי הגמרא אחרונים לגבי רבא ודוק:

דף פג:

באשר"י ריש פרק כיסוי הדם במה שאומר שם אעפ"י שיש קצת לחלק דדין הוא כו' אלא שגזירת הכתוב הוא כו' לכאורה תמוה כי זה הוא אליבא דר"י ולעיל אמר דהלכה כת"ק.

אך אחרי ראיתי לקמן באותו ענין באשר"י במה שכתב והיכא שלא היה בדעתו לשחוט עוד אלא עוף אחד כו' יע"ש ניחא זה דקאי על אם לא היה בדעתו לשחוט אלא אחד. ואחר השחיטה קודם הכיסוי רצה לשחוט עוד ולכסות עוד מר' יהודא נשמע לת"ק כמו שכתב לקמן ודו"ק היטב:

סליק ספר דברי אמת על הגמרא. בעזרת האל הנאזר בגבורה: